

Международная
организация
труда

Кыргыз Республикасынын
Улуттук Статистика Комитети

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ ИШТЕГЕН БАЛДАР

2014-2015 жылдардагы балдар эмгегинин изилдөөсү

Эл аралык эмгек уюму
4 route des Morillons
CH-1211 Geneva 22
Switzerland

Тел: (+41) (0) 22 799 8181
Факс: (+41) (0) 22 799 8771
Электрондук дареги: ipcc@ilo.org
www.ilo.org/childlabour

ISBN 978-92-2-830825-9

9 789228 308259

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ
ИШТЕГЕН БАЛДАР**

2014-2015 жылдардагы балдар эмгегинин изилдөөсү

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети

Эл аралык эмгек уюму (ЭЭУ)

© Эл аралык эмгек уюму 2016
Биринчи басылыш 2016

Автордук укук тууралуу Дүйнөлүк конвенциянын 2-протоколуна ылайык Эл аралык эмгек бюросунун жарыялоолорунун автордук укугу корголот. Ошого карабастан алардан кыскача үзүндүлөр булактарды көрсөтүү шартында уруксат албастан колдонулушу мүмкүн. Колдонуу же которууга укукту алуу үчүн төмөнкү дарекке кайрылуу керек: ILO Publications (Rights and Permissions), International Labour Office, CH-1211, Geneva 22, Switzerland, же электрондук pubdroit@ilo.org почта боюнча. Эл аралык эмгек бюросу мындай кайрылууларды жактырат. Интеллектуалдык менчик уюмдарында катталган китепканалар, мекемелер жана башка колдонуучулар ушул максат үчүн берилген лицензияларга жараша көчүрмөлөрдү жасаса болот. Сиздин өлкөдө интеллектуалдык менчик уюмдарын табуу үчүн www.ifrro.org сайтына кириңиз.

ЭЭУ-ИПЕК

Кыргыз Республикасындагы иштеген балдар. 2014-2015 жылдардагы балдар эмгегинин изилдөөсү. Эл аралык эмгек уюму, (ЭЭУ) Балдар эмгегин жоюу боюнча эл аралык программа (ИПЕК), Татыктуу эмгек маселелери боюнча техникалык колдоо тобу жана ЭУУнун Чыгыш Европа жана Борбордук Азия өлкөлөрү үчүн бюросу, – Бишкек МОТ, 2016

ISBN: 978-92-2-830825-9 (Print), 978-92-2-830826-6 (Web pdf)

ILO International Programme on the Elimination of Child Labour; ILO DWT and Country Office for Central and Eastern Europe

Эмгек балдары/иштеген балдар/эмгек шарттары/балдар укуктары/кооптуу жумуш/билим/үй жумуштары/кароо/Методология / Кыргызстан - 13.01.2

Ошондой эле англис тилинде *Working children in the Kyrgyz Republic. Child Labour Survey 2014-2015*, ISBN: 978-92-2-130825-6 (print); 978-92-2-130826-3(web pdf), Bishkek, 2016. жана дагы орус тилинде басылып чыгарылган: *Работающие дети в Кыргызской Республике. Обследование детского труда 2014-2015гг.* ISBN: 978-92-2-430825-3 (Print), 978-92-2-430826-0 (Web pdf) Бишкек, 2016.

Китептин библиографиялык баяндалышы

АВТОРЛОРДОН

Бул басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети тарабынан Эл аралык эмгек уюмунун (ЭЭУ) финансылык жана техникалык колдоосу менен жүргүзүлгөн Иштеген балдардын экинчи улуттук изилдөөсүнүн жыйынтыктарын көрсөтөт. Бул отчет иштеген балдар жөнүндө маалыматтарда болгон кенемтелерди толтурат жана балдарды коргоо саясатын жана стратегиясын иштеп чыгуу үчүн ишенимдүү маалыматтарды берет, ошондой эле ЭЭУнун № 138 жана № 182 конвенцияларын аткаруудагы прогресстин деңгээлин баалоого мүмкүнчүлүк түзөт.

Бул публикация авторлор жана консультанттар тобу тарабынан МОТ-ИПЕК үчүн иштелип чыкан. 2014-2015 жылдардагы балдар эмгегинин изилдөөсү Иштеген балдардын экинчи улуттук изилдөөсү болуп саналат.

Бул басып чыгаруунун Германия Федеративдүү Республикасынын Өкмөтү (RER/11/51P/FRG долбоору) тарабынан камсыз кылынган. Бул жарыялоо Германия Федеративдүү Республикасынын Өкмөтүнүн саясатын жана көз караштарын сөзсүз чагылдырбайт жана фирмалардын, коммерциялык буюмдардын жана уюмдардын айтылышы Германия Федеративдүү Республикасынын Өкмөтү тарабынан жактырылгандыгы тууралуу күбөлөндүрбөйт.

Бириккен Улуттар Уюмунда кабыл алынган практикага ылайык келген аталыш жана ушул жарыялоодогу материалдын берилиши Эл аралык эмгек бюросунун кандайдыр бир өлкөнүн, райондун же территориянын же алардын бийлигинин укуктук макамы жөнүндө, алардын чек араларынын делимитациясы жөнүндө кандайдыр бир көз карашы болуп эсептелбейт.

Басылып чыккан макалаларда, изилдөөлөрдө жана башка чыгармаларда билдирилген көз караштар алардын гана авторлорунун жоопкерчилигинде жана жарыялоо факты Эл аралык эмгек бюросу баяндалган көз караштарды колдойт дегенди билдирбейт.

Фирмалардын, коммерциялык буюмдардын жана процесстердин мисал келтирилиши Эл аралык эмгек бюросу тарабынан колдоого алынганын билдирбейт, ошондой эле конкреттүү фирманын, коммерциялык буюмдардын же процесстин мисал келтирилбеши аларды колдобогондугу тууралуу күбөлөндүрбөйт.

Эл аралык эмгек бюросунун жарыялоолору жана алардын электрондук версиялары ири китеп дүкөндөрүндө сатыкта бар же дүйнөнүн көптөгөн өлкөлөрүнүн жергиликтүү Эл аралык эмгек уюмдарында бар; ошондой эле pubvente@ilo.org же электрондук почта боюнча ЭЭБ жарыялоо акысыз каталогун же акыркы басып чыгаруулардын тизмесин алса болот.

Биздин вебсайтка кириңиз: www.ilo.org/iprec

Photo Copyright © ILO-IPEC

Кыргызстанда басылып чыгарылды

Дизайнды иштеп чыгуу жана басып чыгаруу Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети тарабынан ишке ашырылды

ЫРААЗЫЧЫЛЫК БИЛДИРҮҮ	9
2007 ЖАНА 2014-2015 ЖЫЛДАРДАГЫ ИЗИЛДӨӨЛӨРДҮН ЖЫЙЫНТЫКТАРЫНЫН САЛЫШТЫРМА СЕРЕБИ..	10
1. КИРИШҮҮ	22
2. УЛУТТУК КОНТЕКСТ	23
2.1. ДЕМОГРАФИЯЛЫК КЫРДААЛ.....	23
2.2. ЭКОНОМИКАЛЫК МҮНӨЗДӨМӨЛӨР	24
2.3. БИЛИМ БЕРҮҮ	25
2.4. ЖАКЫРЧЫЛЫК ЖАНА ТЕҢСИЗДИК	26
3. ИЗИЛДӨӨНҮН МЕТОДИКАСЫ	27
3.1. ИЗИЛДӨӨНҮН МАКСАТЫ	27
3.2. ИЗИЛДӨӨНҮН МАСШТАБЫ ЖАНА КАМТУУСУ.....	28
3.3. СУРООЛОР ТИЗМЕГИ	28
3.4. ТАҢДАП АЛУУНУН ДИЗАЙНЫ ЖАНА СУРАМЖЫЛООНУН УСУЛУ	29
3.5. СУРООЛОР ТИЗМЕГИНИН ПРЕТЕСТИ	31
3.6. ТАЛАА ЖУМУШЧУЛАРЫН ДАЯРДОО ЖАНА ОКУТУУ	31
3.7. ТАЛАА ИШТЕРИ	31
3.8. САПАТТЫ ТЕКШЕРҮҮ ЖАНА МААЛЫМАТТАРДЫ ИШТЕТҮҮ.....	31
3.9. ЖООПТОРДУН КОЭФФИЦИЕНТИ ЖАНА ӨЛЧӨӨ.....	32
4. НЕГИЗГИ ТҮШҮНҮКТӨР ЖАНА АНЫКТАМАЛАР	33
4.1. БАЛДАР ЭМГЕГИНИН ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТТАРЫ	33
4.2. УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР	39
4.3. ТҮШҮНҮКТӨР ЖАНА ОПЕРАЦИЯЛЫК АНЫКТАМАЛАР.....	44
4.3.1 Эмгек ишмердигин статистикалык жактан өлчөө үчүн түшүнүктөр жана аныктамалар	44
4.3.2 Балдардын жумуштуулугунун аныктамасы жана балдар эмгегинин курамы	45
4.3.3 Балдар эмгегинин улуттук алкактары.....	47
5. БАЛДАР ТАРАБЫНАН АТКАРЫЛГАН ИШТЕР	51
5.1. 5-17 ЖАШТАГЫ БАЛДАРДЫН НЕГИЗГИ МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ	51
5.1.1 Балдардын жыныс жана жашаган жери боюнча саны	51
5.1.2 Балдардын турак жайларынын жана киреше булактарынын жалпы мүнөздөмөсү.....	53
5.2. БАЛДАРДЫН ЭКОНОМИКАЛЫК ӨНДҮРҮШТӨГҮ КҮНДӨЛҮК ЭКОНОМИКАЛЫК ЖУМУШТУУЛУГУ	55
5.3. 5-17 ЖАШТАГЫ МЕКТЕПКЕ, МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ ЖАНА БАШКА БИЛИМ БЕРҮҮ УЮМДАРЫНА БАРГАН БАЛДАР.....	57
5.4. ЖЕКЕ ҮЙ ЧАРБАДАГЫ БАЛДАР ТАРАБЫНАН АТКАРЫЛГАН ҮЙ ЖУМУШТАРЫ	59
5.5. БАЛДАРДЫН ИШМЕРДИКТИН АР ТҮРДҮҮ ТҮРЛӨРҮН АЙКАЛЫШТЫРУУСУ	73
6. ИШТЕГЕН БАЛДАР	77
6.1. БАЛДАРДЫН ЭКОНОМИКАЛЫК ИШМЕРДИКТЕРИНИН ТАРМАКТАРЫ	77
6.2. ИШТЕГЕН БАЛДАРДЫН ЖУМУШТУУЛУГУНУН МАКАМДАРЫ.....	80
6.3. ИШТЕГЕН БАЛДАРДЫН ИШТЕРИНИН ТҮРЛӨРҮ	80
6.4. ЖУМАЛЫК ИШ СААТТАР	82
6.5. БАЛДАРГА ЭМГЕК АКЫ ТӨЛӨӨНҮН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ.....	87
6.6. ЖУМУШТУ АТКАРУУНУН УБАКТЫСЫ.....	88
7. БАЛДАР ЭМГЕГИ ЖАНА КООПТУУ ИШ	89
7.1. БАЛДАР ЭМГЕГИНИН МАСШТАБЫ.....	90
7.2. КООПТУУ ЭМГЕКТИН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ	98
7.3. КООПСUZ ИШТЕГИ БАЛДАР ЭМГЕГИНИН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ.....	104

8. БИЛИМ БЕРҮҮНҮН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ	106
8.1. МЕКТЕПКЕ БАРУУ ЖАНА ИШТӨӨ	106
8.2. МЕКТЕПТЕН СЫРТКАРКЫ БАЛДАР.....	111
8.2.1. Мектепке такыр барбаган балдар.....	111
8.2.2. Мектепти таштаган/калтырган балдар	115
8.3. КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮ.....	118
8.4. МЕКТЕПКЕ, МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ УЮМДАРГА ЖЕ БАШКА БИЛИМ БЕРҮҮ УЮМДАРЫНА БАРУУЧУ БАЛДАРДЫН АЛГАН БИЛИМИНИН ДЕҢГЭЭЛИ	120
8.5. АТА-ЭНЕЛЕРДИН БИЛИМИ.....	121
9. ҮЙ ЧАРБАЛАРДЫН СОЦИАЛДЫК-ЭКОНОМИКАЛЫК МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ	122
10. ТЫЯНАК	132
10.1. БАЛДАРДЫН САНЫ ЖАНА ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ.....	132
10.2. БАЛДАРДЫН ТУРАК ЖАЙЛАРЫНЫН ЖАНА КИРЕШЕЛЕРИНИН БУЛАКТАРЫНЫН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ	133
10.3. ЭКОНОМИКАЛЫК ӨНДҮРҮШТӨГҮ БАЛДАРДЫН КҮНДӨЛҮК ЭКОНОМИКАЛЫК ЖУМУШТУУЛУГУ	133
10.4. БАЛДАРДЫН МЕКТЕПКЕ, МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ ЖЕ БАШКА БИЛИМ БЕРҮҮ УЮМДАРЫНА БАРУУСУ	134
10.5. БАЛДАР ТАРАБЫНАН АТКАРЫЛГАН ЖЕКЕ ҮЙ ЧАРБАДАГЫ ҮЙ ЖУМУШТАРЫ	134
10.6. БАЛДАРДЫН ИШМЕРДИКТІН ТҮРДҮҮ ТҮРЛӨРҮН АЙКАЛЫШТЫРУУСУ.....	136
10.7. БАЛДАРДЫН ЭКОНОМИКАЛЫК ИШМЕРДИКТЕРИНИН ТАРМАКТАРЫ	136
10.8. ИШТЕГЕН БАЛДАРДЫН ИШТЕРИНИН ТҮРЛӨРҮ	136
10.9. ЖУМАЛЫК ИШ СААТТАРЫ	136
10.10. ЭМГЕК АКЫ МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ	137
10.11. ИШТЕРДИ АТКАРУУНУН УБАКТЫСЫ	137
10.12. БАЛДАР ЭМГЕГИНИН МАСШТАБЫ	137
10.13. КООПТУУ ЭМГЕКТИН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ	137
10.14. КООПСUZ ИШТЕГИ БАЛДАР ЭМГЕГИНИН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ	140
10.15. МЕКТЕПКЕ БАРУУ ЖАНА ИШТӨӨ	140
10.16. МЕКТЕПТЕН СЫРТКАРКЫ БАЛДАР	140
10.17. МЕКТЕПТИ ТАШТАГАН/КАЛТЫРГАН БАЛДАР	141
10.18. КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮ	141
10.19. МЕКТЕПКЕ, МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ УЮМДАРГА ЖЕ БАШКА БИЛИМ БЕРҮҮ УЮМДАРЫНА БАЛДАРДЫН АЛГАН БИЛИМИНИН ДЕҢГЭЭЛИ	142
10.20. ҮЙ ЧАРБАЛАРДЫН СОЦИАЛДЫК-ЭКОНОМИКАЛЫК МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ ЖАНА АТА-ЭНЕЛЕРДИН БИЛИМИ.....	142
ТИРКЕМЕЛЕР	143
1-тиркеме. Кыргыз Республикасынын Социалдык Өнүгүү Министрлигинин 2014-жылдын 8-майындагы жумушчу топту түзүү жөнүндөгү № 26 Тескемеси.....	144
2-тиркеме. Изилдөөгө катышкан адамдар.....	145
3-тиркеме. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2005-жылдын 2-декабрындагы №548 Токтому	148
4-тиркеме. 2014-жылдагы Балдар Эмгеги боюнча улуттук изилдөөнүн суроолор тизмеги.....	151

ИЛЛЮСТРАЦИЯЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

1.1-сүрөт.	2007-жылга салыштырмалуу иштеген балдардын түзүмү	11
1.2-сүрөт.	2007-жылга салыштырмалуу иштебеген жана иштеген балдардын саны	12
1.3-сүрөт.	2007-жылга салыштырмалуу 5-17 жаштагы балдардын жалпы санындагы иштеген балдардын пайызы, (%)	12
1.1-сүрөт.	2007-жылга салыштырмалуу балдар эмгегинин балдардын жынысы боюнча курамы, (%)	13
1.2-сүрөт.	2007-жылга салыштырмалуу балдар эмгегинин балдардын жаш курактык топтор боюнча курамы, (%)	13
1.3-сүрөт.	2007-жылга салыштырмалуу балдар эмгегинин балдардын жашаган жери боюнча курамы, (%)	14
1.4-сүрөт.	2007-жылга салыштырмалуу балдар эмгегинин балдардын жашаган региону боюнча курамы	14
1.5-сүрөт.	2007-жылга салыштырмалуу кооптуу балдар эмгегинин коркунучтардын түрлөрү боюнча курамы.....	15
2.1-сүрөт.	2007-2013-жылдардагы жакырчылыктын, чектен ашкан жакырчылыктын жана балдар жакырчылыгынын деңгээлинин динамикасы	27
4.1-сүрөт.	Иштеген балдар, балдар эмгеги жана кооптуу балдар иши	48
5.1-сүрөт.	5-17 жаштагы балдардын жыныс жана жаш курактык топтор боюнча пайыздык бөлүнүшү	52
5.2-сүрөт.	5-17 жаштагы балдардын облустар боюнча пайыздык бөлүнүшү.....	53
5.3-сүрөт.	5-17 жаштагы балдардын пайыздык үлүшүнүн турак жайдын тиби боюнча бөлүнүшү	55
5.4-сүрөт.	5-17 жаштагы балдардын бар үй чарбалардын кирешелеринин булактары (пайыз менен).....	55
5.5-сүрөт.	5-17 жаштагы балдардын бар үй чарбалардын кирешелеринин булактарынын саны (пайыз менен).....	55
5.6-сүрөт.	Үй жумуштарын аткарган эркек балдар менен кыздардын пайыздык үлүшү	60
5.7-сүрөт.	Кыздар жана эркек балдар тарабынан аткарылган үй иштеринин түрлөрү.....	70
5.8-сүрөт.	Балдардын ишмердиктин 7 кесилишпөөчү түрү боюнча пайыздык үлүшүнүн жыныс боюнча бөлүнүшү	74
5.9-сүрөт.	Балдардын ишмердиктин 7 кесилишпөөчү түрү боюнча пайыздык үлүшүнүн жаш курактык топтор боюнча бөлүнүшү	75
5.10-сүрөт.	Кыздардын жана эркек балдардын жумуштуулугунун модели	77
6.1-сүрөт.	5-17 жаштагы балдардын жалпы санындагы экономикалык ишмердикте иштеген жана иштебеген балдардын саны жана үлүшү	78
6.2-сүрөт.	Балдардын жумадагы иштеринин жаш курак, жыныс жана жашаган жери боюнча орточо узактыгы....	84
6.3-сүрөт.	Жумушту окуу менен айкалыштырган жана айкалыштырбаган балдардын жумалык иш сааттары.....	88
7.1-сүрөт.	Балдар эмгегинин масштабы	91
9.1-сүрөт.	Кирешенин квинтилдери боюнча иштеген жана иштебеген балдар	125
10.1-сүрөт.	5-17 жаштагы балдардын санынын түзүмү	132
10.2-сүрөт.	5-17 жаштагы балдардын мектепке/мектепке чейинки же башка билим берүү уюмуна баруусунун түзүмү	134
10.3-сүрөт.	5-17 жаштагы балдар тарабынан үй жумуштарынын аткарылышы.....	135
10.4-сүрөт.	Үй чарбада үй жумушун аткарган балдардын санынын иш сааттары боюнча бөлүнүшү	135
10.5-сүрөт.	Кооптуу балдар эмгегинин коркунучтун түрлөрү боюнча түзүмү	139

ТАБЛИЦАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

1.1-таблица.	Иштеген балдардын санындагы эмгектин жагымсыз шарттарына кабылган балдардын саны, жылдар боюнча (пайыз менен)	16
1.2-таблица.	Жылдар боюнча балдардын жумушта алган оорулары/жаракаттары (пайыз менен).....	16
1.3-таблица.	Балдар алган эң олуттуу оорулардын/жаракаттардын кесепеттери (пайыз менен)	17
1.4-таблица.	5-17 жаштагы балдардын мектепке/ билим берүү уюмдарына барууларынын жылдар боюнча макамы	17
1.5-таблица.	Иштеген жана иштебеген балдардын мектепке барууларынын жылдар боюнча деңгээли (пайыз менен).....	18
1.6-таблица.	2014-жылдагы 5-17 жаштагы балдардын жумуштуулуктун макамы боюнча 2007-жылга салыштырмалуу курамы.....	19
1.7-таблица.	2014-жылдагы 5-17 жаштагы иштеген балдардын 2007-жылга салыштырмалуу курамы	20
1.8-таблица.	2014-жылдагы кооптуу балдар эмгегинде иштеген балдардын коркунучтун түрү боюнча 2007-жылга салыштырмалуу пайыздык үлүшү.....	21

2.1 -таблица.	Мектепке чейинки уюмдардын, жалпы билим берүү мектептеринин жана аларда окуган балдардын саны.....	25
2.2-таблица.	2009-2013-жылдардагы балдар жакырчылыгынын индекстеринин өзгөрүлүшү.....	27
3.1-таблица.	Тандап алууну эсептөө үчүн базалык көрсөткүчтөр	30
3.2-таблица.	Тандап алуунун эсептелген өлчөмү жана стандарттык ката.....	30
3.3 -таблица.	Тандап алуунун акыркы бөлүнүшү	31
3.4-таблица.	Жооптордун коэффициенти жана интервью жүргүзүүнүн орточо убактысы	33
4.1-таблица.	Балдар эмгегинин жана анын эң начар формаларынын улуттук алкактары	48
4.2-таблица.	Балдар эмгегин жана анын эң начар формаларын статистикалык жактан өлчөө үчүн логикалык алкак	51
5.1 -таблица.	5-17 жаштагы балдардын жыныс, жаш курак, жашаган жери, географиялык дезагрегациясы жана кирешелердин квинтилдери боюнча бөлгөндөгү саны жана пайызы.....	53
5.2-таблица.	5-17 жаштагы балдардын үй-бүлөнүн курамы жана ден-соолугунун мүмкүнчүлүгү боюнча бөлгөндөгү саны жана пайыздык үлүшү.....	54
5.3 -таблица.	Отчеттук мезгилде (изилдөөгө чейинки 7 күн ичинде) иштеген балдардын жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери боюнча саны жана пайызы	57
5.4-таблица.	5-17 жаштагы балдардын мектепке/билим берүү уюмдарына барууларынын макамы.....	58
5.5-таблица.	Билим берүү уюмдарына барган балдардын жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана үй чарбанын кирешеси боюнча саны жана пайызы	59
5.6 -таблица.	Үй жумуштарын аткарган балдардын жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана кирешеси боюнча саны жана пайызы.....	61
5.7 -таблица.	5-17 жаштагы балдар тарабынан аткарылган үй жумуштарынын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча орточо жумалык сааттары	62
5.8 -таблица.	Үй жумуштарын аткарган балдардын саат категориялары, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү	64
5.9-таблица.	Үй жумуштарын суткадагы аткарыла турган убакыттар боюнча аткарган балдардын жыныс, жаш курак жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү	67
5.10-таблица.	Мектепке барган жана үй жумуштарын суткадагы аткарыла турган убакыттар боюнча аткарган балдардын жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана сабактарды калтыруу убактысы боюнча бөлүнүшү	69
5.11 -таблица.	Балдар тарабынан аткарылган үй иштеринин жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча түрлөрү.....	71
5.12-таблица.	Балдардын ишмердиктин 7 кесилишпөөчү түрү боюнча саны жана пайыздык бөлүнүшү.....	76
6.1-таблица.	Иштеген балдардын тармактар/жумуштун түрү, жынысы, жаш курагы жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү	80
6.2-таблица.	Иштеген балдардын жумуштуулугунун жыныс, жаш курак жана жашаган жери боюнча макамы.....	81
6.3-таблица.	Иштеген балдардын иштин түрү, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү	82
6.4-таблица.	Балдардын жумадагы иштеринин жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча орточо узактыгы	83
6.5-таблица.	Иштеген балдардын иш жумасынын узактыгынын тармактар, жыныс, жаш курак жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү	85
6.6 -таблица.	Иштеген балдардын иш жумасынын жыныс, жаш курактык топ, жашаган жери жана мектепке баруулары боюнча орточо узактыгы	86
6.7-таблица.	Иштеген балдардын айлык эмгек акысынын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча орточо өлчөмү	89
6.8 -таблица.	Иштеген балдардын жумуш аткарган убактысынын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү	89
6.9 -таблица.	Мектепке барган иштеген балдардын жумуш аткарган убактысынын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү	90
7.1-таблица.	Балдар эмгегинде, жол берилген эмгекте иштеген балдардын жана иштебеген балдардын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча саны жана пайызы	91

7.2-таблица.	Балдар эмгегиндеги балдардын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча саны жана пайызы	93
7.3 -таблица.	Балдар эмгегиндеги балдардын географиялык дезагрегация жана кирешенин квинтилдери боюнча саны жана пайызы.....	94
7.4.-таблица.	Балдар эмгегиндеги балдардын балдар эмгегинин түрлөрү, жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана региону боюнча бөлүнүшү	96
7.5-таблица.	Балдар эмгегиндеги балдардын жумуштуулуктун тармактары/түрлөрү, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү	97
7.6-таблица.	Балдар эмгегиндеги балдардын иш категориясынын түрү, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү	98
7.7-таблица.	Балдар эмгегиндеги балдар тарабынан аткарылган иштердин жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча жумалык сааттары	99
7.8 -таблица.	Кооптуу эмгектеги/кооптуу иштеги балдардын иштин түрү, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча саны жана пайызы	100
7.9-таблица.	Физикалык жана психикалык зомбулукка кабылган кооптуу иштердеги балдардын иштин тиби, жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери, иштин тармактары жана кесиптер боюнча саны жана пайызы	101
7.10-таблица.	Кооптуу иштерде иштеген балдардын иштин түрү, жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери, иштин тармагы жана кесиби боюнча саны жана пайызы	102
7.11-таблица.	Кооптуу эмгекте/кооптуу иште иштеген балдардын жумуштуулуктун тармактары, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү.....	103
7.12-таблица.	Кооптуу эмгектеги балдардын иштердин түрлөрү, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү	104
7.13-таблица.	Кооптуу эмгектеги балдар тарабынан аткарылган иштердин жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча жумалык сааттары	104
7.14-таблица.	Кооптуу иштерден сырткаркы балдар эмгегиндеги балдардын жумуштуулуктун тармактары, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү	105
7.15-таблица.	Кооптуу иштерден сырткаркы балдар эмгегинин иштердин түрлөрү, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү	106
7.16-таблица.	Кооптуу иштерден сырткаркы балдар эмгегиндеги иштердин жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча жумалык сааттары	107
8.1-таблица.	Мектепке баруучу иштеген жана иштебеген балдардын (1-11-класстар) жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча саны жана пайызы	108
8.2-таблица.	Мектепке баруучу иштеген жана иштебеген балдардын (1-11-класстар) жашаган региону жана байгерчилигинин деңгээли боюнча саны жана пайызы.....	109
8.3-таблица.	Кооптуу эмгекте, кооптуу эмгектен сырткаркы балдар эмгегинде жана балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдардын мектепке барууларынын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча коэффициенти	110
8.4-таблица.	Мектепке такыр барбаган балдардын жумуштуулуктун макамы жана түрү, жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана региону боюнча бөлүнүшү	113
8.5-таблица.	Балдардын мектепке такыр барбагандыгынын жыныс жана жашаган жери боюнча себептери	114
8.6-таблица.	Мектепке такыр барбаган балдардын аткарылган иштердин түрү жана жыныс боюнча саны жана бөлүнүшү	115
8.7-таблица.	Мектепти таштаган балдардын жумуштуулуктун макамы, жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана башка мүнөздөмөлөр боюнча бөлүнүшү.....	116
8.8-таблица.	Мектепти таштаган кооптуу эмгектеги, коопсуз иштеги балдар эмгегинде жана балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдардын жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана башка тийиштүү мүнөздөмөлөр боюнча саны жана пайызы.....	117
8.9-таблица.	Мектепти таштаган кооптуу эмгекте, коопсуз иштердеги балдар эмгегинде, балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдардын жана иштебеген балдардын аткарылган иштердин түрү жана жыныс боюнча саны жана бөлүнүшү	119
8.10 -таблица.	Балдар эмгегиндеги балдардын, балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдардын жана кесиптик билим берүүдөгү иштебеген балдардын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча саны жана пайыздык катышы жөнүндө маалыматтар.....	120

8.11-таблица.	Балдар эмгегинде, жол берилген эмгекте иштеген жана иштебеген билим берүү мекемелерине барган балдардын билим берүүнүн эң жогорку деңгээли боюнча саны жана пайыздык бөлүнүшү 121
8.12-таблица.	Балдар эмгегинде, балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдардын жана иштебеген балдардын аталарынын жана энелеринин алган билимдеринин эң жогорку деңгээли боюнча камтылышы 122
9.1-таблица.	Балдар эмгегинде, балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдардын жана иштебеген балдардын турак жайдын негизги мүнөздөмөсү жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү 126
9.2-таблица.	Балдар эмгегиндеги, балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдардын жана иштебеген балдардын турак жайдын жана жер колдонуунун тиби жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү 129
9.3 -таблица.	Балдар эмгегинде, жол берилген эмгекте иштеген балдар жана иштебеген балдар жашаган үй чарбалардын активдери 130

ШАРТТУУ БЕЛГИЛЕР

«-»	- кубулуш болгон эмес
«...»	- маалыматтар жок
«0,0»	- көрсөткүчтүн белгиси өлчөө бирдигинен аз
«N»	- балдардын эсептик саны (адам)

КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

КР	Кыргыз Республикасы
ДМЧЖ	Ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген жактар
ЭСЭК	Эмгек статистиктеринин эл аралык конференциясы
ЭБУ	Эл аралык балдар уюму
УСК	Улуттук статистика комитети
КЛ/КУ	Кесиптик лицей/кесиптик училища
УЭТ	Улуттук эсептер тутуму
ЭК	Эмгек кодекси

Эл аралык эмгек уюмунун методологиясына негизделген Иштеген балдардын изилдөөсү Кыргыз Республикасындагы 5-17 жаштагы балдардын жашоолорунун, билимдеринин жана иштеринин ар тараптуу аспектилерин көрүүгө мүмкүнчүлүк берет. Жыйналган маалыматтар 2007-жылдан тартып балдар эмгегин жана анын эң начар формаларын жоюудагы жетишилген прогресстерди баалоого мүмкүндүк берет жана балдар эмгегин жоюу боюнча балдарды коргоо саясатын жана стратегиясын иштеп чыгуу үчүн объективдүү жана ишенимдүү маалыматтарды берет. Изилдөөдө жыйналган маалыматтар Кыргыз Республикасындагы балдар эмгеги менен дүйнөдөгү ушул сыяктуу изилдөөлөр жүргүзүлгөн башка өлкөлөрдөгү абалды салыштырууга да мүмкүнчүлүк берет.

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети Кыргыз Республикасындагы МОТ-ИПЕК-ПРОАКТЦА долбоорунун улуттук координатору А.Курбановага жана Эмгек чөйрөсүндөгү принциптерди жана укуктарды негиз кылуучу балдар эмгеги маселелери боюнча чаралардын глобалдык программасы аттуу долбоордун директору Б.Райчаудхуриге, ЭЭУга изилдөөнүн бардык этаптарындагы ар тараптуу методологиялык, консультативдик жана техникалык жардамы жана колдоосу үчүн терең ыраазычылык билдирет.

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин төрагасынын кеңешчиси К. Койчумановага да маалыматтарды топтоонун жана иштетүүнүн жогорку сапатын камсыз кылгандыгы, кесипкөйлүүлүгү, ак ниеттүүлүгү жана басылманы даярдоодогу талкууларга катышкандыгы үчүн ыраазычылык билдирет. Долбоордун менеджери Э. Исенкуловага изилдөөнү эффективдүү башкаргандыгы, отчетту даярдоодо консультация бергендиги жана колдоо көрсөткөндүгү үчүн өзгөчө ыраазычылык билдирилет.

Кыргыз Республикасынын Социалдык өнүгүү министрлигинин буйругу менен түзүлгөн Ведомстволор аралык жумушчу топтун мүчөлөрүнө, балдарды коргоо уюмдарынын өкүлдөрүнө жана Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин адистерине изилдөөгө кошкон салымы жана балдардын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо боюнча берилүү менен жасаган иштери үчүн өзүнчө ыраазычылык билдирилет.

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети Изилдөөчүлөр жана консультанттар тобунун координатору - Л.Илибеговага, талдоочулар М.Аблезовага, Е.Карповичке, О.Коржовага жана Э.Илибеговага басылманы жогорку профессионалдык деңгээлде даярдоого кошкон салымдары үчүн ыраазычылык билдирет.

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети маалыматтарды иштетүү боюнча адис Л. Прасловага сапаттуу маалыматтар базасын түзүү жана маалыматтарды статистикалык иштетүүгө кошкон маанилүү салымы үчүн ыраазычылык билдирет, ошондой эле маалыматтардын өз убагында жана сапаттуу киргизилишин камсыз кылган адистерге да ыраазычылык билдирет.

Изилдөөчүлөргө өз убакыттарын бөлгөн балдарга жана ата-энелерге чын дилден берген жооптору жана жакшы каалоолору үчүн өзгөчө ыраазычылык билдирилет.

Салыштыруу максатында 2007-жылдагы Кыргыз Республикасындагы иштеген балдардын изилдөөсүнүн маалыматтары ушул изилдөөдө пайдаланылган логикалык рамкага жана категорияларга ылайык эсептелди. Жүргүзүлгөн кайра түзүүлөрдүн натыйжасында бул бөлүмдө берилген 2007-жылдагы балдар эмгегинин көрсөткүчтөрү 2007-жылы жарыяланган аналитикалык отчеттон бир аз айырмаланат.

2007 жана 2014-жылдагы Кыргыз Республикасындагы иштеген балдардын изилдөөлөрүнүн натыйжаларын салыштыруу бир нече негизги тыянактарды чыгарууга мүмкүндүк берет:

1. Иштеген балдардын саны бир аз гана, 2007-жылдагы – 570 186 баладан 2014-жылдагы 580 565 балага чейин 0,1 пайыздык пунктка көбөйгөн.
2. Балдарды балдар эмгегине тартуу жогору бойдон калууда. Демек, 2014-жылы иштеген балдардын 70 пайыздан ашыгы балдардын ден соолугуна коркунуч келтире турган, алардын билим алуу мүмкүнчүлүгүнө тоскоолдук жарата турган же физикалык, акыл-эстик, адеп-ахлактык, моралдык жана социалдык өсүүсүнө залал тийгизе турган иштерде иштешет. Ал эми 2007-жылы бул көрсөткүч 85 пайызды түзгөн.
3. Балдар эмгегине тартылган балдардын санынын төмөндөшүндө туруктуу оң динамика аныкталды: 2007-жылдагы 32,9 пайыздан 2014-жылдагы 27,8 пайызга чейин. Балдар эмгегине тартылган балдар 2007-жылга салыштырганда 68 миңден ашуун балага кыскарып, 414 246 баланы түздү.
4. Балдар эмгегинин деңгээлинин төмөндөгөнүнө карабастан, кооптуу балдар эмгегинин үлүшү 2007-жылдагы 12,5 пайыздан 2014-жылдагы 18,6 пайызга чейин көбөйдү. Балдар эмгегинин кооптуу формаларына тартылган балдардын саны 2007-жылга салыштырмалуу 93 миңден ашуунга көбөйүп, 2014-жылы 276 218 баланы түздү.
5. 2007-жылы кооптуу балдар эмгегинде иштеген балдардын жарымы (53,2 пайыз) коркунучтун экиден кем эмес түрүнө кабылышкан. 2014-жылдагы мындай балдардын үлүшү олуттуу - 14,6 пайызга чейин азайды.
6. Кооптуу балдар эмгегинин өсүшү жумушунда аныкталган ченемден ашыкча оордуктарды көтөргөн 6-13 жаштагы балдардын санынын көбөйүшү менен шартталды. Ченемден ашыкча оордуктарды көтөрүү эркек балдар үчүн да, кыздар үчүн да мүнөздүү, бирок кооптуу балдар эмгегинин бул формасына айыл жериндеги балдар көп кабылышат. Коркунучтун башка түрлөрү боюнча төмөндөө белгиленген.
7. Балдар эмгегинин фонундагы кооптуу балдар эмгегинин айрым формаларынын өсүшү, ошондой эле балдар эмгегинин баланын жынысына, жаш курагына жана жашаган жерине жараша төмөндөшүнүн бирдей эместиги бир региондогу/тармактардагы/максаттуу топтордогу балдар эмгегин төмөндөтүүгө багытталган программалардын бир топ активдүүлүгү жана башкаларга бир топ начар таасир этиши жөнүндө күбөлөндүрөт. Бирок балдар эмгегинин региондор боюнча төмөндөө, ошондой эле кооптуу балдар эмгегинин өсүү себептеринин тенденциясын толук изилдөө ушул басылманын алкагынан чыга турган, өзүнчө изилдене турган тема болушу мүмкүн.
8. 2014-жылы жүргүзүлгөн изилдөөнүн жыйынтыктары боюнча жүргүзүлгөн эсептер балдарды балдар эмгегине тартуу менен үй чарбалардын социалдык-экономикалык мүнөздөмөлөрүнүн жана ата-энелердин билим макамынын ортосунда кайтарым-пропорционалдуу байланыштар сакталгандыгын ырастайт. Турак жайдын бир топ жакшы мүнөздөмөлөрү бар үй чарбаларда, экономикалык активдерге (жер, мал, тиричилик

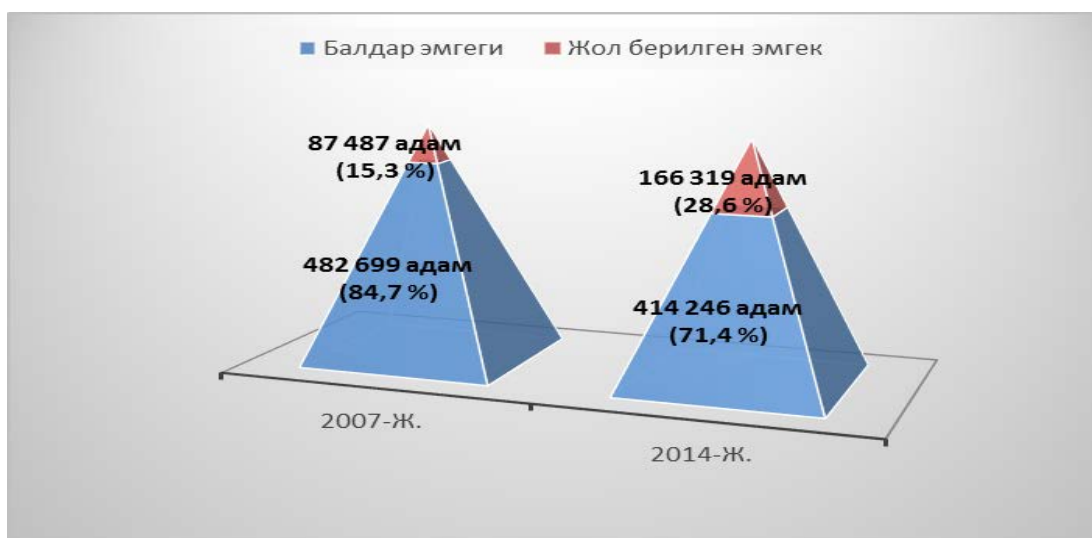
техникасы) жана кирешелерге көп ээлик кылган үй чарбаларда жашаган балдардын, ошондой эле ата-энесинин билим деңгээли бир топ жогору болгон балдардын ишке жана балдар эмгегине тартылуу ыктымалдуулугу төмөн.

2007 жана 2014-жылдагы изилдөөлөрдүн жыйынтыктары боюнча негизги мүнөздөмөлөргө бөлүнгөн 5-17 жаштагы изилденген балдардын саны, иштеген, иштебеген балдар, ошондой эле жол берилген эмгектеги, балдар эмгегиндеги жана кооптуу балдар эмгегиндеги балдар жөнүндө маалыматтар 1.6, 1.7, 1.8-таблицааларда берилди.

5-17 жаштагы балдардын жалпы санынын ичинен 2007-жылы 570 186 (38,9 пайыз) бала иштесе, 2014-жылы иштеген балдардын саны 580 565 (39,0 пайыз) баланы түздү. Иштеген балдардын абсолюттук санынын жогорулагандагына карабастан, статистикалык талдоонун көз карашы менен иштеген жана иштебеген балдардын түзүмүндө олуттуу өзгөрүүлөр байкалган жок.

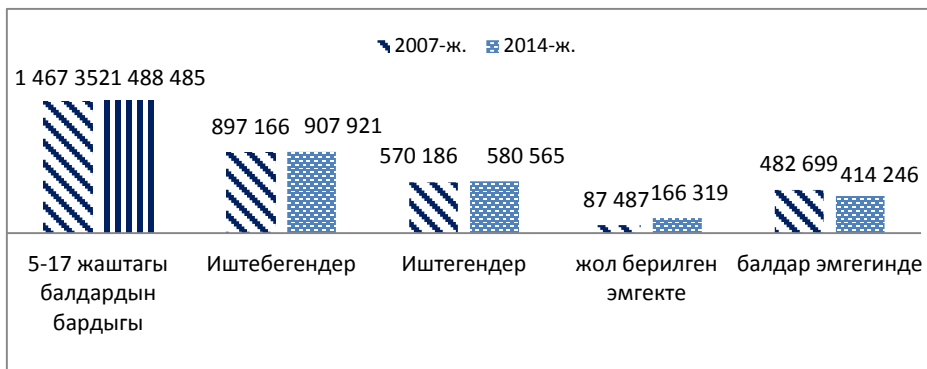
2007-жылга салыштырмалуу жол берилген иште иштеген балдардын үлүшү 15,3 пайыздан 2014-жылдагы 28,6 пайызга чейин жогорулады.

1.1-сүрөт. 2007-жылга салыштырмалуу иштеген балдардын түзүмү

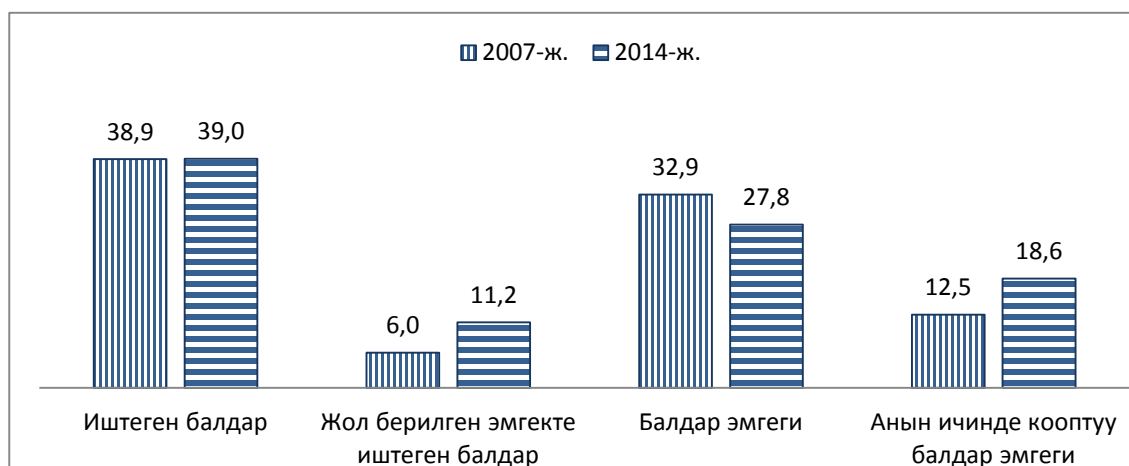
2014-жылы балдар эмгегине тартылган балдардын санынын төмөндөшүндө туруктуу оң динамика белгиленди: 2007-жылдагы 32,9 пайыздан 2014-жылдагы 27,8 пайызга чейин. Ошентип, балдар эмгегине тартылган балдардын саны 2007-жылга салыштырмалуу 68 миңден ашуунга кыскарып, 2014-жылы 414 246 баланы түздү.

1.2-сүрөт. 2007-жылга салыштырмалуу иштебеген жана иштеген балдардын саны

Ошол эле убакта балдар эмгегинин төмөндөшүнүн фонунда балдар эмгегинин кооптуу формаларына тартылган балдардын санынын 2007-жылдагы 12,5 пайыздан 2014-жылдагы 18,6 пайызга чейин олуттуу өсүшү байкалат (1.3-таблица). Ошентип, балдар эмгегинин кооптуу формаларына тартылган балдардын саны 2007-жылга салыштырмалуу 93 миңден ашуун адамга көбөйүп, 2014-жылы 276 218 баланы түздү

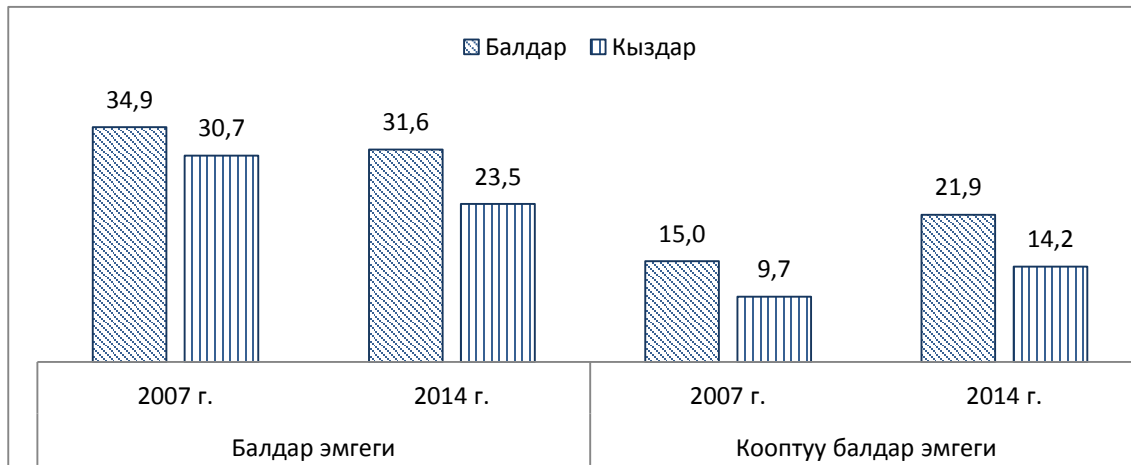
1.3-сүрөт. 2007-жылга салыштырмалуу 5-17 жаштагы балдардын жалпы санындагы иштеген балдардын пайызы, (%)

2014-жылы да балдар эмгегине тартылган эркек балдардын үлүшү 2007-жылдагыдай эле кыздардын үлүшүнөн көп болду. Балдар эмгегиндеги кыздардын саны 7,2 пайыздык пунктка, ал эми эркек балдардын үлүшү болгону 3,3 пайыздык пунктка азайды. Ошону менен бирге кооптуу балдар эмгегине тартылган эркек балдардын үлүшү 6,9 пайыздык пунктка, ал эми кыздардын үлүшү аз даражада - 4,5 пайыздык пунктка жогорулады.

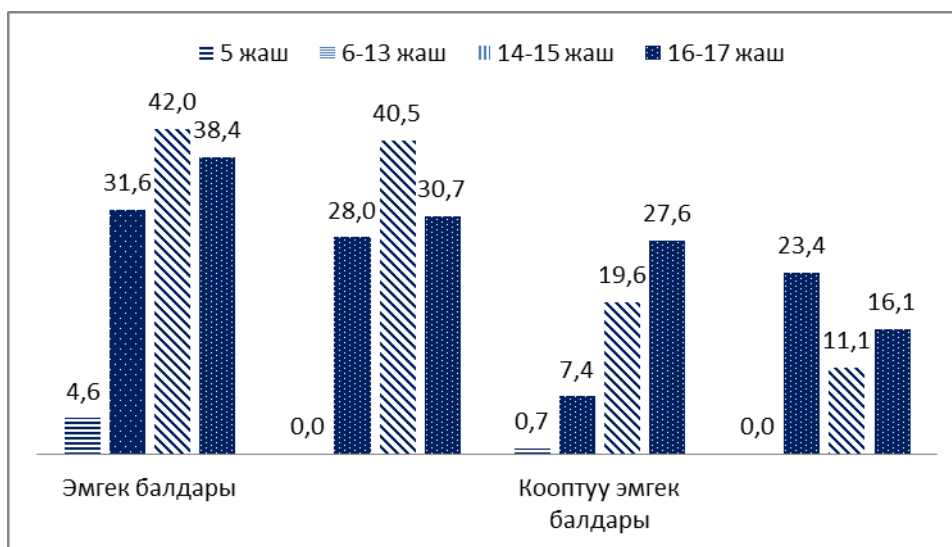
Ошентип, 2007-жыл менен 2014-жылдын ортосундагы мезгил ичинде балдар эмгегинде иштеген эркек балдардын саны кыздарга караганда аз эле төмөндөдү, ошону менен бирге кооптуу балдар эмгегинде иштеген балдардын саны кыздарга салыштырмалуу тезирээк өсүүдө.

1.4-сүрөт. 2007-жылга салыштырмалуу балдар эмгегинин балдардын жынысы боюнча курамы, (%)

2007-жылдан 2014-жылга чейин балдар эмгегинин төмөндөшү бардык жаш курактык топтордо белгиленди (1.5-сүрөт). Балдар эмгегинин эң жогорку төмөндөшү 16-17 жаш курактык топто (7,7 пайыздык пункт), ал эми эң төмөнкү төмөндөшү (1,5 пайыздык пункт) 14-15 жаш курактык топто байкалды.

1.5-сүрөт. 2007-жылга салыштырмалуу балдар эмгегинин балдардын жаш курактык топтор боюнча курамы, (%)

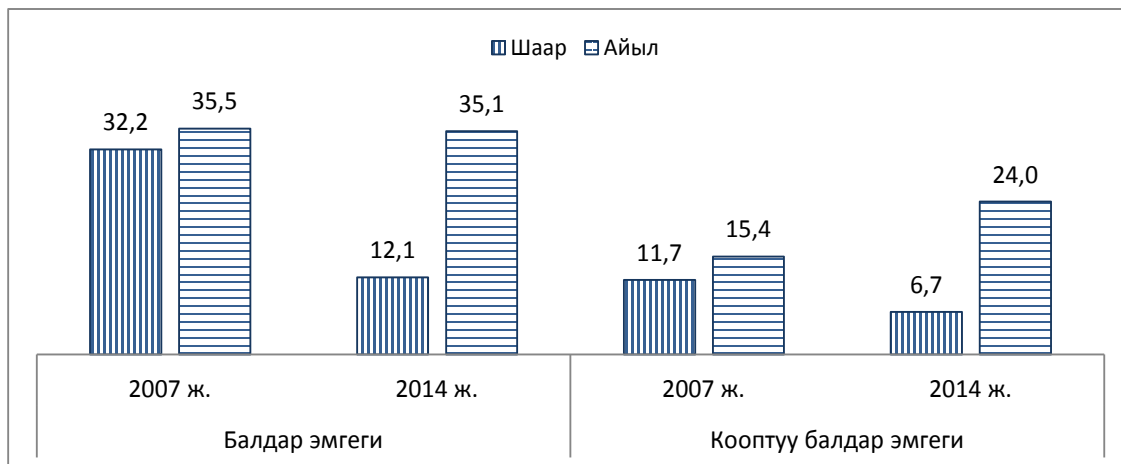

Кооптуу балдар эмгегинин өсүшү бардык эле жаш курактык топтордо болгон жок. Мисалы, 2007-жылдан тартып 6-13 жаш курактык топто кооптуу балдар эмгеги 7,4 пайыздан 23,4 пайызга чейин дээрлик үч эсе өстү, ошол эле убакта башка жаш курактык топтордо кооптуу балдар эмгегинин төмөндөшү белгиленет: 15-16 жаш – 19,6 пайыздан 11,1 пайызга чейин; 16-17 жаш – 27,6 пайыздан 16,1 пайызга чейин.

Байкоо жүргүзүлгөн мезгил ичинде балдар эмгегинин балдардын жашаган жерине жараша бөлүнүшүндө олуттуу өзгөрүүлөр болду (1.6-сүрөт). Шаарларда балдар эмгегинин да (2,6 эсе), кооптуу балдар эмгегинин да (1,7 эсе) олуттуу төмөндөшү байкалат. Айыл жеринде балдар эмгегинин масштабы дээрлик өзгөргөн жок, бирок кооптуу балдар эмгегинин олуттуу өсүшү (дээрлик 1,5 пайызга) байкалат. Ошентип, 2007-жылы анча билинбегени менен 2014-жылы шаар жери менен айыл жеринин ортосундагы айырмачылыктар балдар эмгегинин масштабы боюнча да, кооптуу балдар эмгегинин масштабы боюнча олуттуу болду. Бул тенденция шаар жана айыл

жеринин ортосунда ишке ашырылуучу балдар эмгегин жана анын эң начар формаларын жоюу боюнча программалардын таасиринин бирдей эместиги жөнүндө күбөлөндүрүшү мүмкүн.

1.6-сүрөт. 2007-жылга салыштырмалуу балдар эмгегинин балдардын жашаган жери боюнча курамы, (%)

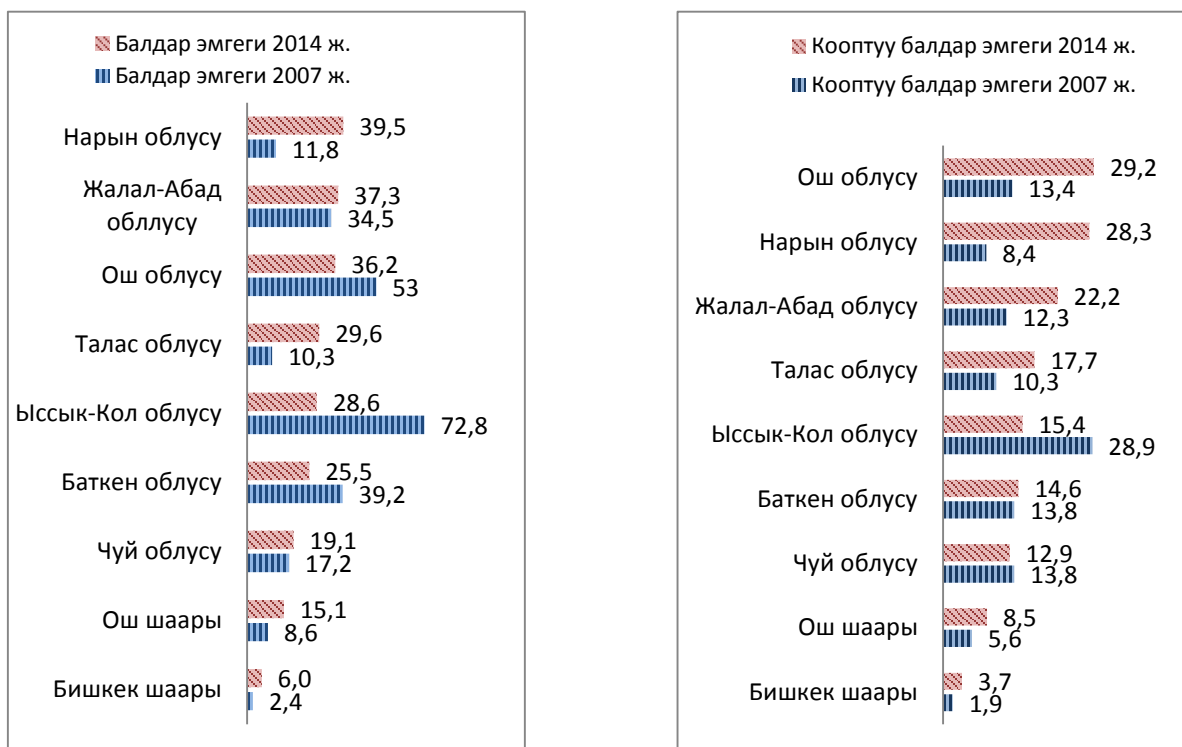

2014-жылы балдар эмгегине тартылган балдардын эң жогорку үлүшү Нарын облусунда (39,5 пайыз), ал эми кооптуу балдар эмгегинде иштеген балдардын эң жогорку үлүшү Ош облусунда (29,2 пайыз) белгиленди. Балдар эмгегинде (6,0 пайыз) жана кооптуу балдар эмгегинде (3,7 пайыз) иштеген балдардын эң төмөнкү үлүшү Бишкек шаарында (1.7-сүрөт).

Байкоо жүргүзүлгөн мезгил ичинде балдар эмгегинин олуттуу төмөндөшү Ысык-Көл (44,2 пайыздык пункт), Ош (16,8 пайыздык пункт) жана Баткен облустарында (13,7 пайыздык пункт) белгиленди. Балдар эмгегинин эң жогорку өсүшү Нарын (3,3 эсе) жана Талас облустарында (2,8 эсе) болду.

Кооптуу балдар эмгегинин олуттуу өсүшү Нарын (19,9 пайыздык пункт), Ош (15,8 пайыздык пункт), Жалал-Абад облустарында (9,9 пайыздык пункт) белгиленди. Ал эми кооптуу балдар эмгегинин эң көп төмөндөшү (13,5 пайыздык пункт) Ысык-Көл облусунда белгиленди.

1.7-сүрөт. 2007-жылга салыштырмалуу балдар эмгегинин балдардын жашаган региону боюнча курамы

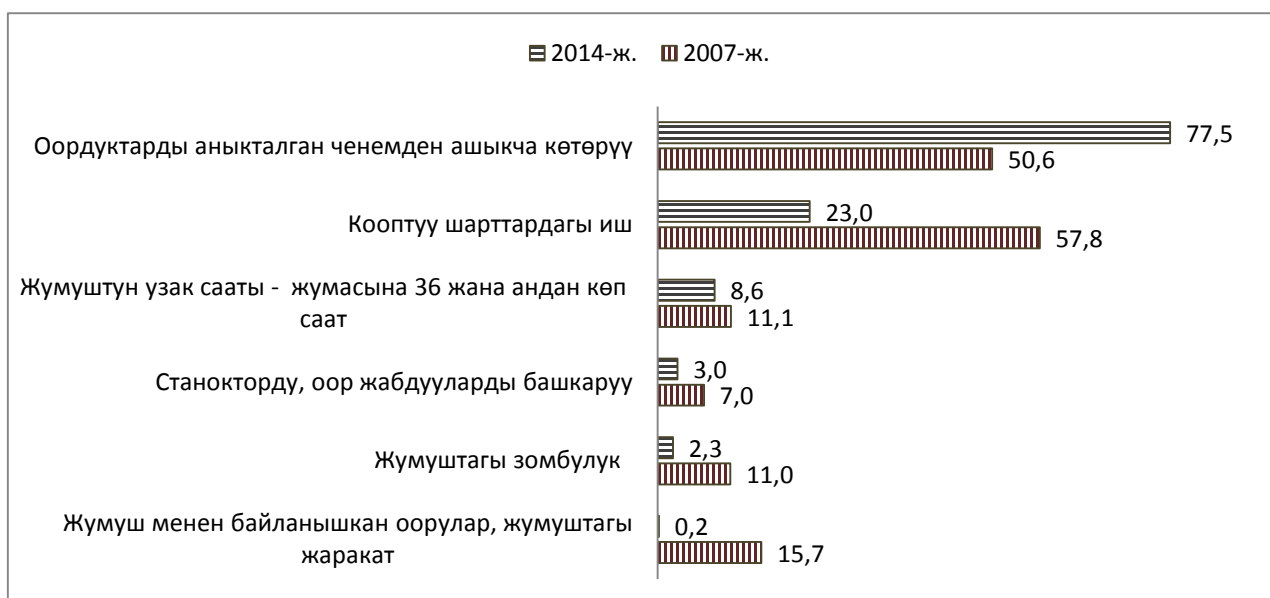
2007-жылы кооптуу балдар эмгегинде иштеген балдардын жарымы (53,2 пайыз) коркунучтун экиден кем эмес түрүнө кабылышкан. 2014-жылы мындай балдардын үлүшү олуттуу - 14,6 пайызга чейин төмөндөдү (1.7-таблица).

Коркунучтардын түрүн талдоо 2014-жылы кооптуу балдар эмгегинин 2007-жылга салыштырмалуу өсүшү оордуктарды аныкталган ченемден ашыкча көтөргөн балдардын санынын көбөйүшүнүн эсебинен болгондугун көрсөтөт (2014-жылдагы 77,5% 2007-жылдагы 50,6%га каршы). Оордуктарды көтөргөн (аныкталган ченемден ашыкча) балдардын үлүшү 6-13 жаштагы балдардын арасында абдан жогору - 98,2 пайыз. Бул көрсөткүч башка жаш курактык топтордо 1,4 пайыздан ашпайт (1.8-сүрөт). Айыл жеринде жашаган иштеген балдар (78,2 пайызы) шаар жеринде жашаган балдарга (72,5 пайыз) караганда жумушта аныкталган ченемден ашыкча оордуктарды көтөрүүгө көбүрөөк кабылышат. 2007-жылга салыштырмалуу айыл жеринде оордуктарды көтөрүү боюнча балдар эмгегине кабылуу шаар жерине салыштырганда дээрлик эки эсе жогору өстү (тиешелүүлүгүнө жараша 36,0 жана 18,8 пайыздык пункт). Жумушта оордуктарды аныкталган ченемден ашыкча көтөргөн балдардын үлүшүнүн көбөйүшү Нарын облусунан башка бардык облустарда белгиленди, Нарын облусунда көрсөткүчтүн 2007-жылга салыштырмалуу анча чоң эмес төмөндөшү белгиленген. Жумушта оордуктарды аныкталган ченемден ашыкча көтөргөн балдардын эң көп үлүшү Бишкекте (95,3 пайыз) байкалат. Ошондой эле башка региондордо да жогорку көрсөткүчтөр бар: Ысык-Көл, Талас, Жалал-Абад, Баткен облустарында – 80%дан ашык; Нарын, Ош облустарда – 70%дан ашык; Чүй облусунда жана Ош шаарында – 55%дан жогору (1.8-таблица).

2007-жылга салыштырмалуу 2014-жылы коркунучтун башка бардык түрлөрүнө кабылган балдардын үлүшү төмөндөдү. Мисалы, кооптуу шарттарда (жер алдында, суу алдында, коркунучтуу бийиктикте, өтө караңгы же туюк жерде, коркунучтуу заттардын, температуранын, ызы-чуунун же вибрациянын таасири алдында иштөө, ошондой эле өрт, курал-жарак жана реагенттер менен иштөө) иштеген балдардын саны 57,8 пайыздан 23,0 пайызга чейин дээрлик эки эсеге төмөндөдү.

1.8-сүрөт. 2007-жылга салыштырмалуу кооптуу балдар эмгегинин коркунучтардын түрлөрү боюнча курамы

2014-жылы балдардын чоң үлүшү чаң, буулануу (11,2 пайыз) жана өтө суук же ысык (6,3 пайыз) сыяктуу жагымсыз эмгек шарттарына кабылган, бул бир аз төмөндөө менен 2007-жылдагы тенденцияга дал келет (1.1-таблица). Изилдөөдө өрт, газ, жалындын таасирине кабылган балдардын (3,2 пайыздан 1,1 пайызга чейин), желдетүү жетишсиз болгон шарттарда иштеген балдардын (0,3 пайыздан 0,0 пайызга чейин) санынын бир аз кыскарышын, ошондой эле кооптуу аспаптар менен иштеген балдардын санынын бир нече азайышын (4,5 пайыздан 0,5 пайызга чейин) аныкталган.

1.1-таблица. Иштеген, балдардын жалпы санындагы эмгектин жагымсыз шарттарына кабылган балдардын саны, жылдар боюнча (пайыз менен)

Коркунучтардын тиби	Иштеген балдар, бардыгы	
	2007	2014
Чаң, буулануу	15,9	11,2
Өрт, газ, жалын	3,2	0,0
Катуу үн же вибрация	0,0	0,0
Экстремалдык суук же ысык	7,6	6,0
Коркунучтуу аспаптар (бычак ж.б.)	4,5	0,5
Жер алдында иштөө	0,2	0,2
Бийиктикте иштөө	0,1	0,0
Сууда/көлдө/жасалма көлдө/дарыяда иштөө	0,2	0,3
Жумуш орду абдан караңгы же туюк	0,1	0,0
Жетишсиз вентиляция	0,3	0,0
Химиялык реактивдер (пестициддер, клей ж.б.)	0,0	0,0
Жарылуу коркунучу бар заттар	0,0	0,0
Наркотикалык заттар	-	0,0
Курал-жарак	-	0,0
Башкалар	0,2	0,0
Жогоруда көрсөтүлгөндөрдүн бирөөсү	21,3	11,5

Жеңил жана ачык жарааттарды алган, тери же ашказан көйгөйлөрү бар балдардын санынын бир аз төмөндөшү байкалганы менен 2014-жылы балдардын жумушта алган ооруларынын/жаракаттарынын деңгээли боюнча 2007-жылдын деңгээлине салыштырмалуу олуттуу өзгөрүүлөр болгон эмес (1.2-таблица). 2014-жылы 2007-жылга салыштырмалуу балдар оорулардан, кокустатуулардан жабыркашкан (0,1 пайыз 6,2 пайызга каршы), ошондой эле өтө чарчоо абалында аз иштешкен (0,00 пайыз 3,4 пайызга каршы).

1.2-таблица. Жылдар боюнча балдардын жумушта алган оорулары/жаракаттары (пайыз менен)

Коркунучтардын тиби	Иштеген балдардын жалпы санындагы үлүшү	
	2007	2014
Жеңил жаракаттар же ачык жарааттар	1,5	0,1
Сыныктар	0,0	0,0
Мертинүү, чоюлуу же көгөрүү	1,2	0,0
Күйүү, коррозия, суюктукка күйүү же тоңуу	0,0	0,0
Дем алуу менен байланышкан көйгөйлөр	0,1	0,0
Көз менен байланышкан көйгөйлөр	0,3	0,0
Тери менен байланышкан көйгөйлөр	0,3	0,0
Ашказан менен байланышкан көйгөйлөр	0,6	0,0
Калтыратма (лихорадка)	0,1	0,0
Өтө чарчоо	3,4	0,0
Жыландын чагып алуусу	0,0	0,0
Курт-кумурскалардын чагып алуусу	0,0	0,0
Бардык оорулар, кокустатуулар	6,2	0,1

2014-жылы иштен алган оору/жаракат боюнча жакшыруулар аныкталган, бир да бала жумуштан жумушту же сабакты токтотууга туура келе турган олуттуу оору/жаракат алган эмес. 2007-жылга салыштырмалуу жумуштан алган оору/жаракаттан улам балдардын 16,4 пайызы иштөөнү/мектепке барууну убактылуу токтотушкан (1.3-таблица).

1.3-таблица. Балдар алган олуттуу оорулардын/жаракаттардын кесепеттери (пайыз менен)

Коркунучтардын тиби	Иштеген балдардын жалпы санындагы үлүшү	
	2007-ж.	2014-ж.
Олуттуу нерсе жок – ишти/мектепти токтоткон жок	83,63	100
Ишти/мектепке барууну убактылуу токтотту	16,37	0,0
Ишти/мектепке барууну биротоло токтотту	-	0,0

1.4-таблицанын маалыматтары көрсөтүп тургандай, мектепке/билим берүү уюмуна барууда 2014-жылы 2007-жылга салыштырганда статистикалык көрүнүктүү өзгөрүүлөр болгон жок: он баланын тогузу мектепке/ билим берүү уюмуна барат жана он баланын бирөө аларга барбайт. Балдардын көбүнчө шаар жеринде мүнөздүү болгон мектепке чейинки окуу жайларына баруусу 2007-жылдагы 19,0 пайыздан 2014-жылдагы 24,9 пайызга жогорулагандыгы белгиленгендиги менен 2014-жылы 5 жаштагы балдардын билим берүү уюмуна аз баруу тенденциясы сакталды.

1.4-таблица. 5-17 жаштагы балдардын мектепке/ билим берүү уюмдарына барууларынын жылдар боюнча макамы

Негизги	Мектепке/билим берүү уюмуна барат	Мектепке такыр барган эмес	Бардыгы
---------	-----------------------------------	----------------------------	---------

мүнөздө-мөлөр	2007		2014		2007		2014		2007	2014
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	N
Бардыгы	1 288 680	87,8	1 299 669	87,3	139 216	9,5	156 139	10,5	1 467 352	1 488 485
Жыныс										
Эркек балдар	675 702	87,3	692 180	87,2	75 061	9,7	82 803	10,4	773 828	793 956
Кыздар	612 978	88,4	607 488	87,5	64 155	9,3	73 336	10,6	693 524	694 530
Жаш курактык топтор										
5-жаш	16 618	19,0	31 915	24,9	70 873	81,0	93 884	73,2	87 491	128 244
6-13 жаш	819 548	92,4	867 988	93,5	66 160	7,5	59 445	6,4	887 348	928 581
14-15 жаш	235 663	97,5	214 066	97,9	1263	0,5	1 721	0,8	241 828	218 560
16-17 жаш	216 851	86,5	185 700	87,1	920	0,4	1 089	0,5	250 685	213 100
Жашаган жери										
Шаар	1 009 582	87,9	418 523	89,5	111 176	9,7	38 607	8,3	1 148 404	467 666
Айыл	279 098	87,5	881 146	86,3	28 040	8,8	117 532	11,5	318 948	1 020 819

Иштебеген балдардын мектепке баруусунун деңгээлинин анча көп эмес төмөндөшү (2,1 пайыздык пункт) жана иштеген балдардын мектепке баруусунун бир аз жогорулашы (0,4 пайыздык пункт) байкалганы менен 1.5-таблицанын маалыматтары боюнча 2014-жылы 7-15 жаштагы балдардын мектепке баруу деңгээли боюнча көрүнүктүү өзгөрүүлөр болгон жок.

Ошол эле убакта байкоо жүргүзүлгөн мезгил ичинде 7-17 жаштагы балдардын мектепке баруусунун деңгээли (5,6 пайыздык пункт) төмөндөдү. Өзгөрүү 2014-жылдагы 7-17 жаштагы балдардын мектепке барууларынын деңгээлинин төмөндөшүнүн натыйжасында болду: иштебеген балдар (6,4 пайыздык пункт) жана иштеген балдар (4,1 пайыздык пункт).

1.5-таблица. Иштеген жана иштебеген балдардын мектепке барууларынын жылдар боюнча деңгээли (пайыз менен)

	Иштебеген балдар		Иштеген балдар		Бардыгы	
	2007	2014	2007	2014	2007	2014
7-15 жаш	98,3	96,2	98,9	99,3	98,6	98,6
7-17 жаш	97,4	91,0	94,5	90,4	96,0	90,5

1.6–таблица. 2014-жылдагы 5-17 жаштагы балдардын жумуштуулуктун макамы боюнча 2007-жылга салыштырмалуу курамы

Ишмердиктин макамы	Изилденген балдардын бардыгы				Иштеген балдар				Иштебеген балдар			
	2007		2014		2007		2014		2007		2014	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Бардыгы	1 467 352	28,0	1 488 485	25,7	570 186	38,9	580 565	39,0	897 166	61,1	907 921	61,0
Жыныс												
Эркек балдар	773 828	30,2	793 956	27,9	319 226	41,3	368 192	46,4	454 602	58,7	425 763	53,6
Кыздар	693 524	25,9	694 530	23,5	250 960	36,2	212 372	30,6	442 564	63,8	482 157	69,4
Жаш курактык топтор												
5 жаш	87 491	100,0	128 244	100,0	5 508	6,3	0,0	0,0	81 983	93,7	128 244	100,0
6-13 жаш	887 348	100,0	928 581	100,0	301 583	34,0	335 315	36,1	585 765	66,0	593 266	63,9
14-15 жаш	241 828	100,0	218 560	100,0	120 851	50,0	120 335	55,1	120 977	50,0	98 225	44,9
16-17 жаш	250 685	100,0	213 100	100,0	142 244	56,7	124 915	58,6	108 441	43,3	88 185	41,4
Жашаган жери												
Шаар	1 148 404	24,0	467 666	23,0	438 613	38,2	84 455	18,1	709 791	61,8	383 211	81,9
Айыл	318 948	30,3	1 020 819	27,1	131 573	41,3	496 110	48,6	187 375	58,7	524 710	51,4
Облустар												
Баткен	122 268	29,0	121 654	25,3	61 402	50,2	42 858	35,2	60 866	49,8	78 796	64,8
Жалал-Абад	317 908	32,5	307 179	27,0	135 098	42,5	150 008	48,8	182 810	57,5	157 171	51,2
Ысык-Көл	130 834	30,1	121 319	26,9	109 954	84,0	58 562	48,3	20 880	16,0	62 757	51,7
Нарын	88 047	32,8	79 954	30,5	11 020	12,5	39 392	49,3	77 027	87,5	40 562	50,7
Ош	324 717	30,4	339 266	28,0	199 474	61,4	169 942	50,1	125 243	38,6	169 325	49,9
Талас	62 805	28,9	77 864	31,4	6581	10,5	36 250	46,6	56 224	89,5	41 615	53,4
Чүй	180 856	23,8	185 128	22,4	35 417	19,6	48 975	26,5	145 439	80,4	136 153	73,5
Бишкек ш.	176 496	21,1	193 989	21,1	4589	2,6	17 783	9,2	171 907	97,4	176 206	90,8
Ош ш.	63421	25,0	62132	24,0	6651	10,5	16796	27,0	56770	89,5	45337	73,0

1.7-таблица. 2014-жылдагы 5-17 жаштагы иштеген балдардын 2007-жылга салыштырмалуу курамы

Ишмердиктин макамы	Иштеген балдар				Жол берилген эмгекте иштеген балдар				Балдар эмгеги				Кооптуу балдар эмгеги			
	2007		2014		2007		2014		2007		2014		2007		2014	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Бардыгы	570 186	38,9	580 565	39,0	87487	6,0	166 319	11,2	482 699	32,9	414 246	27,8	183 002	12,5	276 218	18,6
Жыныс																
Эркек балдар	319 226	41,3	368 192	46,4	49 457	6,4	117 356	14,8	269 769	34,9	250 836	31,6	115 850	15,0	174 206	21,9
Кыздар	250 960	36,2	212 372	30,6	38 030	5,5	48 963	7,0	212 930	30,7	163 409	23,5	67 152	9,7	102 013	14,7
Жаш курактык топтор																
5 жаш	5508	6,3	0,0	0,0	1 497	1,7	0,0	0,0	4 011	4,6	0,0	0,0	590	0,7	0,0	0,0
6-13 жаш	301 583	34,0	335 315	36,1	20 770	2,3	75 086	8,1	280 813	31,6	260 229	28,0	65 843	7,4	217 646	23,4
14-15 жаш	120 851	50,0	120 335	55,1	19 225	7,9	31 825	14,6	101 626	42,0	88 510	40,5	47 335	19,6	24 157	11,1
16-17 жаш	142 244	56,7	124 915	58,6	45 995	18,3	59 408	27,9	96249	38,4	65 507	30,7	69 234	27,6	34 415	16,1
Жашаган жери																
Шаар	438 613	38,2	84455	18,1	68 985	6,0	28 085	6,0	369 628	32,2	56 370	12,1	134 025	11,7	31 203	6,7
Айыл	131 573	41,3	496 110	48,6	18 502	5,8	138 234	13,5	113 071	35,5	357 876	35,1	48 977	15,4	245 016	24,0
Облустар																
Баткен	61402	50,2	42858	35,2	13 499	11,0	11 807	9,7	47 903	39,2	31 052	25,5	16 854	13,8	17 707	14,6
Жалал-Абад	135 098	42,5	150 008	48,8	25 357	8,0	35 297	11,5	109 741	34,5	114 711	37,3	39 078	12,3	68 122	22,2
Ысык-Көл	109 954	84,0	58562	48,3	14 697	11,2	23 861	19,7	95 257	72,8	34 701	28,6	37 783	28,9	18 629	15,4
Нарын	11020	12,5	39392	49,3	612	0,7	7 796	9,8	10 408	11,8	31 595	39,5	7 399	8,4	22 627	28,3
Ош	199 474	61,4	169 942	50,1	27389	8,4	47 262	13,9	172 085	53,0	122 680	36,2	43 602	13,4	98 946	29,2
Талас	6581	10,5	36250	46,6	125	0,2	13 190	16,9	6 456	10,3	23 060	29,6	6 456	10,3	13 767	17,7
Чүй	35417	19,6	48975	26,5	4 298	2,4	13 654	7,4	31 119	17,2	35 321	19,1	24 896	13,8	23 932	12,9
Бишкек ш.	4589	2,6	17783	9,2	297	0,2	6 048	3,1	4 292	2,4	11 735	6,0	3 369	1,9	7 202	3,7
Ош ш.	6651	10,5	16796	27,0	1 213	1,9	7 405	11,9	5 438	8,6	9 390	15,1	3 565	5,6	5 287	8,5

1.8-таблица. 2014-жылдагы кооптуу балдар эмгегинде иштеген балдардын коркунучтун түрү боюнча 2007-жылга салыштырмалуу пайыздык үлүшү

	Аныкталган ченемден ашыкча оордуктарды көтөрүү		Иштин узак сааттары – жумасына 36 саат жана андан көп иштөө		Иштеги зомбулук		Кооптуу шарттардагы иш		Иш менен байланышкан оорулар жана иштеги жаракат		Станокторду, оор жабдууларды башкаруу		Кооптуу эмгектеги балдардын бардыгы	
	2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014
Бардыгы	50,6	77,5	11,1	8,6	11,0	2,3	57,8	23,0	15,7	0,2	7,0	3,0	183 002	276 218
Жыныс														
Эркек балдар	55,1	77,4	11,2	9,6	11,3	1,8	55,3	21,4	14,9	0,0	8,0	2,8	115 850	174 206
Кыздар	42,8	77,7	11,1	6,8	10,3	3,1	62,2	25,8	17,2	0,5	5,2	3,2	67 152	102 013
Жаш курактык топтор														
5 жаш	10	-	0,0	-	90	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	590	0,0
6-13 жаш	45,8	98,2	4,0	1,6	15,6	1,3	55,3	10,7	14,1	0,1	4,2	1,4	65 843	217 646
14-15 жаш	46,0	1,4	8,9	13,9	11,2	9,4	59,3	84,0	15,5	0,1	7,2	16,4	47 335	24 157
16-17	58,6	0,0	19,6	49,2	5,7	3,2	59,8	58,5	17,6	0,8	9,5	3,3	69 234	34 415
Жашаган жери														
Шаар	53,7	72,5	9,4	12,1	9,4	0,5	58,1	19,6	17,5	0,8	6,9	1,8	134 025	31 203
Айыл	42,2	78,2	15,9	8,1	15,3	2,5	57,1	23,5	10,9	0,1	7,2	3,1	48 977	245 016
Облустар														
Баткен	29,2	81,3	6,5	6,5	2,4	1,4	81,8	17,0	11,6	0,0	8,0	0,0	16 854	17 707
Жалал-Абад	46,7	82,5	9,9	10,9	6,6	0,0	73,5	11,8	13,8	0,0	7,7	0,0	39 078	68 122
Ысык-Көл	57,6	84,9	1,8	7,9	25,6	0,0	44,5	11,1	7,6	0,0	3,0	0,0	37 783	18 629
Нарын	81,3	71,7	3,9	13,2	0,0	0,0	90,9	40,0	5,1	0,0	0,0	0,0	7 399	22 627
Ош	58,9	77,5	18,1	2,1	8,4	5,6	24,0	30,9	14,7	0,0	0,7	8,2	43 602	98 946
Талас	54,4	84,9	1,7	0,4	0,0	0,4	92,1	15,1	87,8	0,0	69,9	0,4	6 456	13 767
Чүй	39,8	54,7	13,7	29,5	8,5	1,3	75,6	28,9	15,2	1,3	7,0	0,0	24 896	23 932
Бишкек ш.	51,0	95,3	25,9	4,7	48,0	0,0	59,8	10,7	25,1	0,0	8,6	0,0	3 369	7 202
Ош ш.	22,9	60,6	61,6	22,9	0,0	2,7	69,9	21,8	41,5	4,6	11,9	0,0	3 565	5 287

1. КИРИШҮҮ

Балдар үчүн балдар эмгегине тартылбоо укугу билим алууга, ден соолукту коргоого жана өнүгүүгө болгон укуктар сыяктуу фундаменталдык укуктар менен катар жүрүүчү укуктардын маанилүү мүмкүнчүлүктөрүнүн бири катары таанылат. Балдар эмгеги ар бир балага залал келтирет, балдардын балалыктын жыргалын көрүүсүнө тоскоол болот, алардын өнүгүшүнө тоскоолдук жаратат, кээде баланын бүт өмүрүнө физикалык жана психологиялык зыянын тийгизет; ошондой эле үй-бүлөлөргө, коомчулукка жана бүтүндөй коомго залал келтирет. Балдар эмгеги бир убакта жакырчылыктын натыйжасы жана себеби болуп саналып, аярлуулукту жана социалдык обочолонууну түбөлүккө калтырат. Ал улуттук өнүгүүнү кыйратат, ошондой эле балдардын мектепке баруусуна тоскоол болот, алардын билим жана жашы жеткенде экономикалык өсүүгө жана гүлдөп өнүгүүгө өз салымын кошууга мүмкүн болгон квалификацияны алышына тоскоолдуктарды жаратат¹.

Балдар эмгегинин кесепеттеринин олуттуулугун моюнга алып, дүйнө коомчулугу аны жоюу үчүн бир нече чараларды кабыл алды. ЭЭУнун баалоосу боюнча 2000-жылдан тартып 2012-жылга чейинки 12 жылдык мезгил ичинде дүйнөдөгү иштеген балдардын саны дээрлик 78 миллионго азайды. Бирок белгиленген прогресске карабастан, иштеген балдардын саны дагы деле жогору бойдон калууда: 2012-жылы баалоо боюнча дүйнөдөгү 264 миллиондон ашуун иштеген балдардын ичинен болжолдуу түрдө 167 миллиону “балдар эмгегине” тартылышкан, 85 миллионго жакыны балдар эмгегинин “эң начар формалары” менен алектенишкен².

Кыргыз Республикасында балдар эмгегинин пайда болушун көбүнчө саясий жана экономикалык туруксуздук, массалык эмгек миграциясы, калктын жашоосунун деңгээлинин төмөндөшү шарттады. Иштеген балдар республикада салыштырмалуу түрдө жакында эле пайда болгонуна карабастан, өлкөдө балдар эмгегинин эң начар формалары жайыла баштады (ЭЭУнун “Кыргызстандын айыл чарбасындагы жана соодасындагы балдар эмгеги. Экспресс баалоонун жыйынтыктары” отчету ЭЭУ 2006ж). Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети тарабынан жүргүзүлгөн Кыргызстандагы балдар эмгеги боюнча алгачкы улуттук изилдөөгө ылайык 2007-жылы 592 миң бала жаш курагы жана өсүүсү үчүн туура келбеген иштерде иштешкен.

Балдар эмгегин азайтуу максатында Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдары жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жооптуу чараларды кабыл алышат. Тийиштүү мыйзамдар мамлекеттик деңгээлде кабыл алынып, эл аралык нормалар ратификацияланды, жашы жете электердин эмгегинин эң начар формаларын жоюу боюнча максаттуу программа иштелип чыккан. Бирок балдар бир катар себептерден улам балдар эмгегинде иштөөнү улантып келишүүдө. Балдар эмгегинин көйгөйлөрүн чечүү үчүн жалпы улуттук жана жергиликтүү программалардын негизиндеги ишенимдүү статистикалык маалыматтардын болушу маанилүү болуп саналат.

---

¹ ЭЭУнун Эмгек чөйрөсүндөгү негиз болуучу принциптер жана укуктар тууралуу декларациясын ишке ашыруунун механизми ылайык сунушталган Глобалдык баяндама, Эл аралык эмгек конференциясы, 2002-жылдагы 90-сессия, С.1

² 2000-2012-жылдары балдар эмгегиндеги глобалдык баалоолорго жана тенденцияларга каршы төмөндөө белгиленген. Балдар эмгегин жоюу боюнча эл аралык программа (IPEC), С.3

Бул отчет 2007-жылы Эл аралык эмгек уюмунун методологиялык, техникалык жана финансылык колдоосунда башталган Кыргызстандагы иштеген балдардын көйгөйлөрү изилдөөсүнүн уландысы болуп эсептелет.

Республиканын бардык региондорунда жүргүзүлгөн иштеген балдарды сурамжылоонун материалдары, ошондой эле эл аралык нормативдик жана улуттук документтер, балдар эмгегин жоюуга арналган программалардын жана долбоорлордун ишке ашырылышы жөнүндөгү максаттуу программалар жана отчеттор талдоонун маалыматтык базасы болуп эсептелди.

2. УЛУТТУК КОНТЕКСТ³

Кыргыз Республикасы Борбордук Азиядагы 5 өлкөнүн бирөөсү болуп саналат жана Борбордук Азиянын түндүк-чыгышында жайгашкан. Өлкөнүн түрүктүү калкынын саны 2014-жылдын башына карата 5,7 млн. адамды түзгөн. Калктын орточо жыштыгы – бир чарчы метрге 29 адам. Кыргызстандын чегарасынын жалпы узундугу 4,5 миң километрди түзөт, ал эми анын аймагы - 199,9 миң чарчы километр. Кыргыз Республикасы түндүгүнөн Казакстан, түштүк-батышынан Өзбекистан, түштүгүнөн Тажикстан, ал эми чыгышынан жана **түштүк**-чыгышынан Кытай менен чектешет.

Кыргыз Республикасы

Республика 7 облустан жана эки республикалык маанидеги шаардан турат, борбору – Бишкек шаары.

Улуттук валютасы - сом, анын АКШ долларына карата расмий курсу изилдөө жүргүзүлүп жаткан учурда (2014-жылдын октябрь айы) 55,30 сомду түздү.

³ Бөлүмдө Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин төмөнкүдөй басылмалары пайдаланылды: Кыргыз Республикасынын демографиялык жылдыгы: 2009 – 2013. – Б.: УСК КР., 2014; Кыргыз Республикасынын калкынын жашоо деңгээли: 2004-2008. Жылдык басылма. – Бишкек, 2009; Кыргыз Республикасындагы аялдар жана эркектер: 2009-2013. Гендердик белгилер боюнча бөлүштүрүлгөн статистика жыйнагы. – Бишкек, 2014; Кыргыз Республикасынын калкынын жашоо деңгээли: 2003-2007. Жылдык басылма. – Бишкек, 2008; Кыргыз Республикасынын азык-түлүктүк коопсуздук жана жакырчылык боюнча маалыматтык бюллетени. 4/ 2013. – Бишкек, 2014; Кыргыз Республикасынын калкынын жашоо деңгээли: 2009-2013. Жылдык басылма. – Бишкек, 2014; Кыргыз Республикасынын статистикалык жылдыгы: 2009-2013. – Бишкек, 2014; Кыргыз Республикасындагы билим жана илим. Статистикалык жыйнак. – Бишкек, 2014; Кыргыз Республикасынын демографиялык жылдыгы: 2009-2013-жж. Жылдык басылма. – Бишкек, 2014; Кыргыз Республикасынын социалдык тенденциялары: 2008-2012. 9-чыгарылыш. - Бишкек 2013; Кыргызстан цифраларда. Статистикалык жыйнак. – Бишкек, 2014; Жумуштуулук жана жумушсуздук. 2013-жылдагы үй чарбалардын жана жумушчу күчүнүн интеграцияланган тандалма изилдөөсүнүн жыйынтыктары - Бишкек 2014; Кыргызстандын балдары. Статистикалык жыйнак. – Бишкек, 2014.

2.1. ДЕМОГРАФИЯЛЫК КЫРДААЛ

Кыргыз Республикасынын калкы жаш түзүмү менен айырмаланат: 18 жашка чейинки балдар калктын жалпы санынын 32,8 пайызын, эмгекке жөндөмдүү жаш курактагы адамдар - 60,4 пайызды жана эмгекке жөндөмдүү жаш курактан улуулар 6,8 пайызды түзөт. 2 млн. 105 миң баланын 49,0 пайызын кыздар, 51,0 пайызын эркек балдар түзөт. Демографиялык улгаюу процесси азыркы убакта Кыргызстанга тие элек, кыргызстандыктардын 4,3 пайызы гана 65 жаштан улуу адамдар.⁴

Түрүктүү калктын үчтөн бири (34,0 пайызы) шаар жеринде, үчтөн экиси (66,0 пайызы) – айыл жеринде жашайт. Кыргызстанда калктын кеңири көбөйүүсү камсыз болууда – аялдардын фертилдүүлүк коэффициенти⁵ 2013-жылы 3,1 баланы түздү.

Кыргызстандын калкынын өлүм коэффициенти⁶ 2013-жылы калктын 1000ине алганда 10,8 өлгөндөрдү түздү, бул Европа өлкөлөрүндөгү көрсөткүчкө караганда болжолдуу түрдө орточо 1,5 эсеге жогору. Кыргыз Республикасындагы төрөлгөндөгү өмүрдүн күтүлгөн узактыгы 2014-жылга карата 70,2 жашты (2007-ж. – 67,9 жаш) түздү. Эркектер (66,3 жыл) менен аялдардын (74,3 жыл) ортосундагы жашоонун узактыгынын айырмасы 8 жашты түзөт.

Өлкөнүн калкынын жалпы санынын өзгөрүшүнө миграция олуттуу таасир тийгизет. 2009-2013-жылдары калктын өлкөдөн миграциялык кетүүсүнүн терс сальдосу 134 миң адамдан ашты. Кыргызстандын калкынын эмиграциясынын негизги өлкөлөрү – Россия жана Казакстан. Республикада калктын **ички миграциясы** Бишкек жана Чүй облустарына багытталган, ошол эле убакта башка региондордо калктын саны азайып жаткан облустар аралык орун которуусу бар. 2014-жылдагы эң жогорку миграциялык кетүү Жалал-Абад, Ысык-Көл, Ош жана Нарын облустарына туура келди.

Эмгек миграциясы ажырашуулар жана никесиз төрөттөр менен бирге ата-энесинин бирөөсү гана бар болгон үй чарбалардын болушуна себеп болуп саналат. 2009-жылдагы Калк жана турак жай фондунун каттоосунун маалыматтары боюнча мындай үй чарбалардын саны 62 миңге жакын же 18 жашка чейинки балдары бар үй чарбалардын жалпы санынын 8 пайызын түзөт. Алардын ичинен чоң эне, чоң ата жана башка туугандарынан (балдардын ата-энелери жок болгон үй чарбаларда) турган үй чарбалардын саны 12 миңге жакын, аларда 18 миңден ашык бала жашайт, алардын 11 миңин айыл жеринде жашаган балдар түзөт.

2009-2013-жж. жыл сайын 7-9 миң нике бузулган, мунун натыйжасында жыл сайын 6-8 миң бала атасыз же энесиз калышкан.

2.2. ЭКОНОМИКАЛЫК МҮНӨЗДӨМӨЛӨР

---

⁴ БУУнун классификациясына ылайык, эгерде 65 жаштан улуу болгон адамдардын үлүшү 7 пайыздан ашса, өлкөнүн калкы улгайган деп эсептелинет.

⁵ Фертилдүүлүктүн коэффициенти – бул бир аялда репродуктивдүү мезгил ичинде төрөлгөн балдардын орточо санын көрсөтүүчү төрөттүн жалпыланган коэффициенти.

⁶ Калктын өлүмүнүн стандартташтырылган коэффициенти калктын салыштырылып жаткан топторундагы жаш курактык түзүм бирдей болсо, анда ал бул топтордогу өлүмдүн деңгээлинин чоңдугун көрсөтмөк (стандарт үчүн Европанын калкынын жаш курактык түзүмү кабыл алынган).

Макроэкономикалык көрсөткүчтөр. Кыргызстандагы ИДПнын реалдуу өсүүсүнүн динамикасы: 2012-жылы экономика 0,9% га түштү, 2013-жылы экономиканын реалдуу өсүшү 10,5% ды түздү. ИДПнын номиналдык чоңдугу 2012-жылы 304,4 млрд. сомду, 2013-жылы - 350 млрд. сомду түздү. 2012-жылдагы экономиканын түшүшүнө карабастан, республикалык бюджеттин кирешелеринин өсүшү 2012-жылы 12,1% ды, 2013-жылы - 17,1% ды түздү.

Эмгек рыногунун мүнөздөмөлөрү. Республиканын иштеген калкынын саны 2013-жылы 2263,0 миң адамды түздү. Мамлекеттик иш менен камсыз кылуу органдарында иш издеп каттоодо турган жумушсуз калктын саны 2014-жылдын 1-январына карата 94,2 миң адамды түздү жана 2013-жылдын ушул күнү менен салыштырганда 1,1 пайызга азайды, ал эми катталган жумушсуздардын саны тиешелүүлүгүнө жараша 58,4 миң адамды түздү жана 3,3 пайызга төмөндөдү.

2013-жылы орточо айлык номиналдык эмгек акы 11341 сомду түздү. Мурунку жылдардагыдай эле акча кирешелеринин түзүлүшүндө шаар жеринде да, айыл жеринде да эмгек ишмердигинен түшкөн киреше эң маанилүү булак бойдон калууда. Айыл жеринде жашаган калктын кирешелеринин түзүлүшүндө жеке көмөкчү чарбалардын азыктарын сатуудан түшкөн киреше мааниси жагынан экинчи булак болуп саналат, анын үлүшү айыл калкынын жалпы кирешесинин 23,0 пайыздан ашыгын түздү.

2.3. БИЛИМ БЕРҮҮ

2010-жылдын 27-июнунда референдум менен кабыл алынган Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык ар бир жаран мамлекеттик билим берүү уюмдарынан негизги жалпы жана орто жалпы билимди акысыз алууга укуктуу, бул укукка эч кандай чектөөлөр коюлбайт.

Республиканын билим берүү системасына жалпы билим берүү жана кесиптик билим берүү программалары кирет. Жалпы билим берүү программаларына мектепке чейинки, башталгыч билим берүү (жалпы билим берүүчү мектептердин 1-4-класстары), негизги жалпы билим берүү (жалпы билим берүүчү мектептердин 5-9-класстары), орто жалпы билим берүү (жалпы билим берүүчү мектептердин 10-11-класстары) кирет. Кесиптик программаларга башталгыч кесиптик билим берүү, орто кесиптик билим берүү, жогорку кесиптик билим берүү, жождон кийинки кесиптик билим берүү (2.1-таблица) кирет.

2.1-таблица. Мектепке чейинки уюмдардын, жалпы билим берүү мектептеринин жана аларда окуган балдардын саны

	2009	2010	2011	2012	2013
Мектепке чейинки мекемелердин саны	594	691	741	819	927
- алардагы орундардын саны	71 431	80 527	88 348	100 835	111 834
- аларда окуган балдардын саны	75 955	85 236	98 706	115 812	132 481
Балдардын мектепке чейинки билим менен камсыздалышы %	12,0	12,9	14,5	16,1	17,5
Жалпы билим берүү мекемелеринин саны	2 191	2 197	2 204	2 201	2 207
- алардагы орундардын саны	1 036 834	1 018 868	1 015 172	1 012 303	1 027 123
Балдардын мектеп билими менен камсыздалышы %	88,0	87,8	88,1	88,7	90,2

Мектепке чейинки уюмдардын санынын жыл сайын жогорулап жаткандыгына карабастан, аларга болгон муктаждык канааттандырылбастан калууда. Балдардын мектепке чейинки билим берүү менен камсыздалышы жалпы республика боюнча төмөн бойдон калууда. Ошону менен бирге

айыл жериндеги мектепке чейинки мекемелерге баруучу балдардын үлүшү шаар жерине караганда 3 эсе төмөн.

Күндүзгү жалпы билим берүү уюмдарында сабактар бир нече, айрыкча эки кезмет менен өтүлүүдө. Жалпы билим берүү уюмдарынын саны аз гана санда көбөйүүдө.

Кыргыз Республикасында күндүзгү толук жалпы билим берүү уюмдарын бүтүргөн бүтүрүүчүлөрдүн санынын төмөндөө тенденциясы сакталууда: 2013-жылы 11-классты бүтүргөн бүтүрүүчүлөрдүн саны 2009-жылга салыштырмалуу 15,6 пайызга азайган.

Жалпы билим берүү уюмдарына барбаган балдардын саны 2014-2015-жылдардагы окуу жылында 2623 баланы (жалпы билим берүү уюмдарында окуган балдардын жалпы санынын 0,2 пайызы) түзгөн, анын ичинен айыл жеринде – 1941 бала (74 пайыз) жана шаар жеринде - 682 бала (26 пайыз). Мурунку окуу жылы менен салыштырганда мектепке барбаган балдардын саны 9,6 пайызга көбөйгөн.

2.4. ЖАКЫРЧЫЛЫК ЖАНА ТЕҢСИЗДИК

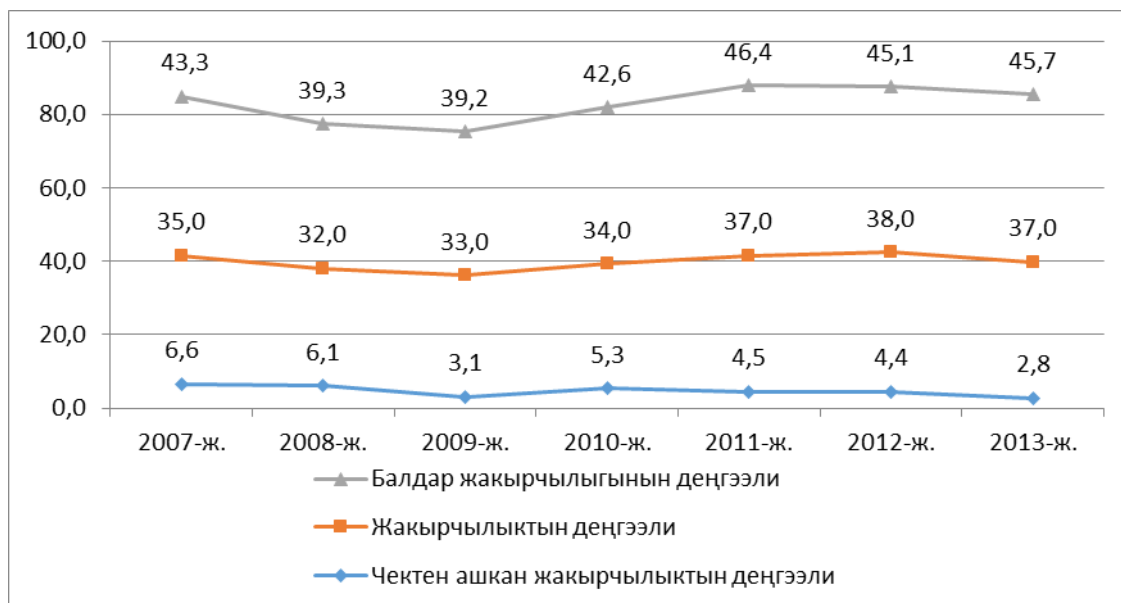
Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин жылдык изилдөөлөрүнүн жыйынтыктары акыркы жылдардын ичинде керектөөлөрүнүн деңгээли ар түрдүү болгон калктын ортосундагы теңсиздиктин төмөндөгөндүгүн көрсөттү. Чыгымдардын концентрациясынын индекси⁷ 2009-жылдагы 0,245тен 2013-жылдагы 0,219га чейин төмөндөдү. Бул көрсөткүчкө карабастан, чыгымдардын бөлүнүшүндөгү бир калыптуу эместик жогорку бойдон калууда: калктын эң көп камсыз болгон катмарынын чыгымдарынын 20,0 пайызы калктын эң аз камсыз болгон катмарынын чыгымдарынын 20 пайызынан 4 эсе ашып түштү.

2013-жылы калктын жакырчылыгынын керектөө чыгымдары боюнча деңгээли 37,0 пайызды, ал эми чектен ашкан жакырчылыктын деңгээли – 2,8 пайызды (2.1-сүрөт) түздү. 2013-жылы 0-17 жаш курактагы балдардын жалпы санынын ичинен 45,2 пайызы жакыр үй-бүлөлөрдө жашаган, алардын ичинен 3,7 пайызы чектен ашкан жакырчылык категориясында болушкан. Айыл жерлериндеги балдар жакырчылыгынын деңгээли 48,9 пайызды түздү, бул айыл жериндеги деңгээлге караганда 12,0 пайыздык пунктка жогору.

---

⁷ Чыгымдардын концентрациясынын индекси же Джини коэффициенти калктын чыгымдардын деңгээли боюнча бөлүнүшүнүн бир калыптуу эместигинин баскычын, калктын чыгымдарынын анык бөлүнүшүнүн алардын бирдей бөлүнүшүнүн линиясынан четке кагууларынын чоңдугун көрсөтөт.

2.1-сүрөт. 2007-2013-жылдардагы жакырчылыктын, чектен ашкан жакырчылыктын жана балдар жакырчылыгынын деңгээлинин динамикасы

Үй чарбалардын жакырлар категориясына кирүү ыктымалдуулугу үй-бүлөдөгү балдардын санынын көбөйүшү менен жогорулайт. Беш же андан көп балалуу үй чарбалар (77,5 пайыз) эң жакыр үй чарбалар деп эсептелинет. Жакыр эмес үй чарбалар 77,0 пайыздан ашыгы бир гана балалуу, ал эми жакыр үй чарбалардын 22,2 пайызы гана бир балалуу.

Балдар жакырчылыгынын индекси балдардын жана өспүрүмдөрдүн жашоо сапатына түз жана кыйыр таасир этүүчү балдардын оорулары жана өлүмдөрү, билим берүүнүн жана тарбиянын деңгээли, саламаттыкты сактоонун кызмат көрсөтүүлөрүнө мүмкүндүк, криминогендик жагдай жана башка ушул сыяктуу көптөгөн факторлордун айкалышын эске алат. 2009-2013-жылдардагы балдар жакырчылыгынын индекси⁸ республика боюнча 67,5 пайыздан 69,9 пайызга чейин жогорулады.

Балдар жакырчылыгынын индексин түзүүчү алты субиндексин ичинен демографиялык жоготуулардын субиндекси 8,0 пайызга, саламаттыктын субиндекси - 5,0 пайызга, балдар коркунучунун субиндекси – 2,4 пайызга, билим берүүнүн жана тарбиянын субиндекси - 1,9 пайызга, балдардын укуктарынын ажыратылыш жана кырсыктарынын субиндекси - 1,6 пайызга жогорулады. Бул мезгил ичинде балдардын материалдык жакырчылыгынын субиндекси гана (4,8 пайыз) төмөндөдү (2.2-таблица).

2.2-таблица. 2009-2013-жылдардагы балдар жакырчылыгынын индексинин өзгөрүлүшү

Балдар жакырчылыгынын деңгээлинин субиндекстери	2009	2010	2011	2012	2013
Балдардын материалдык жакырчылыгы	78,0	72,2	77,6	72,4	73,2
Ден соолук	77,3	75,9	73,7	80,7	82,3
Демографиялык жоготуулар	66,5	69,9	70,6	72,4	74,5
Билим берүү жана тарбия	27,7	27,5	27,5	28,4	29,5
Балдардын укуктарынын ажыратылышы жана кырсыктары	73,4	75,6	75,0	74,8	75,0

⁸ Балдар жакырчылыгынын түзүлүү жана эсептөө методологиясы Херитидж-фонд методикасы боюнча экономикалык эркиндик индексине негизделген. Балдар жакырчылыгынын индексин эсептөөдө балдардын бакубатчылыгынын ар түрдүү тараптарын, т.а., алардын материалдык камсыздуулугун, балдардын ден соолук, келечектеги толук кандуу өнүгүү жана алардын инсан болушу үчүн эң зарыл болгон шарттардын болушун мүнөздөгөн индикаторлор пайдаланат.

Балдар жакырчылыгынын деңгээлинин субиндекстери	2009	2010	2011	2012	2013
Балдардын коркунучтары	82,4	81,7	79,8	78,0	84,9

3. ИЗИЛДӨӨНҮН МЕТОДИКАСЫ

3.1. ИЗИЛДӨӨНҮН МАКСАТЫ

2014-жылдагы Кыргыз Республикасындагы иштеген балдардын изилдөөсү экинчи улуттук изилдөө болуп саналат, биринчи изилдөө 2007-жылы жүргүзүлгөн. 2007 жана 2014-жылдагы изилдөө Эл аралык эмгек уюмунун методологиялык, консультативдик жана техникалык колдоосунда Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети тарабынан жүргүзүлгөн.

Изилдөөнүн максаты – Кыргыз Республикасындагы 5-17 жаштагы балдардын арасындагы жумуштуулуктун жана балдар эмгегинин жайымдуулугун, алар тарабынан аткарылган иштердин мүнөзүн, эмгек шарттарын, потенциалдуу коркунучтарды жана балдар эмгегинин балдардын ден соолугуна жана билим алуусуна тийгизген кесепеттерин баалоо. Изилдөө балдарды коргоо саясатын жана стратегиясын иштеп чыгуу, балдарды эмгек рыногуна туура киргизүү үчүн ишенимдүү маалыматтарды берет, ошондой эле ЭЭУнун балдар эмгегин жана анын 2007-жылга салыштырмалуу эң начар формаларын жоюу маселелери боюнча №138 жана №182 конвенцияларынын аткарылышынын прогрессинин деңгээлин баалоого жардам берет. Изилдөө иштеген балдар жөнүндөгү маалыматтарды топтоо чөйрөсүндөгү улуттук **дараметти** көтөрөт, ошондой эле эл аралык масштабдагы балдар эмгегинин маалыматтар базасын кеңейтүүгө мүмкүндүк берет.

Кыргыз Республикасынын Социалдык өнүгүү министрлигинин 2014-жылдын 8-майындагы №26 буйругунун долбоорун эффективдүү ишке ашыруу үчүн Кыргыз Республикасынын Социалдык өнүгүү министринин орун басарынын жетекчилигинин алдында ведомстволор аралык жумушчу топ түзүлдү. Жумушчу топтун курамына негизги өкмөттүк органдардын, ошондой эле балдарды коргоо боюнча бейөкмөт уюмдарынын, кесиптик бирлик уюмдарынын өкүлдөрү киришти (1-тиркеме). Жумушчу топ көрсөтмө берүүчү семинарга катышып, анда тандап алуунун, суроолор тизмегинин жана изилдөө жүргүзүүнүн планы, ошондой эле изилдөөнүн кийинки этаптары аныкталды.

Маалыматтарды топтоого катышкан адамдардын тизмеси 2-тиркемеде берилди.

3.2. ИЗИЛДӨӨНҮН МАСШТАБЫ ЖАНА КАМТУУСУ

2014-жылдагы изилдөө улуттук жана региондук деңгээлде тандалма, репрезентативдик болуп саналат, ал республиканын бардык облустарын, ошондой эле Бишкек жана Ош шаарларын камтыйт. Изилдөөнүн максаттуу тобу жеке үй чарбаларда жашаган 5-17 жаштагы балдар болуп саналат. Изилдөө балдар үйлөрү, балдардын убактылуу борборлору сыяктуу балдардын адистештирилген мекемелеринде, ошондой эле интернат тибиндеги балдар мекемелеринде, ошондой эле көчөлөр жана парктар сыяктуу коомдук жайларда жашаган балдарды камтыбайт.

3.3. СУРООЛОР ТИЗМЕГИ

Үй чарбалардын изилдөөсүн жүргүзүүдө ЭЭУнун улуттук мыйзамдарга жана республиканын спецификасына ылайык ыңгайлашкан балдар эмгегинин бир жолку изилдөөсү үчүн эл аралык моделдик суроолор тизмеги пайдаланылды (4-тиркеме). Сурамжылоо респонденттердин жогору баалоосунун эсеби менен кыргыз жана орус тилдеринде жүргүзүлдү.

Суроолор тизмеги түзүлүшү боюнча 7 бөлүмдөн турат. I бөлүмдө үй чарбанын турак жайын, ичүүчү суусунун булагын, санитардык-гигиеналык курулуштарга болгон мүмкүнчүлүгүн, малга, жерге ээлик кылуусун, кирешесин аныктоого багытталган суроолор каралды. II бөлүмдө үй чарбанын саны жана курамы, ошондой эле үй чарбанын ар бир мүчөсүнүн социалдык-демографиялык мүнөздөмөлөрү аныкталат. Бул бөлүмдө балдардын аярлуу тобун – ДМЧЖ жана ата-энесинин бирөөсү же экөө тең жок балдарды аныктоого багытталган атайын суроолор каралган. III бөлүмдө 5 жана андан улуу жаш курактагы ар бир үй чарба мүчөсүнүн билиминин деңгээли, мектепке, мектепке чейинки же башка билим берүү уюмуна баруусу аныкталат. IV бөлүм үй чарбалардын изилдөө жүргүзгөн учурдагы иш менен камсыз болуусун, сурамжылоо алдындагы аптанын ичиндеги эмгек акысынын өлчөмүн изилдөөгө багытталган. V бөлүмдүн суроолору үй чарбанын ар бир мүчөсүнүн иш менен камсыз болуусунун кадимки макамын, ошондой эле сурамжылоо алдындагы 12 ай ичиндеги эмгек акысынын өлчөмүн аныктоого багытталган. VI бөлүм иштеген балдардын ден соолугу, шарттары жана коопсуздугу, жаракат алган учурлары жана иштеги балдарга карата жасалган зомбулуктар маселелерин камтыйт. VII бөлүм балдардын ар түрдүү үй жумуштарына тартылышын изилдөөгө, балдардын ишти аткарууга кетирген убактыларын жана жумуштун балдардын мектепке баруусуна тийгизген таасирин аныктоого багытталган.

Алтынчы жана жетинчи бөлүмдөрдүн суроолору 5-17 жаштагы балдардын спецификасынын эсеби менен иштелип чыкты.

Кирешелердин дифференциациясын изилдөө үчүн үй чарбаларды кирешенин өсүшү боюнча 20%дан бириктирүүчү квинтилдик топтор боюнча кайрадан топтоштуруу жүргүзүлдү. Кирешенин квинтилинин биринчи деңгээли 20% жакыр үй чарбалардын минималдык кирешелерин, ал эми бешинчи деңгээли 20% бай үй чарбалардын кирешелерин мүнөздөйт.

3.4. ТАНДАП АЛУУНУН ДИЗАЙНЫ ЖАНА СУРАМЖЫЛООНУН УСУЛУ

Тандап алуунун дизайны жеке үй чарбаларда жашаган балдардын деталдык анализин камсыз кылуу максатында 5, 6-13, 14-15 жана 16-17 жаш курактык топтор боюнча улуттук жана региондук деңгээлде шаар жана айыл калкы боюнча иштелип чыкты.

Тандап алуунун өлчөмүн эсептөө үчүн максаттуу калктын үлүшү, үй чарбалардын орточо көлөмү, алынган жооптордун күтүлгөн үлүшү, 3.1-таблица берилген көрсөткүчтөрдүн минималдык маанисинин болжолу жөнүндө маалыматтар пайдаланылды.

3.1-таблица. Тандап алууну эсептөө үчүн базалык көрсөткүчтөр

Алгачкы маалыматтар	Көрсөт күчтүн болжолдуу белгиси	Натыйжа дизайны	95% ишеним интервалындагы каталардын салыштырмалуу чектери	Калктын жалпы санындагы максаттуу калктын (5-17 жаш) үлүшү	Үй чарбанын орточо көлөмү	Жооп бергендердин үлүшү
	r	deff	RME	pb	AveSize	RR
Баткен облусу	0,15	1,7	0,25	0,252	5,3	0,85
Жалал-Абад облусу	0,15	1,7	0,25	0,259	5,4	0,85
Ысык-Көл облусу	0,15	1,7	0,25	0,247	4,2	0,85
Нарын облусу	0,15	1,7	0,25	0,276	5,0	0,85

Алгачкы маалыматтар	Көрсөт күчтүн болжолдуу белгиси	Натыйжа дизайны	95% ишеним интервалындагы каталардын салыштырмалуу чектери	Калктын жалпы санындагы максаттуу калктын (5-17 жаш) үлүшү	Үй чарбанын орточо көлөмү	Жооп бергендердин үлүшү
Ош облусу	0,15	1,7	0,25	0,266	5,9	0,85
Талас облусу	0,15	1,7	0,25	0,272	5,1	0,85
Чүй облусу	0,15	1,7	0,25	0,210	3,8	0,85
Бишкек ш.	0,15	1,7	0,25	0,179	3,6	0,85
Ош ш.	0,15	1,7	0,25	0,225	4,5	0,85

Тандап алуунун көлөмүн эсептөө үчүн төмөнкү формула колдонулду:

$$n = \frac{4 * r(1 - r) * deff}{(RME * r) * pb * AveSize * RR}$$

Тандап алуунун эсептик көлөмү базалык көрсөтүчтөр менен бирге 6024 үй чарбаны түздү, ошону менен бирге тандап алуунун стандарттык каталары бардык региондор үчүн бирдей жана 2,0 пайызга жакын, аймактык бирдиктер боюнча тандап алуу жөнүндөгү маалымат 3.2-таблицада берилди.

3.2-таблица. Тандап алуунун эсептелген өлчөмү жана стандарттык ката

	Үй чарбалардын саны (тандап алуунун көлөмү)	Ишеним интервалынын чегарасы (95%)		Стандарттык ката
	n	Нижний	Верхний	se
Баткен облусу	544	0,1125	0,1875	0,0188
Жалал-Абад облусу	519	0,1125	0,1875	0,0188
Ысык-Көл облусу	700	0,1125	0,1875	0,0188
Нарын облусу	526	0,1125	0,1875	0,0188
Ош облусу	462	0,1125	0,1875	0,0188
Талас облусу	523	0,1125	0,1875	0,0188
Чүй облусу	907	0,1125	0,1875	0,0188
Бишкек ш.	1 126	0,1125	0,1875	0,0188
Ош ш.	717	0,1125	0,1875	0,0188
БАРДЫГЫ	6 024			

Тандап алуунун шаар жана айыл жериндеги үй чарбалардын үлүшү менен акыркы бөлүнүшү калк катмарлары боюнча – ар бир региондогу шаар жана айыл жерлери боюнча 10 үй чарбадагы кластердин өлчөмү менен бөлүштүрүлдү (3.3-таблица).

3.3-таблица. Тандап алуунун акыркы бөлүнүшү

	Кластерлердин саны			Тандап алуунун сунушталган өлчөмү, үй чарбалардын саны		
	Бардыгы	Шаар	Айыл	Бардыгы	Шаар	Айыл
Баткен облусу	54	15	39	540	150	390
Жалал-Абад облусу	52	15	37	520	150	370
Ысык-Көл облусу	70	24	46	700	240	460
Нарын облусу	53	9,0	44	530	90	440

	Кластерлердин саны			Тандап алуунун сунушталган өлчөмү, үй чарбалардын саны		
	Бардыгы	Шаар	Айыл	Бардыгы	Шаар	Айыл
Ош облусу	46	8,0	38	460	80	380
Талас облусу	52	10	42	520	100	420
Чүй облусу	91	21	70	910	210	700
Бишкек ш.	110	110	0,0	1100	1100	0,0
Ош ш.	72	72	0,0	720	720	0,0
Бардыгы	600	284	316	6 000	2 840	3 160

Тандап алуунун алгачкы бирдиктери (PSU) катары 2009-жылдагы калк каттоонун эсептик учактоктору жана анын негизине комплекттелген, орточо 400 жеке каттоо барактарын камтыган портфель алынды. PSU тандоосу тандоонун кокустук башталышын, ыктымалдуулукту жана пропорционалдык өлчөмдү (PPS) пайдалануу менен бирге системалык тандоо усулунда жүргүзүлдү. Ар бир PSUнун чегинде үй чарбалардын эки тобу бөлүндү: иштеген балдар жана иштебеген балдар. PSUнун чегинде ар бир топто аталган PSUнун үй чарбасынын ар бир тобу үчүн ыктымалдуулугу бар 5 үй чарбасы тандалып алынды.

Респонденттерди сурамжылоо “бетме-бет” усулу менен жүргүзүлдү жана үй чарбанын жакшы билген улуу мүчөсүн сурамжылоодон башталды. Алтынчы жана жетинчи бөлүмдүн суроолоруна үй чарбаларда жашаган 5-17 жаштагы балдар түздөн-түз жооп беришти. Сурамжылоо документ талап кылынбастан, каттоосунун жана турак жайга укугунун болушунан көз карандысыз жүргүзүлдү.

Ар бир үй чарбада изилдөө жүргүзүүдө төмөнкү адамдар эске алынды:

- үй чарбалардын өлкөнүн ичинде иштөө же окуу үчүн кеткен адамдарды кошпогондогу туруктуу жашаган анык мүчөлөрү;
- иш сапары, дарылануу, конокко барууга байланыштуу убактылуу жок болгон үй чарба мүчөлөрү;
- өлкөнүн чегарасынан иштөө же окуу үчүн чыккан жана 3 айдан кем убакыт жок болгон үй чарба мүчөлөрү;
- Кыргызстанда туруктуу жашаган чет өлкөлүк жарандар (т.а. чет өлкөнүн жарандыгы бар адамдар);
- жарандыгы жок адамдар.

Изилдөөдө үй чарбасында убактылуу жашаган жана анын мүчөсү болуп саналбаган адамдар (конокко, дарыланууга ж.б. келгендер) эске алынбады.

3.5. СУРООЛОР ТИЗМЕГИНИН ПРЕТЕСТИ

Анкетаны апробациялоо, түшүнүктү аныктоо жана чоңдордун жана балдардын маселелерин түшүнүү, котормонун сапатын жана интервьюнун узактыгынын хронометражын текшерүү үчүн негизги талаа иштерин жүргүзгөнгө чейин 40 үй чарбага алдын ала (сынамык) изилдөө жүргүзүлдү. Сынамык сурамжылоо Бишкек шаарынын борбордук райондорунда жана конуштарында жүргүзүлдү. Сынамык изилдөөнүн жыйынтыгы боюнча анкетанын суроолору такталды жана толук иштелип чыкты.

3.6. ТАЛАА ЖУМУШЧУЛАРЫН ДАЯРДОО ЖАНА ОКУТУУ

Изилдөө жүргүзүүдө 96 интервью алуучу, 32 супервайзер жана 9 облустук координатор иштеди. Супервайзерлер менен координаторлор облустук жана райондук деңгээлдеги мамлекеттик статистика органдарынын жооптуу кызматкерлеринин ичинен, интервью алуучулар үй чарба изилдөөлөрүн жүргүзүүдөгү тажрыйбалары эске алынып тандалып алынды.

Талаа иштерин баштоонун алдында интервью алуучуларды жана супервайзерлерди окутуунун интерактивдик усулдарын пайдалануу менен үч жолу эки күндүк семинар өткөрүлдү. Билим берүү үй чарбаларды тандап алуу, суроо тизмегин толтуруу, жоопторду коддоштуруу, балдардан жана чоңдордон интервью алуунун техникалары, ошондой эле купуялуулук жана коопсуздук маселелерин камтыды.

3.7. ТАЛАА ИШТЕРИ

Изилдөөнүн талаа иштерин жүргүзүү убагында 6000 үй чарбасы тартылды. Ар бир респондентке Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин төрагасынын сурамжылоонун максаты, республика үчүн маалымат топтоонун маанилүүлүгү көрсөтүлгөн, ошондой эле алынган маалыматтын купуялуулугун сактоого кепилдик берилген кайрылуу каты тапшырылды.

Маалыматтарды топтоону 3 интервью алуучудан, 1 супервайзерден жана 1 айдоочудан турган 22 мобилдик бригада ишке ашырды. Маалыматтарды топтоо 2014-жылдын 1-октябрынан 20-октябрына чейин жүргүзүлдү.

Сурамжылоонун жүрүшүндө интервью алуучулар 6000 үй чарбасына барышты, алардын 5787инде интервью жүргүзүлдү.

3.8. САПАТТЫ ТЕКШЕРҮҮ ЖАНА МААЛЫМАТТАРДЫ ИШТЕТҮҮ

Интервью алуучулардын ишинин сапатын текшерүү облустук координаторлор тарабынан жүргүзүлдү жана текшерүүнүн төмөнкүдөй түрлөрүн камтыды:

- интервью алуучулардын тобун сурамжылоо жүргүзүлүп жаткан жерде туруктуу коштоп жүрүү;
- интервью алуучулардын ишин сурамжылоо жүргүзүлүп жаткан жерде тандап алып текшерүү;
- интервьюнүн жүрүшүн тандап алып байкоо;
- анкеталарды кабыл алууда 100 пайыздык көрүнөө текшерүү.

КРнын УСКнын Башкы эсептөө борборунун адистери тарабынан анкеталарды киргизүү үчүн CSPro адистештирилген баштыкчасында киргизүү программасы иштелип чыкты. Программа анкетанын макетинин ар бир бетин визуалдаштырууну камсыз кылды жана киргизилген маалыматтын арифметикалык жана логикалык жактан текшерди. Маалыматтарды иштеп чыгууга жана киргизүүгө 4 коддоштуруучу жана 8 оператор тартылды. Маалыматтарды текшерүү, тазалоо жана көрсөткүчтөрдү эсептөө SPSS статистикалык баштыкчасын пайдалануу менен жүргүзүлдү.

3.9. ЖООПТОРДУН КОЭФФИЦИЕНТИ ЖАНА ӨЛЧӨӨ

Жалпысынан 6007 үй чарбасына барылып, алардын ичинен 5787 үй чарбадан интервью алынды, интервьюнүн жүрүшүндө 24013 адам, анын ичинде 5-17 жаш курактагы 6316 бала (эркек балдар – 52,6 пайыз, кыздар – 47,4 пайыз) изилдөөдөн өттү. Жооптордун коэффициентинин мааниси (response rate) региондор боюнча 91,8 пайыздан 100,0 пайызга чейин өзгөрөт, ал эми жалпы республика боюнча 96,3 пайызды түзөт. Бир интервьюнү жүргүзүүнүн убактысы региондор боюнча 22, 8 минутадан 63,5 минутага чейин, республика боюнча орточо - 43,6 минутада (3.4-таблица) өзгөрөт.

3.4-таблица. Жооптордун коэффициенти жана интервью жүрүзүүнүн орточо убактысы

Интервью- нун жыйынтык тары	Натыйжалуу интервью		Үй чарба мүчөлөрү үйүндө жок		Сурамжыло одон баш тартуулар		Турак жай жок болуп чыкты		Бардыгы		Интер- вью- нун орто- чо убак- тысы, мин
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
Баткен	524	97,0	9,0	1,7	1,0	0,2	4,0	0,7	540	100,0	49,9
Жалал- Абад	519	99,8	1,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	520	100,0	50,3
Ыссык-Көл	671	95,9	17	2,4	11	1,6	0,0	0,0	700	100,0	63,5
Нарын	509	95,3	22	4,1	2,0	0,4	1,0	0,2	534	100,0	53,6
Ош	458	99,6	2,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	460	100,0	35,3
Талас	520	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	520	100,0	22,8
Чүй	867	95,1	24	2,6	10	1,1	1,0	0,1	912	100,0	38,1
Бишкек ш.	1 011	91,8	44	4,0	27	2,5	7,0	0,6	1 101	100,0	44,4
Ош ш.	708	98,3	8,0	1,1	1,0	0,1	1,0	0,1	720	100,0	34,6
Бардыгы	5 787	96,3	127	2,1	52	0,9	14	0,2	6 007	100,0	43,6

Тандап алуу региондордун деңгээлинде пропорционалдуу эмес пайдаланылгандыгына, ошондой эле жооптордун коэффициенти региондор боюнча айырмалангандыгына байланыштуу тандалма жыйындынын курамындагы башкы жыйындыга салыштырмалуу бузулган пропорцияларды калыбына келтирүү үчүн өлчөө процедурасы жүргүзүлдү.

Тандоонун ар бир этабында эсептелген жана изилдөөнүн жыйынтыктарын эсептөөдө колдонулган ыктымалдуу салмактар пропорционалдуу бөлүнүүгө ылайык ар бир жооптун жыйынтыктоочу мааниге салган салымын камсыздашат. Ыктымалдуу салмактарды корректировкалоо расмий демографиялык статистиканын жооптору эместеринин жана маалыматтардын факторунун эсеби менен жүргүзүлдү.

Салмактын башкы компоненти тандоонун биринчи (кластерлер/эсептөө участоктору) жана экинчи (үй чарбалар) деңгээлдеги бирдиктеринин тандап алууга туш болуу ыктымалдуулугун көбөйтүүдөн турган тандалма үлүштүн чоңдугу, кайтарым чоңдугу болуп саналат.

Биринчи жана экинчи деңгээлдеги тандоонун ыктымалдуулугу төмөнкү формулалар боюнча эсептелди:

кластердеги үй чарбалардын саны

$Prob1 = \text{тандалып алынган кластерлердин саны} * \text{стратадагы үй чарбалардын саны}$

$Prob2 = \text{кластердеги тандалып алынган үй чарбалардын саны}$

кластердеги үй чарбалардын саны (ар бир белги боюнча өзүнчө)

Жыйынтыктоочу салмак төмөнкү формула боюнча эсептелди:

$$W = \frac{1}{Prob1 * Prob2}$$

Өлчөө процедурасы изилдөөнүн жыйынтыктарынын репрезентативдүүлүгү улуттук жана региондук деңгээлде, ошондой эле шаар жана айыл жерлери боюнча камсыздалды.

4. НЕГИЗГИ ТҮШҮНҮКТӨР ЖАНА АНЫКТАМАЛАР

4.1. БАЛДАР ЭМГЕГИНИН ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТТАРЫ

Азыркы убакта эмгек чөйрөсүндөгү жашы жете электердин социалдык-укуктук макамын жөнгө салуу жаатындагы стандарттарды аныктоочу эл аралык мыйзамдардын айрым системасы калыптанды. БУУнун Балдардын укугу боюнча конвенциясы, Эл аралык эмгек уюмунун (ЭЭУ) конвенциясы жана анын сунуштамасы⁹ бул системада борбордук орунду ээлейт.

ЭЭУнун Декларациясына¹⁰ ылайык 1998-жылы ЭЭУга мүчө өлкөлөрдүн бардыгы анын жоболорун колдонууга алууга жана балдар эмгегин эффективдүү жоюунун принциптерин ишке ашырууга көмөктөшүүгө милдеттендирилген. Жумушка кабыл алуу үчүн минималдуу жаш курак жөнүндөгү конвенция (N 138)¹¹ жана анын тийиштүү сунуштамасы (N 146)¹², ошондой эле балдар Балдар эмгегинин эң начар формалары жөнүндө конвенция (N 182)¹³ жана сунуштамасы (N 190)¹⁴ балдар эмгегине жол бербөө боюнча чараларды кабыл алууга, биринчи кезекте анын эң начар формаларын жок кылууга негиз болуучу документтер болуп саналат.

N 138 конвенция балдар эмгегин таасирдүү жоюу үчүн өзүнө негизги милдеттердин коет, ошондой эле минималдуу жаш курак жөнүндө стандарттарды аныктоо үчүн зарыл болгон чараларды айгинелейт. N 182 конвенция катышуучу мамлекеттер үчүн приоритеттүү максаттар катары балдар эмгегинин эң начар формаларын токтотууга арналган.

Баланын укуктары жөнүндө конвенция жана анын актылары ЭЭУ тарабынан мурун кабыл алынган жумуштуулуктун ар түрдүү чөйрөсүндөгү жумушка кабыл алуудагы минималдуу жаш куракты аныктоо боюнча талаптарды жалпылайт жана толуктайт, жашы жете электер үчүн иш сааттарынын санынын, коркунучтуу иштерге уруксат берүүнүн чегин аныктайт жана балдар эмгеги чөйрөсүндөгү саясаттын негизги багыттарын аныктайт.

Балдардын укуктары жөнүндө конвенция¹⁵

БУУнун Балдардын укуктары жөнүндө конвенциясы балдарга карата жасалган бардык иш-аракеттерде баланын кызыкчылыктарын эң жогору камсыздоого биринчи кезекте көңүл буруларын аныктайт. Катышуучу мамлекеттер баланын жакшы жашоосу үчүн керек болгон коргоону жана камкордукту камсыз кылууга милдеттенме алышат жана бул максатта бардык тийиштүү мыйзамдарды жана административдик чараларды кабыл алышат.

---

⁹ ЭЭУ негизделген күндөн бери (1919-ж.) 180ден ашык конвенция жана 190дон ашык сунуштама, анын ичинде жумуштуулуктун ар түрдүү чөйрөлөрүндөгү иштерге кабыл алуунун минималдуу жаш курагын аныктоого багытталган сунуштамалар, балдардын жана өспүрүмдөрдүн түнкү эмгегин чектөө, балдар эмгегиндеги коопсуздук жана гигиенасы, тыюу салуулар жана балдар эмгегинин эң начар формаларын жоюу боюнча токтоосуз чаралар тууралуу сунуштамалар кабыл алынган.

¹⁰ ЭЭУнун Эмгек чөйрөсүндөгү негиз болуучу принциптери жана укуктары жана аны ишке ашыруунун механизмдери тууралуу декларациясы 1998-жылдын 18-июнундагы Женевада өткөн Эл аралык эмгек конференциясынын 86-сессиясында кабыл алынган.

¹¹ ЭЭУнун Жумушка кабыл алуу үчүн минималдуу жаш курак жөнүндө N 138 конвенциясы (Женева, 26-июнь, 1973-ж.)

¹² ЭЭУнун N 146 сунуштамасы. Жумушка кабыл алуу үчүн минималдуу жаш курак жөнүндө сунуштамасы (Женева, 1973-ж.)

¹³ ЭЭУнун Балдар эмгегинин эң начар формаларын тыюу жана жоюу боюнча токтоосуз чаралар жөнүндө N 182 конвенциясы (Женева, 1-июнь, 1999-ж.)

¹⁴ Балдар эмгегинин эң начар формаларын тыюу жана жоюу боюнча токтоосуз чаралар жөнүндө N 190 конвенциясы (Женева, 17-июнь, 1999-ж.)

¹⁵ Кыргыз Республикасы КР ЖКнын 1994-ж. 12-январындагы № 1402 токтому менен БУУнун Башкы Ассамблеясында 1989-ж. 20-ноябрында кабыл алынып, 1990-жылдын сентябрында күчүнө кирген “Баланын укуктары жөнүндө” конвенцияны ратификациялады.

Конвенциянын 32-беренеси катышуучу мамлекеттер баланын экономикалык эксплуатациядан жана анын ден соолугу үчүн коркунуч келтирген, же билим алуусу үчүн тоскоолдук жараткан, же анын ден соолугуна жана физикалык, акыл-эстик, руханий, моралдык жана социалдык өнүгүүсүнө зыян алып келе турган бардык иштерди аткаруудан коргоо үчүн тааныйт. Бул талаптарды камсыз кылуу үчүн катышуучу мамлекеттер мыйзам, административдик жана социалдык чараларды кабыл алуусу керек. Жалпысынан, катышуучу мамлекеттер:

- a) жумушка кабыл алуу үчүн минималдуу жаш курак же минималдык жаш курактарды бекитет;
- b) иш күнүнүн узактыгы жана эмгек шарттары жөнүндө керектүү талаптарды аныктайт;
- c) ушул берененин натыйжалуу ишке ашырылышын камсыз кылуу үчүн тийиштүү жазалардын жана санкциялардын башка түрлөрүн караштырат.

ЭЭУнун жумушка кабыл алуу үчүн минималдуу жаш курак жөнүндө конвенция (N 138) жана анын тийиштүү сунуштамасы (N 146)¹⁶

ЭЭУнун N 146 сунуштама менен толукталган Минималдуу жаш курак жөнүндөгү конвенциясы (N 138) аны ратификациялоочу мамлекеттерди балдар эмгегин натыйжалуу жоюуга багытталган улуттук саясатты жүргүзүүгө жана жумушка кабыл алуу үчүн минималдуу жаш куракты акырындык менен жогорулатууга милдеттендирет. Бул Конвенция жумушка кабыл алуу үчүн минималдуу жаш куракты иштин түрүнө карабастан аныктайт

Конвенциянын 1-беренесине ылайык ар бир катышуучу мамлекет балдар эмгегин натыйжалуу жоюуну камсыз кылуу максатына ээ болгон улуттук саясатты иштеп чыгууга жана жумушка кабыл алуу үчүн минималдуу жаш куракты акырындык менен өспүрүмдөрдүн тийиштүү физикалык жана акыл-эстик толук өөрчүшүнө чейин жогорулатууга милдеттендирет.

Конвенция жумушка кабыл алуу үчүн жаш курак мектеп билим берүүсүн бүтүргөн жаш курактан төмөн болбошун жана ар кандай кырдаалдарда он беш жаштан төмөн болбошу керектигин караштырат.

Конвенциянын 2-беренеси жумуштун бардык түрүнө же баланын ден соолугуна, коопсуздугуна же адеп-ахлагына зыян алып келе турган башка ишке кабыл алуу үчүн минималдуу жаш курак он сегиз жаштан төмөн болбош керек деп аныктайт. Жашы жете элек балдардын ден соолугуна, коопсуздугуна же адеп-ахлагына зыян алып келе турган иштердин түрлөрү улуттук мыйзамдар же эрежелер менен аныкталышы керек экендигин белгилей кетүү керек.

Конвенцияга ылайык мектептерде жана башка окуу мекемелеринде балдар жана өспүрүмдөр тарабынан аткарылган иштер же 14 жаштагы балдардын билим берүүнүн же өндүрүштүк окутуунун бөлүгү катары аткарылган иштери балдар эмгегине кирбейт (6-берене).

Конвенция 13 жаштан 15 жашка чейинки балдарды алардын ден соолуктары же өнүгүүсү үчүн зыян алып келбеген, ошондой эле мектепке баруусуна же кесиптик даярдоого катышуусуна тоскоолдук жаратпаган жеңил иштер үчүн жалданып иштөөгө же башка жумуштарга уруксат берет. Ишмердиктин тармактары, иш убактысынын узактыгы жана мындай иштердин шарттары бийликтин компоненттүү органы тарабынан аныкталат (7-берене).

---

¹⁶ Советтер Союзу 1979-ж. СССРдин Жогорку Советинин Президиумунун 05.03.79 N 8955-IX Указы менен 1973-ж. 26-июнунда Эл аралык эмгек уюмунун Башкы конференциясында жумушка кабыл алуу үчүн минималдуу жаш курак 16 жаш деп аныкталып кабыл алынган Эл аралык эмгек уюмунун жумушка кабыл алуу үчүн минималдуу жаш курак жөнүндө конвенциясын ратификациялаган. Кыргыз Республикасы №138 конвенцияны 1992-ж. ратификациялаган.

Конвенциянын 8-беренесине ылайык балдардын көркөм өнөрлөрдү көрсөтүүлөрү жумушка кабыл алуу үчүн минималдуу жаш курак жөнүндө эрежелерден чыкпашы керек. Бирок бул учурларда уюмдун жумушчулары жана иш берүүчүлөрү менен болгон консультациядан кийин чыккан мамлекеттик бийлик органынын атайын уруксатына жол берүү керек. Бул уруксаттарда иш убактысынын узактыгы чектелет жана иштерди аткаруунун шарттары аныкталат.

ЭЭУнун N 138 конвенциясынын жоболорун өнүктүрүүгө кабыл алынган N 146 сунуштамасы

N 146 сунуштама балдар эмгеги, балдарды жумушка кабыл алуудагы минималдуу жаш курак, балдар үчүн кооптуу болгон иштердин түрлөрү жана эмгек шарттары чөйрөсүндөгү саясатты камтыйт.

Сунуштама мамлекеттердин улуттук саясаты төмөнкүлөргө **багытталышы** керектигин аныктайт: 1) иш менен камсыз кылууга багытталган айыл жана шаар жерлерин өнүктүрүүгө; 2) жакырлардын абалын жеңилдетүү максатында экономикалык жана социалдык чаралар чөйрөсүндө аракеттерди кеңейтүүгө жана балдарды экономикалык ишмердикке тартуу зарылчылыгы туулган бул кирешелерди жана үй-бүлөлөрдүн жашоо деңгээлин камсыз кылууга; 3) балдарды кароону, балдардын жөлөкпүлдарын камсыз кылуу максатында үй-бүлөлөрдү социалдык камсыздоо жана маданий-тиричиликтик тейлөө боюнча чараларды кеңейтүүгө; 4) билим берүү жана башка чаралар үчүн зарыл мүмкүнчүлүктөрдү түзүүгө.

N 146 сунуштамада үй-бүлөсү жок, үй-бүлөдөн өзүнчө жашаган балдардын жана өспүрүмдөрдүн муктаждыктарын, ошондой эле өз үй-бүлөсү менен бирге жашаган жана башка жакка көчкөн мигрант балдардын муктаждыктарын эске алуу зарылчылыгын белгилейт.

Сунуштамалар мамлекеттерге балдардын толук мектеп программасына баруусун камсыз кылууга жана балдардын жумушка кабыл алуунун минималдуу жаш курагына барабар болгон жаш куракка жеткенден кечикпестен кесиптик багыттоого катышуусуна багытталган аракеттүү чараларды сунуштайт.

Жумушка кабыл алуунун минималдуу жаш курагы экономикалык ишмердиктин бардык тармактары үчүн бул же тигил деңгээлде аныкталышы керек жана ыраттуу түрдө 16 жашка чейин жогорулашы керек.

N 146 сунуштама мамлекеттердин эмгек шарттары маселелери боюнча милдеттенмелеринин тизмегин караштырат, жалпысынан алганда төмөнкүлөрдү белгилейт:

- a) Мамлекет коркунучтуу заттарга, оордуктарды көтөрүүгө жана жер алдындагы иштерге тиешелүү болгон эл аралык эмгек нормаларын эске алышы керек. Жалданма иштердин же башка иштердин бул түрлөрүнүн тизмеги **мезгилдүү** изилдениши керек жана зарылчылыкка жараша илимий жана техникалык билимдерди өркүндөтүү каралат;
- b) Он сегиз жаштан кичүү балдардын жана өспүрүмдөрдүн жалданма иштеринде же башка иштеринде канааттандыраарлык шарттарды камсыз кылуу үчүн чараларды көрүү керек, ошону менен бирге бул шарттарды сактоо мамлекет тарабынан катуу контролго алынышы керек;
- c) Бирдей эмгекке бирдей эмгек акы төлөө принциби бар адилеттүү эмгек акынын берилишине өзгөчө көңүл бурулушу керек;

- d) Иш күнүнүн жана иш жумалыгынын узактыгы чектелиши керек жана балдар менен өспүрүмдөрдүн билим алуусу, эс алуусу жана көңүл ачуусу үчүн мөөнөтүнөн ашыкча иштөөгө тыюу салынышы керек;
- e) Минималдык узактыгы төрт жума болгон жана ар кандай учурларда чоңдорго берилген өргүүнүн узактыгынан кем эмес жылдык акы төлөнүүчү өргүү берүү;
- f) Жалданма жумуштун же башка жумуштун шарттарына карабастан, социалдык камсыздоо системасынын, өндүрүштөгү бактысыз учурларга байланыштуу жөлөкпул, ооруга байланыштуу медициналык тейлөө боюнча жөлөкпул системасынын жардамы менен коргоо;
- g) Коопсуздук техникасы, эмгек гигиенасы жана тийиштүү окутуу жана контроль жаатындагы канааттандыраарлык нормаларды колдоо.

Мамлекетке балдардын жана өспүрүмдөрдүн жалданма жумушунда же башка жумушунда ашыкча колдонуу учурларын аныктоо үчүн инструкторлорду даярдоону камсыздоо сунушталган. Жаш куракты текшерүүнү жеңилдетүү үчүн мамлекеттик бийлик органдары каттоо жана туулгандыгы жөнүндө күбөлүк берүүнүн натыйжалуу системасын колдоого алышы керек, ошондой эле иш берүүчүдөн иштеген балдардын реестрин башкарышы жана бийликтин компоненттүү органына беришин талап кылышы керек. Иш берүүчүлөрдүн жазууларын текшерүүгө мүмкүн болбогон көчөлөрдө, көчө күркөлөрүндө, коомдук жайларда кесиби же башка шарттарда иштеген балдар менен өспүрүмдөргө алардын мындай иштерге тартылышына мүмкүндүк берилгендигин көрсөтүүчү уруксат же башка документтер берилиши керек.

ЭЭУнун Балдар эмгегинин эң начар формаларына тыюу салуу жана жоюу боюнча токтоосуз чаралар жөнүндө конвенциясы (N 182) жана анын тийиштүү сунуштамасы (N 190)¹⁷

Конвенциянын максаты Конвенцияны ратификациялаган мамлекет тарабынан балдар эмгегинин эң начар формаларына ылдам тартипте тыюу салууну жана жоюуну камсыз кылуучу натыйжалуу чараларды токтоосуз кабыл алуу болуп саналат (Конвенциянын 1-беренеси).

Конвенциядагы “бала” термини 18 жаштан кичүү болгон бардык адамдарды билдирет (2-берене). Конвенциянын 3-беренеси “балдар эмгегинин эң начар формалары” терминине аныктама берет жана аларды төмөнкүдөй аныктайт:

- (a) кулчулук жана мажбурланган эмгек, балдарды сатуу жана курал-жарактуу кагылыштарга катышуу үчүн мажбурлап ишке тартуу;
- (b) балдар сойкулугу жана порнографиясы;
- (c) баңгизаттарды өндүрүүгө жана сатууга балдарды тартуу
- (d) балдардын ден соолугуна, коопсуздугуна же адеп-ахлагына зыян алып келе турган иштерге тартуу.

Конвенция улуттук өкмөттөргө (d) пунктуна ылайык тыюу салынган иштердин кооптуу түрлөрүн аныктоо укугун берет, бул уюмдун иш берүүчүлөрү жана жумушчулары менен консультация жүргүзүлгөндөн кийин эл аралык нормалардын эсеби менен жасалышы керек. Ошону менен бирге бул тизмек мезгилдүү талданып, зарылчылыкка жараша каралып турушу керек экендиги көрсөтүлөт.

---

¹⁷ Кыргыз Республикасы КРнын 2003-жылдын 30-декабрындагы N 244 Мыйзамы менен Эл аралык эмгек уюмунун 1999-ж. 17-июнундагы Башкы конференциясында кабыл алынган Эл аралык эмгек уюмунун балдар эмгегинин эң начар формаларына тыюу салуу жана жоюу боюнча токтоосуз чаралар жөнүн конвенциясын ратификациялаган.

Конвенцияны ратификациялаган мамлекеттерге адистештирилген мамлекеттик органдар жана иштегендердин жана иш берүүчүлөрдүн бирикмелери менен жүргүзүлгөн консультациялардан кийин бекитилген мөөнөттө балдар эмгегинин эң начар формаларын приоритеттүү тартипте жоюу боюнча чаралардын программасын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу тапшырылат (Конвенциянын 6-беренеси).

Ошондой эле мамлекеттерге Конвенциянын "... анын ичинде кылмыш-жаза же жагдайга жараша башка санкцияларды түздөн-түз киргизүү жана кабыл алуу" жоболорун бузгандыгы үчүн жоопкерчилик механизмдерин түзүү тапшырылат (7-берене).

Конвенция катышуучу мамлекеттерди төмөнкү иш-чаралага багытталган натыйжалуу чараларды кабыл алууга милдеттендирет:

- a) балдарды балдар эмгегинин эң начар формаларына тартылышына жол бербөөгө;
- b) балдардын балдар эмгегинин эң начар формаларында иштөөсүн токтотууга, ошондой эле алардын реабилитациялоого жана социалдык интеграциялоого көмөктөшүү;
- c) балдар эмгегинин эң начар формаларынан бошотулган бардык балдарга акысыз базалык билим алууга жана **кесиптик-техникалык даярдыкка мүмкүндүк берүү;**
- d) өзгөчө аярлуу абалдагы балдарды аныктоо жана;
- e) кыздардын абалдарынын өзгөчөлүктөрүн эске алуу.

Балдар эмгегинин эң начар формаларына тыюу салуу жана жоюу боюнча токтоосуз чаралар жөнүндө N 190 сунуштама

N 190 конвенциянын преамбуласында Сунуштаманын жоболору 1999-жылдагы балдар эмгегинин эң начар формалары жөнүндө конвенцияны толуктай тургандыгы жана ал менен биргеликте колдонула тургандыгы белгиленет.

N 190 сунуштамада балдар эмгегинин эң начар формаларын жоюу боюнча иш-чаралардын программасы (Конвенциянын 6-беренесинде көрсөтүлгөн) тез тартипте иштелип чыгышы жана ишке ашышы керек экендигин, ал эми консультациялар өкмөттүк ведомстволордун, иш берүүчүлөрдүн жана иштегендердин уюмдарынын катышуусунда балдар эмгегинин эң начар формаларына кабылган балдардын жана алардын үй-бүлөлөрүнүн, ошондой эле башка кызыкдар топтордун ой-пикирлери менен жүргүзүлүшү керек экендиги аныкталат.

N 190 сунуштамада мындай программалар башкалардын арасында төмөнкүдөй максаттарды коюшу керек экендиги көрсөтүлөт: балдар эмгегинин эң начар формаларын аныктоо жана айыптоо; балдардын балдар эмгегинин эң начар формалары менен алек болушуна жол бербөө, токтотуу; эмгектин ушундай формаларына тартылган балдарды реабилитациялоо жана социалдык интеграциялоо. Программаларда кенже жаштагы балдарга жана өспүрүм кыздарга өзгөчө көңүл буруу, ошондой эле өзгөчө коркунучтарга кабылган кыздардын жумуштарынын жабык формаларынын көйгөйлөрүн эске алуу сунушталат. Мындан сырткары өзгө аярлуу жана болуп саналган жана өзгөчө муктаждыктарга ээ башка топтогу балдарга көңүл буруу сунушталат. Программалардагы өзүнчө көңүл буруу балдар өзгөчө коркунучка кабылган коомчулуктарды аныктоого, ушул коомчулук менен иштөөгө, ошондой эле коомду жана кызыкдар топторду, балдарды жана алардын үй-бүлөлөрүн маалымдоого жана аларды көйгөйлөргө көңүл бурууга жасалган.

N 190 сунуштаманын 3-беренесинде Конвенциянын 3-беренесинин «d» пунктунда көрсөтүлгөн иштердин түрлөрүн аныктоодо жана аларды ишке ашыруунун ордун аныктоодо башкалардын арасында төмөнкүлөр каралган предмет болушу керек экендигин тастыктайт:

- a) балдар физикалык, психологиялык же сексуалдык зомбулукка кабылган иштер;
- b) жер алдында, суу алдында, кооптуу бийиктикте же караңгы мейкиндикте аткарылуучу иштер;

- с) кол менен оордуктарды көтөрүп келүүнү же жылдырууну талап кылуучу кооптуу механизмдер, жабдуулар жана аспаптар менен иштөө;
- д) балдардын ден соолугуна зыян алып келүүчү кооптуу заттардын же процесстердин, же температуранын, ызы-чуунун же вибрациянын деңгээлинин таасирине кабылуучу шарттардагы иштер;
- е) иш убактысынын өтө узактыгы же түнкү иш менен байланышкан өзгөчө эмгек шарттарында аткарылуучу иштер, ошондой эле баланын иш берүүчүнүн мекемесинде шартсыз түрдө калган иштер.

Сунуштаманын 5-7-беренелери балдар эмгегинин маселелери боюнча статистикалык маалыматтарды топтоо маселелесине арналган. Каттышуучу мамлекеттерге балдар эмгегинин мүнөзү жана масштабы жөнүндө кеңири маалыматтарды жана статистикалык маалыматтарды топтоо маселеси сунушталат. Зарылчылыкка жараша маалыматтар жыныс, жаш курак, иштердин түрлөрү, экономикалык ишмердиктин тармактары, ишке болгон мамиле, мектепке баруу жана географиялык жайгашкан боюнча маалыматтарды камтышы керек. Ошондой эле балдар эмгегинин эн начар формаларына тыюу салууга жана жоюуга багытталган улуттук мыйзамдардын жоболорунун бузулушу жөнүндө маалыматтарды топтоо жана жаңыртуу сунушталат.

Каттышуучу мамлекеттердин криминалдык кодекстери балдар эмгегинин төмөнкү эң начар формаларын кылмыш катары бөлүп көрсөтүшү керек:

- а) кулчулуктун, кулчулукка окшош тажрыйбанын бардык түрлөрү, анын ичинде балдардын сатыгы жана соодасы, карыз зомбулугу, ошондой эле мажбур жана милдеттүү жумуш, курал-жарактуу жаңжалдарда пайдалануу үчүн балдарды мажбурлап же милдеттүү азгыруу;
- б) балдарды сойкулук, порнографиялык продукцияларды өндүрүү же порнографиялык көрсөтүүлөр үчүн пайдалануу, азгыруу же сунуш кылуу;
- с) баланы мыйзамга карама-каршы ишмердик үчүн, жалпысынан айтканда, баңгизаттарды сатуу жана өндүрүү үчүн пайдалануу, азгыроо же сунуш кылуу же ок атуучу ж.б. курал-жарактарды мыйзамсыз алып жүрүү же колдонуу менен байланышкан иштер.

Мүчө мамлекеттер балдар эмгегинин эң начар формаларына тыюу салууга жана жоюуга максатталган улуттук мыйзамдардын жоболорунун сакталышын эффективдүү камсыз кылуу үчүн ишканаларга өзгөчө контроль жана чарба ишмердигин жүргүзүүгө уруксаттарды чакырып алуу сыяктуу кылмыштык, жарандык же административдик мүнөздөгү укук коргоо чараларын тез тартипте колдонууну карашы керек.

Мындан сырткары мүчө мамлекеттер кеңири коомчулукту, анын ичинде улуттук жана жергиликтүү саясий лидерлерди, парламентарийлерди, сотторду, укук коргоо органдырынын кызматкерлерин, эмгек инспекцияларын, уюмдардын иш берүүчүлөрүн жана жумушчуларын, ошондой эле коомдук уюмдарды маалымдоого, аталган көйгөйгө көңүл бурууга тартууга жана мобилизациялоого максатталышы керек.

Сунуштамада эркек балдардын жана кыздардын керектөөлөрүн эске алуу менен билим берүү инфратүзүмүн жакшыртуу боюнча чаралар, Конвенцияда тыюу салынган шарттарда иштеген ата-энелер жана үй-бүлөнүн улуу мүчөлөрү үчүн жумуш орундарын түзүү көрсөтүлөт. Сунуштамада мүчө мамлекеттердин балдар эмгегинин эң начар формаларына тыюу салуу жана эффективдүү жоюу маселесинде бири-бири менен тыгыз иштешиши жана көмөк көрсөтүшү да каралган. Мындай кызматташтык жана/же жардам улуттук жана эл аралык программалар үчүн ресурстарды мобилизациялоону, өз ара укуктук жардамды, техникалык колдоону, маалымат алмашууну, ошондой эле социалдык-экономикалык өнүгүүнү, жакырчылыкты жоюу боюнча программаларды жана жалпы билим берүүнү колдоону камтышы керек.

КРнын Конституциясына ылайык эл аралык укуктардын жалпы таанылган принциптери жана ченемдери жана Кыргыз Республикасы тарабынан ратификацияланган эл аралык келишимдер анын укуктук системасынын негизги бөлүгү болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы, Кыргыз Республикасынын 2012-жылдын 10-июлундагы балдар жөнүндө N 100 кодекси (мындан ары – Балдар жөнүндө кодекс), Кыргыз Республикасынын 2004-жылдын 4-августундагы N 104 Эмгек кодекси (мындан ары – ЭК), Кыргыз Республикасынын 2003-жылдын 30-апрелиндеги “Билим берүү жөнүндө” N 92 мыйзамы, ошондой эле Кыргыз Республикасынын 1998-жылдын 4-августундагы административдик жоопкерчилик жөнүндөгү N 114 кодекси (мындан ары – КЖК) жана балдар эмгегине карата белгилүү талаптарды бузгандыгы үчүн тийиштүү административдик жана жаза жоопкерчилигин аныктоочу Кыргыз Республикасынын 1997-жылдын 1-октябрындагы N 69 Кылмыш-жаза кодекси (мындан ары – КК) өлкөдөгү балдар эмгеги боюнча ратификацияланган эл аралык конвенцияларды ишке ашыруу үчүн мыйзам чыгаруу негизин аныктоочу негизги укуктук-ченемдик акт болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 23-беренеси, ошондой эле ЭКнин 10-беренеси **кулчулукка, адамдарды сатууга, эң начар формадагы балдар эмгегине эксплуатациялоого жана пайдаланууга тыюу салууну** аныктайт жана соттун өкүмү же болбосо чукул шарттарда же аскердик абалдарда гана мажбурлаган иштерге тартуу мүмкүнчүлүгүн чектейт.

Балдар жөнүндө кодекстин 15-беренесинде **балдар эмгегин пайдалануу тажрыйбасын алып салууга багытталган жалпы ченемдер** камтылган, тактап айтканда:

1. Баланын ден соолугуна коркунуч туудурган же анын билим алуусуна тоскоол болуучу же болбосо анын ден соолугуна, дене-тарбиялык, акыл-эс, руханий, адеп-ахлактык жана социалдык өнүгүшүнө зыян келтирген кандай болбосун жумуштарга баланы кабыл алууга же аткаруу үчүн тартууга тыюу салынат.
2. Балдардын эмгегин анын эң начар көрүнүштөрүнүн формаларында эксплуатациялоого, ошондой эле менчигинин формасына карабастан, ишканаларда, мекемелерде жана уюмдарда, анын ичинде кооперативдерде, дыйканчылык жана фермердик чарбаларда кандай болбосун формадагы балдардын мажбурлаган эмгегине тыюу салынат.
3. Эмгек шарты зыяндуу же опурталдуу иштерде, жер астындагы иштерде, түнкү убактарда, ошондой эле аткаруу балдардын ден соолугуна жана адептик өсүшүнө зыян келтирүүсү мүмкүн болгон иштерде (оюн-зоок бизнесинде, көңүл ачуучу мекемелердеги түнкү жумуштарда, спирт ичимдиктерин, тамеки буюмдарын, баңгизаттарды жана уулуу дары-дармектерди ж.у.с. өндүрүүдө, ташып жеткирүүдө жана сатууда) балдардын эмгегин пайдаланууга тыюу салынат.
4. Балдардын алар үчүн белгиленген нормадан ашык оор нерселерди көтөрүүлөрүнө, көтөрүү жана жылдырууларына тыюу салынат.

Балдардын эмгегин колдонууга тыюу салынган жумуштардын тизмеги, ошондой эле оор нерселерди көтөрүүнүн нормаларынын чеги Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан белгиленген тартипте бекитилет.

Балдар жөнүндө кодекстин 5-беренесинде **балдар эмгегинин төмөнкүлөрдү камтыган эң начар формалары түшүнүгү** берилген:

1. кулчулуктун бардык формалары же кулчулукка окшош тажрыйба, мисалы, балдарды сатуу жана аларды соодалоо, карыздык зомбулук жана кулдук көз карандуулук, ошондой эле

мажбурлаган же милдеттүү эмгек, анын ичинде балдарды куралдуу жаңжалдарда пайдалануу үчүн мажбурлап же милдеттүү азгыруу;

2. сойкулук менен алектенүү, порнографиялык продукцияларды өндүрүү же порнографиялык көрсөтүүлөр үчүн баланы пайдалануу, азгыруу же сунуш кылуу;
3. укукка каршы келген иш менен алектенүү үчүн, атап айтканда тиешелүү эл аралык келишимдерде аныкталгандай баңги заттарды өндүрүү жана сатуу үчүн баланы пайдалануу, азгыруу же сунуш кылуу;
4. анын аткарылып жаткан мүнөзү же шарттары боюнча баланын ден соолугуна, коопсуздугуна же адебине зыян келтириши мүмкүн болгон иштер;

Балдар жөнүндө кодексин 14-беренеси балдардын **кесиптик багытка, даярдоого жана иш менен камсыз болууга болгон укуктарынын негизги кепилдиктерин** жөнгө салат. Жалпысынан айтканда, берене баланын эмгек, ишке орношуу, ишмердиктин жана кесиптин түрүн жаш курагына, ден соолугунун абалына, жалпы билим берүү жана кесиптик даярдыгына ылайык эркин тандоо эркиндигин караштырат.

Балдар жөнүндө кодексин 5-беренесиндеги “түрмуштүк оор кырдаалда турган балдар” категориясына иштеген балдар кирет, бирок мыйзам “иштеген балдар” түшүнүгүн ачыктабайт. Мыйзамда “балдар эмгеги” түшүнүгү да аныкталган эмес, бул балдардын катышуусундагы эмгек мамилелеринин укукка каршы көйгөйлөрүн кароодо кыйынчылыктарды түзөт.

Эмгек кодекси балдардын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо үчүн эмгек мамилелеринин тарабы катары мыйзам чыгаруу негизин аныктайт, эмгек чөйрөсүндөгү укуктардын жана эркиндиктердин минималдуу кепилдиктерин, ошондой эле балдар эмгегине карата тыюуларды жана чектөөлөрдү аныктайт. Эмгек мыйзамдарынын принциптеринин бири – **басмырлоо, мажбурлап иштетүү жана балдар эмгегинин эң начар формаларын тыюу принциби**. Эмгек кодексинин 9-беренеси менен бирдей жумуш үчүн бирдей эмес эмгек акы төлөөгө жол берилбейт, анын ичинде жашы жете электер критерий боюнча, ушул мыйзам менен каралган учурлардан башка.

Эмгек кодексинде жумушка кабыл алуу үчүн минималдуу жаш курак 16 жаш деп аныкталган. Бирок башка учурларда уюмдун жумушчусунун өкүлчүлүктүү органынын же эмгек чөйрөсүндөгү мамлекеттик ыйгарым укуктуу органдын макулдугу боюнча **15 жашка толгон адамдар жумушка кабыл алынышы мүмкүн**. Ошол эле убакта **14 жашка толгон окуучулар** ата-энесинин бирөөсүнүн (багуучусу, көзөмөлчүсү) же багуучу жана көзөмөлдөөчү органдын кат түрүндөгү макулдугу менен **окуу убактысынан башка бош убакытта ден соолугуна зыян келтирбеген жана окуу процессин бузбаган жеңил иштерди аткаруу үчүн эмгек келишимин түзө алат**. Кошумчалай кетсек, Балдар жөнүндө кодексте балдардын окуудан сырткаркы бош убакытта окуу процессин бузбаган, ден соолугунун жана өсүүсүнүн абалына пайдалуу, ден соолугуна, физикалык, адеп-ахлактык жана психикалык абалына зыян келтирбеген коомдук пайдалуу эмгекке катышуу укугу каралган.

ЭК 91-беренесинде жашы жете электер үчүн иш убактысынын кыскартылган убактысы каралат, иш убактысынын максималдуу узактыгы төмөнкүдөй аныкталган:

- 14 жаштан 16 жашка чейинки жумушчулар үчүн – жумасына 24 сааттан көп эмес;
- 16 жаштан 18 жашка чейинки жумушчулар үчүн – жумасына 36 сааттан көп эмес.

Ошону менен бирге ЭК 95-беренесине ылайык күндөлүк иштин (нөөмөт) узактыгы төмөнкү убакыттан ашпашы керек:

- 14 жаштан 16 жашка чейинки жумушчулар үчүн - 5 саат, 16 жаштан 18 жашка чейинки жумушчулар үчүн - 7 саат;
- Жалпы билим берүү уюмдарында (мектептерде), баштапкы билим берүү уюмдарында жана орто кесиптик билим берүү уюмдарында окуу жылынын ичиндеги окуусун иш менен айкалыштырган 14 жаштан 16 жашка чейинки окуучулар үчүн - 2,5 саат, 16 жаштан 18 жашка чейинки окуучулар үчүн - 3,5 саат.

Эмгек кодексине жашы жете электердин эмгегин коргоого багытталган бир катар жоболор киргизилген. Бул 18 жаштагы жумушчунун эмгегин жөнгө салуунун өзгөчөлүгү жөнүндөгү 23-главага таандык, **18 жаштан кичүү адамдарды эмгекке тартууга карата иштин төмөнкү түрлөрүнө тыюу салынат:**

- Зыяндуу жана (же) кооптуу эмгек шарттарындагы иштерге, жер алдындагы иштерге, ошондой эле балдардын ден соолугуна жана адеп-ахлактык өсүүсүнө зыян алып келген иштерге (оюн-зоок бизнеси, түнкү кабарелерде жана клубдарда, өндүрүштө иштөө, спирттик ичимдиктерди, тамеки, наркотикалык жана уулуу препараттарды ташуу жана сатуу);
- КР Өкмөтү тарабынан бекитилген белгилүү ченемден ашыкча оордуктарды көтөрүү жана жылдыруу;
- Иш сапарга баруу;
- Түнкү убакытта иштөө (түнкү саат 22ден эрте мененки саат 6 га чейин);
- Ченемден ашык иштөө;
- Эс алуу жана майрам күндөрү иштөө (КР Өкмөтү тарабынан бекитилген иштердин тизмегине ылайык).

Он сегиз жаштан кичүү балдарды оор иштерде жана зыяндуу, кооптуу эмгек шарттарында иштетүүгө тыюу салуу Кыргыз Республикасынын 2003-жылдын 1-августундагы “Эмгекти коргоо жөнүндө” N 167 мыйзамында да каралган.

Он сегиз жаштан кичүү балдарды колдонууга тыюу салынган оор жана зыяндуу эмгек шарттары бар өндүрүштүн, кесиптердин жана иштердин тизмеги Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2001-жылдын 2-июлундагы N 314 токтому менен бекитилген. Бул тизмеге оор жана жеңил өнөр жайдагы, айыл чарбасындагы, тамак-аш өнөр жайындагы ж.б. кесиптердин тыюу салынган түрлөрү киргизилген. 2005-жылы тизме наркотикалык жана уулуу препараттарды колдонуу, вино, спирт, ликер-арак азыктарын жана сыраны сатуу жана сактоо, тамекини сатуу жана ташуу, кумар оюндары жана акча коюп ойногон оюндарга байланышкан иштер менен кайра каралган жана толукталган.

Жаш курагына жана жынысына жараша **он сегиз жашка чейинки жумушчулар кол менен көтөрүүчү жана жылдыруучу оордуктардын жол берилчү эң жогорку ченеми** Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2005-жылдын 2-декабрындагы N 548 токтому менен бекитилген.

Кыргыз Республикасынын 2003-жылдын 30-апрелиндеги “Билим берүү жөнүндө” N 92 мыйзамына ылайык мектептердеги башталгыч жалпы жана негизги жалпы билим берүү Кыргыз Республикасынын жарандары үчүн милдеттүү, ал эми мамлекеттик жана муниципалдык окуу жайларында билим алуу акысыз болуп саналат (16-берене). Мыйзамдын 30-беренеси окуучуларды сабактан жана окуу процессинен Кыргыз Республикасынын мамлекеттик билим берүү башкармалыгынын уруксатысыз алагды кылууга тыюу салат. Жалпы билим берүү мекемелери тууралуу типтүү жобонун 47-пунктуна ылайык жалпы билим берүү мекемесинин жалпы билим берүү программаларында, окуу планында жана мекеменин уставында каралбаган эмгекке окууга окуучунун жана анын ата-энесинин (алардын ордун алмаштыруучулардын) макулдугусуз тартуусуна тыюу салынат.

Кылмыш мыйзамдарынын алкагында **балдар эмгенини эң начар формалары менен байланышкан төмөнкү иштердин түрлөрүнө кылмыш-жаза жоопкерчилиги каралган:**

- Жашы жете электерди кылмыш ишине тартуу (КР КК 156-беренеси), селсаяктык жана кайырчылык менен алектенүүгө (КР КК 157-беренеси);

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Экологиялык жана техникалык коопсуздук боюнча мамлекеттик инспекциянын 2014-жылдагы жасаган иштери жөнүндө отчету

Балдар эмгегинин оор формаларын жоюу боюнча иштеп жаткан социалдык программалардын алкагында Эмгекти коргоо башкармалыгынын инспекторлору башка органдар жана кызматтар менен биргеликте рейддерге активдүү катышып келе жатат жана рейддердин жүрүшүндө өспүрүмдө үчүн кооптуу болгон эмгекти түшүндүрүү жана жайылтуу иштери жүргүзүлөт. Жүргүзүлгөн иш-чаралардын натыйжалары жалпыга маалымдоо каражаттарында кеңири чагылдырылат. Балдар эмгегин пайдалануунун алдын алуу боюнча 54 рейд жана текшерүүлөр жүргүзүлгөн.

Балдар эмгегинин эң начар формаларын алдын алуу боюнча профилактикалык иш-чараларды жүргүзүүдө были выявлены 243 эмгек мыйзамын бузган учурлар аныкталды. Маалыматтар төмөнкү сайтта жайгаштырылган: <http://www.geti.kg>

- Жашы жете электерди сатуу (КР КК 124-беренеси);
- Порнографиялык мүнөздөгү материалдарды же буюмдарды даярдоо менен байланышкан, ошого тете порнографиялык мүнөздөгү иш-чараларга катышуу үчүн аткаруучу катары аракеттерге жашы жете электерди тартуу (КР КК 262-1-беренеси);
- Жашы жете электерди сойкулукка жана жашы жете электердин сойкулук менен алектенүүсүн уюштурууга багытталган иштерге тартуу (КР КК 260-261-беренеси);
- Жашы жете электерди тарбиялоо боюнча милдеттерди аткаруу (КР КК 161-беренеси) жана ата-энелерди балдарды кароодон четтетүү (КР КК 162-беренеси);
- Жарандардын, анын ичинде жашы жете электердин укуктарына жана мыйзамдуу кызыкчылыктарына олуттуу зыян алып келген эмгек жөнүндө мыйзамдарды бузуулар (КР КК 143-беренеси);
- Коопсуздук техникасынын, өнөр жай санитариясынын эрежелерин же ден соолукка анча оор эмес же оор зыян алып келген башка эрежелерди бузуу (КР КК 142-

беренеси).

Өз кезегинде КР АЖКда төмөнкүлөр үчүн жоопкерчилик каралган:

- Эмгекти коргоо тууралуу мыйзамдарды бузуу (71-берене);
- Эмгек мыйзамынын жалдоочу тарабынан бузулушу (72-берене).

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 20-февралындагы N 136 токтому менен балдар эмгегин пайдалануу үчүн контролду ишке ашыруу милдети жүктөлгөн Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Экологиялык жана техникалык коопсуздук боюнча мамлекеттик инспекциянын жобосу бекитилген.

Өлкөдө 2008-жылдан баштап 2011-жылга чейин Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2008-жылдын 22-январындагы N 20 токтому менен бекитилген **Кыргыз Республикасындагы жашы жете электердин эмгегинин эң начар формаларын жоюу боюнча социалдык өнөктөштөрдүн аракеттери мамлекеттик программасы** (мындан ары – Балдар эмгегинин эң начар формаларын жоюу боюнча мамлекеттик программа) ишке ашырылган. Бирок жүргүзүлгөн мониторингдин маалыматтары боюнча Программанын көптөгөн милдеттери маңызы боюнча аткаруу үчүн реалдуу эмес болгон, ата-энелер балдар эмгегин мыйзам ченемдүү көрүнүш, эмгек тарбиясы зарылчылыгы жана үй-бүлөдөгү баланын жардамы катары карашкандыктан, Программанын айыл жеринде жүргүзүлгөн бир нече иш-чаралары жергиликтүү коомчулук тарабынан колдоо таба алган эмес. Экинчи бир көйгөй, Программаны ишке ашыруу жоопкерчилиги мамлекетке жүктөлгөндүгү менен анын мамлекеттик каржылоосу жок болгон. Бир эле мисал, ОПСДнын (азыркы учурда (УСР) Программанын иш-чараларын ишке ашыруу максатында айыл округдарына чейин баруусу үчүн каражаттары болгон эмес¹⁸.

¹⁸ 2008-2011-жж. Кыргыз Республикасындагы жашы жете электердин эмгегинин эң начар формаларын жоюу боюнча социалдык өнөктөштөрдүн аракеттери мамлекеттик программасынын мониторингинин жана баалоосунун жыйынтыгы боюнча отчет.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын балдарды балдар эмгегинин зыяндуу таасирлеринен коргоо боюнча мыйзамдары негиз болуучу эл аралык стандарттарды камтыйт. Ошол эле убакта алдыда “жеңил эмгек” түшүнүгүн айкындоо, балдар эмгегинин эң начар формаларын детализациялоо, ошондой эле жардам кылуучулук үчүн жоопкерчиликти жогорулатуу, жашы жете электерди балдар эмгегинин эң начар формаларына билип туруп жол берүү жана пайдалануу боюнча мыйзамдарды андан ары жакшыртуу иштери турат. Балдарды жалдап иштетүүдөгү, балдарды кооптуу жумуштарга жана балдар эмгегинин эң начар формаларына катыштыруудагы кыянаттык менен пайдалануу учурларын аныктоо үчүн экологиялык жана техникалык коопсуздук боюнча инспекциянын кызматкерлерин системалык атайын даярдыгы талап кылынат. Формалдуу жана бейформалдуу сектордо иштеген балдарды натыйжалуу каттоо маселеси чечилбеген бойдон калууда. Республикада иштеген балдар, жалпысынан айтканда, балдар эмгеги жөнүндө статистикалык маалыматтарды топтоо маселеси да **чечиле** элек. Улуттук мыйзамдарда балдары эл аралык конвенциялар менен тыюу салынган шарттарда иштеген ата-энелер жана үй-бүлөнүн улуу жаш курактагы мүчөлөрү үчүн иш орундарын түзүү боюнча чагылдыруу табыла элек

Кыргыз Республикасынын балдар жөнүндө мыйзамдарында каралган терминдердин сыпайылыгына жана актуалдуулугуна карабастан аларды констатациялоого туура келет, бул өзгөчө балдар эмгегинин көйгөйлөрүн кароодо байкалат.

4.3. ТҮШҮНҮКТӨР ЖАНА АНЫКТАМАЛАР

4.3.1 ЭМГЕК ИШМЕРДИГИН СТАТИСТИКАЛЫК ЖАКТАН ӨЛЧӨӨ ҮЧҮН ТҮШҮНҮКТӨР ЖАНА АНЫКТАМАЛАР

Кыргыз Республикасында калкты иш менен камсыздоо жана экономикалык активдүүлүк көйгөйлөрү боюнча изилдөөдө Эмгек статистиктеринин эл аралык конференциясынын (мындан ары - ЭСЭК) резолюциясы менен жана тийиштүү улуттук эсептер тутумунда (мындан ары - УЭТ) кабыл алынган төмөнкү түшүнүктөр жана терминдер пайдаланылат:

Экономикалык активдүү калк — каралып жаткан мезгилде улуттук эсептер тутумунда (УЭТ) көрсөтүлгөн товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүү үчүн жумушчу күчүн сунуштоону камсыздаган калктын бөлүгү. Экономикалык активдүү калктын санына иштегендер жана жумушсуздар кирет.

Иштеген калк — каралып жаткан мезгилде акчага же натуралай түрүндө акыга жалданып иштеген (жумасына кеминде 1 саат), ошондой эле пайда же үй-бүлө кирешесин алуу үчүн жалданбай иштеген, ишинде убактылуу болбогон, үй-бүлөлүк ишканада жардам берүүчү катары иштеген экономикалык активдүү калктын бөлүгү. Үй чарбасында сатуу үчүн продукция өндүрүү боюнча иштерди аткарган адамдар иштеген адамдарга кирет.

Калктын күндөлүк жумуштуулугу — калктын 1 саат же сурамжылоо жүргүзүлгөн күндүн алдындагы акыркы 7 күндүн ичиндеги кандайдыр бир экономикалык ишмердиктеги жумуштуулугу.

Жумуштуулуктун кадимки макамы — изилдөөнүн алдындагы акыркы 12 ай ичиндеги жумуштуулук. Эгерде адам акыркы 12 ай ичинде көпчүлүк убакта иш менен алектенген болсо, анда ал “кадимки иштеген адам” катары бөлүнөт, тескерисинче, эгерде адам көп убакта экономикалык активдүү эмес болсо, анда “кадимки иштебеген адам” катары бөлүнөт.

Экономикалык активдүү эмес калк — каралып жаткан мезгилде экономикалык ишмердик менен алек болгондор деп саналбаган же жумушсуз болгон адамдар. Экономикалык активдүү эмес калк иштегендер жана жумушсуздар (анткени иштебейт жана иш издебейт) деп бөлүнөт.

Жалданма жумушчулар — менчиктин бардык формасындагы ишкананын жетекчиси же белгилүү адамдар менен жалданып иштегендиги үчүн накталай акча же натуралдык формада эмгек акы алган эмгек ишмердигинин шарттары тууралуу кат түрүндөгү эмгек келишимин түзгөн, жалданып иштеген адамдар.

Өндүрүштүк (айыл чарба) кооперативдердин мүчөсү — товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүргөн жеке ишканаларда-кооперативдерге иштеген, ар бир жумушчу өндүрүштү уюштуруу, инвестиция жана уюмдун мүчөлөрүнүн ортосунда кирешелерди бөлүү маселелерин чечүүдө башка мүчөлөр менен бирдей укукка ээ адамдар.

Өзү үчүн иштөө (жалданма жумушчулары жок жеке бизнес) — өз алдынча же бир же бир нече өнөктөштөр менен киреше алып келүүчү ишмердикти ишке ашырган жана туруктуу негизде жалданма жумушчуларды пайдаланбаган адамдар. Бул иш, ошону менен анын сыйакысы товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүүдөн алынган кирешеден түздөн-түз көз каранды болот. Бул адамдар ишкананын ишмердигине (жеке ишке) тиешелүү чечимдерди өз алдынча кабыл алат же ишкананын (жеке иштин) бакубатчылыгы үчүн болгон жоопкерчиликти өзүнө калтырып, бул укуктарды өкүлдөйт.

Акы төлөнбөгөн үй-бүлө жумушчусу/ үй-бүлөлүк ишкананын акы төлөнбөгөн жумушчусу — бир үй чарбада чогуу жашаган же жашабаган тууганына таандык ишканада эмгек акысыз жардам берүүчү катары иштеген адамдар. Бул жумушчулар өнөктөш болуп саналбайт, анткени алардын ишкананын ишине катышуу баскычы ишкананын башчысына караганда аз гана.

4.3.2 БАЛДАРДЫН ЖУМУШТУУЛУГУНУН АНЫКТАМАСЫ ЖАНА БАЛДАР ЭМГЕГИНИН КУРАМЫ

Балдар эмгегин статистикалык өлчөө 2008-жылы 18-ЭСЭКда кабыл алынган Балдар эмгеги статистикасы боюнча II резолюцияда аныкталган. Резолюция ЭЭУнун балдар эмгеги боюнча негиз болуучу конвенциясынын укуктук ченемдерин бардык өлкөлөрдөгү балдар эмгегин өлчөөдө сунушталган статистикалык терминдерге которот. Ушул баяндамадагы статистикалык түшүнүктөр жана аныктамалар ЭСЭКнын резолюциясы менен шайкеш келет.

1. **Бала** - 18 жашка толо элек адамдар. Ушул изилдөөдө иштеген балдарды жана балдар эмгегин өлчөө үчүн “бала” категориясында 5-17 жаштагы балдар каралды.
2. **Иштеген балдар** – УЭТнын өндүрүштүк рамкасына кабылган чарбалык ишмердикте отчеттук мезгил ичинде кеминде бир саат иштеген балдар. Бул балдардын бардык рыноктук продукцияларды жана рыноктук эмес продукциялардын (негизинен жеке пайдалануучу товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүү) айрым түрлөрүн камтуучу чарбалык ишмердик менен байланыштуу. Бул өзүнө экономиканын формалдуу жана бейформал секторундагы, үй-бүлөнүн ичиндеги жана сыртындагы иштердин формасын, эмгек акыга же пайдага (акчалай же натуралай формада, толук же толук эмес иш күнү) же өз үй-бүлөсүнөн сырткары иш берүүчү үчүн үй кызматкери катары иштөөнү (эмгек акысыз) камтыйт. УЭТке ылайык “иштеген балдар”¹⁹ категориясында менчик үй чарбалардын

¹⁹ «Иштеген балдар» - бул дагы “жумуш чөйрөсүндөгү балдар” жана “экономикалык активдүү балдар”, бул терминдерди өз ара алмаштырып колдонсо болот.

чектеринде үй жумуштарын/тапшырыктарын аткаруу эске алынбайт. Бирок үй жумуштарын башка үй чарбасында эмгек акыга же акысыз аткаруу (бала же чоңдор, иштеген адамдан көз карандысыз) экономикалык ишмердик деп саналат, ал эми башка үй чарбасына ушундай жол менен үй жумушуна тартылган балдар иштеген балдардын санына кошулат.

3. **Үй чарбада үй жумуштарын аткаруу/Үй жумушу** – 2008-жылдан тартып 2008-жылдагы УЭТдан экономикалык ишмердиктин тизмегинен үй чарбалардын акыркы жеке керектөөсү үчүн бардык кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүү чыгарылып салынган. Ишмердиктин бул түрүнө турак жайды жыйноо, оңдоо, тиричилик товарларын, анын ичинде тиричиликтик максаттар үчүн пайдаланылган транспорттук каражаттарды тейлөө жана оңдоо, жеке керектелүүчү тамак-аштарды даярдоо, балдарды кароо, тарбиялоо жана окутуу, бейтаптарды, майып же үлгайган адамдарды кароо, тиричилик муктаждыктары үчүн ташуу кирет. Өз үй чарбасында мындай иштерди аткарган балдар “иштеген балдар” катары каралбайт жана изилдөөдө өзүнчө каралат.
4. **Балдар эмгеги** – психикалык, физикалык, социалдык же моралдык мамиледе балдар үчүн кооптуулук же балдарга зыян келтирүү менен байланышкан акы төлөнүүчү же төлөнбөөчү иш, балдарды мектепте окуу мүмкүнчүлүгүнөн же мектеп сабактарынан жана үй милдеттеринен ажыраткан, балдарды көз каранды кылган жана үй-бүлөсүнөн бөлгөн башка жерлерде аткарылуучу кошумча иш жүктөлө турган ишмердик, Кыргыз Республикасынын эмгек мыйзамдарына ылайык иш берүүчү менен эмгек келишимин түзүү үчүн минималдуу жаш куракка жете элек балдар тарабынан аткарылган иштер²⁰.
5. **Кооптуу балдар эмгеги/балдардын кооптуу иштери** – балдар эмгегинин эң начар формаларынын категорияларынын бири өз мүнөзү же шарттары боюнча баланын ден соолугуна, коопсуздугуна же адеп-ахлагына зыян алып келе турган иш катары аныкталат.
6. **Жол берилген эмгекте иштеген балдар (балдар эмгегине тартылбаган иштеген балдар)** – Кыргыз Республикасынын эмгек мыйзамдарына ылайык уруксат берилген, т.а., баланын психикалык, физикалык, социалдык жана моралдык өсүүсүнө коркунуч алып келбеген, баланын жаш курагына ылайык келген жана баланын мектепте окуу мүмкүнчүлүн ажыратпаган иштерде иштеген балдар.

ЭСЭКнын Балдар эмгегин өлчөө боюнча резолюциясына ылайык өз кезегинде иштеген балдар категориясын түзүүчү болуп саналган балдар эмгегинин категориясы балдардын кооптуу иши болуп саналат. 4.1-сүрөттө “иштеген балдар”, “балдар эмгеги”, “балдардын кооптуу эмгеги” категорияларынын катышы берилген.

4.1-сүрөт. Иштеген балдар, балдар эмгеги жана кооптуу балдар иши

²⁰ 2008-2011-жж. Кыргыз Республикасындагы жашы жете электердин эмгегинин эң начар формаларын жоюу боюнча социалдык өнөктөштөрдүн аракеттери мамлекеттик программасы Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2008-жылдын 22-январындагы № 20 токтому менен бекитилген.

4.3.3 БАЛДАР ЭМГЕГИНИН УЛУТТУК РАМКАЛАРЫ

Кыргыз Республикасынын мыйзамдары менен бекитилген балдар эмгегинин жана анын эң начар формаларынын деталдаштырылган улуттук рамкалары 4.1-таблицада берилди.

4.1-таблица. Балдар эмгегинин жана анын эң начар формаларынын улуттук алкактары

Ишке орношуу жаш курагы	Жаш курак	Келишим түзүүнүн шарттары	УЧА
Ишке орношуунун жалпы жаш курагы	16 жаш	Өз алдынча жумушчу катары чыгат	ЭК 18-берене
Атайын жаш курак	15 жаш	Айрым учурларда гана, уюмдун жумушчусунун өкүлчүлүктүү органынын же эмгек чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын макулдугу боюнча	ЭК 18-берене
Ишке орношуунун минималдуу жаш курагы	14 жаш	Ата-энесинин бирөөсүнүн (багуучусу, көзөмөлчүсү) же багуучу жана көзөмөлдөөчү органдын окуу убактысынан бош убакытта баланын ден соолугуна зыян алып келбеген жана окуу процессин бузбаган жеңил иште ишти аткаруу үчүн кат түрүндөгү макулдугу боюнча	ЭК 18-берене
Балдар эмгеги менен байланышка чектөөлөр			
Балдардын жаш курагы	Иш убактысын чектөө	Күндөлүк ишинин узактыгын (нөөмөт) чектөө	УЧА
14-15 жаш	жумасына 24 сааттан көп эмес	5 саат	ЭК 91-берене
16-17 жаш	жумасына 36 сааттан көп эмес	7 саат	ЭК 91-берене
Төмөнкү жаш курактагы окуу жылынын ичинде окуусун иш менен айкалыштырган жалпы билим берүү мекемелеринин (мектептер) , башталгыч билим берүү уюмдарынын жана орто кесиптик билим берүү уюмдарынын окуучулары үчүн:			
14-15 жаш		2,5 саат	ЭК 95-берене
16-17 жаш		3,5 саат	ЭК 95-берене
18 жашка чейинки жумушчулар үчүн балдар эмгегинин кооптуу формалары менен байланышкан чектөөлөр			

<p>Эмгектин зыяндуу жана (же) кооптуу шарттарында, жер алдындагы иштерде, ошондой эле жашы жете электрдин ден соолугуна жана адеп-ахлактык өсүүсүнө зыян алып келе турган иштерде (анын ичинде жер алдындагы иштер, бийиктиктеги иштер, суу алдындагы иштер, ысык плиталардагы, кондитердик мештерде жана электрдик ысыткыч шкафтарындагы иштер; спирттик ичимдиктерди, наркотикалык жана уулуу препараттарды ж.б. өндүрүү, ташуу жана сатуу)</p> <p>14-17 жаштагы өспүрүмдөр үчүн жыныс жана жаш курагына жараша аныкталган ченемден ашыкча оордуктарды көтөрүү жана жылдыруу менен байланышкан иштердин бардык түрү *.</p> <p>* Жумушка орношуунун минималдуу жаш курагы 14 жашты түзгөнү менен 5-13 жаштагы иштеген балдар үчүн оордукту көтөрүүнүн жол берилген ченеми мыйзамдуу түрдө аныкталган эмес. Эл аралык стандарттын жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2001-жылдын 2-июлундагы N 314 жана 2005-жылдын 2-декабрындагы N 548 токтомдорунун негизинде Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Экологиялык жана техникалык коопсуздук боюнча мамлекеттик инспекциянын макулдугу менен 14 жашка чейинки бардык балдардын иште оордукту көтөрүүсү балдар эмгенинин кооптуу формасына киргизилди.</p>	<p>ЭК 294-берене Өкмөттүн 2001-жылдын 2-июлундагы N 314 токтому</p> <p>ЭК 294-берене, Өкмөттүн 2005-жылдын 2-декабрындагы N 548 токтому (3-тиркеме)</p>
<p>18 жашка чейинки жумушчулардын кызматтык иш сапарларга жөнөтүлүшү, ашыкча жумушка тартылышы, түнкү убакытта, эс алуу күндөрү жана жумуш эмес майрам күндөрү иштеши</p>	<p>ЭК 297-берене</p>
<p>Түнкү убакытта иштөө (түнкү саат 22ден эрте мененки саат бга чейин)</p>	<p>ЭК 97-берене</p>
<p>Ашыкча иштөө</p>	<p>ЭК 100-берене</p>

Кыргыз Республикасынын мыйзамдары “балдар эмгеги” расмий түшүнүгүн камтыбайт, ошону үчүн балдар эмгегин өлчөөдө балдар эмгеги жана анын эң начар формаларынын улуттук рамкалары менен бирге эл аралык стандарт пайдаланылды. Балдар эмгегин жана анын эң начар формаларын статистикалык жактан өлчөө үчүн колдонулган логикалык рамка 4.2-таблицада берилди.

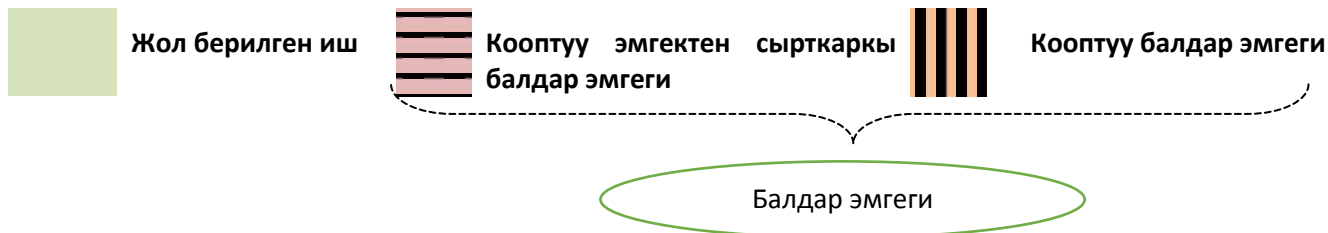
Иштеген баланын ден соолугуна коркунуч келтирүүчү иш шарттары анкетанын төмөнкү суроолору аркылуу аныкталды:

- Бала жумасына 36 жана андан ашык узактыктагы иште иштейби? (B11-суроо, IV бөлүм);
- Бала жумуш убактысында кандай оордукту көтөрөт жана бул салмак өз жаш курагы жана жынысы үчүн аныкталган нормадан ашабы? (VI бөлүм, B5-суроо);
- Бала ишинде кандайдыр бир станок/оор жабдуулар же аспаптарды башкарабы? (B6-суроо, VI бөлүм);
- Бала ишинде чаң, буулануу, катуу үн, вибрация, өтө суук же ысык сыяктуу ден соолук үчүн жагымсыз факторлорго кабылабы? Химиялык реактивдердин таасирине кабылабы? Наркотикалык, жарылгыч заттар, реагенттер же курал-жарактар менен иштейби? Жер алдындагы, бийиктиктеги, суудагы, өтө караңгы же туюк мейкиндикте иштерди аткарабы? ж.б. (B7-суроо, VI бөлүм);
- Бала ишинде физикалык, психологиялык же сексуалдык зомбулукка кабылбайбы? (B8, VI бөлүм).

Изилдөөдөгү бардык маалыматтар, ошону менен бирге балдар эмгеги жана анын эң начар формалары жөнүндөгү маалыматтар изилдөөгө катышкан балдардын жоопторунун негизинде жыйналды жана эч кандай кийинки кайра текшерүүгө кабылган жок.

4.2-таблица. Балдар эмгегин жана анын эң начар формаларын статистикалык жактан өлчөө үчүн логикалык алкак

Балдардын жаш курактык топтору	Иштердин түрлөрү						Балдар эмгегинин эң начар формалары
	Кооптуу эмес жумуш					Кооптуу иш: (а) жумасына 36 жана андан көп сааттык иш (б) иштеги шарт иштеген баланын ден соолугуна зыя алып келүүчү иш – физикалык зомбулук, ырайымсыз мамиле ж.б.	
	Эмгек акыга жумасына 1 сааттан аз же үй-бүлөлүк бизнесте/фермада жумасына 12,5 сааттан аз эмгек акысыз иштегендер	Эмгек акыга жумасына 1 сааттан аз иштегендер, же үй-бүлөлүк бизнесте/фермада жумасына 12,5 саат жана андан көп эмгек акысыз иштегендер	(а) Мектепте баргандар жана жумасына <12,5 саат иштегендер (б) Мектепте барбагандар жана жумасына <24 саат иштегендер	(а) Мектепте баргандар жана жумасына 12,5 саат жана андан көп, бирок <17,5 саат иштегендер (б) Мектепте барбагандар жана жумасына <24 саат жана андан көп, бирок <36 саат иштегендер	(а) Мектепте баргандар жана жумасына 17,5 саат жана андан көп иштегендер (б) Мектепте барбагандар жана жумасына 36 же андан көп саат иштегендер		
5 жаш	Жол берилген иш	Кооптуу эмгектен сырткаркы балдар эмгеги	Колдонулбайт	Колдонулбайт	Колдонулбайт	Кооптуу балдар эмгеги	Өлчөөгө камтылбады
6 – 13 жаш	Жол берилген иш	Кооптуу эмгектен сырткаркы балдар эмгеги	Колдонулбайт	Колдонулбайт	Колдонулбайт	Кооптуу балдар эмгеги	
14–15 жаш	Колдонулбайт	Колдонулбайт	Жол берилген иш	Кооптуу эмгектен сырткаркы балдар эмгеги	Кооптуу балдар эмгеги	Кооптуу балдар эмгеги	
16–17 жаш	Колдонулбайт	Колдонулбайт	Жол берилген иш	Жол берилген иш	Кооптуу балдар эмгеги	Кооптуу балдар эмгеги	

5. БАЛДАР ТАРАБЫНАН АТКАРЫЛГАН ИШТЕР

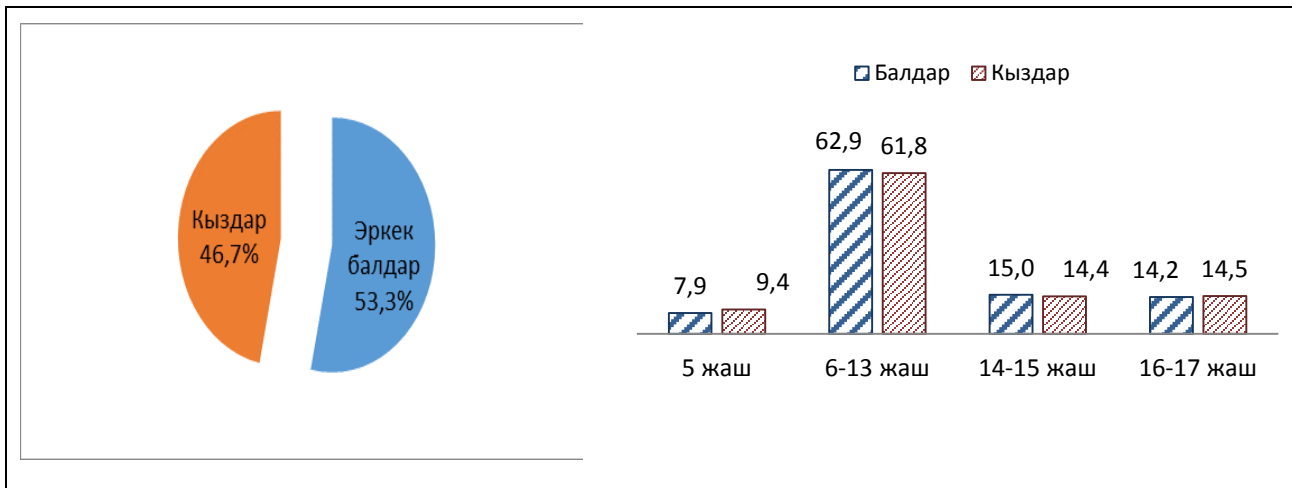
Бул бапта 5-17 жаштагы балдардын жаш курактык мүнөздөмөлөрү, балдардын турак жайларынын жалпы мүнөздөмөсү, мектепке баруулары каралат. Бирок негизги көңүл билим берүү макамына, балдардын ишмердиктин күндөлүк макамындагы жумуштуулугуна жана балдардын жеке үй чарбасындагы үй иштерине (үй чарбалардагы акы төлөнбөгөн кызмат көрсөтүүлөр) тартылышына бурулат. Бул бөлүмдүн жыйынтыктоочу бөлүгүндө балдардын ишмердиктери балдардын ишмердиктеринин жыныс жана жаш курак боюнча сыйышуусунун ар түрдүү айкалышуусун тереңирээк изилдөөгө мүмкүндүк берген ишмердиктин кесилишпөөчү төрт жана сегиз түрү боюнча талдоо жүргүзүлгөн.

5.1. 5-17 ЖАШТАГЫ БАЛДАРДЫН НЕГИЗГИ МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ

5.1.1 БАЛДАРДЫН ЖЫНЫС ЖАНА ЖАШАГАН ЖЕРИ БОЮНЧА САНЫ

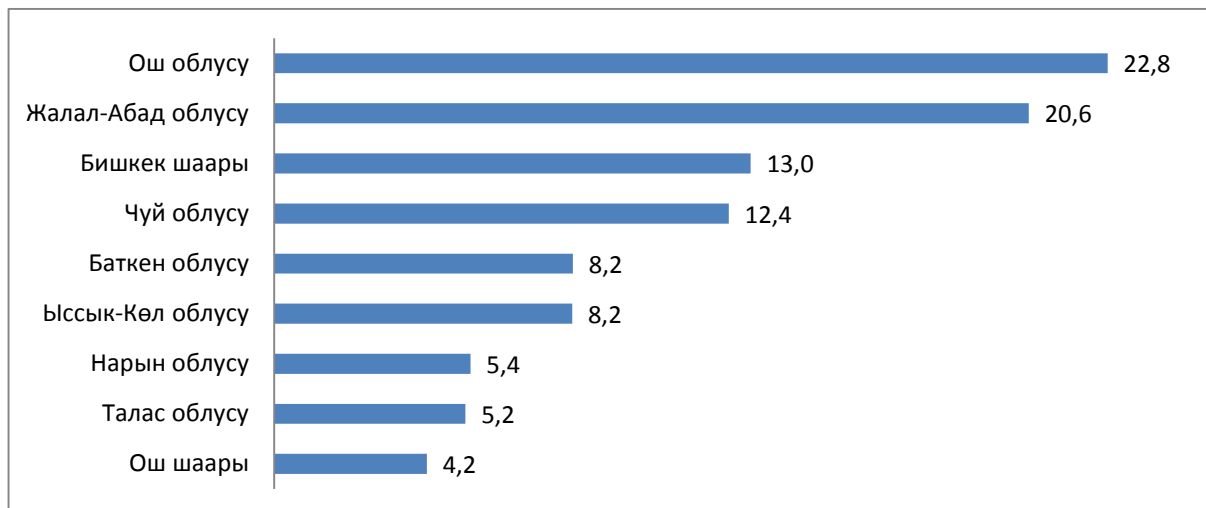
5-17 жаштагы изилдөөдөн өткөн балдардын эсептик саны 1 488 485 адамды түзөт, алардын ичинен 793 956сы (53,3 пайыз) эркек балдар болсо, 694 530у (46,7 пайыз) – кыздар (5.1-таблица). Балдардын үчтөн экисин (62,4 пайыз) 6-13 жаштагы балдар түзөт, ар бир алтынчы бала 14-15 же 16-17 жашта, 5 жаштагы балдар 8,6 пайызды түздү (5.1-сүрөт). Балдардын жынысы боюнча бардык жаш курактык топтордо бир аз четке кагуулар байкалат: 6-13 жана 14-15 топтогу эркек балдардын пайдасына жана 5 жаштагы жана 16-17 жаштагы кыздардын пайдасына.

5.1-сүрөт. 5-17 жаштагы балдардын жыныс жана жаш курактык топтор боюнча пайыздык бөлүнүшү

Балдардын үчтөн экиси (68,6 пайыз) айыл жеринде, ал эми үчтөн бири (31,4 пайыз) шаар жеринде жашашат. Балдардын саны жашаган региондор боюнча бирдей бөлүнгөн эмес. Маселен, балдардын үлүшү өлкөдөгү балдардын салыштырмалуу көпчүлүгү (43,4 пайыз) жашаган Ош (22,8 пайыз) жана Жалал-Абад облустарында (20,6 пайыз) бир кыйла жогору. Бишкекте балдардын 13,0 пайызы, Чүй облусунда – 12,4 пайызы, ал эми Ошто - 4,2 пайызы жашайт (1.12-сүрөт).

5.1-сүрөт. 5-17 жаштагы балдардын облустар боюнча пайыздык бөлүнүшү

5.1-таблица. 5-17 жаштагы балдардын жыныс, жаш курак, жашаган жери, географиялык дезагрегациясы жана кирешелердин квинтилдери боюнча бөлгөндөгү саны жана пайызы

Негизги мүнөздөмөлөр	Эркек балдар		Кыздар		Бардыгы	
	N	%	N	%	N	%
Бардыгы	793 956	100,0	694 530	100,0	1 488 485	100,0
Жаш курактык топтор						
5 жаш	62 959	7,9	65 285	9,4	128 244	8,6
6-13 жаш	499 677	62,9	428 904	61,8	928 581	62,4
14-15 жаш	118 889	15,0	99 671	14,4	218 560	14,7
16-17 жаш	112 430	14,2	100 670	14,5	213 100	14,3
Жашаган жери						
Шаар	253 453	31,9	214 213	30,8	467 666	31,4
Айыл	540 502	68,1	480 317	69,2	1 020 819	68,6
Облустар						
Баткен	61 663	7,8	59 990	8,6	121 654	8,2
Жалал-Абад	169 773	21,4	137 406	19,8	307 179	20,6
Ысык-Көл	61 813	7,8	59 506	8,6	121 319	8,2
Нарын	43 148	5,4	36 806	5,3	79 954	5,4
Ош	182 922	23,0	156 345	22,5	339 266	22,8
Талас	39 780	5,0	38 084	5,5	77 864	5,2
Чүй	96 520	12,2	88 608	12,8	185 128	12,4
Бишкек ш.	106 917	13,5	87 072	12,5	193 989	13,0
Ош ш.	31 418	4,0	30 714	4,4	62 132	4,2

5-17 жаштагы балдардын миллиондон көбү (75,6 пайыз) ата-энесинин экөө менен тең – атасы жана энеси менен жашашат (5.2-таблица). Демек, 12,4 пайызы энеси менен гана, 1,9 пайызы атасы менен гана жашайт. Ошол эле убакта изилдөөнүн маалыматтары боюнча көпчүлүк учурларда ата-энелердин экөө тең тирүү болгонуна карабастан, балдардын 10,2 пайызы ата-энесиз жашашат. Шаар жериндеги энеси менен гана жашаган балдардын үлүшү (18,3 пайыз) айыл жерине (9,7

пайыз) караганда дээрлик эки эсеге жогору. Энеси менен жашаган балдардын эң жогорку үлүшү Бишкекте (20,7 пайыз), ал эми эң төмөнкү үлүшү Талас облусунда (6,5 пайыз) белгиленди.

Айыл жериндеги ата-энесинин экөөсү тең жок балдардын үлүшү (10,8 пайыз) шаар жерине караганда (10,8 пайыз) жогору. Бул көрсөткүч Ош облусунда (16,3 пайыз), Ош шаарында (13,8 пайыз) республикалык деңгээлден жогору.

5-17 жаштагы изилдөөгө катышкан балдардын 1,3 пайызын ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген балдар (ДМЧЖ) түзөт. ДМЧЖ эркек балдардын үлүшү (1,8 пайыз) ДМЧЖ кыздардын үлүшүнөн (0,7 пайыз) ашат. Айыл жериндеги ДМЧЖ балдардын саны (1,5 пайыз) шаарга (0,9 пайыз) караганда бир аз жогору. Ысык-Көл жана Нарын облусунда ДМЧЖ балдардын үлүшү бир топ жогору (5.2-таблица).

5.2-таблица. 5-17 жаштагы балдардын үй- бүлөсүнүн курамы жана ден-соолугунун мүмкүнчүлүгү боюнча бөлгөндөгү саны жана пайыздык үлүшү

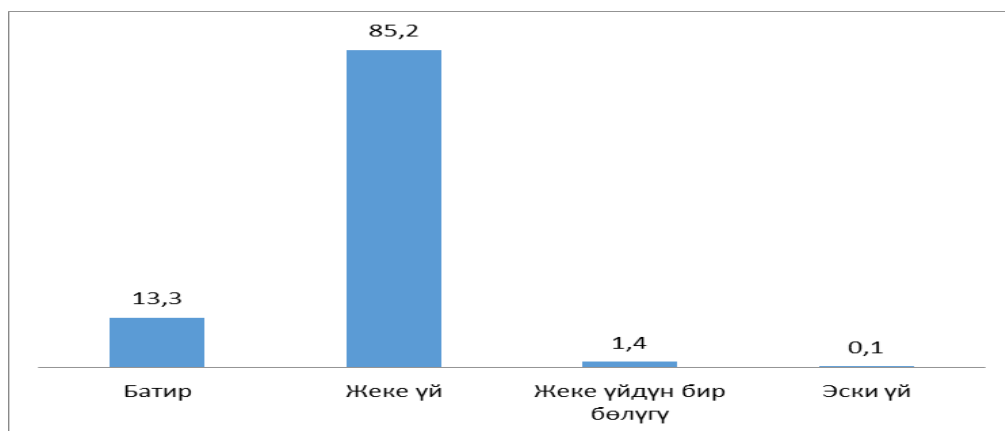
	Ата-энесинин экөөсү тең бар балдар		Төмөнкүлөр менен жашаган балдар:						ДМЧ Ж балдар	Балдар Бардыгы	
	N	%	энеси менен гана		атасы менен гана		ата-энесиз			%	N
Бардыгы	1 125 037	75,6	184 397	12,4	27 736	1,9	151 316	10,2	1,3	1 488 485	100,0
Эркек балдар	598 074	75,3	97 403	12,3	17 029	2,1	81 449	10,3	1,8	793 956	100,0
Кыздар	526 963	75,9	86 994	12,5	10 707	1,5	69 866	10,1	0,7	694 530	100,0
Жашаган жери											
Шаар	332 792	71,2	85 707	18,3	7 834	1,7	41 333	8,8	0,9	467 666	100,0
Айыл	792 245	77,6	98 690	9,7	19 902	1,9	109 983	10,8	1,5	1 020 819	100,0
Облустар											
Баткен	101 558	83,5	9 990	8,2	1 721	1,4	8 384	6,9	0,7	121 654	100,0
Жалал-Абад	249 737	81,3	29 185	9,5	6 682	2,2	21 575	7,0	1,7	307 179	100,0
Ысык-Көл	92 248	76,0	13 470	11,1	2 735	2,3	12 867	10,6	2,3	121 319	100,0
Нарын	61 995	77,5	7 063	8,8	1 661	2,1	9 235	11,5	2,2	79 954	100,0
Ош	237 818	70,1	41 334	12,2	4 945	1,5	55 169	16,3	1,3	339 266	100,0
Талас	65 258	83,8	5 031	6,5	1 961	2,5	5 614	7,2	0,4	77 864	100,0
Чүй	136 242	73,6	28 837	15,6	3 438	1,9	16 611	9,0	1,6	185 128	100,0
Бишкек ш.	137 044	70,6	40 199	20,7	3 473	1,8	13 273	6,8	0,0	193 989	100,0
Ош ш.	43 137	69,4	9 288	14,9	1 119	1,8	8 588	13,8	1,5	62 132	100,0

5.1.2 БАЛДАРДЫН ТУРАК ЖАЙЛАРЫНЫН ЖАНА КИРЕШЕ БУЛАКТАРЫНЫН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Турак жайдын мүнөзү балдардын иш менен камсыздүүлугун талдоо үчүн чоң мааниге ээ. Адатта жеке үй чарбалар (өзгөчө айыл жеринде) чоң короо-жай участогуна жана/же жер үлүшүнө жана малга ээ. Шаардагы көптөгөн жеке үйлөр жана айыл жериндеги жеке үйлөрдүн көпчүлүгү суу өткөрүү жана борбордук жылуулук менен камсыз болушкан эмес.

5-17 жаштагы балдардын ондон сегизи (85,2 пайыз) жеке үйлөрдө, ондон бири батирлерде (13,3 пайыз) жашашат. Балдардын анча чоң эмес бөлүгү (1,5 пайыз) жеке үйдүн бир бөлүгүндө же эскирген үйдө жашашат (1.13-сүрөт).

5.2-сүрөт. 5-17 жаштагы балдардын пайыздык үлүшүнүн турак жайдын тиби боюнча бөлүнүшү

Республикадагы бардык эле балада ичүүчү таза сууну алууга жана жашоо шарттын ыңгайлуу санитардык нормаларына мүмкүндүк жок. Маселен, 5-17 жаштагы балдардын 8,4 пайызы (120 миңден көбү) ичүүчү сууну ачык жерлерден алышат. Балдардын 0,9 пайызы (12 миңден ашыгы) ажатканасы жок үй чарбада жашайт.

Эмгек акысын кирешенин булагы катары белгилеген 5-17 жаштагы баласы бар үй чарбалардын үлүшү 51,8 пайызды түзөт (5.4-сүрөт).

5.3-сүрөт. 5-17 жаштагы баласы бар үй чарбалардын кирешелеринин булактары (пайыз менен)²¹

5.4-сүрөт. 5-17 жаштагы балдары бар үй чарбалардын кирешелеринин булактарынын саны (пайыз менен)

Дээрлик ушундай эле үй чарбалар кирешени жеке эмгек ишмердигинен (46,7 пайыз) алат. Үй чарбалардын үчтөн биринен көбү (37,1 пайыз) пенсия жана жөлөкпүл алышат жана ар бир бешинчи үй чарба (17,5 пайыз) кирешени жеке которуулардан алат.

²¹ Сумма 100 пайыздан ашат, т.а., респонденттер кирешенин бир нече булагын көрсөтүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болушкан.

1.15-сүрөткө ылайык үй чарбалардын 70 пайызга жакыны кирешени бир нече булактардан алат: мисалы, үй чарбалардын 45,1 пайызы кирешенин эки булагына, ошол эле убакта 18,7 пайызы кирешенин үч булагына ээ. Ар бир үчүнчү үй чарба кирешенин бир булагына ээ (30,9 пайыз).

Үй чарбалардын орточо айлык кирешеси республика боюнча 11 917,8 сомду түзөт. Шаардык жашоочулардын орточо айлык кирешеси (13 606,9 сом) айыл жериндеги үй чарбаларга караганда жогору (11 398,9 сом).

5.2. БАЛДАРДЫН ЭКОНОМИКАЛЫК ӨНДҮРҮШТӨГҮ КҮНДӨЛҮК ЭКОНОМИКАЛЫК ЖУМУШТУУЛУГУ

УЭТ ылайык жумушчу күчүнүн изилдөөсү 15 жаш жана андан улуу балдарды камтыйт. Бирок бул изилдөөнүн максаты балдар эмгегин изилдөө болгондугуна байланыштуу экономикалык жумуштуулуктун талдоосу беш жаштан улуу балдарга карата жүргүзүлдү. Бул жаш курак негизинен аныкталган учурларды эске алганда балдар эмгегин талдоодо төмөнкү чек катары каралат, буга карабастан, бул жаш куракта иштөөгө мыйзам менен тыюу салынган. Кыргыз Республикасында минималдуу жаш курак 16 жашты, ал эми иштердин жеңил түрлөрүнө иштөөнүн жаш курагы 14 жашты түзөрүн эске алынып, бул жаш курактык топтордогу балдар өзүнчө каралат.

Балдардын күндөлүк экономикалык жумуштуулугу алардын отчеттук мезгил – изилдөөнүн алдындагы 7 күн ичиндеги жумуштуулугунун мүнөзү менен аныкталат.

Изилдөөнүн маалыматтары боюнча 5-17 жаштагы 1 488 485 баланын 580 565и (39,0 пайыз) изилдөөнүн алдындагы 7 күн ичинде экономикалык өндүрүштө иштешкен, анын ичинде эркек балдар - 368 193, кыздар - 212 372 (5.3-таблица).

Экономикалык өндүрүштө иштеген балдардын үлүшү 16-17 жаш курактык топто эң көп (58,6 пайыз), ал эми 6-13 жаш курактык топто эң аз (36,1 пайыз). Иштеген эркек балдардын үлүшү (46,4 пайыз) иштеген кыздардын үлүшүнөн (30,6 пайыз) 15,8 пайыздык пунктка ашат. Эркек балдардын кыздарга салыштырмалуу экономикалык өндүрүштө көп иштөө тенденциясы бардык жаш курактык топтордо сакталат. Ошону менен бирге иштеген эркек балдар менен кыздардын ортосундагы айырма балдардын жаш курагына жараша жогорулайт: 6-13 жаштагы балдардын 13 пайыздык пунктунан 16-17 жаштагы балдардын 26,2 пайыздык пунктуна чейин. Ошентип, эркек балдар ишке эрте жаш куракта киришет жана экономикалык ишмердикте жаш куракка карабастан кыздарга караганда көп катышат.

Айыл жеринде экономикалык өндүрүштө иштеген балдардын үлүшү шаар жериндеги балдарга караганда көп: айылда дээрлик ар бир экинчи бала иштейт (48,6 пайыз), ал эми шаарда ар бир бешинчи бала иштейт (18,1 пайыз). Бул тенденция бардык жаш курактык топтордо сакталат. Ошону менен бирге айылдарда иштеген балдардын жаш курак менен өсүшү бир топ тез болот жана шаар жерине караганда бир нече жогорку белгилерге жетет. Маселен, айыл жериндеги 6-13 жаштагы иштеген балдардын үлүшү шаар жериндеги балдарга караганда 29,3 пайыздык пунктка көп, ал эми 16-17 жаштагы айыл жериндеги балдардын үлүшү 42,1 пайыздык пунктка жетет. Шаар жеринде да, айыл жеринде да иштеген эркек балдардын саны кыздарга караганда дайыма көп болот.

Балдардын экономикалык ишмердиктеги жумуштуулугу республиканын региондору боюнча бирдей эмес: Ош (50,1 пайыз), Нарын (49,3 пайыз), Жалал-Абад (48,8 пайыз) жана Ысык-Көл (48,3 пайыз) облустарында 5-17 жаштагы дээрлик ар бир бала, ошол эле убакта Бишкекте ар бир онунчу бала гана (9,2 пайыз) иштейт.

5.3-таблица. Отчеттук мезгилде (изилдөөгө чейинки 7 күн ичинде) иштеген балдардын жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери боюнча саны жана пайызы

Негизги мүнөздөмөлөр		Акыркы жума ичиндеги иштеген балдар	
		N	балдардын жалпы санынын %
Бардыгы			
	5 жаш	0,0	0,0
	6-13 жаш	210 509	42,1
Эркек балдар	14-15 жаш	77 882	65,5
	16-17 жаш	79 802	71
	Бардыгы	368 193	46,4
	5 жаш	0,0	0,0
Кыздар	6-13 жаш	124 807	29,1
	14-15 жаш	42 453	42,6
	16-17 жаш	45 113	44,8
	Бардыгы	212 372	30,0,6
Бардыгы	5 жаш	0,0	0,0
	6-13 жаш	335 315	36,1
	14-15 жаш	120 335	55,1
	16-17 жаш	124 915	58,6
Бардыгы	580 565	39	
Шаар			
	5 жаш	0,0	0,0
	6-13 жаш	29 808	18,4
Эркек балдар	14-15 жаш	12 293	35,9
	16-17 жаш	12 509	36,9
	Бардыгы	54 610	21,5
	5 жаш	0,0	0,0
Кыздар	6-13 жаш	17 562	13,2
	14-15 жаш	4 098	15,2
	16-17 жаш	8 186	23,3
	Бардыгы	29 846	13,9
Бардыгы	5 жаш	0,0	0,0
	6-13 жаш	47 370	16,1
	14-15 жаш	16 391	26,8
	16-17 жаш	20 695	30,0
Бардыгы	84 455	18,1	
Айыл			
	5 жаш	0,0	0,0
	6-13 жаш	180 701	53,5
Эркек балдар	14-15 жаш	65 590	77,5
	16-17 жаш	67 292	85,7
	Бардыгы	313 583	58
	5 жаш	0,0	0,0
Кыздар	6-13 жаш	107 245	36,2
	14-15 жаш	38 355	52,7
	16-17 жаш	36 927	56,4
	Бардыгы	182 527	38

Негизги мүнөздөмөлөр	Акыркы жума ичиндеги иштеген балдар		
		N	балдардын жалпы санынын %
	5 жаш	0,0	0,0
	6-13 жаш	287 945	45,4
Бардыгы	14-15 жаш	103 944	66,1
	16-17 жаш	104 220	72,4
	Бардыгы	496 110	48,6
Облус			
	Баткен	42 858	35,2
	Жалал-Абад	150 009	48,8
	Ысык-Көл	58 562	48,3
	Нарын	39 392	49,3
	Ош	169 942	50,1
	Талас	36 250	46,6
	Чүй	48 975	26,5
	Бишкек ш.	17 783	9,2
	Ош ш.	16 796	27

5.3. 5-17 ЖАШТАГЫ МЕКТЕПКЕ, МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ ЖАНА БАШКА БИЛИМ БЕРҮҮ УЮМДАРЫНА БАРГАН БАЛДАР

5-17 жаштагы балдардын билим берүү уюмдарына баргандыгы жөнүндө маалыматтар 5.4-таблицада берилди. Изилдөөнүн жыйынтыгы боюнча 5-17 жаштагы балдардын 87,3 пайызы билим берүү уюмдарына барат, ал эми 10,5 пайызы мектепке такыр барган эмес. Кыздар менен эркек балдардын билим берүү уюмдарына баруу макамы боюнча үлүшү өтө деле айырмаланбайт.

Билим берүү уюмдарына барган балдардын эң жогорку үлүшү 14-15 жаштагы (97,9 пайыз) балдардын тобунда, ал эми эң төмөнкү үлүшү ар бир бешинчи бала билим берүү уюмуна барган беш жаштагы балдардын арасында (24,9 пайыз) белгиленди. Билим берүү уюмдарына баруу шаар жеринде (89,5 пайыз) айыл жерине (86,3 пайыз) караганда жогору.

Мектепке такыр барбаган балдардын үлүшү беш жаштагы балдардын арасында абдан жогору - 73,2 пайыз. 6-13 жаштагы (6,4 пайыз) мектепке такыр барбаган балдардын үлүшү бир топ аз. Бул республикадагы мектепке кирүүдөгү жаш курак 6-7 жашты түзгөндүгү менен байланыштуу, мектепке кирүү үчүн беш жаштагы балдар өтө аз жана 6 жаштагы балдардын бардыгы эле мектепте окуй бербейт.

5.4-таблица. 5-17 жаштагы балдардын мектепке/билим берүү уюмуна баруу макамы

	Мектепке/билим берүү уюмуна барат		Мектепке такыр барган эмес		Бардыгы	
	N	%	N	%	N	%
Бардыгы	1 299 669	87,3	156 139	10,5	1 488 485	100,0

	Мектепке/билим берүү уюмуна барат		Мектепке такыр барган эмес		Бардыгы	
	N	%	N	%	N	%
Жыныс						
Эркек балдар	692 180	87,2	82 803	10,4	793 956	100,0
Кыздар	607 488	87,5	73 336	10,6	694 530	100,0
Жаш курактык топтор						
5-жаш	31 915	24,9	93 884	73,2	128 244	100,0
6-13 жаш	867 988	93,5	59 445	6,4	928 581	100,0
14-15 жаш	214 066	97,9	1 721	0,8	218 560	100,0
16-17 жаш	185 700	87,1	1 089	0,5	213 100	100,0
Жашаган жери						
Шаар	418 523	89,5	38 607	8,3	467 666	100,0
Айыл	881 146	86,3	117 532	11,5	1 020 819	100,0

Билим берүү уюмдарына барган балдардын жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери боюнча саны жана пайызы жөнүндө маалыматтар 5.5-таблицада берилет. 15 жашка чейинки жаш курактык топтордогу билим берүү уюмдарына барган кыздардын жана эркек балдардын саны өтө айырмаланбайт. Бирок мектепке/билим берүү уюмдарына баргандардын санында 16-17 жаштагы кыздар басымдуулук кылат (89,8 пайыз 84,8 пайызга каршы).

Окуу мекемесине барган балдардын эң жогорку пайызы бар региондордун арасынан Бишкекке (92,8 пайыз) жана Ысык-Көл облусуна (92,1 пайыз), эң төмөнкү пайыз Чүй облусуна (81,9 пайыз) туура келет.

Бай үй чарбалардагы балдардын (90,6 пайыз) билим берүү уюмдарына баруу мүмкүнчүлүгү үй чарбалардын кирешелеринин деңгээли боюнча жакыр (87,2 пайыз) же орто үй чарбалардагы (85,2 пайыз) балдарга караганда жогору.

5.5-таблица. Билим берүү уюмдарына барган балдардын жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана үй чарбанын кирешеси боюнча саны жана пайызы

Негизги мүнөздөмөлөр	Эркек балдар		Кыздар		Бардыгы	
	N	%	N	%	N	%
Бардыгы	692 180	87,2	607 488	87,5	1 299 669	87,3
Жаш курактык топтор						
5 жаш	15 326	24,3	16 589	25,4	31 915	24,9
6-13 жаш	464 696	93,0	403 292	94,0	867 988	93,5
14-15 жаш	116 831	98,3	97 235	97,6	214 066	97,9
16-17 жаш	95 327	84,8	90 373	89,8	185 700	87,1
Жашаган жери						
Шаар	225 940	89,1	192 583	89,9	418 523	89,5
Айыл	466 240	86,3	414 906	86,4	881 146	86,3
Облус						
Баткен	54 109	87,7	52 431	87,4	106 540	87,6
Жалал-Абад	147 746	87,0	121 203	88,2	268 949	87,6
Ысык-Көл	56 414	91,3	55 267	92,9	111 681	92,1
Нарын	39 008	90,4	33 795	91,8	72 804	91,1

Негизги мүнөздөмөлөр	Эркек балдар		Кыздар		Бардыгы	
	N	%	N	%	N	%
Ош	155 167	84,8	131 499	84,1	286 665	84,5
Талас	35 124	88,3	32 918	86,4	68 043	87,4
Чүй	79 395	82,3	72 207	81,5	151 602	81,9
Бишкек ш.	98 356	92,0	81 640	93,8	179 996	92,8
Ош ш.	26 861	85,5	26 529	86,4	53 390	85,9
Кирешелердин квинтилдери						
I жакыр	165 298	86,9	147 769	87,5	313 067	87,2
II	148 074	86,5	137 550	84,4	285 624	85,5
III	143 667	83,5	126 149	87,3	269 816	85,2
IV	141 810	89,0	130 974	90,6	272 783	89,8
V бай	93 332	92,1	65 047	88,6	158 379	90,6

5.4. ЖЕКЕ ҮЙ ЧАРБАДАГЫ БАЛДАР ТАРАБЫНАН АТКАРЫЛГАН ҮЙ ЖУМУШТАРЫ

5.6-таблицада көрсөтүлгөндөй, балдардын 62,9 пайызы жеке үй чарбаларында үй жумуштарын, ошондой эле “үй чарбадагы акы төлөнбөгөн иштер” деп аталган үй жумуштарын аткарышат. Үй жумуштарын аткарган балдардын үлүшү беш жаштагы балдардын арасындагы 9,6 пайыздан 6-13 жаштагы балдардын арасындагы 61,5 пайызга жана 14-15 жаштагы балдардын арасындагы 82,3 пайызга чейин жогорулайт. 16-17 жаштагы балдардын тобунда үй жумуштарын аткарган балдардын саны 80,9 пайызды түздү. Бул ушул жаш курактык топтогу балдардын экономикалык ишмердикке бир топ активдүү кириши менен байланыштуу.

Жыныс боюнча маалыматтарды талдоодо балдардын үй жумуштарын аткаруудагы олуттуу гендердик диспропорциясы аныкталды. Демек, мисалы, кыздар (71,3 пайыз) үй жумуштарына эркек балдарга (55,4 пайыз) караганда олуттуу көп тартылышат. Кыздарга караганда балдардын саны басымдуулук кылган 5 жаштагы балдарды кошпогондо бардык жаш курактык топтор боюнча үй жумуштарын аткарууда кыздардын үлүшү жогору. Үй жумуштарын бөлүштүрүүдө шаар жана айыл жери үчүн окшош гендердик диспропорция сакталат. Ошону менен бирге айыл жериндеги кыздар шаар жериндеги кыздарга караганда үй жумуштарына эрте жаш курактан жана саны боюнча пропорционалдуу көп тартылышат (6-13 жаш курактык топтогу 74,2 пайыз 64,5 пайызга каршы).

5.5-сүрөт. Үй жумуштарын аткарган эркек балдар менен кыздардын пайыздык үлүшү

Бардык региондордо үй жумуштарына тартылган балдардын саны жетишерлик жогору. Бирок үй жумуштарындагы балдардын эң жогорку көрсөткүчү Нарын облусунда (73,2 пайыз) жана Ошто (71,0 пайыз) белгиленди. Үй жумуштарын аткарган балдардын эң төмөнкү үлүшү Жалал-Абад облусунда (57,3 пайыз) белгиленди.

5.6-таблица. Үй жумуштарын аткарган балдардын жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана киреше боюнча саны жана пайызы

Негизги мүнөздөмөлөр	Эркек балдар		Кыздар		Бардыгы	
	N	балдардын жалпы санынын %	N	балдардын жалпы санынын %	N	балдардын жалпы санынын %
Бардыгы						
5 жаш	7 336	11,7	5 028	7,7	12 364	9,6
6-13 жаш	265 648	53,2	305 351	71,2	570 998	61,5
14-15 жаш	84 976	71,5	94 864	95,2	179 840	82,3
16-17 жаш	82 159	73,1	90 226	89,6	172 385	80,9
Бардыгы	440 119	55,4	495 469	71,3	935 587	62,9
Шаар						
5 жаш	1 990	8,5	1 333	6,8	3 324	7,7
6-13 жаш	87 824	54,2	85 485	64,5	173 309	58,8
14-15 жаш	27 952	81,6	26 011	96,5	53 963	88,2
16-17 жаш	26 142	77,1	32 188	91,6	58 330	84,5
Бардыгы	143 908	56,8	145 017	67,7	288 926	61,8
Айыл						
5 жаш	5 346	13,5	3 694	8,1	9 040	10,6
6-13 жаш	177 824	52,6	219 865	74,2	397 689	62,7
14-15 жаш	57 024	67,4	68 853	94,7	125 877	80,0
16-17 жаш	56 017	71,3	58 038	88,6	114 055	79,2
Бардыгы	296 210	54,8	350 451	73,0	646 662	63,3
Облус						
Баткен	31 516	25,9	41 739	34,3	73 255	60,2
Жалал-Абад	76 091	24,8	99 818	32,5	175 910	57,3
Ысык-Көл	33 898	27,9	44 027	36,3	77 925	64,2
Нарын	31 135	38,9	27 368	34,2	58 503	73,2
Ош	102 523	30,2	116 800	34,4	219 323	64,6
Талас	23 928	30,7	27 807	35,7	51 735	66,4
Чүй	56 659	30,6	57 344	31,0	114 003	61,6
Бишкек ш.	63 427	32,7	57 397	29,6	120 824	62,3
Ош ш.	20 941	33,7	23 170	37,3	44 111	71,0
Кирешелердин квинтилдери						
I жакыр	99 747	27,8	121 077	33,7	220 825	61,5
II	95 261	28,5	113 066	33,8	208 326	62,3
III	94 745	29,9	104 504	33,0	199 249	62,9
IV	89 439	29,4	104 863	34,5	194 302	63,9
V бай	60 926	34,9	51 959	29,7	112 885	64,6

Кыздардын үй эмгегинде саны жана үлүшү боюнча басымдуу болуу тенденциясы бардык эле региондор үчүн мүнөздүү эмес. Маселен, Баткен, Жалал-Абад, Ысык-Көл облустарында кыздар 7-8 пайыздык пунктка басымдуулук кылышат. Нарын облусу менен Бишкек шаарында мындан айырмаланып, эркек балдардын басымдуу саны (3-5 пайыздык пункт) үй жумушунда алектенишет. Үй жумушун аткаруу ыктымалдуулугу үй чарбанын жашоосунун деңгээли менен даана байланышпайт.

Үй жумуштарын аткарууга 5-17 жаштагы баланын жумасына орточо 10,0 саат убактысы²² сарпталат (5.7-таблица). Үй жумуштарын аткаруунун убактысынын минималдуу узактыгы беш жаштагы балдардын тобунда жумасына 5,8 саат деп белгиленди. Балдар жаш курак жогорулаган сайын үй жумуштарына көп убакыт бөлө башташат, үй жумуштарын аткаруунун максималдуу убактысы 15-16 жаштагы балдардын тобунда белгиленди – жумасына 13,4 саат.

Кыздар үй жумуштарын аткарууга эркектерге караганда жума сайын орточо 2,4 саат көп убакыт бөлүшөт, ал эми 16-17 жаш курактык топтогу бул айырма кыздардын арасында 4,5 саатка көп. Ошону менен бирге шаар жана айыл жериндеги балдардын ортосунда үй жумуштарын аткаруу убактысы боюнча статистикалык көрүнүктүү айырмачылыктар күн сайын жана изилдөө жүргүзүлгөн убакта байкалган жок.

5.7-таблица. 5-17 жаштагы балдар тарабынан аткарылган үй жумуштарынын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча орточо жумалык сааттары

Негизги мүнөздөмөлөр	Үй чарбадагы үй жумуштарынын орточо жумалык сааттары		
	Эркек балдар	Кыздар	Бардыгы
Бардыгы			
5 жаш	6,3	5,0	5,8
6-13 жаш	7,6	9,2	8,4
14-15 жаш	10,2	13,5	12,0
16-17 жаш	11,0	15,5	13,4
Бардыгы	8,7	11,1	10,0
Шаар			
5 жаш	4,4	4,1	4,3
6-13 жаш	7,6	9,4	8,5
14-15 жаш	10,7	13,4	12,0
16-17 жаш	10,8	16,2	13,8
Бардыгы	8,8	11,6	10,2
Айыл			
5 жаш	7,1	5,3	6,3
6-13 жаш	7,5	9,1	8,4
14-15 жаш	10,0	13,6	11,9
16-17 жаш	11,0	15,2	13,1
Бардыгы	8,7	11,0	9,9

²² Үй чарбада жумасына 10 сааттан кем эмес товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүү боюнча иштерди аткаруу менен алектенгендер, эгерде өндүрүлгөн продукция базарда сатуу үчүн арналса, иштеген калкка кошулат.//«Жумуштуулук жана жумушсуздук. 2013-жылдагы үй чарбалардын бюджеттеринин жана жумушчу күчүнүн интеграцияланган таңдалма изилдөөсүнүн жыйынтыгы», С.193. Басылма төмөнкү сайтка жайгаштырылган: <http://stat.kg>

5.8-таблицада балдардын үй жумуштарын аткарышы жөнүндөгү маалыматтар саат категориясы, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча берилди.

5-17 жаштагы балдардын үчтөн экиси (68,0 пайыз) үй жумуштарын аткарууга жумасына 12 саатка чейин, ар бир бешинчи (19,4 пайыз) – 12 сааттан 18 саатка чейин, ар бир онунчу (9,1 пайыз) – 18 сааттан 24 саатка чейин, 3,2 пайызы – 25 сааттан 36 саатка чейин жана 0,4 пайызы – 36 саат жана андан көп убакыт кетиришет. Жумасына 12 сааттан көп үй жумуштарына тартылган балдардын үлүшү кыздардын арасында (38,9 пайыз) эркек балдардын үлүшүнөн (24,2 пайыз) 1,5 эсе көп. Бул тенденция бардык жаш курактык топтордо сакталат. Шаарларда жумасына 12 сааттан ашык иштеген балдардын үлүшү айыл жерине караганда бир нече жогору (35,5 пайыз 30,4 пайызга каршы).

5.8-таблица. Үй жумуштарын аткарган балдардын саат категориялары, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү

Негизги мүнөздөмөлөр	<=6 саат		7-11 саат		12-17 саат		18-24 саат		25-35 саат		36 саат жана андан көп		Бардыгы		
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Бардыгы															
	5 жаш	4 266	58,1	2 193	29,9	357	4,9	520	7,1	0,0	0,0	0,0	0,0	7 336	100,0
	6-13 жаш	131 461	49,5	86 822	32,7	33 375	12,6	10 181	3,8	2 910	1,1	899	0,3	265 648	100,0
Эркек балдар	14-15 жаш	26 261	30,9	29 025	34,2	19 166	22,6	8 560	10,1	1 963	2,3	0,0	0,0	84 976	100,0
	16-17 жаш	18 360	22,3	35 046	42,7	17 068	20,8	8 337	10,1	3 240	3,9	107	0,1	82 159	100,0
	Бардыгы	180 348	41,0	153 087	34,8	69 965	15,9	27 598	6,3	8 114	1,8	1 007	0,2	440 119	100,0
Кыздар	5 жаш	3 787	75,3	910	18,1	331	6,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5 028	100,0
	6-13 жаш	108 089	35,4	119 483	39,1	46 311	15,2	22 790	7,5	8 125	2,7	552	0,2	305 351	100,0
	14-15 жаш	10 133	10,7	31 471	33,2	33 602	35,4	13 381	14,1	5 552	5,9	725	0,8	94 864	100,0
	16-17 жаш	6 072	6,7	22 970	25,5	30 984	34,3	21 065	23,3	8 066	8,9	1069	1,2	90 226	100,0
	Бардыгы	128 081	25,9	174 834	35,3	111 228	22,4	57 236	11,6	21 743	4,4	2345	0,5	495 469	100,0
Бардыгы	5 жаш	8 053	65,1	3 103	25,1	688	5,6	520	4,2	0,0	0,0	0,0	0,0	12 364	100,0
	6-13 жаш	239 550	42,0	206 305	36,1	79 686	14,0	32 970	5,8	11 035	1,9	1451	0,3	570 998	100,0
	14-15 жаш	36 394	20,2	60 496	33,6	52 768	29,3	21 941	12,2	7 515	4,2	725	0,4	179 840	100,0
	16-17 жаш	24 433	14,2	58 015	33,7	48 051	27,9	29 402	17,1	11 307	6,6	1176	0,7	172 385	100,0
Бардыгы	308 429	33,0	327 920	35,0	181 194	19,4	84 834	9,1	29 858	3,2	3352	0,4	935 587	100,0	
Шаар															
Эркек балдар	5 жаш	1 230	61,8	760	38,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 990	100,0
	6-13 жаш	39 942	45,5	30 096	34,3	13 780	15,7	3 566	4,1	438	0,5	0,0	0,0	87 824	100,0
	14-15 жаш	7 101	25,4	8 931	32,0	8 508	30,4	2 820	10,1	592	2,1	0,0	0,0	27 952	100,0
	16-17 жаш	4 039	15,4	12 746	48,8	5 427	20,8	3 811	14,6	120	0,5	0,0	0,0	26 142	100,0
	Бардыгы	52 312	36,4	52 533	36,5	27 714	19,3	10 197	7,1	1 152	0,8	0,0	0,0	143 908	100,0

Негизги мүнөздөмөлөр		<=6 саат		7-11 саат		12-17 саат		18-24 саат		25-35 саат		36 саат жана андан көп		Бардыгы	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Кыздар	5 жаш	1 244	93,3	0,0	0,0	90	6,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 333	100,0
	6-13 жаш	28 148	32,9	32 843	38,4	14 549	17,0	7 646	8,9	2 202	2,6	97	0,1	85 485	100,0
	14-15 жаш	1 741	6,7	8 023	30,8	10 256	39,4	5 626	21,6	351	1,4	13	0,1	26 011	100,0
	16-17 жаш	1 344	4,2	8 041	25,0	9 739	30,3	10 449	32,5	2 208	6,9	406	1,3	32 188	100,0
	Бардыгы	32 477	22,4	48 907	33,7	34 634	23,9	23 720	16,4	4 762	3,3	517	0,4	145 017	100,0
	5 жаш	2 474	74,4	760	22,9	90	2,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3 324	100,0
Бардыгы	6-13 жаш	68 090	39,3	62 939	36,3	28 329	16,3	11 212	6,5	2 641	1,5	97	0,1	173 309	100,0
	14-15 жаш	8 842	16,4	16 955	31,4	18 764	34,8	8 445	15,7	944,0	1,7	13	0,0	53 963	100,0
	16-17 жаш	5 383	9,2	20 786	35,6	15 166	26,0	14 260	24,4	2 329	4,0	406	0,7	58 330	100,0
	Бардыгы	84 789	29,3	101 441	35,1	62 348	21,6	33 917	11,7	5 914	2,0	517	0,2	288 926	100,0
	Айыл														
Эркек балдар	5 жаш	3 035	56,8	1 433	26,8	357	6,7	520	9,7	0,0	0,0	0,0	0,0	5 346	100,0
	6-13 жаш	91 518	51,5	56 726	31,9	19 595	11,0	6 614	3,7	2 471	1,4	899	0,5	177 824	100,0
	14-15 жаш	19 160	33,6	20 094	35,2	10 658	18,7	5 741	10,1	1 370	2,4	0,0	0,0	57 024	100,0
	16-17 жаш	14 322	25,6	22 300	39,8	11 641	20,8	4 526	8,1	3 119	5,6	107	0,2	56 017	100,0
	Бардыгы	128 036	43,2	100 553	33,9	42 251	14,3	17 401	5,9	6 962	2,4	1 007	0,3	296 210	100,0
	5 жаш	2 543	68,8	910	24,6	241	6,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3 694	100,0
Кыздар	6-13 жаш	79 941	36,4	86 640	39,4	31 762	14,4	15 144	6,9	5 922	2,7	455	0,2	219 865	100,0
	14-15 жаш	8 392	12,2	23 448	34,1	23 346	33,9	7 755	11,3	5 200	7,6	711	1,0	68 853	100,0
	16-17 жаш	4 728	8,1	14 929	25,7	21 245	36,6	10 616	18,3	5 857	10,1	663	1,1	58 038	100,0
	Бардыгы	95 605	27,3	125 926	35,9	76 595	21,9	33 515	9,6	16 981	4,8	1 829	0,5	350 451	100,0
	5 жаш	5 579	61,7	2 343	25,9	599	6,6	520	5,8	0,0	0,0	0,0	0,0	9 040	100,0
Бардыгы	6-13 жаш	171 460	43,1	143 366	36,0	51 357	12,9	21 758	5,5	8 394	2,1	1 354	0,3	397 689	100,0

Негизги мүнөздөмөлөр	<=6 саат		7-11 саат		12-17 саат		18-24 саат		25-35 саат		36 саат жана андан көп		Бардыгы	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
14-15 жаш	27 552	21,9	43 542	34,6	34 004	27,0	13 496	10,7	6 571	5,2	711	0,6	125 877	100,0
16-17 жаш	19 050	16,7	37 229	32,6	32 886	28,8	15 143	13,3	8 977	7,9	770	0,7	114 055	100,0
Бардыгы	223 640	34,6	226 480	35,0	118 846	18,4	50 917	7,9	23 943	3,7	2 836	0,4	646 662	100,0

Үй жумуштарын аткарган балдардын иштердин жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча аткарылган суткадагы убакыттары боюнча бөлүнүшү жөнүндө маалыматтар 5.9-таблицада берилди.

Балдардын жарымынан көбү (62,1 пайыз) үй жумуштарын күндүзү аткарышат. Балдардын эки пайызга чейинкиси үй жумуштарын кечинде же түнү аткарышат (1,7 пайыз). Кечинде же түнү иштеген балдардын эң жогорку үлүшү 16-17 жаш курактык топто (3,3 пайыз) белгиленди. Ушундай эле тенденция шаар жана айыл жерлеринде да сакталат, ошону менен бирге балдардын жашоосу боюнча региондор боюнча олуттуу айырмачылыктар аныкталган жок.

5.9-таблица. Үй жумуштарын суткадагы аткарыла турган убакыттар боюнча аткарган балдардын жыныс, жаш курак жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү

		Бардык балдар (мектепке барган балдар да кошүлөт):								
		Күндүзү (эрте мененки бдан кечки бга чейин)		Кечинде же түнү (кечки бдан кийин)		Түштөн кийин же кечинде (күн бою)		Кээде күндүзү, кээде кечинде		Бардыгы
		N	%	N	%	N	%	N	%	N
Бардыгы										
	5 жаш	810	11,0	0,0	0,0	3 924	53,5	1 957	26,7	7 336
	6-13 жаш	33 174	12,5	2 675	1,0	154 479	58,2	54 144	20,4	265 648
Эркек балдар	14-15 жаш	9 249	10,9	1 241	1,5	56 837	66,9	12 277	14,4	84 976
	16-17 жаш	11 457	13,9	2 488	3,0	49 637	60,4	13 948	17,0	82 159
	Бардыгы	54 690	12,4	6 404	1,5	264 877	60,2	82 326	18,7	440 119
Кыздар	5 жаш	1 509	30,0	0,0	0,0	1 497	29,8	1 149	22,9	5 028
	6-13 жаш	25 981	8,5	4 106	1,3	191 367	62,7	57 301	18,8	305 351
	14-15 жаш	7 952	8,4	2 104	2,2	65 591	69,1	12 238	12,9	94 864
	16-17 жаш	12 339	13,7	3 280	3,6	57 913	64,2	14 654	16,2	90 226
	Бардыгы	47 781	9,6	9 490	1,9	316 368	63,9	85 343	17,2	495 469
Бардыгы	5 жаш	2 320	18,8	0,0	0,0	5 421	43,8	3 106	25,1	12 364
	6-13 жаш	59 154	10,4	6 781	1,2	345 846	60,6	111 445	19,5	570 998
	14-15 жаш	17 201	9,6	3 345	1,9	122 429	68,1	24 515	13,6	179 840
	16-17 жаш	23 795	13,8	5 768	3,3	107 550	62,4	28 602	16,6	172 385
	Бардыгы	102 470	11,0	1 5894	1,7	581 245	62,1	167 668	17,9	935 587
Шаар										
	5 жаш	289	14,5	0,0	0,0	313	15,7	1 054	53,0	1 990
	6-13 жаш	15 275	17,4	628	0,7	47 333	53,9	13 064	14,9	87 824
Эркек балдар	14-15 жаш	4 659	16,7	114	0,4	18 725	67,0	2 477	8,9	27 952
	16-17 жаш	5 355	20,5	849	3,2	14 570	55,7	3 665	14,0	26 142
	Бардыгы	25 578	17,8	1 591	1,1	80 941	56,2	20 260	14,1	143 908
Кыздар	5 жаш	301	22,6	0,0	0,0	323	24,2	435	32,6	1 333
	6-13 жаш	11 685	13,7	906	1,1	50 381	58,9	14 163	16,6	85 485
	14-15 жаш	4 541	17,5	772	3,0	16 075	61,8	3 059	11,8	26 011
	16-17 жаш	5 108	15,9	1 302	4,0	19 999	62,1	6 421	19,9	32 188
	Бардыгы									

		Бардык балдар (мектепке барган балдар да кошулат):								
		Күндүзү (эрте мененки бдан кечки бга чейин)		Кечинде же түнү (кечки бдан кийин)		Түштөн кийин же кечинде (күн бою)		Кээде күндүзү, кээде кечинде		Бардыгы
		N	%	N	%	N	%	N	%	N
жаш										
Бардыгы	Бардыгы	21 635	14,9	2 980	2,1	86 777	59,8	24 078	16,6	145 017
	5 жаш	590	17,8	0,0	0,0	636	19,1	1 489	44,8	3 324
	6-13 жаш	26 960	15,6	1 533	0,9	97 713	56,4	27 226	15,7	173 309
	14-15 жаш	9 200	17,0	886	1,6	34 800	64,5	5 536	10,3	53 963
	16-17 жаш	10 463	17,9	2 152	3,7	34 568	59,3	10 086	17,3	58 330
	Бардыгы	47 214	16,3	4 571	1,6	167 717	58,0	44 337	15,3	288 926
	Айыл									
Эркек балдар	5 жаш	521	9,7	0,0	0,0	3 610	67,5	903	16,9	5 346
	6-13 жаш	17 898	10,1	2 047	1,2	107 147	60,3	41 081	23,1	177 824
	14-15 жаш	4 590	8,0	1 127	2,0	38 112	66,8	9 799	17,2	57 024
	16-17 жаш	6 102	10,9	1 639	2,9	35 067	62,6	10 283	18,4	56 017
	Бардыгы	29 111	9,8	4 813	1,6	183 936	62,1	62 066	21,0	296 210
	5 жаш	1 208	32,7	0,0	0,0	1 174	31,8	714	19,3	3 694
	6-13 жаш	14 296	6,5	3 200	1,5	140 986	64,1	43 138	19,6	219 865
Кыздар	14-15 жаш	3 411	5,0	1 332	1,9	49 517	71,9	9 179	13,3	68 853
	16-17 жаш	7 231	12,5	1 978	3,4	37 914	65,3	8 233	14,2	58 038
	Бардыгы	26 146	7,5	6 510	1,9	229 592	65,5	61 265	17,5	350 451
	5 жаш	1 729	19,1	0,0	0,0	4 785	52,9	1 617	17,9	9 040
Бардыгы	6-13 жаш	32 194	8,1	5 247	1,3	248 133	62,4	84 219	21,2	397 689
	14-15 жаш	8 001	6,4	2 459	2,0	87 629	69,6	18 978	15,1	125 877
	16-17 жаш	13 332	11,7	3 616	3,2	72 981	64,0	18 516	16,2	114 055
	Бардыгы	55 257	8,5	1 1323	1,8	413 528	63,9	123 331	19,1	646 662

5.10-таблицада мектепке барган жана үй жумуштарын суткадагы аткарыла турган убакыттар боюнча аткарган балдардын жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана сабактарды калтыруу убактысы боюнча бөлүнүшү берилди.

Мектепке барган балдардын көпчүлүгү (64,0 пайыз) үй жумуштарын мектептен кийин аткарышат, ошол эле убакта 24,1 пайызы үй жумуштарын түштөн кийин жана кечинде аткарышат, ал эми балдардын анча чоң эмес бөлүгү (6,1 пайыз) бул иштерди мектепке чейин аткарышат. Балдардын көпчүлүгү үй жумуштарын аткаруу милдетинен улам сабактарын калтырышпайт. Бирок бул изилдөөдө үй жумуштарын сабак учурунда аткарган балдардын бир пайызга жакын сандагы тобу аныкталды. Бул балдарды коркунуч тобу катары кароо керек, т.а., үй жумуштарын аткаруу зарылчылыгы аларды мектепке барбоого мажбурлайт, демек, алардын билим алуусуна коркунуч туудурат. Бул көрсөткүч боюнча балдардын жаш курагынан жана жынысынан көз каранды болгон статистикалык көрүнүктүү айырмачылыктар байкалбайт. Ошол эле убакта сабак учурунда үй жумуштарын жасоо ыктымалдуулугу айыл жериндеги балдарда шаар жериндеги балдарга караганда (0,4 пайыз) бир нече жогору (1,6 пайыз).

5.10-таблица. Мектепке барган жана үй жумуштарын суткадагы аткарыла турган убакыттар боюнча аткарган балдардын жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана сабактарды калтыруу убактысы боюнча бөлүнүшү

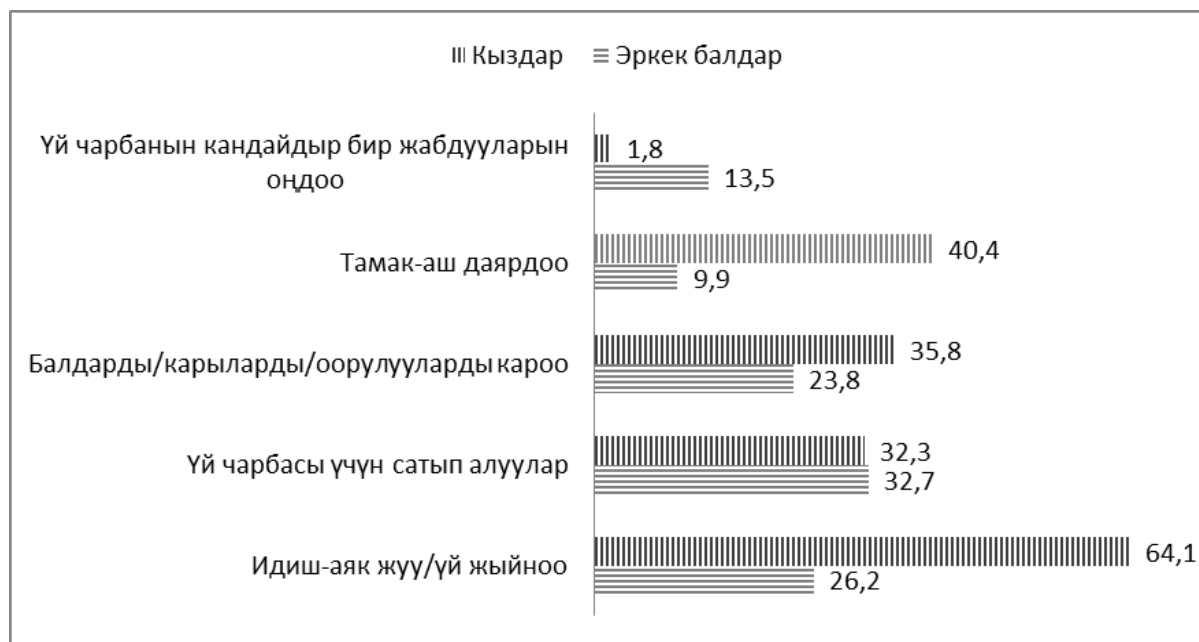
Негизги мүнөздөмөлөр	Мектепке барган балдардын үй жумуштарын аткаруу убактылары								
	Мектептен кийин		Мектепке чейин		Түштөн кийин же кечинде		Мектептеги калтырган сабак/күн учурунда		Бардыгы
	N	%	N	%	N	%	N	%	N
Бардыгы	353 284	64,0	33 740	6,1	133 216	24,1	7 856	1,4	552 436
Жыныс									
Эркек балдар	220 029	63,1	20 364	5,8	87 173	25,0	5 632	1,6	348 731
Кыздар	133 255	65,4	13 376	6,6	46 043	22,6	2 224	1,1	203 706
Жаш курактык топтор									
5 жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6-13 жаш	200 034	60,7	26 781	8,1	81 517	24,7	3 904	1,2	329 792
14-15 жаш	86 842	72,9	2 903	2,4	23 139	19,4	1 691	1,4	119 088
16-17 жаш	66 407	64,1	4 055	3,9	28 560	27,6	2 261	2,2	103 556
Жашаган жери									
Шаар	47 654	60,8	4 126	5,3	20 635	26,3	276	0,4	78 350
Айыл	305 630	64,5	29 614	6,2	112 582	23,7	7 580	1,6	474 086

5.11-таблицада берилген балдар тарабынан аткарылган үй иштеринин түрлөрү жөнүндө маалыматтар балдардын ар түрдүү үй жумуштарына катыша тургандыгын көрсөтөт: идиш-аяк жуушат жана үй жыйнашат (44,0 пайыз), үй чарбасынын сатып алууларына барышат (32,5 пайыз), кичинекей балдарды, үй чарбанын улгайган же оорулуу мүчөсүн карашат (29,4 пайыз), кийим жуушат (25,6 пайыз), тамак-аш даярдашат (24,2 пайыз).

Үй иштеринин түрү боюнча шаар жери менен айыл жеринин ортосунда айырмачылыктар байкалат. Маселен, шаарларда айыл жерине караганда үй чарбасынын сатып алуулары менен алектенген балдардын (37,7 пайыз 30,1 пайызга каршы), ошондой эле идиш-аяк жуу жана үй жыйноо иштерин аткарган балдардын үлүшү (47,2 пайыз 42,5 пайызга каршы) жогору. Бирок айыл жеринде балдар шаардагы балдарга караганда кичүү балдарды, улгайган же оорулуу үй чарба мүчөсүн көп карашат (31,2 пайыз 25,7 пайызга каршы).

Үй жумуштарын аткарууда кыздар менен эркек балдардын ортосунда олуттуу гендердик айырмачылыктар бар. Маселен, 5.7-таблицада берилген маалыматтар идиш-аяк жуу жана үй жыйноого катышкан кыздардын үлүшү ушул эле иштерди аткарган эркек балдардын үлүшүнөн эки эсе ашып түшөрүн көрсөтөт (64,1 пайыз 26,2 пайызга каршы). Кыздар кийим жууганга (42,8 пайыз 10,4 пайызга каршы) жана тамак-аш даярдоого (40,4 пайыз 9,9 пайызга каршы) эркек балдарга караганда төрт эседен көбүрөөк тартылышат. Ошондой эле кыздар кичүү балдарды, улгайган же оорулуу үй чарба мүчөсүн кароого эркек балдарга караганда көп тартылышат (35,8 пайыз 23,8 пайызга каршы). Булардан айырмаланып, кандайдыр бир жабдууларды оңдоого дээрлик эркек балдар гана катышат (13,5 пайыз 1,8 пайызга каршы). Ошол эле убакта үй чарбасынын сатып алуулары боюнча иштерде эркек балдар менен кыздардын ортосунда гендердик айырмачылыктар байкалбайт.

5.6-сүрөт. Кыздар жана эркек балдар тарабынан аткарылган үй иштеринин түрлөрү

Үй жумуштарын аткарууда шаар жана айыл жериндеги балдардын арасында гендердик айырмачылыктар сакталат, бирок айыл жеринде бул айырмачылыктар даана пайда болот. Маселен, эгерде шаар жеринде идиш-аяк жуу/үй жыйноо менен алектенген кыздар менен эркек балдардын үлүшүнүн ортосундагы айырмачылык 26,1 пайыздык пункту түзсө, айыл жериндеги бул айырмачылык олуттуу көп - 43,5 пайыздык пункт. Ушундай эле жагдай балдардын бала, улгайган же оорулуу адамды кароосунда, кийим жуу иштеринде байкалат.

5.11-таблица. Балдар тарабынан аткарылган үй иштеринин жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча түрлөрү

Негизги мүнөздөмөлөр		Үй чарбасынын сатып алуулары		Үй чарбасынын кандайдыр бир жабдууларын оңдоо		Тамак-аш даярдоо		Идиш-аяк жуу\үй жыйноо		Кийим жуу		Бала/улгайган/оорулуу адамдарды кароо		Үй жумуштарынын башка түрлөрү	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Бардыгы															
Эркек балдар	5 жаш	2 033	3,2	17	0,0	639	1,0	2 660	4,2	274	0,4	2 928	4,7	1 160	1,8
	6-13 жаш	141 138	28,5	34 626	7,0	33 144	6,7	121 423	24,5	39 758	8,0	129 433	26,1	30 775	6,2
	14-15 жаш	51 893	44,0	29 409	24,9	20 734	17,6	40 803	34,6	20 993	17,8	29 926	25,4	9 024	7,6
	16-17 жаш	58 357	59,7	40 858	41,8	22 005	22,5	37 741	38,6	19 299	19,7	21 940	22,4	13 656	14,0
	Бардыгы	253 420	32,7	104 910	13,5	76 523	9,9	202 628	26,2	80 324	10,4	184 228	23,8	54 614	7,1
Кыздар	5 жаш	419	0,6	0,0	0,0	746	1,1	3 475	5,3	1 685	2,6	2 748	4,2	429	0,7
	6-13 жаш	115 206	27,0	4 718	1,1	114 769	26,9	257 831	60,3	127 450	29,8	160 278	37,5	15 958	3,7
	14-15 жаш	48 927	49,3	2 997	3,0	78 689	79,2	93 059	93,7	80 748	81,3	44 519	44,8	8 374	8,4
	16-17 жаш	57 140	60,8	4 912	5,2	83 219	88,6	85 533	91,0	83 375	88,7	38 171	40,6	6 478	6,9
	Бардыгы	221 691	32,3	12 627	1,8	277 423	40,4	439 898	64,1	293 258	42,8	245 716	35,8	31 239	4,6
Бардыгы	5 жаш	2 451	1,9	17	0,0	1 385	1,1	6 135	4,8	1 959	1,5	5 676	4,4	1 589	1,2
	6-13 жаш	256 343	27,8	39 344	4,3	147 913	16,0	379 254	41,1	167 208	18,1	289 711	31,4	46 732	5,1
	14-15 жаш	100 820	46,4	32 405	14,9	99 423	45,8	133 862	61,6	101 741	46,8	74 445	34,3	17 398	8,0
	16-17 жаш	115 497	60,2	45 770	23,9	105 224	54,9	123 274	64,3	102 674	53,5	60 111	31,4	20 134	10,5
	Бардыгы	475 111	32,5	117 536	8,0	353 945	24,2	642 526	44,0	373 582	25,6	429 944	29,4	85 854	5,9
Шаар															
Эркек балдар	5 жаш	484	2,1	17	0,1	0,0	0,0	625	2,7	274	1,2	800	3,4	93	0,4
	6-13 жаш	54 087	33,5	7 432	4,6	10 201	6,3	49 580	30,7	14 191	8,8	37 144	23,0	9 950	6,2
	14-15 жаш	18 537	54,5	7 043	20,7	7 272	21,4	18 714	55,0	7 447	21,9	8 524	25,1	2 452	7,2
	16-17 жаш	21 915	72,6	9 225	30,6	7 628	25,3	18 862	62,5	5 610	18,6	5 046	16,7	4 885	16,2

Негизги мүнөздөмөлөр	Үй чарбасынын сатып алуулары		Үй чарбасынын кандайдыр бир жабдууларын оңдоо		Тамак-аш даярдоо		Идиш-аяк жуу\үй жыйноо		Кийим жуу		Бала/улгайган/оорулу у адамдарды кароо		Үй жумуштарынын башка түрлөрү		
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Кыздар	Бардыгы	95 023	38,1	23 717	9,5	25 100	10,1	87 780	35,2	27 522	11,0	51 514	20,7	17 380	7,0
	5 жаш	144	0,7	0,0	0,0	372	1,9	427	2,2	179	0,9	1 047	5,4	56	0,3
	6-13 жаш	41 847	31,6	2 407	1,8	32 166	24,3	73 534	55,5	29 655	22,4	42 116	31,8	4 652	3,5
	14-15 жаш	14 566	54,5	1 905	7,1	20 716	77,5	25 354	94,8	19 786	74,0	11 045	41,3	2 515	9,4
	16-17 жаш	22 530	66,8	1 587	4,7	29 824	88,5	30 988	91,9	29 316	87,0	12 690	37,6	1 281	3,8
	Бардыгы	79 088	37,2	5 899	2,8	83 078	39,1	130 304	61,3	78 936	37,2	66 899	31,5	8 504	4,0
Бардыгы	5 жаш	628	1,5	17	0,0	372	0,9	1 052	2,5	453	1,1	1 848	4,3	149	0,3
	6-13 жаш	95 934	32,6	9 839	3,3	42 367	14,4	123 113	41,9	43 845	14,9	79 260	27,0	14 602	5,0
	14-15 жаш	33 104	54,5	8 948	14,7	27 988	46,1	44 068	72,5	27 233	44,8	19 569	32,2	4 967	8,2
	16-17 жаш	44 446	69,6	10 812	16,9	37 452	58,6	49 850	78,0	34 927	54,7	17 737	27,8	6 166	9,7
	Бардыгы	174 111	37,7	29 616	6,4	108 178	23,4	218 084	47,2	106 458	23,1	118 413	25,7	25 884	5,6
Айыл															
Эркек балдар	5 жаш	1 548	3,9	0,0	0,0	639	1,6	2 036	5,1	0,0	0,0	2 128	5,4	1 067	2,7
	6-13 жаш	87 051	26,0	27 194	8,1	22 944	6,9	71 843	21,5	25 567	7,6	92 289	27,6	20 825	6,2
	14-15 жаш	33 356	39,7	22 366	26,6	13 462	16,0	22 089	26,3	13 546	16,1	21 402	25,5	6 572	7,8
	16-17 жаш	36 442	53,9	31 633	46,8	14 377	21,3	18 879	27,9	13 689	20,2	16 894	25,0	8 771	13,0
	Бардыгы	158 397	30,1	81 193	15,5	51 422	9,8	114 847	21,9	52 802	10,1	132 713	25,3	37 235	7,1
	5 жаш	275	0,6	0,0	0,0	374	0,8	3 047	6,7	1 506	3,3	1 700	3,7	374	0,8
Кыздар	6-13 жаш	73 359	24,9	2 311	0,8	82 603	28,0	184 298	62,5	97 795	33,2	118 162	40,1	11 306	3,8
	14-15 жаш	34 360	47,3	1 092	1,5	57 973	79,9	67 705	93,3	60 962	84,0	33 474	46,1	5 859	8,1
	16-17 жаш	34 609	57,4	3 325	5,5	53 395	88,6	54 545	90,5	54 059	89,7	25 481	42,3	5 197	8,6
	Бардыгы	142 603	30,1	6 728	1,4	194 345	41,1	309 594	65,4	214 323	45,3	178 817	37,8	22 735	4,8

Негизги мүнөздөмөлөр	Үй чарбасынын сатып алуулары		Үй чарбасынын кандайдыр бир жабдууларын оңдоо		Тамак-аш даярдоо		Идиш-аяк жуу\үй жыйноо		Кийим жуу		Бала/улгайган/оорулу у адамдарды кароо		Үй жумуштарынын башка түрлөрү	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
5 жаш	1 823	2,1	0,0	0,0	1 013	1,2	5 083	6,0	1 506	1,8	3 829	4,5	1 440	1,7
6-13 жаш	160 410	25,5	29 505	4,7	105 547	16,8	256 140	40,7	123 363	19,6	210 451	33,5	32 131	5,1
14-15 жаш	67 716	43,3	23 458	15,0	71 435	45,6	89 794	57,4	74 508	47,6	54 876	35,1	12 431	7,9
16-17 жаш	71 051	55,6	34 958	27,3	67 772	53,0	73 424	57,4	67 747	53,0	42 375	33,1	13 968	10,9
Бардыгы	301 000	30,1	87 921	8,8	245 767	24,6	424 442	42,5	267 125	26,7	311 531	31,2	59 970	6,0

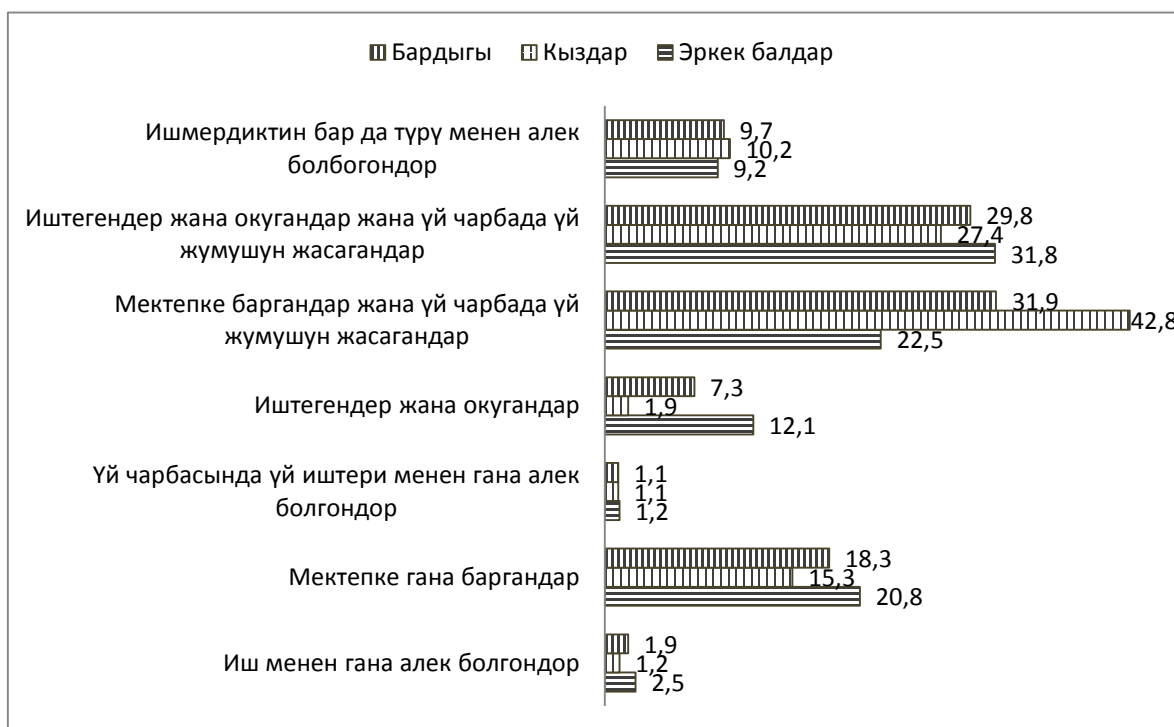

5.5. БАЛДАРДЫН ИШМЕРДИКТИН АР ТҮРДҮҮ ТҮРЛӨРҮН АЙКАЛЫШТЫРУУСУ

Ишмердиктин түрдүү түрлөрүнүн айкалышуусуна талдоо жүргүзүү үчүн 5-17 жаштагы балдардын жалпы саны 8 кесилишпөөчү топко бөлүнүп алынды. Бирок изилдөөдө ишти үй жумушу менен айкалыштыруучу жана бир эле убакта мектепке барбаган балдардын табылбагандыгы аныкталды. Ушундан улам талдоо толук көрүнүштү көрүүгө боло турган ишмердиктин 7 кесилишпөөчү түрү боюнча жүргүзүлдү (5.12-таблица).

5.8-сүрөттүн маалыматтары үч баланын экөө ишмердиктин эки же үч түрү менен бир убакта алек боло турганын көрсөтөт. Ишмердиктин үч түрүн (жумуш, мектепке баруу жана үй жумуштарын аткаруу) айкалыштырган балдардын үлүшү 29,8 пайызды түзөт. Балдардын дээрлик ушундай эле үлүшү ишмердиктин эки түрүн айкалыштырышат: мектепке баруу жана үй жумуштарын аткаруу - 31,9 пайыз; жумуш менен мектепке барууну балдардын 7,3 пайызы гана айкалыштырышат. Ишмердиктин бир гана түрү менен алек болгон балдардын ичинен мектепке гана баруучу балдардын үлүшү көп болуп саналат – 18,3 пайыз. Иш менен гана алек болгондордун үлүшү үй жумуштарына гана тартылгандардын үлүшүнүн суммасында 3,0 пайыздан ашпайт. 5-17 жаштагы ар бир онунчу бала (9,7 пайыз) ишмердиктин бир да түрү менен алектенбейт.

5.8-сүрөт. Балдардын ишмердиктин 7 кесилишпөөчү түрү боюнча пайыздык үлүшүнүн жыныс боюнча бөлүнүшү

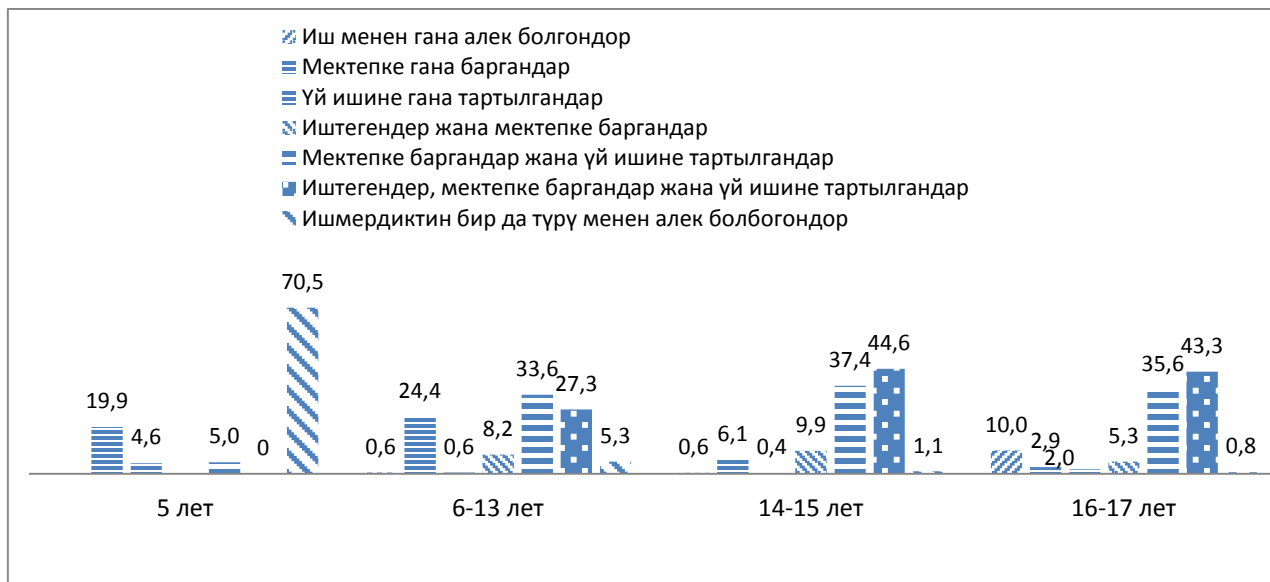

Ишмердиктин эки же үч түрүн айкалыштырган кыздардын үлүшү 72,1 пайызды түзөт, ошол эле убакта ишмердиктин ушундай сандагы түрүн айкалыштырган эркек балдардын үлүшү төмөн - 66,4 пайыз. Ошону менен бирге ар бир төртүнчү эркек бала (24,5 пайыз) ар бир бешинчи кыз (17,6 пайыз) ишмердиктин бир түрү менен алек болот. Кыздар мектепке барууну менен үй жумушун жасоону айкалыштыргандар тобунда (42,8 пайыз 22,5 пайызга каршы), ал эми эркек балдар – иш менен окууну айкалыштыргандар тобунда (12,1 пайыз 1,9 пайызга каршы), ошондой эле мектепке гана баргандар тобунда (20,8 пайыз 15,3 пайызга каршы) басымдуулук кылышат. Ишмердиктин

бир да түрү менен алек болбогон эркек балдар менен кыздардын ортосундагы статистикалык көрүнүктүү айырмачылыктар табылган жок.

5 жаштагы балдардын басымдуу көпчүлүгү (70,5 пайыз) ишмердиктин бир да түрү менен алектенбейт жана беш жаштагы ар бир бешинчи бала (19,9 пайыз) билим берүү мекемесине баруу менен гана алек (5,9-сүрөт).

5.9-сүрөт. Балдардын ишмердиктин 7 кесилишпөөчү түрү боюнча пайыздык үлүшүнүн жаш курактык топтор боюнча бөлүнүшү

6-13 жаштагы балдардын көпчүлүгү (70 пайызга жакыны) ишмердиктин эки-үч түрүн айкалыштырат: мектепке баруу жана үй жумушу – 33,6 пайыз; иш, мектепке баруу жана үй жумушу – 27,3 пайыз; иш жана окуу – 8,2 пайыз.

14-15 жаштагы балдардын дээрлик 92 пайызы ишмердиктин эки-үч түрүн айкалыштырат: мектепке баруу жана үй жумушу – 37,4 пайыз; иш, мектепке баруу жана үй жумушу – 44,6 пайыз; иш жана окуу – 9,9 пайыз.

16-17 жаштагы балдардын 84 пайыздан ашыгы ишмердиктин эки-үч түрүн айкалыштырат: мектепке баруу жана үй жумушу – 35,6 пайыз; иш, мектепке баруу жана үй жумушу – 43,3 пайыз; иш жана окуу – 5,3 пайыз. Бул жаш курактык топто балдардын мектептен чыгуу ыктымалдуулугу абдан жогору, иш менен гана алек болгон балдардын үлүшү максималдуу – 10,0 пайыз болуп саналат.

5.12-таблица. Балдардын ишмердиктин 7 кесилишпөөчү түрү боюнча саны жана пайыздык бөлүнүшү

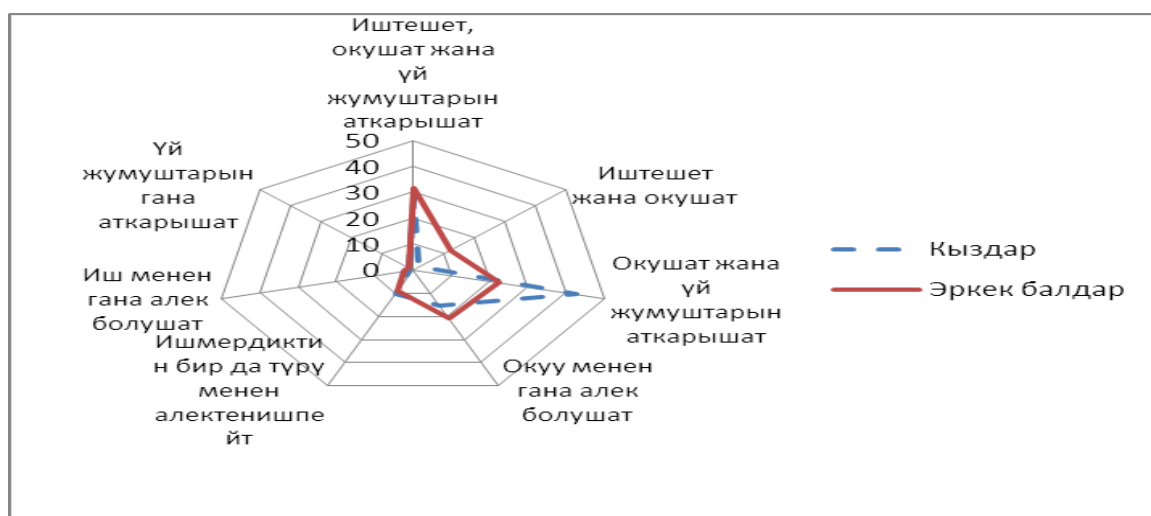
Ишмердиктин макамы	Эркек балдар		Кыздар		Бардыгы	
	N	%	N	%	N	%
Бардыгы						
Иш менен гана алек болгондор	19 462	2,5	8 667	1,2	28 129	1,9
Мектепке гана баргандар	165 202	20,8	106 462	15,3	271 664	18,3

Ишмердиктин макамы	Эркек балдар		Кыздар		Бардыгы	
	N	%	N	%	N	%
Үй жумушуна гана тартылгандар	9 134	1,2	7 689	1,1	16 823	1,1
Иштегендер жана мектепке баргандар	95 994	12,1	13 247	1,9	109 241	7,3
Мектепке гана баргандар жана үй жумушуна гана тартылгандар	178 248	22,5	297 321	42,8	475 569	31,9
Иштегендер, мектепке баргандар жана үй жумушуна гана тартылгандар	252 736	31,8	190 459	27,4	443 195	29,8
Ишмердиктин бир да түрү менен алек болбогондор	73 179	9,2	70 685	10,2	143 865	9,7
5 жаш						
Иш менен гана алек болгондор						
Мектепке гана баргандар	12 551	19,9	12 916	19,8	25 467	19,9
Үй жумушуна гана тартылгандар	4 561	7,2	1 355	2,1	5 916	4,6
Иштегендер жана мектепке баргандар						
Мектепке гана баргандар жана үй жумушуна гана тартылгандар	2 775	4,4	3 672	5,6	6 448	5,0
Иштегендер, мектепке баргандар жана үй жумушуна гана тартылгандар	-	-	-	-	-	-
Ишмердиктин бир да түрү менен алек болбогондор	43 072	68,4	47 341	72,5	90 413	70,5
6-13 жаш						
Иш менен гана алек болгондор	3 890	0,8	1 632	0,4	5 523	0,6
Мектепке гана баргандар	137 200	27,5	89 370	20,8	226 570	24,4
Үй жумушуна гана тартылгандар	3 182	0,6	2 645	0,6	5 828	0,6
Иштегендер жана мектепке баргандар	65 031	13,0	11 217	2,6	76 247	8,2
Мектепке гана баргандар жана үй жумушуна гана тартылгандар	120 878	24,2	190 748	44,5	311 626	33,6
Иштегендер, мектепке баргандар жана үй жумушуна гана тартылгандар	141 588	28,3	111 957	26,1	253 545	27,3
Ишмердиктин бир да түрү менен алек болбогондор	27 908	5,6	21 334	5,0	49 242	5,3
14-15 жаш						
Иш менен гана алек болгондор	910	0,8	337	0,3	1 247	0,6
Мектепке гана баргандар	11 081	9,3	2 262	2,3	13 343	6,1
Үй жумушуна гана тартылгандар	57	0,0	731	0,7	788	0,4
Иштегендер жана мектепке баргандар	20 831	17,5	839	0,8	21 670	9,9

Ишмердиктин макамы	Эркек балдар		Кыздар		Бардыгы	
	N	%	N	%	N	%
Мектепке гана баргандар жана үй жумушуна гана тартылгандар	28 778	24,2	52 856	53,0	81 634	37,4
Иштегендер, мектепке баргандар жана үй жумушуна гана тартылгандар	56 141	47,2	41 277	41,4	97 418	44,6
Ишмердиктин бир да түрү менен алек болбогондор	1 092	0,9	1 368	1,4	2 460	1,1
16-17 жаш						
Иш менен гана алек болгондор	14 661	13,0	6 698	6,7	21 359	10,0
Мектепке гана баргандар	4 370	3,9	1 913	1,9	6 283	2,9
Үй жумушуна гана тартылгандар	1 334	1,2	2 957	2,9	4 292	2,0
Иштегендер жана мектепке баргандар	10 133	9,0	1 191	1,2	11 324	5,3
Мектепке гана баргандар жана үй жумушуна гана тартылгандар	25 817	23,0	50 045	49,7	75 861	35,6
Иштегендер, мектепке баргандар жана үй жумушуна гана тартылгандар	55 008	48,9	37 224	37,0	92 232	43,3
Ишмердиктин бир да түрү менен алек болбогондор	1 107	1,0	642	0,6	1 749	0,8

Ошентип, балдар тарабынан аткарылган иштерге жүргүзүлгөн талдоо балдардын 70,2 пайызы ишмердиктин 2-3 түрүн, анын ичинде 29,8 пайызы ишмердиктин 3 түрүн жана 39,2 пайызы ишмердиктин 2 түрүн айкалыштыргандыгы жөнүндө тыянак чыгарууга мүмкүндүк берет. Эркек балдардын жумуштуулугунун модели ишмердиктин үч түрүн - иш, мектепке баруу жана үй жумушу аткарууну айкалыштыруу менен мүнөздөлөт. Кыздардын жумуштуулугунун модели үчүн мектепке баруу жана үй жумушун айкалыштыруу мүнөздүү. Демек, эркек балдардын жумуштуулугу көбүнчө экономикалык сектордогу иш менен, кыздардын жумуштуулугу экономикалык эмес сектордогу иш менен мүнөздөлөт (5.10-таблица).

5.10-сүрөт. Кыздардын жана эркек балдардын жумуштуулугунун модели

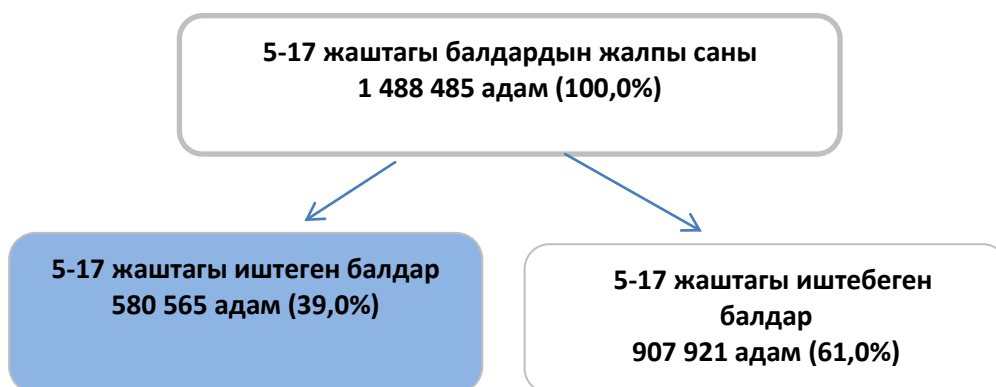

6. ИШТЕГЕН БАЛДАР

Бул бөлүмдө иштеген балдардын кесиптеринин тармактары жана түрлөрү, иштердин жумалык сааты жынысына, жаш курагына жана жашаган ордуна жараша төлөнгөн эмгек акысынын мүнөздөмөсү каралат.

5-17 жаштагы балдардын жалпы санындагы иштеген жана иштебеген балдардын саны жөнүндө маалыматтар 6.1-сүрөттө берилди.

6.1-сүрөт. 5-17 жаштагы балдардын жалпы санындагы экономикалык ишмердикте иштеген жана иштебеген балдардын саны жана үлүшү

6.1. БАЛДАРДЫН ЭКОНОМИКАЛЫК ИШМЕРДИКТЕРИНИН ТАРМАКТАРЫ

Иштеген балдардын негизги үлүшү (96,2 пайыз) айыл чарба тармагында алектенишет. Иштеген балдардын калган 3,8 пайызы 6.1-таблицада көрсөтүлгөн жумуштуулуктун башка тармактарынын ортосунда бөлүштүрүлгөн. Алардын ичинен негизги бөлүгү дүң жана чекене соодада (1,2 пайыз), курулуш жана иштетүү өнөр жайында (0,8 пайыздан) иштегендиги белгиленген.

Эркек балдар эмгек акы көп төлөнгөн тармактарга көбүрөөк орношот, ал эми кыздар эмгек акысы бир топ аз жумуштарда иштешет. Маселен, балдар пайдалуу кендерди казуу чөйрөсүндө (0,2 пайыз 0,0 пайызга каршы) жана курулушта (1,1 пайыз 0,2 пайызга каршы) көп иштешет. Ал эми кыздар көбүнчө жеке үй чарбасындагы жалданма жумуштарда иштешет (0,4 пайыз 0,2 пайызга каршы). Жумуштуулуктун башка тармактары боюнча эркек балдар менен кыздардын ортосунда олуттуу айырмачылык байкалбайт. Бирок кыздардын иш менен камсыз болуу спектри эркек балдардыкына караганда начарыраак: кыздар 7, эркек балдар 9 тармакта иштешет.

Айыл чарбасы айылдын (97,4 пайыз) жана шаардын (88,9 пайыз) балдары үчүн негизги ишке орношуучу тармак болуп саналат. Айылдык балдарга салыштырмалуу шаардык балдардын ишке жайгашуусунун чоң тенденциясы соода жана ремонт (3,3 пайыздык пункт 0,9 пайыздык пунктка каршы), курулуш (2,4 пайыз 0,5 пайызга каршы), иштетүү өнөр жайы (1,7 пайыз 0,6 пайызга

каршы), жеке үй чарбасында иштөө (1,1 пайыз 0,1 пайызга каршы), мейманканаларда жана ресторандарда иштөө (0,9 пайыз 0,3 пайызга каршы), маалымат жана байланыш тармагы (0,7 пайыз 0,0 пайызга каршы) сыяктуу тармактарда байкалат. Шаардык балдар иш менен камсыз болуунун кеңири спектрине ээ, маселен, алар экономикалык ишмердиктин 11 тармагында иштешет, ал эми айылдык балдар болгону 6 тармакта иштешет.

6-13 жана 14-15 жаш курактык топтогу балдардын эң көп бөлүгү айыл чарба тармагында иштешет (тиешелүүлүгүнө жараша 99,3 жана 95,0 пайыз). 16-17 жаш курактык топтогу балдар үчүн айыл чарбасындагы жогорку жумуштуулук менен катар аларга башка тармактарда – дүң жана чекене соодада (3,5 пайыз), курулушта (2,9 пайыз), мейманкана жана ресторан ишмердүүлүгүндө (1,9), иштетүү өнөр жайында (1,4 пайыз) иштөө мүнөздүү.

6.1-таблица. Иштеген балдардын тармактар боюнча /жумуштун түрү, жынысы, жаш курагы жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү

Жумуштуулуктун тармактары	Эркек балдар	Кыздар	5 жаш	6-13 жаш	14-15 жаш	16-17 жаш	Шаар	Айыл	Бардыгы	
	%	%	%	%	%	%	%	%	N	%
Айыл чарбасы, токой чарбасы жана балык уулоочулук	95,9	96,6	0,0	99,3	95,9	87,9	88,9	97,4	558 280	96,2
Пайдалуу кендерди казуу	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0	0,1	708	0,1
Иштетүү өнөр жайы	0,7	0,9	0,0	0,1	2,0	1,4	1,7	0,6	4 567	0,8
Курулуш	1,1	0,2	0,0	0,0	0,6	2,9	2,4	0,5	4 356	0,8
Дүң жана чеке соода; автомобилдерди жана мотоциклдерди оңдоо	1,2	1,3	0,0	0,5	0,9	3,5	3,3	0,9	7 180	1,2
Мейманканалардын жана ресторандардын ишмердиги	0,4	0,4	0,0	0,0	0,0	1,9	0,9	0,3	2 390	0,4
Маалымат жана байланыш	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,4	0,7	0,0	549	0,1
Кесиптик, илимий жана техникалык ишмердик	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,3	0,0	305	0,1
Административдик жана көмөкчү ишмердик	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	27	0,0
Билим берүү	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,2	0,0	338	0,1
Искусство, көңүл ачуу жана эс алуу	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,3	0,0	269	0,0
Башка тейлөө ишмердиги	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,0	187	0,0
Жалданма жумушчулары бар жеке үй чарбалардын ишмердиги	0,2	0,4	0,0	0,1	0,6	0,4	1,1	0,1	1 408	0,2
Бардыгы	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	580 565	100,0

6.2. ИШТЕГЕН БАЛДАРДЫН ЖУМУШТУУЛУГУНУН МАКАМДАРЫ

6.2-таблицадагы маалыматтарга ылайык балдардын басымдуу бөлүгү акы төлөнбөгөн үй-бүлө жумушчусу катары иштешет (92,7 пайыз) жана анча чоң эмес бөлүгү гана өзү үчүн (4,1 пайыз) же жалданма жумуштарда иштейт (2,9 пайыз).

6.2-таблица. Иштеген балдардын жумуштуулугунун жыныс, жаш курак жана жашаган жери боюнча макамы

Жумуштуулук статусу	Эркек балдар	Кыздар	Жаш курагы				Шаар	Айыл	Бардыгы	
			5	6-13	14-15	16-17			N	%
	%	%	%	%	%	%	%			
Жалданма жумушчу	3,4	2,0	0,0	0,3	2,8	10,0	7,2	2,2	16 836	2,9
Өзүнө иштөө (жумушчу жалдабай жеке бизнес кылуу)	3,5	5,0	0,0	2,5	4,6	7,7	2,9	4,3	23 570	4,1
Иш берүүчү (жумушчу жалдап жеке бизнес кылуу)	0,2	0,2	0,0	0,1	0,0	0,8	0,0	0,3	1 272	0,2
Өндүрүштүк (айыл чарба) кооперативдин мүчөсү	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	539	0,1
Акы төлөнбөгөн үй-бүлө жумушчусу	92,7	92,8	0,0	97,0	92,7	81,4	89,9	93,2	538 348	92,7
Бардыгы	100	100	0,0	100	100	100	100	100	580 565	100

Эркек балдар менен кыздардын ортосундагы жумуштуулуктун макамы боюнча айырмачылыктар анчалык чоң эмес – айырма 1,5 пайыздык пунктту түзөт. Жашаган жерине жараша жалданма жумушчулардын категориясында айырмачылыктар байкалууда. Жалданма жумушчу болуп иштеген балдардын үлүшү шаарда айыл жергесиндеги балдарга караганда көбүрөөк (7,2 пайыз 2,2 пайызга каршы). Шаар дана айыл жериндеги жумуштуулуктун башка түрлөрү боюнча айырмачылыктар жок.

Жалданма жумушчу болуп иштеген балдардын (10,0 пайыз) жана өзү үчүн иштеген балдардын үлүшү (7,7 пайыз) 16-17 жаштагы балдардын ортосунда эң жогору.

6.3. ИШТЕГЕН БАЛДАРДЫН ИШТЕРИНИН ТҮРЛӨРҮ

Иштеген балдардын көпчүлүгү квалификациясы жок жумушчу деген макамга ээ (93,5 пайыз). Айыл чарба чөйрөсүндөгү квалификацияга ээ жумушчулардын үлүшү 4,5 пайызды түзөт, ал эми ири жана чакан өндүрүш ишканаларында иштеген квалификациялуу жумушчулардын үлүшү – 0,7 пайызды түзөт (6.3-таблица).

6.3-таблица. Иштеген балдардын иштин түрү, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү

Кызматы	Эркек балдар	Кыздар	Жаш курагы				Шаар	Айыл	Бардыгы	
			5	6-13	14-15	16-17			N	%
			жаш	жаш	жаш	жаш				
%	%	%	%	%	%	%	%	%		
Адистер, жардамчы персонал жана кеңсе кызматкерлери	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,8	0,1	1 017	0,2
Тейлөө тармагынын жумушчулары	0,9	1,6	0,0	0,4	0,9	3,3	4,0	0,6	6 560	1,1
Айыл, токой, аңчылык чарбаларынын, балык уулоочулук ишканаларынын квалификациялуу жумушчулары	4,8	3,9	0,0	0,0	10,5	10,6	0,8	5,1	25 908	4,5
Ири жана чакан өнөр жай ишканаларынын квалификациялуу жумушчулары	0,8	0,5	0,0	0,0	0,0	3,3	1,6	0,5	4 079	0,7
Операторлор, аппаратчылар, орнотмолордун жана машиналардын машинисттери жана слесарь-топтоочулар	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,1	458	0,1
Квалификациясы жок жумушчулар	93,1	94,0	0,0	99,6	88,7	81,6	92,7	93,6	542 541	93,5
Бардыгы	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	580 565	100,0

Балдардын анча чоң эмес бөлүгү тейлөө тармагынын кызматкерлери болуп саналат (1,1 пайыз). Жардамчы персонал, кеңсе кызматкери, тейлөө тармагынын жумушчулары, операторлор, аппаратчылар, орнотмолордун жана машиналардын машинисттери жана слесарь-топтоочулар сыяктуу башка кесиптерде балдар 0,1 пайыздан иштешет.

Квалификациялуу иш менен алектенген балдардын саны 16-17 жаш курактык топтордо бир топ көп: айыл чарбасында – 10,6 пайыз; өнөр жай өндүрүшүндө – 3,3 пайыз; тейлөө тармагында – 3,3 пайыз; адистер жана жардамчы персонал – 0,8 пайыз; операторлор, аппаратчылар, машинисттер – 0,4 пайыз.

6.4. ЖУМАЛЫК ИШ СААТТАР

Ар бир иштеген бала бир жумада орточо 15,1 саат иштейт (6.4-таблица). Аптадагы иш сааттардын саны балдардын жаш курагына жараша көбөйөт, т.а., баланын жашы жогорулаган сайын иштеген сааттары да ошончо көбөйөт. 14-15 жаш курактык топтогу балдардын жумалык иш сааттарынын узактыгы 16,7 саатты, ошол эле убакта 16-17 жаштагы балдардын жумалык иш саатынын узактыгы 22,1 саатты түзөт. Ошол эле убакта жумушка кабыл алуунун минималдык жаш курагынан кичүү жаш курактагы (6-13) иштеген балдардын иш жумалыгы 12 саатты түзөт.

6.4-таблица. Балдардын жумадагы иштеринин жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча орточо узактыгы

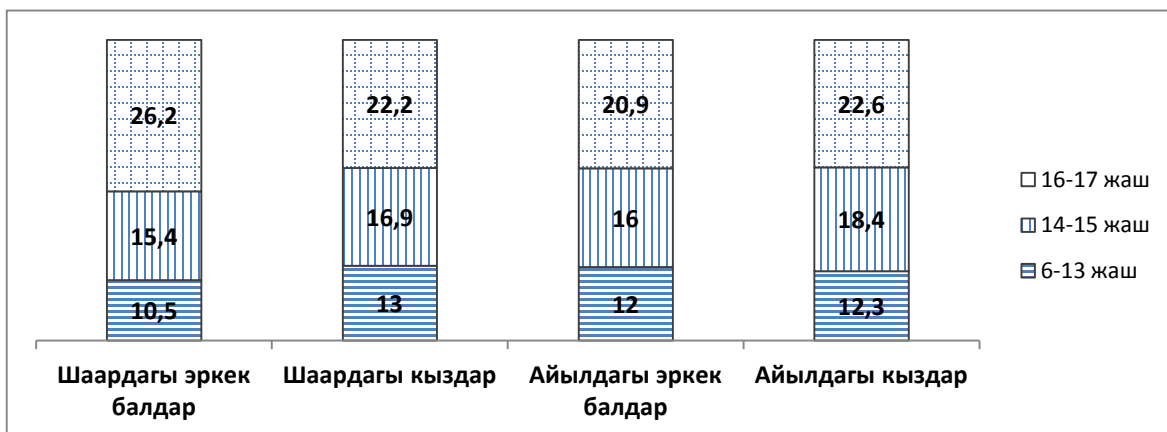
<i>сааттар менен</i>			
Негизги мүнөздөмөлөр	Эркек балдар	Кыздар	Бардыгы
Бардыгы			
5 жаш	...	...	...
6-13 жаш	11,8	12,4	12,0
14-15 жаш	15,9	18,2	16,7
16-17 жаш	21,8	22,6	22,1
Бардыгы	14,8	15,7	15,1
Шаар			
5 жаш	...	...	...
6-13 жаш	10,5	13,0	11,4
14-15 жаш	15,4	16,9	15,8
16-17 жаш	26,2	22,2	24,7
Бардыгы	15,2	16,1	15,5
Айыл			
5 жаш	...	...	...
6-13 жаш	12,0	12,3	12,1
14-15 жаш	16,0	18,4	16,9
16-17 жаш	20,9	22,6	21,5
Бардыгы	14,7	15,7	15,1

Кыздардын иш жумалыгы эркек балдарга салыштырмалуу 0,9 саатка узагыраак. Бул тенденция бардык жаш курактык топтордо сакталат. Иш жумалыгынын узактыгы боюнча максималдуу айырма (2,3 саат) 14-15 жаш курактык топтордо белгиленди.

Шаардык балдар (15,5 саат) менен айылдык балдардын (15,1) иш жумалыгында аз гана айырма бар. Ошол эле убакта эркек балдар менен кыздардын ортосунда жаш куракка жана жашаган жерге көз каранды болгон айырмачылыктар байкалат. Маселен, айыл жергесинде кыздардын иш жумалыгынын узактыгы бардык жаш курактык топтордогу эркек балдардын иш жумалыгынын узактыгы салыштырмалуу узагыраак келет.

Ал эми шаарларда балдардын жумалык иш саатынан ашыкча иштөө тенденциясы бардык жаш курактык топтордо сактала бербейт: 16-17 жаштагы эркек балдар кыздарга салыштырмалуу (26,2 саат 22,2 саатка каршы) орточо 4 саатка көбүрөөк иштешет. Шаардык кыздардын иш жумалыгын орточо максималдуу узактыгы (22,2 саат) айылдык кыздардын максималдуу жумалык иш саатынан (22,6) дээрлик айырмаланбайт. Ошол эле убакта шаардык эркек балдардын иш жумалыгынын максималдуу узактыгы (26,2 саат) айыл жериндеги эркек балдардын жумалык иш саатына (20,9 саат) салыштырмалуу 5,7 саатка көп.

6.2-сүрөт. Балдардын жумадагы иштеринин жаш курак, жыныс жана жашаган жери боюнча орточо узактыгы

6.5-таблицада балдардын жумадагы иш узактыгы ишмердиктин тармактары боюнча көрсөтүлдү.

Жумуштуулуктун бир катар тармактарында аз гана сандагы балдар иштегенине карабастан, иш убактысынын көрсөткүчү жогору болууда, т.а., ал тармактардын түпкүлүгү потенциалдуу кооптуу болуп саналат. Маселен, балдар көркөм өнөр жана көңүл ачуу чөйрөсүндө жумасына 36 сааттан ашык (60,0), кесиптик, илимий жана техникалык ишмердикте 59,6 саат, мейманкана жана ресторан бизнесинде 46,7 саат, дүң жана чекене соодада (31,7 саат) жана иштетүү өнөр жайда 26,1 саат иштешет.

Эркек балдар менен кыздардын иш жумалыгынын узактыгы ишмердиктин чөйрөсүнө жараша айырмаланат: Балдар беш тармакта 36 сааттан ашык иштешет (дүң жана чекене соода; мейманкана жана ресторан; кесиптик, илимий жана техникалык ишмердик; көркөм өнөр жана көңүл ачуу; жана башка тейлөө ишмердиги), ал эми кыздар – бир гана (мейманкана жана ресторан) тармакта 36 сааттан ашык иштешет.

Шаардык балдардын иш жумалыгынын узактыгы айылдык балдардын убактысына салыштырмалуу бир кыйла жогору (19,4 саат 12,7 саатка каршы). Шаардык балдардын иш жумалыгынын эң жогорку узактыгы (66,0 саат) кесиптик илимий жана техникалык ишмердик чөйрөсүндө, ал эми айылдык балдардын иш жумалыгынын эң жогорку узактыгы (46,0 саат) – мейманкана жана ресторан ишмердиги тармагында белгиленди.

6.5 -таблица. Иштеген балдардын иш жумасынын узактыгынын тармактар, жыныс, жаш курак жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү

Негизги мүнөздө мөлөр	(саат менен)													
	Айыл чарбасы, токой чарбасы жана балык уулоочулук	Пайдалуу кендерди казуу	Иштетүү өнөр жайы	Курулуш	Дүң жана чеке соода; автомобилдерди жана мотоциклдерди оңдоо	Мейманкана жана ресторан ишмердиги	Маалымат жана байланыш	Кесиптик, илимий жана техникалык ишмердик	Административдик жана көмөкчү ишмердик	Билим берүү	Искусство, көңүл ачуу жана эс алуу	Башка тейлөө ишмердиги	Жалдаган жумушчулары бар жеке ү-ч ишмердиги; жеке ү-ч өздүк керектөөсү үчүн ар түрдүү товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүүсү	
Бардыгы	14,5	15,0	26,1	28,7	31,7	46,7	20,0	59,6	22,0	13,9	60,0	46,5	17,1	
Жыныс														
Эркек балдар	14,0	15,0	30,6	28,8	40,1	45,6	...	59,6	22,0	20,1	60,0	53,0	13,5	
Кыздар	15,5	...	19,4	28,0	17,6	48,7	20,0	...	...	4,2	...	14,0	19,8	
Жаш курактык топтор														
5 жаш	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
6-13 жаш	12,0	...	10,6	...	10,3	...	...	...	...	...	...	...	10,0	
14-15 жаш	16,7	...	16,9	33,2	14,9	...	...	...	22,0	...	...	...	15,1	
16-17 жаш	20,0	15,0	41,7	27,8	44,0	46,7	20,0	59,6	...	13,9	60,0	46,5	22,5	
Жашаган жери														
Шаар	13,4	...	24,1	42,9	25,0	48,3	20,0	66,0	22,0	5,7	60,0	46,5	19,4	
Айыл	14,7	15,0	27,1	16,2	35,9	46,0	...	12,0	...	20,0	...	...	12,7	

Кыргыз Республикасынын мыйзамы менен 14-15 жаштагы балдардын иштөө убактысы жумасына 24 сааттан, ал эми 16-17 жаштагы балдарга – 36 сааттан ашпай турганы бекитилген. Ал эми окуу менен жумушту айкалыштырган беш күндүк иш жумалыгынын узактыгы 14-15 жаштагылар үчүн 12,5 сааттан, 16-17 жаштагылар үчүн – 17,5 сааттан ашпашы керек. 6.6-таблицада иштеген балдардын иштеген сааттарынын жыныс, жаш курактык топ жана жашаган жери боюнча орточо узактыгы чагылдырылган. Бардык иштеген балдар эки топко – иш менен гана алек болгондор

жана окуусу менен жумушун айкалыштыргандар болуп бөлүнгөн. Талдоо ал топтордун ар бирине өз-өзүнчө жүргүзүлдү.

6.6 -таблица. Иштеген балдардын иш жумасынын жыныс, жаш курактык топ, жашаган жери жана мектепке баруулары боюнча орточо узактыгы

Негизги мүнөздөмөлөр	Иштеген жана мектепте окуган балдар	Иш менен гана алек болгондор
Жалпы		
5 жаш	...	...
6-13 жаш	12,0	11,5
14-15 жаш	16,6	33,6
16-17 жаш	19,7	33,7
Бардыгы	14,4	29,3
Эркек балдар		
5 жаш	...	...
6-13 жаш	11,8	8,8
14-15 жаш	15,7	35,1
16-17 жаш	18,6	36,0
Бардыгы	13,9	30,5
Кыздар		
5 жаш	...	...
6-13 жаш	12,3	17,9
14-15 жаш	18,1	29,7
16-17 жаш	21,5	28,6
Бардыгы	15,3	26,7
Шаар		
5 жаш	...	...
6-13 жаш	11,5	6,3
14-15 жаш	15,2	34,9
16-17 жаш	19,4	40,2
Бардыгы	13,8	37,2
Айыл		
5 жаш	...	...
6-13 жаш	12,1	12,0
14-15 жаш	16,8	32,9
16-17 жаш	19,7	31,6
Бардыгы	14,5	27,1

Иш менен гана алек болгон балдардын жумалык иш сааттарынын узактыгы

6.6-таблицанын маалыматтары иш менен гана алек болгон 6-13 жаш курактык топтогу балдардын иш жумалыгынын узактыгы 11,5 саатты түзө тургандыгын көрсөтөт. Ошону менен бирге 14 жашка чейинки балдардын эмгегине улуттук мыйзамдар тыюу саларын белгилей кетүү керек.

Ушул эле категориядагы 14-15 жаш курактык топтордогу балдар (т.а., иш менен гана алек болгондор) үчүн бул көрсөткүч 33,6 саатты түзөт, бул мыйзам менен белгиленген ченемден (24 саат) ашыкча болуп саналат. Ошону менен бирге 16-17 жаштагы жумасына 33,7 саат иштеген балдардын эмгеги мыйзам талабына туура келет.

Эркек балдар менен кыздардын ортосундагы иш жумалыктын узактыгында айырмачылыктар байкалат. 6-13 жаштагы иш менен гана алек болгон балдар жумасына 8,8 саат, ошол эле убакта бул категориядагы кыздар жумасына 17,9 саат иштешет. 14-15 жаштагы эркек балдар 35,1 саат (чектөөнү 11,1 саатка ашыруу менен), ал эми кыздар – 29,7 саат (чектөөнү 5,7 саатка ашыруу менен) иштешет. 16-17 жаштагы балдардын тобунда жумалык иш саатын чектөөдөн ашыра (36,0 саатка) иштөө эркек балдарда гана аныкталды (36,0 саат). Бул топтогу кыздар 28,6 саат эмгектенишет, бул көрсөткүч мыйзам талабына туура келет.

Иш менен гана алек болгон айылдык балдар мыйзам менен бекитилген ар жумалык иш саатын 14-15 жаш курактык топто 8,9 саатка ашыкча иштешет, ал эми 16-17 жаш курактык топто иш убактысынын узактыгы бекитилген чекте болгон, ошол эле убакта шаар жериндеги иш менен гана алек болгон балдар бекитилген чектөөлөрдү 14-15 жаш курактык топто 10,9 саатка жана 15-16 жаш курактык топтогу балдар 4,2 саатка ашыра иштешет.

Окуусу менен жумушун айкалыштырган балдардын жумалык иш сааттары

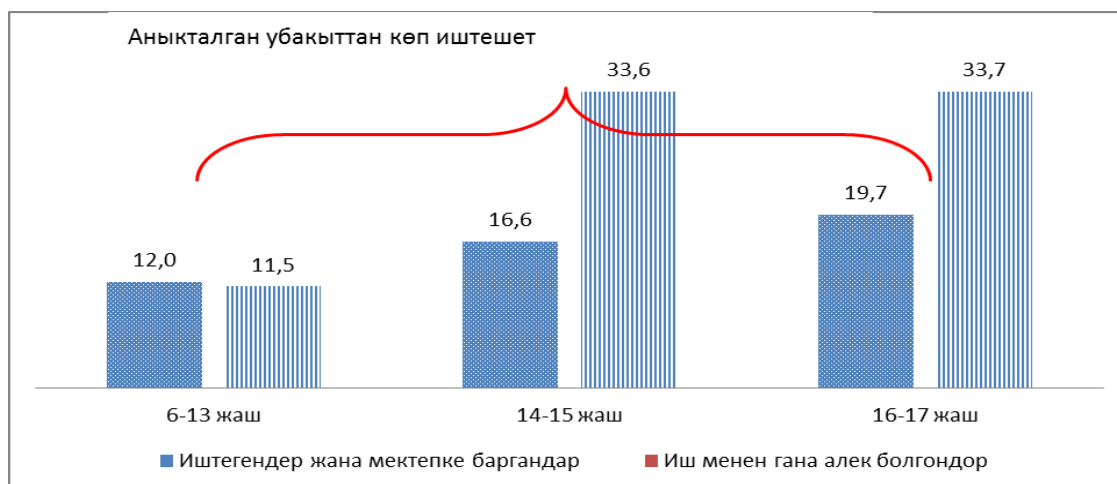
6.6-таблицада көрүнүп тургандай, мектепке баруу менен жумушун айкалыштырган 6-13 жаштагы балдардын иш жумалыгынын узактыгы жумасына 12 саатты түзөт, ошону менен бирге улуттук мыйзамдар менен 14 жашка чейинки балдардын эмгегине тыюу салынат.

Иш менен окуусун айкалыштырган 14-15 жаштагы балдар жумасына 19,7 саат иштешет, бул мыйзам белгиленген ченемди бузат (17,5 саат). Иш менен окууну айкалыштырган 16-17 жаштагы балдар жумасына 19,7 саат иштешет, бул дагы алардын жаш курагы үчүн мыйзам тарабынан уруксат берилген ченемден ашат (17,5 саат).

Иш менен окууну айкалыштырган кыздарда мыйзам менен бекитилген жумалык иш саатынан ашыкча иштөө эркек балдарга салыштырмалуу жогору: 14-15 жаштагы кыздар максималдуу уруксат берилген убакыттан 5,6 саатка ашыкча иштешет, ал эми эркек балдар – 3,2 саат көбүрөөк иштешет; 15-16 жаштагы балдардын арасында кыздар жума сайын жол берилген чектен 4 саатка көп, ал эми эркек балдар – 1,1 саатка көбүрөөк иштешет.

Айыл жериндеги мыйзамдуу бекитилген ар жумалык иш саатынан ашыкча иштеген балдардын саны (14-15 жаш курактык топто - 4,3 саат жана 16-17 жаш курактык топто - 2,2) шаар жерине караганда (14-15 жаш курактык топто 2,7 саат жана 16-17 жаш курактык топто 1,9 саат) абдан көп.

6.3 сүрөт. Жумушун окуу менен айкалыштырган жана айкалыштырбаган балдардын жумалык иш сааттары

Ошентип, 6.3 сүрөттө көрүнүп тургандай, окуу менен ишти айкалыштырган бардык жаш курактык топтордогу балдардын мыйзамдуу белгиленген жумалык сааттан ашыра иштегендиги байкалат. Ошону менен бирге айыл жергесиндеги балдарда, ошондой эле кыздар арасында уруксат берилген жумалык убакыттын чегинен ашыра иштөө көбүрөөк деңгээлде кезигет. Ушундан улам жумуш менен окууну айкалыштыруу балдардын билим алуусуна терс таасир тийгизет деп ишенимдүү айтууга болот.

Иш менен окууну айкалыштырбаган балдарда жумалык белгиленген сааттан ашыкча иштөө 6-13 жана 14-15 жаш курактык топтордо, ошондой эле 16-17 жаштардагы эркек балдар арасында аныкталды. Бул топтогу 16-17 жаштагы, ошондой эле бул жаш курактагы балдар жана айыл жеринде жашаган мыйзам тарабынан аныкталган жумалык убакыттан ашырбай иштешет. Ошону менен бирге 14-15 жана 16-17 жаштагы жумуш менен окууну айкалыштырбаган шаар жериндеги балдарда айыл жергесиндеги балдарга караганда мыйзам тарабынан бекитилген жумалык иш саатын ашыра иштөө көп кездешет. 6-13 жаш курактык топтор үчүн тескери тенденция мүнөздүү.

6.5. БАЛДАРГА ЭМГЕК АКЫ ТӨЛӨӨНҮН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ

Бардык иштеген балдарга иштеген ишинен тапкан орточо айлык кирешеси тууралуу суроо берилди. Ал эми үй-бүлө жумушчусу катары иштеген балдардын кирешеси акчалай эквивалентке которулду.

Иштеген балдардын бир айлык орточо эмгек акысы 4087,4 сомду түзөт (6.7-таблица). Балдардын жаш курагына жараша эмгек акынын өлчөмүнүн 6-13 жаштагы балдардагы 2891,7 сомдон 16-17 жаштагы балдардагы 5498,5 сомго чейин өскөнү байкалат. Жалпысынан эркек балдардын ишине кыздардын ишине караганда көп төлөнөт (4384,2 сом 3518,4 сомго каршы). Бирок бул тенденция 16-17 жаштагы (3265,2 сом 2471,1 сомго каршы) жана 16-17 жаштагы балдар үчүн гана мүнөздүү. Кичи жаш курактык топтордогу кыздар мындан айырмаланып, жасаган иши үчүн эркек балдардан көп акы алышат (3273,3 сом 2652,8 сомго каршы).

Шаардык балдар жумушу үчүн айылдык балдарга салыштырмалуу бир кыйла жогору эмгек акы алышат (тиешелүүлүгүнө жараша 5346,1 жана 3893,2 сом).

6.7-таблица. Иштеген балдардын айлык эмгек акысынын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча орточо өлчөмү

(сом менен)

Мүнөздөмөлөр	Эркек балдар	Кыздар	Бардыгы
Бардыгы	4 384,2	3 518,4	4 087,4
Жаш курактык топтор			
5 жаш	...	...	...
6-13 жаш	2 652,8	3 273,3	2 891,7
14-15 жаш	3 265,2	2 471,1	2 925,9
16-17 жаш	5 795,8	4 658,2	5 489,5
Жашаган жери			
Шаар	5 743,3	4 442,8	5 346,1
Айыл	4 160,6	3 393,4	3 893,2

6.6. ЖУМУШТУ АТКАРУУНУН УБАКТЫСЫ

Иштеген балдардын эң көп пайызы түштөн кийин жана кечинде иштешет. Ар бир бешинчи бала (20,6 пайыз) кээде күндүзү, айрым учурларда кечкисин иштей турганын билдирген. Ал эми ар бир он баланын бирөөсү (11,3 пайыз) жумушту күндүз (таңкы саат бдан кечки саат бга чейин) аткарат. Коркунуч топторуна кечинде жана түнкү мөөнөттө иштеген балдар (2,3 пайыз) түш болушат (кечки саат бдан кийин).

Иштеген эркек балдар менен кыздар арасында жумушту аткаруунун убактысы боюнча айырмачылык жок (6.8-таблица). Ал эми кечинде жана түнкү мезгилде иштеген балдардын саны жаш куракка жараша 6-13 жаштагылардагы 1,3 пайыздан 16-17 жаштагылардагы 5,1 пайызга чейин көбөйөт. Эркек балдар менен кыздардын ортосундагы иш убактысы боюнча айырмачылыктар жок. Ошол эле убакта жашаган жерине жараша айрым айырмачылыктар байкалат: шаарларда таңкы саат бдан кечки саат бга чейин иштеген балдардын үлүшү 20,9 пайызды, ал эми айыл жергесинде 9,7 пайызды түзөт.

6.8 -таблица. Иштеген балдардын жумуш аткарган убактысынын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү

Негизги мүнөздөмөлөр	Бардык балдар								
	Күндүз (таңкы саат бдан кечки саат бга чейин)		Кечинде же түндө (кечки саат бдан кийин)		Түштөн кийин жана кечинде		Кээде күндүзү кээде кечинде		Бардыгы
	N	%	N	%	N	%	N	%	
Бардыгы	65 524	11,3	13 386	2,3	331 731	57,1	119 844	20,6	580 565
Жынысы									
Эркек балдар	38 297	10,4	8 821	2,4	212 113	57,6	77 825	21,1	368 192
Кыздар	27 227	12,8	4 565	2,1	119 618	56,3	42 019	19,8	212 372

Жаш курактык топтор

5 жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6-13 жаш	31 641	9,4	4 439	1,3	190 774	56,9	76 589	22,8	335 315
14-15 жаш	13 765	11,4	2 613	2,2	75 723	62,9	17 678	14,7	120 335
16-17 жаш	20 118	16,1	6 334	5,1	65 234	52,2	25 577	20,5	124 915

Жашаган жери

Шаар	17 615	20,9	2 340	2,8	43 681	51,7	14 026	16,6	84 455
Айыл	47 909	9,7	11 046	2,2	288 051	58,1	105 818	21,3	496 110

6.9-таблицадагы маалыматтар боюнча иштеген жана мектепке барган балдардын көпчүлүгү жумушка окуудан кийин барышат (64,0 пайыз), ар бир бешинчи бала түштөн кийин жана кечинде иштейт (24,1 пайыз), ал эми 6,1 пайыз балдар сабакка баруудан мурун иштешет. Балдардын анча чоң эмес бөлүгү (1,4 пайызы) мектепте калтырган сабактардын убагында иштешет. Мектепке барбай иштеген балдардын үлүшү улуу жаш курактык топтордун арасында көбөйүүдө жана 16-17 жаштардагы балдар арасында 2,2 пайызды түзөт. Айылдык балдардын арасындагы иштеген жана мектепке барбаган балдардын үлүшү (1,6 пайыз) шаардык балдарга (0,4 пайыз) караганда олуттуу көп.

6.9 -таблица. Мектепте барган, иштеген балдардын жумуш аткарган убактысынын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү

Негизги мүнөздөмөлөр	Мектептен кийин		Мектепке чейин		Түштөн кийин жана кечинде		Мектепте калтырган сабак/күндөр убагында		Бардыгы N.
	N.	%	N.	%	N.	%	N.	%	
Бардыгы	353 284	64,0	33 740	6,1	133 216	24,1	7 856	1,4	552 436
Жынысы									
Эркек балдар	220 029	63,1	20 364	5,8	87 173	25,0	5 632	1,6	348 731
Кыздар	133 255	65,4	13 376	6,6	46 043	22,6	2 224	1,1	203 706
Жаш курактык топтор									
5 жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6-13 жаш	200 034	60,7	26 781	8,1	81 517	24,7	3 904	1,2	329 792
14-15 жаш	86 842	72,9	2 903	2,4	23 139	19,4	1 691	1,4	119 088
16-17 жаш	66 407	64,1	4 055	3,9	28 560	27,6	2 261	2,2	103 556
Жашаган жери									
Шаар	47 654	60,8	4 126	5,3	20 635	26,3	276	0,4	78 350
Айыл	305 630	64,5	29 614	6,2	112 582	23,7	7 580	1,6	474 086

7. БАЛДАР ЭМГЕГИ ЖАНА КООПТУУ ИШ

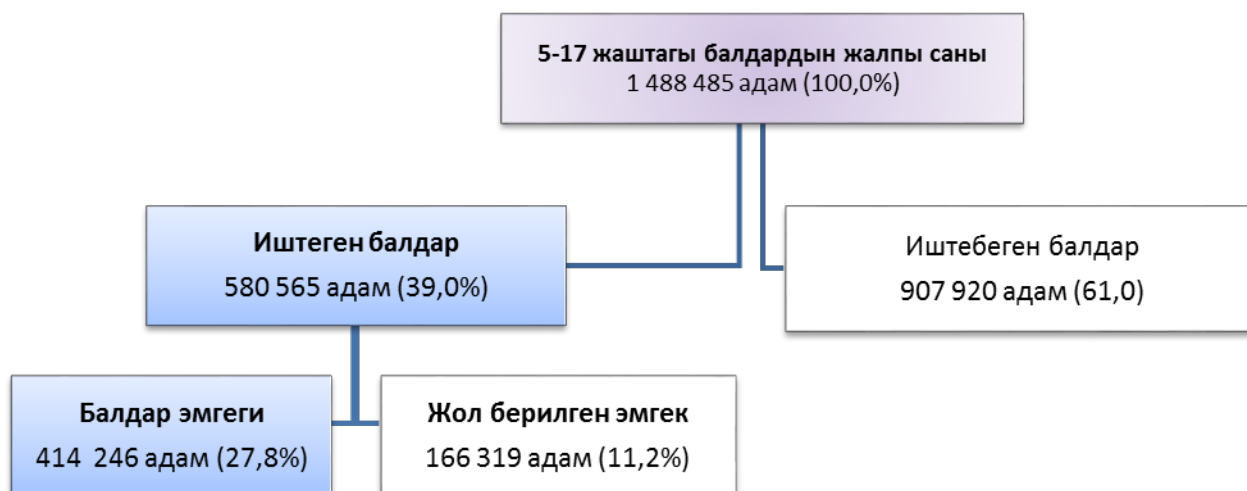
Бул бөлүмдө балдар эмгегинин масштабы жана балдар эмгегинде, балдар эмгегинин кооптуу формаларында, ошондой эле балдар эмгегинин башка формаларында иштеген балдардын саны

жөнүндө маалыматтар балдардын жаш курактык тобуна, алардын жашаган жерине жана жетиштүү жашоосунун деңгээлине жараша берилет.

7.1. БАЛДАР ЭМГЕГИНИН МАСШТАБЫ

7.1-таблицада балдардын негизги демографиялык мүнөздөмөлөрдөн көз каранды болгон учурдагы жумуштуулугунун макамы боюнча абсолюттук жана пайыздык бөлүнүшү көрсөтүлгөн. Алынган натыйжаларга ылайык изилдөөгө тартылган балдардын жалпы санынын 11,2 пайызы жол берилген иште эмгектенет жана 61,0 пайызы иштебегендер категориясына кирет, ал эми 27,8 пайызы балдар эмгегинде иштейт. Башкача айтканда, республикада жашаган балдардын кеминде ар бир төртүнчүсү же жалпысынан 414 246сы баланын акыл-эстик, физикалык жана социалдык өсүүсүнө терс таасир тийгизе турган ишке тартылат. Башкача айтканда, республикада жашаган 5-17 жаштагы жалпы популяциядагы (414 246) кеминде ар бир төртүнчү бала иштеген бала болуп саналат жана бул балдар баланын акыл-эстик, физикалык жана социалдык өсүүсүнө терс таасир менен коштолгон ишмердикке тартылышкан.

7.1-сүрөт. Балдар эмгегинин масштабы

Жыныс, жаш курак жана жашаган жери сыяктуу негизги демографиялык мүнөздөмөлөр балдардын жана өспүрүмдөрдүн балдар эмгегине жана жол берилген эмгекке тартылуу ыктымалдуулугуна олуттуу таасир тийгизет. Эркек балдар кыздарга караганда балдар эмгеги менен жол берилген эмгекте көп эмгектенишет. Маселен, балдар эмгегиндеги эркек балдардын үлүшү (31,6 пайыз) кыздардын үлүшүнөн (23,5 пайыз) 1,4 эсе көп, ал эми жол берилген эмгекте иштеген эркек балдардын үлүшү (14,8 пайыз) иштердин бул түрлөрүн аткарган кыздардын үлүшүнөн эки эсе көп (7,0 пайыз).

Балдар эмгегинде жана жол берилген эмгекте иштеген балдардын жалпыланган үлүшү жаш курак менен көбөйөт. Балдар эмгегинде иштеген балдардын эң көп үлүшү 14-15 жаш курактык топто (40,5 пайыз) белгиленди.

Бул көрсөткүч мыйзам 14 жаштан баштап иштөөгө уруксат бергендигине байланыштуу улуу жаш курактагы балдардын жол берилген эмгекке көп катышкандыктары менен шартталат (14-15 жаш курактык категориядагылар үчүн - 14,6 пайыз, 16-17 жаш курактык категориядагылар үчүн - 27,9 пайыз).

Балдар эмгеги жана жол берилген эмгек айыл жеринде көп таралган. Маселен, айыл жериндеги балдар эмгегине тартылган балдардын үлүшү шаар жериндеги тийиштүү көрсөткүчтү (тиешелүүлүгүнө жараша 35,1 жана 12,1 пайыз) дээрлик үч эсе көп, ошондой эле жол берилген эмгекте эмгектенген балдардын арасында балдар эмгегинин тийиштүү үлүшү айыл жериндеги балдардын үлүшү шаар жериндеги балдарга караганда эки эсе көп (13,5 жана 6,0 пайыз) экендигин күбөлөндүрөт.

7.1-таблица. Балдар эмгегинде, жол берилген эмгекте иштеген балдардын жана иштебеген балдардын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча саны жана пайызы

Негизги мүнөздө-мөлөр	Балдар эмгеги		Жол берилген эмгек		Иштебеген балдар		Бардык балдар	
	N	балдар-дын жалпы санынын %	N	% балдар-дын жалпы саныны н	N	% балдар-дын жалпы саныны н	N	% балдар-дын жалпы саныны н
Бардыгы	414 246	27,8	166 319	11,2	907 921	61,0	1 488 485	100,0
Жыныс								
Эркек балдар	250 836	31,6	117 356	14,8	425 763	53,6	793 956	100,0
Кыздар	163 409	23,5	48 963	7,0	482 157	69,4	694 530	100,0
Жаш курактык топтор								
5 жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	128 244	100,0	128 244	100,0
6-13 жаш	260 229	28,0	75 086	8,1	593 266	63,9	928 581	100,0
14-15 жаш	88 510	40,5	31 825	14,6	98 225	44,9	218 560	100,0
16-17	65 507	30,7	59 408	27,9	88 185	41,4	213 100	100,0
Жашаган жери								
Шаар	56 370	12,1	28 085	6,0	383 211	81,9	467 666	100,0
Айыл	357 876	35,1	138 234	13,5	524 710	51,4	1 020 819	100,0

7.2-таблица балдардын балдар эмгегине тартылуудагы жаш курактык өзгөчөлүктөрү негизинен балдардын жынысынан жана жашаган жеринен көз каранды болбой тургандыгын көрсөтөт: балдар эмгегиндеги балдардын үлүшү 14-15 жаш куракта максималдуу жана 16-17 жаш куракта төмөндөйт. Мындай тенденция байкалбаган балдардын жалгыз категориясы – шаардагы калктуу пункттардагы кыздар. Алардын балдар эмгегине катышуу ыктымалдуулугу алардын бойго жетүү зарылчылыгына жараша жогорулайт.

16 жаштан 17 жашка чейинки балдардын арасындагы балдар эмгегинин деңгээли 14-15 жаштагы балдарга салыштырганда төмөн жана бул айырма айыл жериндеги калктуу пункттарда көп байкалат. Маселен, шаарда бул көрсөткүч 2 пайыздык пунктка (16-17 жана 14-15 жаш курактык топтор үчүн тиешелүүлүгүнө жараша 20,1 пайыздан 17,8 пайызга), ал эми айыл жерлеринде – 11,4 пайыздык пунктка (тиешелүүлүгүнө жараша 48,4 пайыздан 37,0 пайызга чейин) төмөндөйт.

Эркек балдарда балдар эмгегине катышуунун кыздарга караганда бир топ көп төмөндөшү байкалат. Маселен, эркек балдарда бул көрсөткүч бойго жетүү зарылчылыгына жараша 10,6

пайыздык пунктка (14-15 жаш курактагы 44,3 пайыздан 16-17 жаш курактагы 33,7 пайызга чейин), ал эми кыздарда 8,6 пайыз (тиешелүүлүгүнө жараша 36,0 пайыздан 27,4 пайызга чейин) төмөндөйт.

7.2-таблица. Балдар эмгегиндеги балдардын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча саны жана пайызы

Негизги мүнөздөмөлөр	Балдар эмгеги		
	N	балдардын жалпы санынын %	балдардын жалпы санынын %
Бардыгы			
Эркек балдар	5 жаш	0,0	0,0
	6-13 жаш	160 327	32,1
	14-15 жаш	52 627	44,3
	16-17	37 882	33,7
	Бардыгы	250 836	31,6
Кыздар	5 жаш	0,0	0,0
	6-13 жаш	99 902	23,3
	14-15 жаш	35 883	36,0
	16-17	27 625	27,4
	Бардыгы	163 409	23,5
Бардыгы	5 жаш	0,0	0,0
	6-13 жаш	260 229	28,0
	14-15 жаш	88 510	40,5
	16-17	65 507	30,7
	Бардыгы	414 246	27,8
Шаар			
Эркек балдар	5 жаш	0,0	0,0
	6-13 жаш	19 151	11,8
	14-15 жаш	8 875	25,9
	16-17	7 190	21,2
	Бардыгы	35 216	13,9
Кыздар	5 жаш	0,0	0,0
	6-13 жаш	12 611	9,5
	14-15 жаш	3 453	12,8
	16-17	5 090	14,5
	Бардыгы	21 154	9,9
Бардыгы	5 жаш	0,0	0,0
	6-13 жаш	31 762	10,8
	14-15 жаш	12 328	20,1
	16-17	12 279	17,8
	Бардыгы	56 370	12,1
Айыл			
Эркек балдар	5 жаш	0,0	0,0
	6-13 жаш	141 176	41,8
	14-15 жаш	43 752	51,7
	16-17	30 692	39,1

Негизги мүнөздөмөлөр	Балдар эмгеги			
	N	балдардын жалпы санынын %	балдардын жалпы санынын %	
Кыздар	Бардыгы	215 621	39,9	68,8
	5 жаш	0,0	0,0	0,0
	6-13 жаш	87 290	29,5	81,4
	14-15 жаш	32 429	44,6	84,6
	16-17	22 535	34,4	61,0
Бардыгы	Бардыгы	142 255	29,6	77,9
	5 жаш	0,0	0,0	0,0
	6-13 жаш	228 467	36,0	79,3
	14-15 жаш	76 181	48,4	73,3
	16-17	53 228	37,0	51,1
	Бардыгы	357 876	35,1	72,1

7.3-таблицада көрүнүп тургандай, иштеген балдардын 71,4 пайызы балдар эмгегинде иштейт. Демек, мындай иштер бардык иштеген балдардын үчтөн экисинен көбүнүн өсүүсүнө зыян тийгизет.

Алынган маалыматтарга ылайык балдардын балдар эмгегине тартылуу деңгээли баланын жашаган облусуна жараша айырмаланат. Маселен, балдар эмгегинин бир топ жогорку көрсөткүчтөрү Нарын (облустагы балдардын жалпы санынын 39,5 пайызы), Жалал-Абад (37,3 пайыз) жана Ош облустарында (36,2 пайыз) катталды. Калктын жашоо деңгээли боюнча алда канча “жакшы” көрсөткүчтөрү бар облустарда балдар эмгегинин салыштырмалуу төмөнкү көрсөткүчтөрү байкалат: Бишкек шаары (6,0 пайыз), Ош шаары (15,1 пайыз) жана Чүй облусу (19,1 пайыз).

Жалпысынан алганда, үй чарбанын жетиштүү жашоосу менен балдар эмгегинин деңгээлинин ортосунда кайтарым-пропорционалдуу байланыш байкалат: балдар эмгегине тартылган балдардын үлүшү кирешенин көбөйүшү менен азаят. Анда кирешеси эң төмөнкү үй чарбалардагы ар бир үчүнчү бала (28,7 пайыз) балдар эмгегинде эмгектенет, ал эми камсыз болгон үй чарбаларда бул көрсөткүч 8,8 пайыздык пунктка төмөн жана 19,9 пайызды түзөт.

7.3-таблица. Балдар эмгегиндеги балдардын географиялык дезагрегация жана кирешенин квинтилдери боюнча саны жана пайызы

Негизги мүнөздөмөлөр	Балдар эмгеги		
	N	балдардын жалпы санынын %	иштеген балдардын %
Бардыгы	414 246	27,8	71,4
Жашаган жери			
Шаар	56 370	12,1	66,7
Айыл	357 876	35,1	72,1

Негизги мүнөздөмөлөр	Балдар эмгеги		
	N	балдардын жалпы санынын %	иштеген балдардын %
Облусу			
Баткен	31 052	25,5	72,5
Жалал-Абад	114 711	37,3	76,5
Ысык-Көл	34 701	28,6	59,3
Нарын	31 595	39,5	80,2
Ош	122 680	36,2	72,2
Талас	23 060	29,6	63,6
Чүй	35 321	19,1	72,1
Бишкек ш.	11 735	6,0	66,0
Ош ш.	9 390	15,1	55,9
Кирешелердин квинтилдери			
I жакыр	103 134	28,7	73,0
II	110 621	33,1	76,3
III	89 319	28,2	66,7
IV	76 395	25,1	70,6
V бай	34 777	19,9	66,7

7.4-таблицанын маалыматтары балдар эмгегинде иштеген балдардын басымдуу көпчүлүгү (66,7 пайыз) кооптуу иштерди аткара тургандыгын көрсөтөт. Ошону менен бирге ушул көрсөткүч боюнча анча чоң эмес гендердик айырмачылыктар бар. Маселен, эркек балдар (69,4 пайыз) кооптуу иштерде кыздарга (62,4 пайыз) караганда көп иштешет.

Балдар эмгегинде иштеген кенже жаш курактык категориядагы балдардын 83,6 пайызга жакынынын коркунучтун ар түрдүү түрүнө кабылгандыгы изилдөөнүн жүрүшүндөгү өзгөчө коркунучтуу деп катталган факт болуп саналат. Бул көрсөткүч 14-15 бир аз улуу жаш курактык категорияда үч эсе (27,3 пайыз) азаят, андан соң кийинки жаш 16-17 курактык топто эки эсе көбөйөт (52,5 пайыз).

Балдардын иштери коркунучтун ар түрдүү түрлөрү менен байланышкан, ошондой эле балдардын жашаган жерине жана регионуну жараша өзгөрөт. Мисалы, айылдарда (68,5 пайыз) бул деңгээл шаарга (55,4 пайыз) караганда олуттуу жогору. Балдар эмгегинде иштеген балдардын арасындагы иштердин кооптуу түрлөрүнө катышуунун эң жогорку көрсөткүчү үч облуста байкалат: Ош (80,7 пайыз), Нарын (71,6 пайыз) жана Чүй облустарында (67,8 пайыз).

Кооптуу иштерге тартылган балдарга салыштырганда эң жогорку цифралар Ош, Нарын жана Чүй облустарына туура келет.

7.4-таблица. Балдар эмгегиндеги балдардын балдар эмгегинин түрлөрү, жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана региону боюнча бөлүнүшү

Негизги мүнөздөмөлөр	Кооптуу иштер		Балдар эмгегинин башка формалары		Балдар эмгегиндеги бардык балдар	
	N	балдар эмгегиндеги балдар %	Саны	балдар эмгегиндеги балдар %	Саны	балдар эмгегиндеги балдар %
Бардыгы	276 218	66,7	138 027	33,3	414 246	100,0
Жыныс						
Эркек балдар	174 206	69,4	76 631	30,6	250 836	100,0
Кыздар	102 013	62,4	61 397	37,6	163 409	100,0
Жаш курактык топтор						
5 жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
6-13 жаш	217 646	83,6	42 583	16,4	260 229	100,0
14-15 жаш	24 157	27,3	64 353	72,7	88 510	100,0
16-17 жаш	34 415	52,5	31 092	47,5	65 507	100,0
Жашаган жери						
Шаар	31 203	55,4	25 167	44,6	56 370	100,0
Айыл	245 016	68,5	112 860	31,5	357 876	100,0
Облусу						
Баткен	17 707	57,0	13 345	43,0	31 052	100,0
Жалал-Абад	68 122	59,4	46 589	40,6	114 711	100,0
Ысык-Көл	18 629	53,7	16 073	46,3	34 701	100,0
Нарын	22 627	71,6	8 968	28,4	31 595	100,0
Ош	98 946	80,7	23 734	19,3	122 680	100,0
Талас	13 767	59,7	9 292	40,3	23 060	100,0
Чүй	23 932	67,8	11 389	32,2	35 321	100,0
Бишкек ш.	7 202	61,4	4 533	38,6	11 735	100,0
Ош ш.	5 287	56,3	4 104	43,7	9 390	100,0

7.5-таблицадагы маалыматтар балдар эмгегине тартылган балдардын негизги үлүшү (95,8 пайыз) айыл чарба тармагында иштей тургандыгын көрсөтөт. Балдар эмгегинде иштеген балдардын калган 4,2 пайызы жумуштуулуктун башка тармактарынын ортосунда бөлүнгөн. Алардын ичинен балдардын жарымынан көбү дүң жана чекене соодада (1,3 пайыз) жана иштетүү өнөр жайында (1,0 пайыз) иштейт.

Балдар эмгегинде иштеген балдардын тармактык жумуштуулугунда олуттуу эмес гендердик айырмачылыктар байкалат. Жалпысынан алганда, кыздар көбүнчө айыл чарбасында (эркек балдар - 95,2 пайыз, кыздар - 96,6 пайыз), ал эми эркек балдар көбүнчө курулушта (эркек балдар - 0,9 пайыз, кыздар - 0,2 пайыз) эмгектенишет.

Балдар эмгегиндеги балдардын иш менен камсыз болуу спектри бойго жетүү зарылчылыгына жараша кеңейет. Маселен, 6-13 жаштагы дээрлик ар бир бала айыл чарбасында иштейт (99,1 пайыз). Бул көрсөткүч иштетүү өнөр жайындагы (2,4 пайыз), курулуштагы (0,9 пайыз) жана жалданма жумушчусу бар жеке үй чарбалардын ишмердигиндеги (0,8 пайыз) жогорку

жумуштуулукка мүнөздүү болгон 14-15 жаш курактык категорияда 95,6 пайызга чейин төмөндөйт. Айыл чарбасындагы жогорку (82,7 пайыз) жумуштуулук менен бирге 16-17 улуу жаш курактык топтогу балдар мейманканаларда жана ресторандарда (2,8 пайыз) иштешет жана кенже жаш курактык топтогу балдарга салыштырмалуу дүң жана чекене соодага (5,3 пайыз) жана курулушка (2,8 пайыз) активдүү тартылышат.

Айыл чарбасы айыл жери үчүн да (97,3 пайыз), шаар жери үчүн да (86,3 пайыз) жумуштуулуктун негизги тармагы болуп саналат. Бирок шаар жериндеги жумуштуулук айыл жерине салыштырмалуу көп түрдүү. Мисалы, жумуштуулуктун башка тармактарында (айыл чарбасынан башка) иштеген балдардын үлүшү шаар жеринде айыл жерине караганда жогору.

7.5-таблица. Балдар эмгегиндеги балдардын жумуштуулуктун тармактары/түрлөрү, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү

Жумуштуулуктун тармагы	Эркек балдар	Кыздар	5 жаш	6-13 жаш	14-15 жаш	16-17 жаш	Шаар	Айыл	Бардыгы	
	%	%	%	%	%	%	%	%	N	%
Айыл чарбасы, токой чарбасы жана балык уулоочулук	95,2	96,6	0,0	99,1	95,6	82,7	86,3	97,3	396750	95,8
Пайдалуу кендерди казуу	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	0,0	0,2	708	0,2
Иштетүү өнөр жайы	1,1	1,0	0,0	0,2	2,4	2,8	2,1	0,9	4324	1,0
Курулуш	0,9	0,2	0,0	0,0	0,9	2,8	3,6	0,2	2583	0,6
Дүң жана чекене соода; автомобильдерди жана мотоциклдерди оңдоо	1,4	1,2	0,0	0,6	0,3	5,3	3,6	0,9	5389	1,3
Мейманканалардын жана ресторандардын ишмердиги	0,5	0,4	0,0	0,0	0,0	2,8	1,0	0,4	1864	0,5
Маалымат жана байланыш	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,8	1,0	0,0	549	0,1
Кесиптик, илимий жана техникалык ишмердик	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,5	0,0	269	0,1
Административдик жана көмөкчү ишмердик	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	27	0,0
Билим берүү	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,1	207	0,1
Искусство, көңүл ачуу жана эс алуу	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,5	0,0	269	0,1
Башка тейлөө ишмердиги	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,3	0,0	156	0,0

Жалданма жумушчулары бар жеке үй чарбалардын ишмердиги	0,2	0,3	0,0	0,1	0,8	0,4	1,2	0,1	1150	0,3
Бардыгы	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	414 246	100,0

Балдар эмгегинде иштеген балдардын көпчүлүгү (92,7 пайыз) квалификациясыз жумушчу макамына ээ. Айыл чарба чөйрөсүндөгү квалификациялуу жумушчулардын үлүшү 5,1 пайызды, тейлөө чөйрөсүндөгү жумушчулардын үлүшү – 1,1 пайызды, ал эми ири жана чакан өнөр жай ишканаларындагы квалификациялуу жумушчулардын үлүшү - 0,7 пайызды түзөт (7.6-таблица).

Квалификациялуу балдар эмгегинде иштеген балдардын үлүшү жаш курак менен көбөйөт. Мисалы, айыл чарбасынын квалификациялуу жумушчуларынын үлүшү 6-13 жаштагы балдардын 0,0 пайызынан 14-15 жаштагы балдардын 13,5 пайызына жана 16-17 жаштагы балдардын 14,3 пайызына чейин көбөйөт. Ошондой эле ири жана чакан ишканалардын квалификациялуу жумушчулары 16-17 жаштагы балдардын арасында гана аныкталган.

Баланын жашаган жери да балдар эмгегинин жумуштуулук түзүлүшүнө таасир этет. Мисалы, жалпысынан балдар шаар жериндеги балдар эмгегинде тейлөө чөйрөсүнүн жумушчусу (4,6 жана 0,6 пайыз) жана ири жана чакан өнөр жай ишканаларынын квалификациялуу жумушчусу катары (2,4 жана 0,5 пайыз) айыл жерине караганда көп эмгектенишет.

7.6-таблица. Балдар эмгегиндеги балдардын иш категориясынын түрү, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү

Кызматы	Эркек балдар	Кыздар	5 жаш	6-13 жаш	14-15 жаш	16-17 жаш	Шаар	Айыл	Бардыгы	
	%	%		%	%	%	%	%	N	%
Адистер жана көмөкчү персонал	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,5	0,1	581	0,1
Контор кызматкерлери	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,5	0,0	269	0,1
Тейлөө жумушчуларынын жумушчулары	0,9	1,4	0,0	0,5	0,3	4,4	4,6	0,6	4573	1,1
Айыл чарбасынын, токой чарбасынын жана балык уулоочулуктун квалификациялуу жумушчулары	5,6	4,4	0,0	0,0	13,5	14,3	1,3	5,8	21329	5,1
Ири жана чакан өнөр жай ишканаларынын квалификациялуу жумушчулары	0,8	0,6	0,0	0,0	0,0	4,7	2,4	0,5	3095	0,7
Операторлор, аппаратчылар, орнотмолордун жана машиналардын машинисттери жана жыйноочу слесарлар	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,1	231	0,1
Квалификациясыз жумушчулар	92,2	93,5	0,0	99,5	86,2	75,0	90,8	93,0	384 168	92,7
Бардыгы	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	414 246	100,0

7.7-таблицанын маалыматтарына ылайык балдар эмгегинде иштеген ар бир бала ишке жумасына орточо 17,5 саат иштейт. Жумадагы иш сааттарынын саны жаш курак менен көбөйөт: баланын жашы канчалык жогорулаган сайын ошончо көп иштей баштайт. Мисалы, 6-13 жаш курактык топтогу балдардын иш жумасынын узактыгы - 13,5 саатты, 14-15 жаштагы балдардыкы – 20,1 саатты, ал эми 16-17 жаштагы балдардыкы – 30,1 саатты түзөт. Балдар эмгегинде иштеген шаар жериндеги балдар айыл жериндеги балдарга караганда 1,7 саатка көп иштейт (19 жана 17,3 саат). Баланын жынысы шаар жеринде гана иш жумасынын узактыгына таасир этет, шаарда балдар болжолдуу түрдө кыздарга караганда 1 саатка көп иштешет (эркек балдар - 19,3 саат, кыздар - 18,4 саат).

7.7-таблица. Балдар эмгегиндеги балдар тарабынан аткарылган иштердин жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча жумалык сааттары

Негизги мүнөздөмөлөр	Эркек балдар	Кыздар	Бардыгы
Бардыгы			
5 жаш	...	...	...
6-13 жаш	13,4	13,7	13,5
14-15 жаш	20,1	20,0	20,1
16-17 жаш	32,0	27,5	30,1
Бардыгы	17,6	17,4	17,5
Шаар			
5 жаш	...	...	...
6-13 жаш	13,2	15,3	14,0
14-15 жаш	18,9	18,8	18,9
16-17 жаш	36,1	25,9	31,9
Бардыгы	19,3	18,4	19,0
Айыл			
5 жаш	...	...	...
6-13 жаш	13,4	13,5	13,5
14-15 жаш	20,4	20,1	20,3
16-17 жаш	31,0	27,8	29,7
Бардыгы	17,3	17,3	17,3

7.2. КООПТУУ ЭМГЕКТИН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ

7.8-таблицада кооптуу балдар эмгегинде иштеген балдар кабылуучу коркунучтун түрлөрү боюнча маалыматтар берилди. Алынган жыйынтыктардын негизинде балдар өз ишинде коркунучтун бирден көп түрүнө кабылышат деп тастыктоого болот.

Жалпысынан коркунучтардын түрүнүн түзүлүшүндө аныкталган ченемден ашыкча оордуктарды көтөрүү басымдуулук кылат (77,5 пайыз). Мындай жогорку пайыз 6-13 жаштагы балдардын

оордуктарды көтөрүүсүнүн эсебинен улам алынды (98,2 пайыз). Бекитилген ченем жаш куракка жараша көбөйгөндүгүнө байланыштуу бул көрсөткүч улуу жаш курактык топтогу нөлдүк көрсөткүчкө алып барат. Оордуктарды көтөрүү “эркектердин” иштеринин түрүнө киргенине карабастан, изилдөөнүн маалыматтары боюнча эркек балдар менен кыздар бирдей баскычта коркунучтун ушундай түрлөрүнө кабылышат (тиешелүүлүгүнө жараша 77,4 жана 77,7 пайыз). Жалпысынан балдар айылдарда шаар жерине караганда оордуктарды көп көтөрүшөт (тиешелүүлүгүнө жараша 78,2 жана 72,5 пайыз).

Иштердин жагымсыз шарттары кооптуу балдар эмгегине тартылган ар бир бешинчи бала үчүн коркунуч жаратат (23,0 пайыз). Эркек балдар кооптуу шарттарда кыздарга караганда аз иштешет (тиешелүүлүгүнө жараша 21,4 жана 25,8 пайыз). Айыл жеринде мындай шарттар шаар жерине караганда көп таралган (тиешелүүлүгүнө жараша 23,5 жана 19,6 пайыз).

Балдардын 8,6 пайызга жакыны жумасына 36 сааттан ашык, т.а., “узартылган иш күнүндө” иштейт. Жалпысынан 36 сааттан ашык иштеген эркек балдардын үлүшү кыздардын үлүшүнө караганда көп (тиешелүүлүгүнө жараша 9,6 жана 6,8 пайыз). “Узартылган иш күнүнө” тартылуу ыктымалдуулугу жаш курак менен олуттуу жогорулайт (1,6, 13,9 жана 49,2 пайыз). Иш жумасынын узактыгы шаарларда айыл жерине караганда жалпысынан бир топ узак (12,1 жана 8,1 пайыз).

Кооптуу эмгектеги балдардын 3 пайызга жакыны иш ордунда станокторду жана башка жабдууларды башкарат.

7.8-таблица. Кооптуу эмгектеги/кооптуу иштеги балдардын иштин түрү, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча саны жана пайызы

Негизги мүнөздөмөлөр	Аныкталган ченемден ашыкча оордуктарды көтөрүү		Иштин узак сааттары - жумасына 36 сааттан ашык		Жумуштагы зомбулук		Кооптуу иш шарттары		Жумуштан алган оору жана жаракаттар		Станокторду, оор жабдууларды башкаруу		Кооптуу эмгектеги бардык балдар
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
Бардыгы	214 129	77,5	23 735	8,6	6 292	2,3	63 664	23,0	559	0,2	8 157	3,0	276 218
Жыныс													
Эркек балдар	134 848	77,4	16 801	9,6	3 111	1,8	37 337	21,4	55	0,0	4 939	2,8	174 206
Кыздар	79 281	77,7	6 934	6,8	3 182	3,1	26 327	25,8	504	0,5	3 218	3,2	102 013
Жаш курактык топтор													
5 жаш	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,0
6-13 жаш	213 785	98,2	3 447	1,6	2 934	1,3	23 249	10,7	243	0,1	3 056	1,4	217 646
14-15 жаш	344	1,4	3 346	13,9	2 267	9,4	20 296	84,0	27	0,1	3 959	16,4	24 157
16-17	0,0	0,0	16 942	49,2	1 091	3,2	20 120	58,5	288	0,8	1 142	3,3	34 415
Жашаган жери													
Шаар	22 626	72,5	3 787	12,1	141	0,5	6 116	19,6	243	0,8	554	1,8	31 203
Айыл	191 503	78,2	19 948	8,1	6 152	2,5	57 549	23,5	315	0,1	7 603	3,1	245 016

Болжолдуу түрдө балдардын 2,3 пайызы өз жумуш ордунда зомбулуктарга кабылган. 7.9-таблицанын маалыматтарына ылайык зомбулуктун формаларынын түзүмүндө психикалык

зомбулук басымдуулук кылат. Мисалы, зомбулуктун аныкталган учурларынын 82,3 пайызга жакыны психикалык, ал эми зомбулуктардын 49,1 пайызы физикалык болуп саналат. Психикалык зомбулукка эркек балдар көп кабылышкан, ал эми кыздарга карата физикалык зомбулук колдонулат. Психикалык зомбулук шаар жеринде, физикалык зомбулук айыл жеринде көп таралган. Физикалык зомбулуктун көрсөткүчү 6 жаштан 13 жашка чейинки жаш курактык топтор үчүн, ал эми психикалык зомбулук 14 жаштан 15 жашка чейинки бир топ улуу жаш курактык топтор үчүн мүнөздүү. Айыл чарбасынын квалификациялуу жумушчулары көбүнчө психикалык зомбулуктун, ал эми квалификациясыз жумушчулары физикалык зомбулуктун курмандыктары болушат. Иштетүү өнөр жайында физикалык зомбулук, ал эми айыл чарбасында жана курулушта психикалык зомбулук басымдуулук кылат.

Жүмүштан алган оорулар жана жаракаттар сейрек кездешет (0,2 пайыз).

7.9-таблица. Физикалык жана психикалык зомбулукка кабылган кооптуу иштердеги балдардын иштин тиби, жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери, иштин тармактары жана кесиптер боюнча саны жана пайызы

Негизги мүнөздөмөлөр	Физикалык зомбулук		Психикалык зомбулук		Начар мамилеге кабылган бардык балдар
	N	%	N	%	N
Бардыгы	3 088	49,1	5 180	82,3	6 292
Жыныс					
Эркек балдар	709	22,8	3 111	100,0	3 111
Кыздар	2 379	74,8	2 069	65,0	3 182
Жашаган жери					
Шаар	0,0	0,0	141	100,0	141
Айыл	3 088	50,2	5 039	81,9	6 152
Жаш курактык топтор					
5 жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6-13 жаш	2 358	80,4	2 110	71,9	2 934
14-15 жаш	442	19,5	2 267	100,0	2 267
16-17 жаш	288	26,4	803	73,6	1 091
Өнөр жайдын негизги тармактары					
Айыл чарбасы, токой чарбасы жана балык уулоочулук	2 800	49,9	4 788	85,3	5 613
Иштетүү өнөр жайы	288	67,1	141	32,9	429
Курулуш	0,0	0,0	251	100,0	251
Негизги кесиптер					
Айыл, токой, аңчылык чарбаларынын жана балык уулоочулуктун квалификациялуу жумушчулары	0,0	0,0	1 460	100	1 460

Негизги мүнөздөмөлөр	Физикалык зомбулук		Психикалык зомбулук		Начар мамилеге кабылган бардык балдар
	N	%	N	%	N
Квалификациясыз жумушчулар	3 088	63,9	3 721	77,0	4 833

7.10-таблицада балдар эмгегинин кооптуу жана зыяндуу шарттары тууралуу маалыматтар берилди. Чаң жана түрдүү буулануулар балдардын иштеринин кооптуу шарттарынын түзүмүндөгү эң көп таралган көйгөй болуп саналат (кооптуу иште иштеген балдардын 97,0 пайызы). Мындай шарттарда айылдуу райондордогу балдар шаар жериндеги балдарга караганда көп иштешет (тиешелүүлүгүнө жараша 98,0 жана 88,4 пайыз).

Жагымсыз температура (өтө суук же ысык) кооптуу эмгек шарттарында иштеген балдардын жарымынан көбү үчүн коркунуч түүдурат (55,0 пайыз). Балдардын 4,3 пайызы ишинде зыяндуу жана кооптуу шарттардагы аспаптарды колдонушат. Мындай иштерде кыздар эркек балдарга караганда көп иштешет (9,3 жана 0,8 пайыз). Балдардын болжолдуу 3 пайызы ден соолукка зыяндуу чөйрөдө иштейт: сууда, көлдө, көлмөдө же дарыяда. Иштердин мындай түрлөрүн аткарган эркек балдардын үлүшү кыздардын үлүшүнөн көп (4,5 жана 0,8 пайыз).

7.10-таблица. Кооптуу иштерде иштеген балдардын иштин түрү, жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери, иштин тармагы жана кесиби боюнча саны жана пайызы

Негизги мүнөздөмөлөр	Чаң, буулануу	Өрт, газ	Өтө суук же ысык	кооптуу аспаптар	жер алдындагы иш	суудагы /көлдөгү/көлмөдөгү/дарыядагы иш	Иш орду абдан караңгы же туюк	Хим реактивдер	Бардык кооптуу шарттар
	%	%	%	%	%	%	%	%	N
Бардыгы	97,0	0,8	55,0	4,3	1,4	3,0	0,6	0,5	63 664
Жыныс									
Эркек балдар	98,4	0,8	58,8	0,8	0,0	4,5	0,9	0,8	37 337
Кыздар	95,1	0,7	49,7	9,3	3,4	0,8	0,0	0,0	26 327
Жаш курактык топтор									
5 жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6-13 жаш	95,5	0,0	57,8	3,5	3,5	3,4	0,0	0,0	23 249
14-15 жаш	98,0	2,0	43,7	4,0	0,0	4,2	0,0	1,5	20 296
16-17 жаш	97,8	0,5	63,2	5,5	0,3	1,4	1,7	0,0	20 120
Жашаган жери									
Шаар	88,4	8,1	57,5	0,0	0,0	12,6	0,0	5,1	6 116
Айыл	98,0	0,0	54,8	4,7	1,5	2,0	0,6	0,0	57 549

7.11-таблицада экономикалык ишмердиктин ар түрдүү тармактарындагы кооптуу балдар эмгегинде иштеген балдардын негизги демографиялык мүнөздөмөлөргө ылайык бөлүнүшү көрсөтүлдү. Негизги топко айыл чарбасында, токой чарбасында жана балык уулоочулукта иштеген балдар кирет (95,4 пайыз). Таблицада берилген тармактардын калган онунун экөөсүндө гана

иштеген балдардын үлүшү бир пайыздан ашат: дүң жана чекене соода; автомобилдерди жана мотоциклдерди оңдоо (1,8 пайыз) жана иштетүү өнөр жайы (1,1 пайыз). Тармактык жумуштуулуктун түзүмүндөгү иштердин кооптуу түрлөрүндө олуттуу гендердик айырмачылыктар аныкталган жок.

7.11-таблица. Кооптуу эмгекте/кооптуу иште иштеген балдардын жумуштуулуктун тармактары, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү

Экономикалык ишмердиктин негизги тармактары	Жыныс		Жаш курак			Жашаган жери		Бардыгы		
	Эркек балдар	Кыздар	5 жаш	6-13 жаш	14-15 жаш	16-17 жаш	Шаар	Айыл	N	%
	%	%	%	%	%	%	%	%		
Айыл чарбасы, токой чарбасы жана балык уулоочулук	94,7	96,6	0,0	99,0	92,9	74,4	82,9	97,0	263 438	95,4
Пайдалуу кендерди казуу	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	2,1	0,0	0,3	708	0,3
Иштетүү өнөр жайы	1,1	1,0	0,0	0,2	3,5	4,9	3,5	0,8	2 954	1,1
Курулуш	1,0	0,0	0,0	0,0	2,0	3,8	4,6	0,1	1 790	0,6
Дүң жана чекене соода; автомобилдерди жана мотоциклдерди оңдоо	1,8	1,7	0,0	0,8	1,2	8,6	5,0	1,4	4 887	1,8
мейманканалардын жана ресторандардын ишмердиги	0,5	0,6	0,0	0,0	0,0	4,2	1,8	0,4	1 446	0,5
Кесиптик, илимий жана техникалык ишмердик	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,9	0,0	269	0,1
Административдик жана көмөкчү ишмердик	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	27	0,0
Искусство, көңүл ачуу жана эс алуу	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,9	0,0	269	0,1
Башка тейлөө ишмердиги	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,5	0,0	156	0,1
Жалданма жумушчулары бар жеке үй чарбалардын ишмердиги	0,1	0,1	0,0	0,1	0,3	0,0	0,0	0,1	274	0,1
Бардыгы	100	100	0,0	100	100	100	100	100	276 218	100

7.12-таблицада кооптуу балдар эмгегинде иштеген балдардын басымдуу үлүшүн квалификациясыз жумушчулар түзөрү көрсөтүлгөн (93,8 пайыз). Калгандары айыл чарбасынын, токой чарбасынын жана балык уулоочулуктун квалификациялуу жумушчуларынын (3,7 пайыз) жана тейлөө чөйрөсүнүн жумушчуларынын (1,4 пайыз) арасында аныкталды. Иштердин башка

түрлөрүндө балдардын кооптуу эмгекте тартылуусу 1 пайыздан ашпайт. Айыл чарбасындагы квалификациялуу жумуш айылдарда (4,1 пайыз), ал эми тейлөө чөйрөсүндөгү жумуш шаар жеринде (7,4 пайыз) көп таралган.

Кооптуу балдар эмгегиндеги жумуштуулуктун жаш курактык өзгөчөлүктөрү байкалат. Маселен, кооптуу балдар эмгегине тартылган 14 жаштан 15 жашка чейинки кеминде ар бир төртүнчү бала айыл чарбасынын, токой чарбасынын жана балык уулоочулуктун квалификациялуу жумушчусу категориясынын алдында кооптуу балдар эмгегине тартылат.

7.12-таблица. Кооптуу эмгектеги балдардын иштердин түрлөрү, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюча бөлүнүшү

Иштердин (кесиптердин) негизги түрлөрү	Эркек балдар	Кызд ар	5- жа ш	6-13 жаш	14-15 жаш	16-17 жаш	Ша ар	Айыл	Бардыгы	
	%	%	%	%	%	%	%	%	N	%
Адистер жана көмөкчү персонал	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,0	0,1	288	0,1
Контор кызматкерлери	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,9	0,0	269	0,1
Тейлөө жумушчуларынын жумушчулары	1,1	2,0	0,0	0,7	1,2	6,3	7,4	0,6	3 892	1,4
Айыл чарбасынын, токой чарбасынын жана балык уулоочулуктун квалификациялуу жумушчулары	4,0	3,0	0,0	0,0	28,5	9,4	0,0	4,1	10 114	3,7
Ири жана чакан өнөр жай ишканаларынын квалификациялуу жумушчулары	1,1	0,5	0,0	0,0	0,0	7,0	2,1	0,7	2 412	0,9
Операторлор, аппаратчылар, орнотмолордун жана машиналардын машинисттери жана жыйноочу слесарлар	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	0,1	231	0,1
Квалификациясыз жумушчулар	93,3	94,5	0,0	99,3	70,3	75,0	89,6	94,3	259 014	93,8
Бардыгы	100,	100	0,0	100	100	100	100	100	276 218	100

Балдар эмгегинин кооптуу формаларында иштеген балдардын ишинин орточо узактыгы 16,7 саатты түзөт (7.13-таблица). Шаарларда балдар кооптуу эмгекте айыл жериндегиге караганда 2,3 саатка көп иштешет (тиешелүүлүгүнө жараша 18,7 жана 16,4 саат). Эркек балдар негизинен кооптуу балдар эмгегинде кыздарга караганда 1 саатка узак иштешет (тиешелүүлүгүнө жараша 17,1 жана 16,1 саат). Жумуштун узактыгы балдардын жаш курагы менен узарат, 16-17 жаштагы балдар менен 14-15 жаштагы балдардын ортосундагы жумадагы иш сааттарындагы айырмачылыктар 12,2 саатты түзөт. Иш жуманын узактыгындагы мындай жаш курактык айырмачылыктар шаар жеринде жашаган эркек балдардын арасында көбүрөөк байкалат.

7.13-таблица. Кооптуу эмгектеги балдар тарабынан аткарылган иштердин жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча жумалык сааттары

Негизги мүнөздөмөлөр	Эркек балдар	Кыздар	Бардыгы
Бардыгы			
5 жаш	-	-	-

6-13 жаш	12,9	12,6	12,8
14-15 жаш	24,1	23,9	24,0
16-17	39,0	31,6	36,2
Бардыгы	17,1	16,1	16,7
Шаар			
5 жаш	-	-	-
6-13 жаш	12,3	14,1	12,9
14-15 жаш	21,4	25,4	22,3
16-17	46,8	29,7	41,8
Бардыгы	19,6	17,0	18,7
Айыл			
5 жаш	-	-	-
6-13 жаш	13,0	12,5	12,8
14-15 жаш	24,5	23,8	24,2
16-17	37,3	31,9	35,1
Бардыгы	16,7	16,0	16,4

7.3. КООПСУЗ ИШТЕГИ БАЛДАР ЭМГЕГИНИН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ

7.14-таблицада кооптуу эмгектен башка балдар эмгегинде иштеген балдардын иштеринин тармактары боюнча маалыматтар берилген. Жалпысынан бул категориядагы балдардын жумуштуулугунун түзүмү кооптуу балдар эмгегинде иштеген балдардын жумуштуулугунун түзүмүнөн айырмаланбайт. Балдардын басымдуу көпчүлүгү айыл чарбасында, токой чарбасында жана балык уулоочулукта эмгектенишет (96,6 пайыз).

7.14-таблица. Кооптуу иштерден сырткары балдар эмгегиндеги балдардын жумуштуулуктун тармактары, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү

Экономикалык ишмердиктин негизги тармактары	Эркектер	Кыздар	5 жаш	6-13 жаш	14-15 жаш	16-17 жаш	Шаар	Айыл	Бардыгы	
	%	%	%	%	%	%	%	%	N	%
Айыл чарбасы, токой чарбасы жана балык уулоочулук	96,6	96,6	0,0	100,0	96,6	91,9	90,5	97,9	133 312	96,6
Иштетүү өнөр жайы	1,1	0,8	0,0	0,0	2,0	0,3	0,4	1,1	1 369	1,0
Курулуш	0,5	0,6	0,0	0,0	0,4	1,6	2,4	0,2	793	0,6
Дуң жана чекене соода; автомобильдерди жана мотоциклдерди оңдоо	0,4	0,3	0,0	0,0	0,0	1,5	1,8	0,0	502	0,4
Мейманканалардын жана ресторандардын ишмердиги	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	1,3	0,0	0,4	418	0,3

Маалымат жана байланыш	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0	1,8	2,2	0,0	549	0,4
Билим берүү	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,1	0,2	207	0,2
Жалданма жумушчулары бар жеке үй чарбалардын ишмердиги	0,5	0,8	0,0	0,0	0,9	0,9	2,7	0,2	877	0,6
Бардыгы	100	100	0,0	100	100	100	100	100	138 027	100

7.15-таблицанын маалыматтары кооптуу иштердин түрлөрүнөн башка балдар эмгегинде иштеген балдардын олуттуу санын квалификациясыз жумушчулар түзөрүн көрсөтөт (90,7 пайыз). Бул категориядагы балдардын үлүшү жаш курак менен азаят. Балдардын 8,1 пайызга жакыны айыл чарбасынын, токой чарбасынын жана балык уулоочулуктун квалификациялуу жумушчулары болуп саналышат.

7.15-таблица. Кооптуу иштерден сырткары балдар эмгегинин иштердин түрлөрү, жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү

Иштердин (кесиптердин) негизги түрлөрү	Эркек балдар	Кыздар	5-жаш	6-13 жаш	14-15 жаш	16-17 жаш	Шаар	Айыл	Бардыгы	
	%	%		%	%	%	%	%	N	%
Адистер жана көмөкчү персонал	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	1,2	0,0	293	0,2
Тейлөө чөйрөсүнүн жумушчулары	0,5	0,4	0,0	0,0	0,0	2,2	1,0	0,4	681	0,5
Айыл чарбасынын, токой, чарбасынын жана балык уулоочулуктун квалификациялуу жумушчулары	9,2	6,8	0,0	0,0	7,9	19,8	2,8	9,3	11 216	8,1
Ири жана чакан өнөр жай ишканаларынын квалификациялуу жумушчулары	0,2	0,9	0,0	0,0	0,0	2,2	2,7	0,0	683	0,5
Квалификациясыз жумушчулар	89,7	91,9	0,0	100,0	92,1	74,9	92,2	90,3	125 155	90,7
Бардыгы	100	100	0,0	100	100	100	100	100	138 027	100

Кооптуу балдар эмгегинин башка балдар эмгегинде иштеген балдардын иш жумалыгынын орточо узактыгы балдар эмгегинин кооптуу формаларында иштеген балдарга караганда узагыраак (7.16-таблица) жана орточо 19,2 саатка жакынды түзөт. Шаар жана айыл жериндеги балдар үчүн иш жумалыгынын узактыгында олуттуу айырмачылык байкалбайт. Кооптуу эмгекте эркек балдар балдар кыздарга караганда 1 саатка узак иштешет (тиешелүүлүгүнө жараша 19,7 жана 18,8 саат) жана иш жумалыгынын узактыгы жаш курак менен узарат.

7.16-таблица. Кооптуу иштерден сырткары балдар эмгегиндеги иштердин жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча жумалык сааттары

Негизги мүнөздөмөлөр	Эркек балдар	Кыздар	Бардыгы
Бардыгы			
5 жаш	-	-	-
6-13 жаш	16,2	18,2	17,1
14-15 жаш	18,5	18,7	18,6
16-17	23,0	23,7	23,3
Бардыгы	18,8	19,7	19,2
Шаар			
5 жаш	-	-	-
6-13 жаш	15,9	17,7	16,7
14-15 жаш	18,1	17,2	17,8
16-17	24,1	24,3	24,2
Бардыгы	18,8	19,8	19,2
Айыл			
5 жаш	-	-	-
6-13 жаш	16,2	18,3	17,2
14-15 жаш	18,6	18,9	18,7
16-17	22,8	23,5	23,1
Бардыгы	18,8	19,7	19,2

8. БИЛИМ БЕРҮҮНҮН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ

8.1. МЕКТЕПКЕ БАРУУ ЖАНА ИШТӨӨ

Бул бөлүмдө жалпы жалпы билим берүү мектептерине барган 1-11-класстагы балдар каралат.

8.1-таблицага ылайык мектепке барган балдардын 44,3 пайызы иштейт. Иштеген балдардын саны жаш курак менен көбөйөт: иштеген окуучулардын эң жогорку пайызы (59,4 пайыз) 16-17 жаштагы балдардын тобунда, эң төмөнкү пайызы 6 жаштагы окуучуларда (24,8 пайыз) байкалат.

Иштеген эркек балдардын үлүшү иштеген кыздардын үлүшүнөн 16,9 пайыздык пунктка ашат (52,1 жана 35,2 пайыз). Ошону менен бирге иштеген балдардын максималдуу үлүшү 70,0 пайызга (16-17 жаш курактык топто), ал эми иштеген кыздардын максималдуу үлүшү 47,1 пайызга гана (16-17 жаш курактык топто) жетет.

Айыл жериндеги окуучулар шаар жериндеги окуучуларга караганда дээрлик үч эсеге көп (55,1 жана 19,9 пайыз). Иштеген эркек балдардын жогору тенденциясы айыл жери үчүн да, шаар жери үчүн да сакталат, бирок айылдарда ал бир топ даана пайда болот. Демек, шаар жеринде иштеген эркек балдардын үлүшү иштеген кыздардын үлүшүнөн 8,1 пайыздык пунктка, ал эми айыл жериндеги кыздардын үлүшүнөн 21,4 пайыздык пунктка ашат.

8.1-таблица. Мектепке бауучу иштеген жана иштебеген балдардын (1-11-класстар) жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча саны жана пайызы

Негизги мүнөздөмөлөр		Иштеген балдар		Иштебеген балдар		Бардыгы	
		N	%	N	%	N	%
Бардыгы							
Эркек балдар	5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	6-жаш	6 582	36,7	11 342	63,3	17 923	100,0
	7-13 жаш	198 913	45,7	236 325	54,3	435 238	100,0
	14-15 жаш	76 395	66,1	39 106	33,9	115 501	100,0
	16-17 жаш	56 763	70,0	24 366	30,0	81 128	100,0
	7-15 жаш	275 307	50,0	275 431	50,0	550 738	100,0
	Бардыгы	338 652	52,1	311 138	47,9	649 790	100,0
Кыздар	5-жаш	0,0	0,0	904	100,0	904	100,0
	6-жаш	3 213	14,9	18 381	85,1	21 594	100,0
	7-13 жаш	119 677	32,2	251 786	67,8	371 463	100,0
	14-15 жаш	41 227	43,2	54 127	56,8	95 354	100,0
	16-17 жаш	32 786	47,1	36 797	52,9	69 583	100,0
	7-15 жаш	160 904	34,5	305 913	65,5	466 817	100,0
	Бардыгы	196 903	35,2	361 994	64,8	558 897	100,0
Бардыгы	5-жаш	0,0	0,0	904	100,0	904	100,0
	6-жаш	9 795	24,8	29 723	75,2	39 517	100,0
	7-13 жаш	318 590	39,5	488 111	60,5	806 700	100,0
	14-15 жаш	117 621	55,8	93 233	44,2	210 855	100,0
	16-17 жаш	89 548	59,4	61 162	40,6	150 711	100,0
	7-15 жаш	436 211	42,9	581 344	57,1	1 017 555	100,0
	Бардыгы	535 554	44,3	673 132	55,7	1 208 687	100,0
Шаар							
Эркек балдар	5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	6-жаш	758	11,8	5 639	88,2	6 397	100,0
	7-13 жаш	28 536	20,1	113 172	79,9	141 708	100,0
	14-15 жаш	12 060	36,4	21 031	63,6	33 091	100,0
	16-17 жаш	6 470	29,2	15 704	70,8	22 174	100,0
	7-15 жаш	40 596	23,2	134 203	76,8	174 800	100,0
	Бардыгы	47 824	23,5	155 547	76,5	203 371	100,0
Кыздар	5-жаш	0,0	0,0	131	100,0	131	100,0
	6-жаш	597	8,8	6 227	91,2	6 824	100,0
	7-13 жаш	16 863	14,8	97 169	85,2	114 032	100,0
	14-15 жаш	3 733	14,6	21 854	85,4	25 586	100,0
	16-17 жаш	4 563	22,3	15 873	77,7	20 436	100,0
	7-15 жаш	20 595	14,8	119 023	85,2	139 618	100,0
	Бардыгы	25 755	15,4	141 253	84,6	167 009	100,0
Бардыгы	5-жаш	0,0	0,0	131	100,0	131	100,0
	6-жаш	1 355	10,2	11 866	89,8	13 221	100,0
	7-13 жаш	45 399	17,8	210 341	82,2	255 740	100,0

Негизги мүнөздөмөлөр	Иштеген балдар		Иштебеген балдар		Бардыгы		
	N	%	N	%	N	%	
14-15 жаш	15 793	26,9	42 885	73,1	58 678	100,0	
16-17 жаш	11 033	25,9	31 578	74,1	42 610	100,0	
7-15 жаш	61 192	19,5	253 226	80,5	314 418	100,0	
Бардыгы	73 579	19,9	296 800	80,1	370 380	100,0	
Айыл							
Эркек балдар	5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	6-жаш	5 824	50,5	5 702	49,5	11 526	100,0
	7-13 жаш	170 377	58,0	123 153	42,0	293 529	100,0
	14-15 жаш	64 334	78,1	18 075	21,9	82 409	100,0
	16-17 жаш	50 293	85,3	8 662	14,7	58 954	100,0
	7-15 жаш	234 711	62,4	141 227	37,6	375 938	100,0
	Бардыгы	290 827	65,1	155 591	34,9	446 419	100,0
Кыздар	5-жаш	0,0	0,0	773	100,0	773	100,0
	6-жаш	2 616	17,7	12 154	82,3	14 770	100,0
	7-13 жаш	102 815	39,9	154 617	60,1	257 431	100,0
	14-15 жаш	37 494	53,7	32 274	46,3	69 768	100,0
	16-17 жаш	28 223	57,4	20 923	42,6	49 146	100,0
	7-15 жаш	140 309	42,9	186 890	57,1	327 199	100,0
	Бардыгы	171 148	43,7	220 741	56,3	391 889	100,0
Бардыгы	5-жаш	0,0	0,0	773	100,0	773	100,0
	6-жаш	8 440	32,1	17 856	67,9	26 296	100,0
	7-13 жаш	273 191	49,6	277 769	50,4	550 960	100,0
	14-15 жаш	101 828	66,9	50 349	33,1	152 177	100,0
	16-17 жаш	78 516	72,6	29 585	27,4	108 100	100,0
	7-15 жаш	375 020	53,3	328 118	46,7	703 137	100,0
	Бардыгы	461 975	55,1	376 332	44,9	838 307	100,0

Иштеген окуучулардын саны алардын жашаган региону боюнча айырмаланат (8.2-таблица). Иштеген балдардын эң көп үлүшү Бишкекте (10,3 пайыз), ал эми эң аз үлүшү Ош облусунда (57,2 пайыз) белгиленди. Маалыматтар жакыр үй чарбалардагы окуучулар (45,0 пайыз) бай үй чарбалардагы окуучуларга караганда ишке көп (34,0 пайыз) тартыла тургандыгын аныктаган.

8.2-таблица. Мектепке баруучу иштеген жана иштебеген балдардын (1-11-класстар) жашаган региону жана байгерчилигинин деңгээли боюнча саны жана пайызы

Негизги мүнөздөмөлөр	Иштеген балдар		Иштебеген балдар		Бардык балдар	
	N	%	N	%	N	%
Бардыгы	535 554	44,3	673 132	55,7	1 208 687	100,0
Облусу						
Баткен	40 636	41,0	58 587	59,0	99 224	100,0
Жалал-Абад	140 574	54,1	119 066	45,9	259 640	100,0

Негизги мүнөздөмөлөр	Иштеген балдар		Иштебеген балдар		Бардык балдар	
	N	%	N	%	N	%
Ысык-Көл	55 089	52,4	50 079	47,6	105 168	100,0
Нарын	38 199	57,0	28 785	43,0	66 984	100,0
Ош	156 995	57,2	117 353	42,8	274 348	100,0
Талас	35 534	53,8	30 560	46,2	66 094	100,0
Чүй	39 931	28,5	100 211	71,5	140 141	100,0
Бишкек ш.	15 558	10,3	135 068	89,7	150 627	100,0
Ош ш.	13 038	28,1	33 422	71,9	46 461	100,0
Кирешелердин квинтилдери						
I жакыр	134 414	45,0	164 313	55,0	298 727	100,0
II	135 531	49,8	136 524	50,2	272 055	100,0
III	123 422	48,5	130 938	51,5	254 361	100,0
IV	95 223	38,8	150 301	61,2	245 525	100,0
V бай	46 964	34,0	91 056	66,0	138 020	100,0

8.3-таблицанын маалыматтары боюнча иштеген окуучулардын көпчүлүгү ден соолугу жана өсүүсү үчүн коркунуч алып келе турган эмгекте иштешет. Маселен, ар бир бешинчи окуучу (21,8 пайыз) кооптуу балдар эмгегинде, ал эми ар бир онунчу окуучу (10,8 пайыз) - балдар эмгегинин башка формаларында жана онунун бири гана (11,7 пайыз) жол берилген эмгекке тартылган.

Мектеп окуучусунун жаш курагы канчалык жогорулаган сайын анын кооптуу балдар эмгегинде иштөө ыктымалдуулугу да ошончо жогорулайт: 7-13 жашта кооптуу балдар эмгегинде окуучулардын 26,7 пайызы; 16-17 жашта - 15,2 пайыз; 14-15 жаш – 11,1 пайыз. Балдар эмгегинин башка түрлөрүндө иштеген окуучулардын эң көп үлүшү 14-15 жаш курактык топто белгиленди – 29,8 пайыз.

Мектепке барган эркек балдар (25,4 пайыз) кыздарга (17,7 пайыз) караганда балдар эмгегинин кооптуу формаларына көп тартылышат. Кооптуу балдар эмгегинде иштеген эркек балдар менен кыздардын ортосундагы максималдуу айырма 7-13 жаштагы кичи мектеп тобунда 10,5 пайыздык пунктта аныкталды, ал эми башка жаш курактык топтордо ал 5 пайыздык пункттан ашпайт. Балдар эмгегинин башка формаларында иштеген эркек балдар (11,4 пайыз) менен кыздардын (10,2 пайыз) ортосундагы статистикалык көрүнүктүү айырмачылыктар аныкталган жок.

Балдар эмгегинин кооптуу формалары менен алектенген балдардын санындагы эркек балдар менен кичи класстагы окуучулардын санынын басымдуулук кылган тенденциясы шаар жана айыл жерлери үчүн сакталат. Бирок айыл жериндеги кооптуу эмгекте иштеген окуучулардын үлүшү шаар жериндеги кооптуу балдар эмгегинде иштеген окуучуларга караганда төрт эсе жогору (тиешелүүлүгүнө жараша 28,2 жана 7,4 пайыз).

8.3-таблица. Кооптуу эмгекте, кооптуу эмгектен сырткары балдар эмгегинде жана балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдардын мектепке барууларынын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча коэффициенти

Негизги мүнөздөмөлөр	Кооптуу балдар эмгегинде	Коопсуз эмгектеги балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекке тартылган иштеген балдар
----------------------	--------------------------	---------------------------------	---

		N	%	N	%	N	%
Бардыгы							
	5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	6-жаш	410	2,3	264	1,5	5 908	33,0
	7-13 жаш	137 326	31,6	22 061	5,1	39 525	9,1
Эркек балдар	14-15 жаш	14 793	12,8	36 665	31,7	24 937	21,6
	16-17 жаш	12 491	15,4	14 912	18,4	29 360	36,2
	Бардыгы	152 119	27,6	58 726	10,7	64 462	11,7
	5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	6-жаш	1 235	5,7	1 057	4,9	921	4,3
	7-13 жаш	78 409	21,1	17 670	4,8	23 598	6,4
Кыздар	14-15 жаш	8 648	9,1	26 147	27,4	6 431	6,7
	16-17 жаш	10 407	15,0	11 867	17,1	10 512	15,1
	Бардыгы	87 057	18,6	43 818	9,4	30 029	6,4
	5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	6-жаш	1 645	4,2	1 321	3,3	6 828	17,3
	7-13 жаш	215 735	26,7	39 732	4,9	63 123	7,8
Бардыгы	14-15 жаш	23 441	11,1	62 812	29,8	31 368	14,9
	16-17 жаш	22 897	15,2	26 779	17,8	39 872	26,5
	Бардыгы	239 176	23,5	102 544	10,1	94 491	9,3
	Бардыгы	263 719	21,8	130 644	10,8	141 191	11,7
Шаар							
	5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	6-жаш	96	1,5	0,0	0,0	662	10,4
	7-13 жаш	14 505	10,2	4 550	3,2	9 481	6,7
Эркек балдар	14-15 жаш	2 015	6,1	6 627	20,0	3 418	10,3
	16-17 жаш	614	2,8	3 020	13,6	2 837	12,8
	Бардыгы	16 521	9,5	11 178	6,4	12 898	7,4
	5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	6-жаш	388	5,7	0,0	0,0	209	3,1
	7-13 жаш	8 063	7,1	4 160	3,6	4 639	4,1
Кыздар	14-15 жаш	478	1,9	2 715	10,6	540	2,1
	16-17 жаш	1 076	5,3	2 143	10,5	1 345	6,6
	Бардыгы	8 541	6,1	6 875	4,9	5 179	3,7
	5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Бардыгы	6-жаш	484	3,7	0,0	0,0	871	6,6
	7-13 жаш	22 568	8,8	8 710	3,4	14 120	5,5

Негизги мүнөздөмөлөр	Кооптуу балдар эмгегинде		Коопсуз эмгектеги балдар эмгеги		Балдар эмгегинен башка эмгекке тартылган иштеген балдар		
	N	%	N	%	N	%	
	14-15 жаш	2 493	4,2	9 343	15,9	3 957	6,7
	16-17 жаш	1 690	4,0	5 162	12,1	4 181	9,8
	7-15 жаш	25 061	8,0	18 053	5,7	18 077	5,7
	Бардыгы	27 235	7,4	23 215	6,3	23 130	6,2
Айыл	5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	6-жаш	314	2,7	264	2,3	5 246	45,5
	7-13 жаш	122 821	41,8	17 511	6,0	30 044	10,2
Эркек балдар	14-15 жаш	12 777	15,5	30 037	36,4	21 520	26,1
	16-17 жаш	11 877	20,1	11 893	20,2	26 523	45,0
	7-15 жаш	135 599	36,1	47 548	12,6	51 564	13,7
	Бардыгы	147 790	33,1	59 705	13,4	83 333	18,7
	5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	6-жаш	847	5,7	1 057	7,2	712	4,8
	7-13 жаш	70 346	27,3	13 510	5,2	18 959	7,4
Кыздар	14-15 жаш	8 171	11,7	23 432	33,6	5 891	8,4
	16-17 жаш	9 331	19,0	9 724	19,8	9 167	18,7
	7-15 жаш	78 516	24,0	36 942	11,3	24 850	7,6
	Бардыгы	88 695	22,6	47 724	12,2	34 729	8,9
	5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	6-жаш	1 162	4,4	1 321	5,0	5 957	22,7
	7-13 жаш	193 167	35,1	31 021	5,6	49 003	8,9
Бардыгы	14-15 жаш	20 948	13,8	53 469	35,1	27 411	18,0
	16-17 жаш	21 208	19,6	21 617	20,0	35 690	33,0
	7-15 жаш	214 115	30,5	84 491	12,0	76 414	10,9
	Бардыгы	236 485	28,2	107 429	12,8	118 062	14,1

8.2. МЕКТЕПТЕН СЫРТКАРКЫ БАЛДАР

8.2.1. МЕКТЕПКЕ ТАКЫР БАРБАГАН БАЛДАР

5-17 жаштагы балдардын жалпы санындагы балдардын 10,5 пайызы гана (156 139 адам) мектепке/билим берүү уюмуна такыр барышкан эмес (8.4-таблица). Балдардын жынысынан көз каранды болгон аталган көрсөткүч боюнча олуттуу айырмачылыктар байкалбайт. Мектепке такыр барбаган балдардын үлүшү 5 жана 6 жаштагы балдардын арасында эң жогору (73,2 жана 46,5 пайыз). Мектеп жаш курагындагы балдардын арасында мектепке такыр барбаган балдардын пайызы бир топ төмөн – 0,7 пайыз. Маалыматтар да айыл жеринде бул категориядагы балдар шаар жерине караганда бир аз жогору (11,5 пайыз 8,3 пайызга каршы) экендигин көрсөтөт.

Мектепке такыр барбаган балдардын эң жогорку пайызы Чүй (14,5 пайыз), Ош (12,7 пайыз) жана Талас (12,3 пайыз) облустарында, ал эми эң төмөнкү пайызы - Бишкек шаарында (5,9 пайыз). Жакыр үй чарбалардагы мектепке такыр барбаган балдардын үлүшү бай үй чарбаларга караганда жогору (11,1 жана 7,5 пайыз).

8.4-таблица. Мектепке такыр барбаган балдардын жумуштуулуктун макамы жана түрү, жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана регионү боюнча бөлүнүшү

Негизги мүнөздөмөлөр	Иштебеген балдар	Иштеген балдар	Кооптуу эмгектеги балдар	Коопсуз жумуштагы балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Бардык балдар	
	%	%	%	%	%	N	% (бардык балдардын)
Бардыгы	96,1	3,9	0,0	1,0	2,9	156 139	10,5
Жыныс							
Эркек балдар	94,4	5,6	0,0	0,3	5,3	82 803	10,4
Кыздар	98,1	1,9	0,0	1,7	0,2	73 336	10,6
Жаш курактык топтор							
5-жаш	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	93 884	73,2
6-жаш	90,9	9,1	0,0	0,0	6,3	53 669	46,5
7-13 жаш	93,6	6,4	0,0	0,0	6,4	5 776	0,7
14-15 жаш	97,1	2,9	0,0	2,6	2,9	1 721	0,8
16-17 жаш	31,5	68,5	0,0	0,0	68,5	1 089	0,5
7-15 жаш	94,4	5,6	0,0	0,0	5,6	7 497	0,7
Жашаган жери							
Шаар	98,7	1,3	0,0	0,0	1,3	38 607	8,3
Айыл	95,3	4,7	0,0	1,3	3,4	117 532	11,5
Облусу							
Баткен	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	12 173	10,0
Жалал-Абад	94,9	5,1	0,0	0,0	5,1	32 666	10,6
Ысык-Көл	95,2	4,8	0,0	0,0	4,8	8 204	6,8
Нарын	94,5	5,5	0,0	1,3	4,2	7 027	8,8
Ош	93,8	6,2	0,0	2,9	3,3	42 920	12,7
Талас	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9 541	12,3
Чүй	98,4	1,6	0,0	0,6	0,9	26 930	14,5
Бишкек ш.	96,8	3,2	0,0	0,0	3,2	11 491	5,9
Ош ш.	97,1	2,9	0,0	0,0	2,9	5 187	8,3
Кирешенин квинтилдери							
I жакыр	98,9	1,1	0,0	0,4	0,6	39 792	11,1
II	98,3	1,7	0,0	0,0	1,7	41 767	12,5
III	94,2	5,8	0,0	3,4	2,4	39 532	12,5
IV	91,2	8,8	0,0	0,0	8,8	21 974	7,2
V бай	94,7	5,3	0,0	0,0	5,3	13 074	7,5

Мектепке такыр барбаган балдардын категориясындагы иштеген балдардын үлүшү 3,9 пайызды түзөт, анын ичинде 1,0 пайызы – балдар эмгегинде, 2,9 пайызы жол берилген эмгекте иштейт.

Мектепке такыр барбаган балдардын ичинде иштеген балдардын үлүшү 5,6 пайызды, ал эми кыздар 1,9 пайызды түзөт. Бул категорияда балдар эмгегиндеги кыздардын үлүшү (1,7 пайызы) негизинен жол берилген эмгекте иштеген эркек балдардын үлүшүнөн (0,3 пайыз) көп.

Мектепке такыр барбаган балдардын санынын ичинде балдар эмгегинде иштеген балдардын үлүшү 14-15 жаш курактык топто эң жогору (2,6 пайыз), бул балдар негизинен Ош жана Нарын облустарындагы айыл жерлеринде жашашат.

Балдардын басымдуу көпчүлүгү – 89,6 пайызы эрте жаш курактын себебинен улам билим берүү уюмдарына такыр барышкан эмес (8.5-таблица). Мындай балдардын 9,8 пайызы майыптуулуктан/оорудан улам мектепте такыр окушкан эмес. Балдардын бир азы башка жоктуктардын жана мектептин алыстыгын, үй бизнесинде/фермада акы төлөнбөгөн жумушчу катары иштөө зарылчылыгын, мектеп чыгымдарын төлөөгө мүмкүнчүлүктүн жоктугун, билим алуунун пайдасыздыгын жана окууга болгон кызыгуунун жоктугун мектепке барбоонун себеби катары белгилешкен.

8.5–таблица. Балдардын мектепке такыр барбагандыгынын жыныс жана жашаган жери боюнча себептери

	Эркек балдар	Кыздар	Шаар	Айыл	Бардыгы	
	%.	%	%	%	N	%
Бардыгы						
Жашы кичинекей	87,2	92,4	87,5	90,3	139 965	89,6
Майыптуулук/оору	12,1	7,2	12,2	9,0	15 309	9,8
Жакыр жерде мектеп жок/мектеп абдан алыс	0,2	0,0	0,0	0,1	164	0,1
Үй-бүлө мектеп акысын төлөй албайт	0,1	0,0	0,2	0,0	60	0,0
Мектепке барууга кызыгуу болгон эмес	0,0	0,0	0,0	0,0	26	0,0
Билим алууну пайдасыз деп эсептейт	0,0	0,1	0,1	0,0	56	0,0
Мектеп кооптуу	0,0	0,1	0,0	0,1	64	0,0
Үй-бүлө бизнесинде/фермада акы төлөнбөгөн кызматкер катары иштейт	0,1	0,0	0,0	0,1	106	0,1
Башкалар	0,3	0,2	0,0	0,3	389	0,2
Балдар эмгеги						
Жашы кичинекей	100,0	100,0	0,0	100,0	1 530	100,0
Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар						
Жашы кичинекей	87,9	92,3	88,4	90,5	135 076	90,0
Майыптуулук/оору	11,4	7,3	11,3	8,8	14 146	9,4
Жакыр жерде мектеп жок/мектеп абдан алыс	0,2	0,0	0,0	0,1	164	0,1
Үй-бүлө бизнесинде/фермада акы төлөнбөгөн кызматкер катары иштейт	0,1	0,0	0,0	0,1	106	0,1

	Эркек балдар	Кыздар	Шаар	Айыл	Бардыгы	
	%	%	%	%	N	%
Башкалар	0,3	0,2	0,0	0,3	389	0,3
Иштебеген балдар						
Жашы кичинекей	74,5	67,2	19,7	81,4	3 359	74,3
Майыптуулук/оору	25,5	32,8	80,3	18,6	1 164	25,7

8.6-таблицанын маалыматтарына ылайык мектепке такыр барбаган балдардын көпчүлүгү иштебейт жана балдар эмгегине тартылган эмес (88,7 пайыз) жана 3,9 пайызы иш менен гана алек болушат, ал эми 7,4 пайызы үй чарбадагы үй жумуштарын гана аткарат. Үй жумуштарын гана аткарган (9,4 жана 5,3 пайыз) жана иш менен гана алек болгон балдардын (5,6 жана 1,9 пайыз) санында кыздардын үлүшү эркек балдардын үлүшүнөн көп.

Иштебеген балдардын ичинен кыздардын 9,9 пайызы жана эркек балдардын 5,4 пайызы үй жумуштарын аткарууга тартылышат.

8.6-таблица. Мектепке такыр барбаган балдардын аткарылган иштердин түрү жана жыныс боюнча саны жана бөлүнүшү

Ишмердиктин/иштин түрү/макамы	Кыздар		Эркек балдар		Бардыгы	
	N	%	N	%	N	%
Бардыгы						
Иш менен гана алек болгондор	4 636	5,6	1 416	1,9	6 053	3,9
Үй жумушуна гана тартылгандар	7 743	9,4	3 871	5,3	11 615	7,4
Иштейт жана үй жумушун жасайт	-	-	-	-	-	-
Иштебейт жана үй жумушун жасабайт	70 424	85,0	68 048	92,8	138 472	88,7
Балдар эмгегиндеги бардык балдар						
Иш менен гана алек болгондор	265	100,0	1 264	100,0	1 530	100,0
Иштейт жана үй жумушун жасайт	-	-	-	-	-	-
Кооптуу эмгектеги балдар эмгеги						
Иш менен гана алек болгондор	-	-	-	-	-	-
Иштейт жана үй жумушун жасайт	-	-	-	-	-	-
Коопсуз эмгектеги балдар эмгеги						
Иш менен гана алек болгондор	265	100,0	1 264	100,0	1 530	100,0
Иштейт жана үй жумушун жасайт	-	-	-	-	-	-
Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар						
Иш менен гана алек болгондор	4 371	100,0	152	100,0	4 523	100,0
Иштегендер жана үй жумушун жасагандар	-	-	-	-	-	-
Иштебеген балдар						
Үй жумушун жасайт	7 743	9,9	3 871	5,4	11 615	7,7

Ишмердиктин/иштин түрү/макамы	Кыздар		Эркек балдар		Бардыгы	
	N	%	N	%	N	%
Бардыгы						
Үй жумушун жасабайт	70 424	90,1	68 048	94,6	138 472	92,3

8.2.2. МЕКТЕПТИ ТАШТАГАН/КАЛТЫРГАН БАЛДАР

Изилдөөнүн эсептерине ылайык 28 364 бала окуу убагында мектепти ташташкан же калтырышкан, анын ичинде эркек балдар 16 665ти, кыздар 11 669ду түзөт (8.7-таблица).

Мектепти таштаган балдардын ичинде иштеген балдардын үлүшү 74,4 пайызды, иштебеген балдардын үлүшү 25,6 пайызды түзөт. Мектепти таштаган балдардын басымдуу көпчүлүгүн (78,3 пайыз) 16-17 жаштагы балдар түзөт.

Мектепти таштаган балдар кыздарга караганда көп иштешет (тиешелүүлүгүнө жараша 85,5 жана 58,4 пайыз). Мектепти таштаган балдардын экономикалык активдүүлүгү баланын жашаган жерине жана жашаган регионуну жараша айырмаланат. Демек, мектепти таштаган балдардын ичиндеги иштеген балдардын үлүшү айыл жеринде шаар жерине караганда жогору (тиешелүүлүгүнө жараша 78,3 жана 64,7 пайыз). Талас жана Нарын облустарындагы мектепти таштаган балдардын бардыгы (100,0 пайыз) иштейт. Мектептеги сабактан кийин иштеген балдардын эң жогорку үлүшү Бишкек шаарында – 2,9 пайыз. Кайрадан жакыр үй чарбалардын балдары камсыз болгон үй чарбалардагы балдарга салыштырганда мектептен кеткенден кийинки иште көп иштешет.

8.7-таблица. Мектепти таштаган балдардын жумуштуулуктун макамы, жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана башка мүнөздөмөлөр боюнча бөлүнүшү

Негизги мүнөздөмөлөр	Иштеген балдар		Иштебеген балдар		Бардык балдар	
	N	%	N	%	N	%
Бардыгы	21 090	74,4	7 274	25,6	28 364	100,0
Жыныс						
Эркек балдар	14 269	85,5	2 426	14,5	16 695	100,0
Кыздар	6 821	58,4	4 849	41,6	11 669	100,0
Жаш курактык топтор						
5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
7-13 жаш	266	100	0,0	0,0	266	100
14-15 жаш	1 197	43,2	1 576	57	2 774	100
16-17 жаш	19 627	77,5	5 698	22	25 325	100
7-15 жаш	1 463	48,1	1 576	52	3 039	100
Жашаган жери						
Шаар	5 347	64,7	2 924	35	8 271	100
Айыл	15 742	78,3	4 351	22	20 093	100
Облусу						
Баткен	1 686	71,8	663	28	2 349	100
Жалал-Абад	4 294	77,2	1 270	23	5 564	100

Ысык-Көл	980	72,7	367	27	1 347	100
Нарын	123	100	0,0	0,0	123	100
Ош	7 345	78,1	2 055	22	9 400	100
Талас	216	100	0,0	0,0	216	100
Чүй	4 338	88,5	563	11	4 901	100
Бишкек ш.	31	2,9	1 024	97	1 055	100
Ош ш.	2 077	60,9	1 332	39	3 408	100
Кирешелердин квинтилдери						
I жакыр	3 822	67,9	1 805	32	5 627	100
II	4 901	74,6	1 665	25	6 565	100
III	5 186	71,0	2 115	29	7 301	100
IV	5 571	83,1	1 133	17	6 704	100
V бай	1 610	74,3	557	26	2 167	100

8.8-таблицанын маалыматтары мектепти таштаган балдардын болжолдуу үшундай эле үлүшү жол берилген эмгекте (38,8 пайыз) жана кооптуу балдар эмгегинде (34,6 пайыз) иштей тургандыгын жана балдар эмгегинин башка формаларында иштеген балдардын үлүшү 1,0 пайызды түзөрүн көрсөтөт. Бул категориядагы эркек балдар балдар эмгегинин кооптуу формасына кыздарга караганда көп тартылышат (тиешелүүлүгүнө жараша 45,3 жана 19,2 пайыз) жана эркек балдар менен кыздардын болжолдуу түрдө бирдей үлүшү жол берилген эмгекте иштейт (38,5 жана 39,2 пайыз).

7-13 кенже жаш курактык топтогу мектепти таштаган балдардын бардыгы (100,0 пайызы) эмгектин кооптуу формаларына тартылышат, 14-15 жаштагы топто бул үлүш 22,1 пайызды түзөт, ошол эле убакта 16-17 жаштагы балдардын арасында бул үлүш 35,2 пайызды түзөт.

Мектепти таштаган шаардык балдардын бир топ жогорку пайызы айыл жериндеги балдарга салыштырганда кооптуу балдар эмгегинде (41,4 жана 31,7 пайыз) иштешет, ал эми айыл жериндеги мектепти таштаган балдар бул категориядагы шаардык балдарга караганда жол берилген эмгекке (45,7 жана 22,1 пайыз) тартылышат.

Мектептеги сабактан кийин кооптуу эмгекте иштеген балдардын эң көп үлүшү Чүй облусунда (67,5 пайыз), ал эми эң азы - Бишкекте (2,9 пайыз). Ошону менен бирге Нарын жана Талас облустарындагы мектепти таштаган баланын бири да кооптуу эмгекте иштебейт. Коопсуз иштерде Баткен облусундагы (8,1 пайыз) жана Ош шаарындагы (2,8 пайыз) балдар гана иштейт. Изилдөөнүн маалыматтар мектепти таштаган балдардын арасындагы эмгектин кооптуу формаларына тартылуу үй чарбанын жетиштүү жашоосунун деңгээлинен көз каранды болбой тургандыгын аныктайт.

8.8-таблица. Мектепти таштаган кооптуу эмгектеги, коопсуз иштеги балдар эмгегинде жана балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдардын жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана башка тийиштүү мүнөздөмөлөр боюнча саны жана пайызы

Негизги мүнөздөмөлөр	Кооптуу эмгектеги балдар	Кооптуу иштерден башка балдар эмгегинде иштеген балдар	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар
----------------------	--------------------------	--	---

	N	%	N	%	N	%
Бардыгы	9 802	34,6	285	1,0	11 002	38,8
Жыныс						
Эркек балдар	7 559	45,3	285	1,7	6 424	38,5
Кыздар	2 243	19,2	0,0	0,0	4 578	39,2
Жаш курактык топтор						
5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
7-13 жаш	266	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
14-15 жаш	614	22,1	285	10,3	298	10,8
16-17 жаш	8 923	35,2	0,0	0,0	10 704	42,3
7-15 жаш	879	28,9	285	9,4	298	9,8
Жашаган жери						
Шаар	3 428	41,4	95	1,2	1 824	22,1
Айыл	6 374	31,7	190	0,9	9 178	45,7
Облусу						
Баткен	332	14,1	190	8,1	1 164	49,5
Жалал-Абад	3 073	55,2	0,0	0,0	1 221	21,9
Ысык-Көл	405	30,1	0,0	0,0	575	42,7
Нарын	0,0	0,0	0,0	0,0	123	100,0
Ош	1 474	15,7	0,0	0,0	5 871	62,5
Талас	0,0	0,0	0,0	0,0	216	100,0
Чүй	3 307	67,5	0,0	0,0	1 031	21,0
Бишкек ш.	31	2,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Ош ш.	1 180	34,6	95	2,8	801	23,5
Кирешелердин квинтилдери						
I жакыр	1 037	18,4	0,0	0,0	2 785	49,5
II	1 923	29,3	285	4,3	2 693	41,0
III	2 469	33,8	0,0	0,0	2 717	37,2
IV	3 417	51,0	0,0	0,0	2 154	32,1
V бай	956	44,1	0,0	0,0	654	30,2

Мектепти таштаган балдардын басымдуу көпчүлүгү ишти башка иш менен айкалыштырбайт (68,0 пайыз). Мектепти таштаган балдардын 16,0 пайызы үй жумушун башка бир дагы иш менен айкалыштырышпайт, ал эми 15,9 пайызы ишмердиктин бир да түрү менен алектенишпейт (8.9-таблица). Иш менен гана алек болгондор категориясында кыздар эркек балдарга салыштырмалуу (78,1 жана 53,8 пайыз) көп, ал эми үй жумушуна гана тартылгандар категориясында эркек балдар кыздарга караганда көп (28,3 жана 7,3 пайыз).

Мектепти таштаган жана ар түрдүү эмгекте иштеген балдар ишти үй жумушу менен айкалыштырышпайт. Иштебеген балдар булардан айырмаланып, үй ишине гана тартылышат (50,2 пайыз) же ишмердиктин бир да түрү менен алектенишпейт (49,8 пайыз).

8.9-таблица. Мектепти таштаган кооптуу эмгекте, коопсуз иштердеги балдар эмгегинде, балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдардын жана иштебеген балдардын аткарылган иштердин түрү жана жыныс боюнча саны жана бөлүнүшү

Ишмердиктин/иштин макамы/түрү	Эркек балдар		Кыздар		Бардыгы	
	N	%	N	%	N	%
Бардыгы						
Иш менен гана алек болгондор	14 826	78,1	7 250	53,8	22 076	68,0
Үй жумушун гана жасагандар	1 391	7,3	3 818	28,3	5 209	16,0
Иштегендер жана үй жумушун гана жасагандар	-	-	-	-	-	-
Иштебегендер жана үй жумушун жасабагандар	2 756	14,2	2 418	17,9	5 174	15,8
Балдар эмгегиндеги бардык балдар						
Иш менен гана алек болгондор	8 102	100,0	2 243	100,0	10 344	100,0
Үй жумушун гана жасагандар	-	-	-	-	-	-
Кооптуу балдар эмгегиндеги балдар						
Иш менен гана алек болгондор	7 816	100,0	2 243	100,0	10 059	100,0
Үй жумушун гана жасагандар	-	-	-	-	-	-
Коопсуз иштердеги балдар эмгеги						
Иш менен гана алек болгондор	285	100,0	0,0	0,0	285	100,0
Үй жумушун гана жасагандар	-	-	-	-	-	-
Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар						
Иш менен гана алек болгондор	6 724	100,0	5 008	100,0	11 731	100,0
Үй жумушун гана жасагандар	-	-	-	-	-	-
Иштебеген балдар						
Үй жумушун гана жасагандар	1 391	33,5	3 818	61,2	5 209	50,2
Иштебегендер жана үй жумушун жасабагандар	2 756	66,5	2 418	38,8	5 174	49,8

8.3. КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮ

Башталгыч кесиптик билим берүү балдарды негизги жана орто билим берүүнүн базасында коомдук-пайдалуу ишмердиктин негизги багыттары боюнча квалификацияланган эмгектин жумушчулары (жумушчулар, кызматкерлер) катары даярдоону камтыйт. Бул сапта башталгыч кесиптик билим алуучу балдардын категориясы каралат. Кесиптик лицейлерде же кесиптик училищаларда (мындан ары – КЛ/КУ) окуган иштеген жана иштебеген балдардын саны жана пайыздык бөлүнүшү, жыныс, жаш курактык топтор, жашаган жери жана башка мүнөздөмөлөр жөнүндө маалыматтар 8.10-таблицада берилди.

Башталгыч кесиптик билим берүү уюмдарында окуган балдардын жарымынан көбү (58,1 пайыз) иштебегендер категориясына кирет. Ошол эле убакта КЛ/КУда окуган балдардын 21,0 пайызы жол берилген иште, балдардын дээрлик үшундай эле пайызы (20,9 пайыз) балдар эмгегинде иштейт.

КЛ/КУда окуган балдардын үчтөн экиси (66,8 пайыз) иштебегендер болуп саналат, ошол эле убакта КЛ/КУда окуган эркек балдардын көпчүлүгү экономикалык ишмердикке (52,8 пайыз) тартылышат. Ошол эле убакта балдар эмгегинде иштеген эркек балдардын үлүшү (19,0 пайыз) окуган кыздардын үлүшүнө караганда аз (22,3 пайыз). Ошентип, КЛ/КУда окуган кыздардын тыюу салынган иштерде иштөө ыктымалдуулугу жогору.

Балдар эмгегинде иштеген КЛ/КУда окуган балдардын үлүшү 14-15 жаш курактык топто (42,5 пайыз) 16-17 жаштагы окуучулардан (18,0 пайыз) эки эсе жогору.

Айылдарда КЛ/КУда окуган балдар шаар жериндеги балдарга караганда балдар эмгегинде эки эсе көп иштешет (тиешелүүлүгүнө жараша 29,3 жана 12,5 пайыз).

Балдар эмгегинде иштеген КЛ/КУда окуган балдардын жогорку пайызы Жалал-Абад (40,3 пайыз), Чүй (32,7 пайыз) жана Нарын облустарында (31,5 пайыз) байкалат. Баткен облусунда КЛ/КУда окуган балдар балдар эмгегине эң аз тартылышат (3,3 пайыз).

Жакыр үй чарбаларындагы балдардын иштегендердин, ошондой эле балдар эмгегинде иштегендердин санындагы басымдуулук кылуу тенденциясы КЛ/КУда окуган балдарга карата сакталат. Демек, бай үй чарбалардагы КЛ/КУда окуган балдардын 20,2 пайызы иштесе, жакыр үй чарбалардагы балдардын 53,8 пайызы иштейт. Ошону менен бирге балдар эмгегинде иштеген жакыр үй чарбалардагы окуучулардын үлүшү бай үй чарбаларга караганда төрт эсе жогору (тиешелүүлүгүнө жараша 28,3 жана 6,7 пайыз).

8.10-таблица. Балдар эмгегиндеги балдардын, балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдардын жана кесиптик билим берүүдөгү иштебеген балдардын жыныс, жаш курактык топтор жана жашаган жери боюнча саны жана пайыздык катышы жөнүндө маалыматтар

Негизги мүнөздөмөлөр	Балдар эмгеги		Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар		Иштебеген балдар		Бардык балдар	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Бардыгы	5 663	20,9	5 707	21,0	15 775	58,1	27 145	100,0
Жыныс								
Эркек балдар	2 290	19,0	4 066	33,8	5 681	47,2	12 037	100,0
Кыздар	3 373	22,3	1 641	10,9	10 094	66,8	15 108	100,0
Жаш курактык топтор								
5-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6-жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
7-13 жаш	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
14-15 жаш	1 358	42,5	109	3,4	1 726	54,1	3 193	100,0
16-17 жаш	4 306	18,0	5 598	23,4	14 049	58,7	23 952	100,0
7-15 жаш	1 358	42,5	109	3,4	1 726	54,1	3 193	100,0
Жашаган жери								
Шаар	1 698	12,5	1 716	12,6	10 182	74,9	13 595	100,0
Айыл	3 966	29,3	3 991	29,5	5 593	41,3	13 550	100,0
Облусу								
Баткен	66	3,3	104	5,2	1 838	91,5	2 008	100,0
Жалал-Абад	2 133	40,3	520	9,8	2 643	49,9	5 296	100,0

Негизги мүнөздөмөлөр	Балдар эмгеги		Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар		Иштебеген балдар		Бардык балдар	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ысык-Көл	333	25,8	529	41,1	425	33,0	1 287	100,0
Нарын	120	31,5	84	22,2	175	46,3	379	100,0
Ош	707	22,4	1 688	53,5	761	24,1	3 155	100,0
Талас	74	9,4	425	53,6	294	37,0	793	100,0
Чүй	1 036	32,7	1 107	34,9	1 026	32,4	3 169	100,0
Бишкек ш.	549	7,0	659	8,3	6 688	84,7	7 896	100,0
Ош ш.	646	20,4	591	18,7	1 925	60,9	3 162	100,0
Кирешелердин квинтилдери								
I жакыр	837	28,3	753	25,5	1 366	46,2	2 956	100,0
II	821	24,4	1 397	41,5	1 149	34,1	3 367	100,0
III	1 527	31,2	947	19,3	2 421	49,5	4 895	100,0
IV	2 111	20,3	1 868	17,9	6 438	61,8	10 416	100,0
V бай	368	6,7	742	13,5	4 401	79,9	5 511	100,0

8.4. МЕКТЕПКЕ, МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ УЮМДАРГА ЖЕ БАШКА БИЛИМ БЕРҮҮ УЮМДАРЫНА БАРУУЧУ БАЛДАРДЫН АЛГАН БИЛИМИНИН ДЕҢГЭЭЛИ

8.11-таблицанын маалыматтары боюнча башталгыч мектепти бүткөн балдардын 23,3 пайызы балдар эмгегинде иштейт. Толук эмес мектепти бүткөн балдардын ичинде балдар эмгегинде иштегендердин үлүшү 41,8 пайызды, толук орто мектепти аяктаган балдар – 31,9 пайызды, башталгыч кесиптик училищаны бүтүргөндөр – 16,7 пайызды, орто кесиптик училищаны бүтүргөндөр – 22,7 пайызды түзөт.

Ошентип, баланын билим берүү деңгээли канчалык төмөн болсо, анын балдар эмгегинде иштөө ыктымалдуулугу ошончолук жогору болот.

8.11-таблица. Балдар эмгегинде, жол берилген эмгекте иштеген жана иштебеген билим берүү мекемелерине барган балдардын билим берүүнүн эң жогорку деңгээли боюнча саны жана пайыздык бөлүнүшү

Алган билимдин жогорку деңгээли	Балдар эмгеги		Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар		Иштебеген балдар		Бардык балдар	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Бардыгы	412 716	31,0	161 796	12,1	757 834	56,9	1 332 346	100,0
Мектепке чейинки мекеме	0,0	0,0	1 408	2,5	54 701	97,5	56 109	100,0
Башталгыч мектеп	122 795	23,3	46 004	8,7	357 879	68,0	526 678	100,0
Толук эмес орто мектеп	232 401	41,8	62 077	11,2	261 515	47,0	555 993	100,0
Толук орто мектеп	49 254	31,9	44 112	28,6	61 013	39,5	154 380	100,0

Алган билимдин жогорку деңгээли	Балдар эмгеги		Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар		Иштебеген балдар		Бардык балдар	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Башталгыч кесиптик училища	1 265	16,7	1 465	19,3	4 864	64,0	7 594	100,0
Толук кесиптик училища	4 655	22,7	4 971	24,2	10 911	53,1	20 537	100,0
Стандарттык эмес, башка мектеп	0,0	0,0	0,0	0,0	520	100,0	520	100,0
Башкалар	122	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	122	100,0

8.5. АТА-ЭНЕЛЕРДИН БИЛИМИ

Ата-энелердин баланын өсүүсүнө жана билимине тийгизген таасири абдан чоң. Ушуга байланыштуу ата-энелердин билим берүү деңгээли менен баланы ишке жана балдар эмгегине тартуунун ортосундагы көз карандылыктын болушун изилдөө абдан маанилүү.

Бул бөлүмдө иштеген жана иштебеген балдардын билим деңгээли каралат (8.12-таблица). Изилдөөнүн жыйынтыктары баланын атасынын же энесинин билим деңгээли канчалык жогору болсо, баланын балдар эмгегине иштөө же тартылуу ыктымалдуулугу ошончолук төмөн болорун көрсөтөт. Демек, жогорку билими бар аталардын иштебеген балдарынын үлүшү 75,7 пайызды, орто кесиптик билими бар балдардын үлүшү - 60,8 пайызды, толук орто мектепти аяктаган балдардын үлүшү – 57,1 пайызды, башталгыч мектепти аяктаган балдардын үлүшү – 24,1 пайызды түзөт. Жогорку билимдүү энелердин иштебеген балдарынын үлүшү 75,0 пайызды, орто кесиптик билими бар балдардын үлүшү – 61,0 пайызды, толук орто мектепти аяктаган балдардын үлүшү – 56,9 пайызды, толук эмес орто мектепти аяктаган балдардын үлүшү – 60,0 пайызды түзөт. Атасынын башталгыч билими бар балдардын 74,5 пайызы балдар эмгегине тартылышкан, ошол эле убакта билиминин деңгээли ушундай болгон энелердин балдарынын 81,9 пайызы иштебейт.

Балдар эмгегинде иштеген балдардын үлүшү төмөнкүдөй: жогорку билимдүү аталарда жана энелерде – 17,5 пайыз; орто кесиптик билимдүү аталарда – 27,0 пайыз, энелерде – 27,2 пайыз; толук орто мектепти аяктаган аталарда – 30,2 пайыз, энелерде – 30,9 пайыз.

8.12-таблица. Балдар эмгегинде, балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген жана иштебеген балдардын аталарынын жана энелеринин билим берүүнүн жогорку деңгээли менен камтылышы

Алынган билимдин жогорку деңгээли	Балдар эмгеги		Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар		Иштебеген балдар		Бардык балдар	
	N	%	N	%	N	%	KN	%
Атанын билим деңгээли								
Башталгыч мектеп	7 847	74,5	139	1,3	2 542	24,1	10 527	100,0
Толук эмес орто мектеп	27 211	33,2	8 212	10,0	46 577	56,8	82 000	100,0
Толук орто мектеп	205 398	30,2	86 502	12,7	388 173	57,1	680 073	100,0

Алынган билимдин жогорку деңгээли	Балдар эмгеги		Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар		Иштебеген балдар		Бардык балдар	
	N	%	N	%	N	%	KN	%
Башталгыч кесиптик училища	34 392	38,8	12 158	13,7	41 993	47,4	88 543	100,0
Толук эмес кесиптик училища	39 756	27,0	17 886	12,2	89 469	60,8	147 111	100,0
ЖОЖ жана андан жогору	40 556	17,5	15 684	6,8	175 323	75,7	231 563	100,0
Стандарттык эмес, башка мектеп	0,0	0,0	0,0	0,0	2 218	100,0	2 218	100,0
Башкалар	102	5,4	347	18,3	1 445	76,3	1 894	100,0
Бардыгы	355 263	28,6	140 926	11,3	747 740	60,1	1 243 930	100,0
Эненин билим деңгээли								
Башталгыч мектеп	407	13,1	157	5,0	2 542	81,9	3 106	100,0
Толук эмес орто мектеп	30 596	29,9	10 220	10,0	61 346	60,0	102 163	100,0
Толук орто мектеп	225 910	30,9	88 968	12,2	416 144	56,9	731 022	100,0
Башталгыч кесиптик училища	18 478	26,0	9 378	13,2	43 209	60,8	71 066	100,0
Толук эмес кесиптик училища	44 822	27,2	19 541	11,8	100 668	61,0	165 031	100,0
ЖОЖ жана андан жогору	50 882	17,5	21 879	7,5	218 547	75,0	291 307	100,0
Стандарттык эмес, башка мектеп	0,0	0,0	0,0	0,0	405	100,0	405	100,0
Башкалар	1 220	31,7	0,0	0,0	2 630	68,3	3 850	100,0
Бардыгы	372 316	27,2	150 143	11,0	845 492	61,8	1 367 950	100,0

9. ҮЙ ЧАРБАЛАРДЫН СОЦИАЛДЫК-ЭКОНОМИКАЛЫК МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ

Иштеген балдар жашаган үй чарбалардын турак жай стандарттары, жашоо шарттары, ошондой эле кирешелери жана активдери балдары иштебеген үй чарбаларга салыштырмалуу төмөн. Ошону менен бирге баласы балдар эмгегинде иштеген үй чарбаларда жашоо шарттары жана активдерге ээлик кылуу балдары жол берилген эмгекте иштеген үй чарбаларга караганда бир катар көрсөткүчтөр боюнча төмөн.

Балдар эмгегинде жана жол берилген эмгекте иштеген балдар (62,9 жана 62,8 пайыз) иштебеген балдардан (35,7 пайыз) көп, алар сууну көбүнчө (27,0 пайыз жана 26,7 пайыз 15,3 пайызга каршы)

үйдүн сыртындагы суу түтүгүнөн, ошондой эле ачык булактардан алышат. Шаарларда эмгектин бардык категориясындагы балдар сууну көбүнчө үйдүн ичиндеги суу түтүгүнөн пайдаланышат (9.1-таблица). Бирок шаарларда балдар эмгегинде (24,8 пайыз) иштеген балдар жол берилген эмгекте (34,9 пайыз) иштеген балдарга караганда аз жана иштебеген балдар (60,8 пайыз) үй ичиндеги суу түтүгү менен камсыздалышкан.

Бул изилдөөнүн жыйынтыктары боюнча балдар эмгегиндеги, жол берилген эмгектеги балдардын жана иштебеген балдардын ашканасы (4,5 пайыз, 2,6 пайыз жана 2,9 пайыз), мончосу/саунасы (73,4 пайыз, 71,9 пайыз, 70,6 пайыз) жок үй чарбалардагы тиешелүү үлүштөрү эсептелди жана берилди. Дээрлик үшундай эле тенденция ажатканасы жок үй чарбаларда байкалат: 1,0 пайыз, 0,9 пайыз, 0,8 пайыз. Демек, үй чарбада ашкананын, мончонун жана санитардык түйүндүн болушу баланын ишке тартылышына таасир этпейт.

Балдар эмгегинде (61,2 пайыз) жана жол берилген эмгекте (62,3 пайыз) иштеген балдардын тамак-аш даярдоо үчүн керектеген энергиясынын негизги булагы отун болуп саналат. Иштебеген балдары бар үй чарбалар тамак-аш даярдоо үчүн керектелген отунду олуттуу түрдө аз (36,4 пайыз) колдонушат.

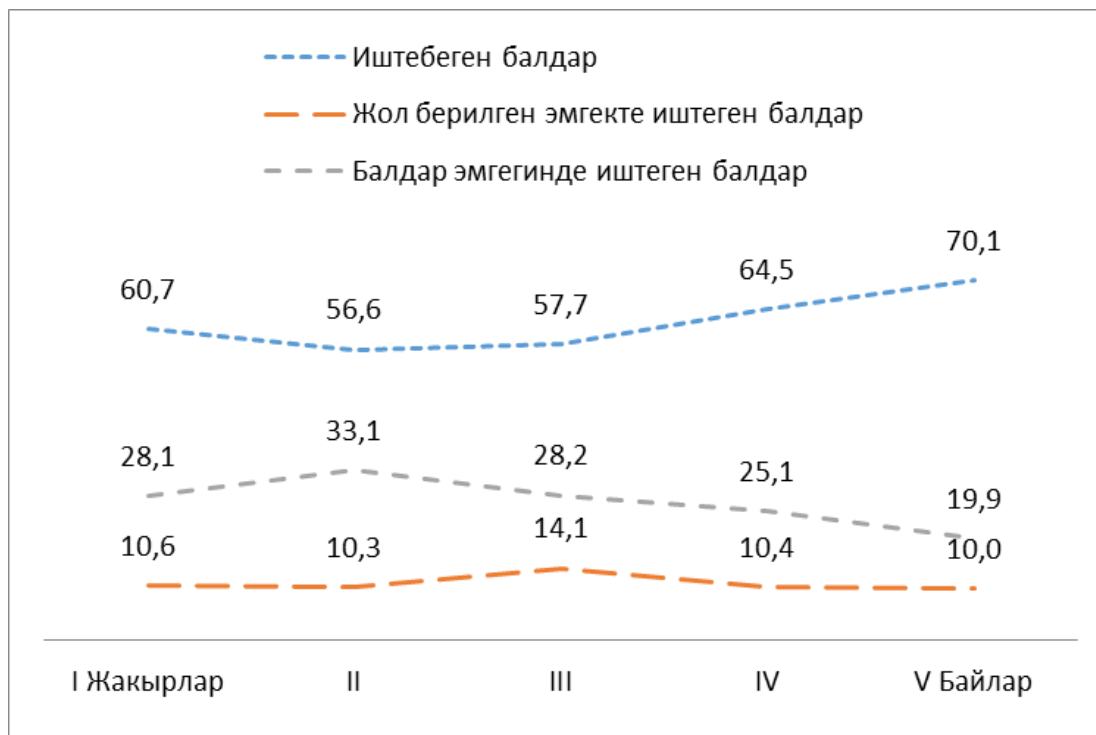
Көмүр менен жылытуу иштебеген балдарга (60,1 пайыз) караганда балдар эмгегинде (74,4 пайыз) жана жол берилген эмгекте (77,7 пайыз) иштеген балдар жашаган үй чарбалар үчүн мүнөздүү. Шаар жериндеги иштебеген балдар (20,8 пайыз) борбордук жылуулукту колдонгон балдардын үлүшү башка категориядагы балдарга караганда (5,1 пайызга чейин) көп колдонушат. Электрди муздатуу үчүн энергия катары пайдалануу баланын эмгегинин категориясынан көз каранды болбойт.

Иштеген балдардын басымдуу көпчүлүгү (95 пайыздан көбү) жеке үйлөрдө жашашат. Иштебеген балдар булардан айырмаланып, жеке үйлөрдө (78,3 пайыз) эле эмес, батирлерде да (19,5 пайыз) жашашат. Иштебеген балдардын жарымынан көбү (58,1 пайыз) жер үлүшү жок үй чарбаларда жашашат.

Изилдөөнүн жүрүшүндө үй чарбалардын балдардын жумуштуулугуна көз каранды болгон орточо айлык кирешеси боюнча олуттуу айырмачылыктар аныкталган жок. Ошентип, иштебеген балдары бар үй чарбаларда орточо айлык киреше 11880 сомду, ал эми балдар эмгегинде иштеген балдары бар үй чарбаларда - 11611 сомду, жол берилген эмгекте иштеген балдары бар үй чарбаларда - 11595 сомду түздү.

9.1-сүрөттүн маалыматтары бай үй чарбаларда иштеген балдардын үлүшү аз (29,9 пайыз) экендигин көрсөтөт. Жакыр квинтилдеги иштеген балдардын үлүшү булардан айырмаланып, 39,3 пайызды түздү. Ошону менен бирге балдар эмгегине тартылган балдардын эң аз үлүшү (19,9 пайыз) бай квинтилде белгиленди.

9.1-сүрөт. Киришенин квинтилдери боюнча иштеген жана иштебеген балдар

9.1-таблица. Балдар эмгегинде иштеген балдардын, балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдардын жана иштебеген балдардын турак жайдын негизги мүнөздөмөсү жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү (пайыз менен)

Турак жайдын мүнөздөмөсү	Шаар			айыл		Бардыгы			
	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар
Бардыгы	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Суу менен жабдуунун түрлөрү									
Үйдүн ичиндеги суу түтүгү	24,8	34,9	60,8	5,7	6,0	10,5	8,5	9,8	31,8
Үйдүн сыртындагы суу түтүгү	67,2	52,4	35,7	62,1	64,3	64,1	62,9	62,8	52,1
Суу ташуучу	0,8	1,4	0,3	1,7	0,5	1,1	1,6	0,6	0,7
Дарыя/өзөн	1,3	4,5	0,9	15,0	12,5	9,2	12,9	11,4	5,7
Скважина	3,4	3,1	1,4	5,4	7,4	7,5	5,1	6,8	4,9
Кудук	0,0	0,0	0,4	5,8	6,6	4,9	5,0	5,7	3,0
Башкалар	2,4	3,8	0,5	4,3	2,7	2,6	4,0	2,8	1,7
Ыңгайлуулук (ашканын болушу)									
Үйдүн ичинде жана жеке колдонууда	49,6	65,3	75,5	48,7	48,9	53,8	48,8	51,0	62,9
Үйдүн ичинде жана жалпы колдонууда	4,8	3,0	8,2	5,8	10,9	5,0	5,6	9,8	6,3
Үйдүн сыртында жана жеке колдонууда	37,5	26,8	13,7	39,0	35,8	36,8	38,8	34,6	27,1
Үйдүн сыртында жана жалпы колдонууда	2,8	0,0	0,3	2,2	2,2	1,0	2,3	1,9	0,7
Жок	5,3	5,0	2,2	4,4	2,2	3,4	4,5	2,6	2,9
Ыңгайлуулук (ваннанын, душтун болушу)									
Үйдүн ичинде жана жеке колдонууда	16,0	19,9	41,7	3,5	4,3	8,2	5,4	6,4	22,3
Үйдүн ичинде жана жалпы колдонууда	0,5	3,5	7,4	0,6	1,0	1,0	0,6	1,3	3,7

Турак жайдын мүнөздөмөсү	Шаар			айыл	Бардыгы					
	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар	
Үйдүн сыртында жана жеке колдонууда	17,3	6,7	6,7	7,5	6,3	7,2	9,0	6,4	7,0	
Үйдүн сыртында жана жалпы колдонууда	3,8	0,0	0,9	1,0	0,1	1,0	1,4	0,1	1,0	
Жок	62,4	69,8	43,3	87,3	88,3	82,6	83,6	85,8	66,0	
Ыңгайлуулук (мончонун, саунанын болушу)										
Үйдүн ичинде жана жеке колдонууда	0,8	0,1	1,4	0,4	0,1	0,9	0,5	0,1	1,1	
Үйдүн ичинде жана жалпы колдонууда	0,1	0,2	0,5	0,2	0,5	0,2	0,2	0,4	0,3	
Үйдүн сыртында жана жеке колдонууда	30,5	33,5	24,5	22,6	20,8	27,4	23,8	22,5	26,2	
Үйдүн сыртында жана жалпы колдонууда	3,9	2,8	2,4	1,9	5,4	1,3	2,2	5,0	1,8	
Жок	64,8	63,4	71,2	74,9	73,2	70,3	73,4	71,9	70,6	
Ыңгайлуулук (ажаткананын болушу)										
Үйдүн ичинде жана жеке колдонууда	12,8	15,2	36,0	1,4	1,0	3,6	3,1	2,9	17,3	
Үйдүн ичинде жана жалпы колдонууда	1,6	4,7	7,2	0,9	0,3	0,7	1,0	0,9	3,4	
Үйдүн сыртында жана жеке колдонууда	74,4	71,4	48,8	91,6	89,6	92,1	89,0	87,2	73,8	
Үйдүн сыртында жана жалпы колдонууда	8,5	6,2	6,6	5,4	8,4	3,3	5,9	8,1	4,7	
Жок	2,8	2,4	1,5	0,7	0,7	0,3	1,0	0,9	0,8	
Тамак-аш даярдоо үчүн керектелген энергиянын негизги булагы										
Отун	45,1	36,8	16,5	64,0	66,2	51,0	61,2	62,3	36,4	

Турак жайдын мүнөздөмөсү	Шаар			айыл	Бардыгы				
	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар
Көмүр	3,8	4,9	3,7	3,7	3,6	4,3	3,7	3,8	4,0
Газ	19,3	23,5	42,1	2,3	3,1	6,4	4,8	5,8	21,5
Электр	31,6	34,8	34,8	25,5	22,6	34,3	26,4	24,2	34,5
Күн энергиясы	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Башкалар	0,0	0,0	0,1	1,4	0,5	1,0	1,2	0,4	0,6
Жок	0,2	0,0	1,1	2,7	3,7	2,8	2,4	3,2	2,1
Жылытуу үчүн керектелген энергиянын негизги булагы									
Отун	4,0	6,7	5,9	10,0	7,9	9,6	9,1	7,8	8,0
Көмүр	66,4	66,1	39,0	75,8	79,4	75,5	74,4	77,7	60,1
Борбордук жылуулук	5,1	3,8	20,8	0,1	0,3	0,8	0,9	0,7	9,2
Газ	5,1	2,4	6,7	0,3	0,0	0,5	1,0	0,3	3,1
Электр	16,3	16,4	24,4	7,6	4,4	8,0	8,9	6,0	14,9
Күн энергиясы	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0
Башкалар	0,0	0,0	0,0	2,7	3,1	2,0	2,3	2,7	1,2
Жок	2,0	4,5	3,2	3,5	4,9	3,5	3,3	4,8	3,4
Муздатуу үчүн керектелген энергиянын негизги булагы									
Электр	25,7	31,3	28,2	20,9	24,8	23,8	21,6	25,6	25,7
Күн энергиясы	10,0	2,0	4,9	2,2	1,8	5,3	3,3	1,8	5,1
Башкалар	8,0	3,2	2,4	19,3	15,8	15,0	17,6	14,1	9,7
Жок	56,2	63,5	64,0	57,2	57,2	55,6	57,1	58,1	59,2
Жарыктандыруу үчүн керектелген энергиянын негизги булагы									
Электр	97,3	91,9	97,0	97,6	97,4	97,3	97,6	96,6	97,2
Күн энергиясы	0,2	3,5	0,4	0,2	0,0	0,5	0,2	0,5	0,5
Башкалар	0,1	0,0	0,1	0,8	1,1	0,1	0,7	0,9	0,1
Жок	0,8	3,4	0,9	0,1	0,2	0,5	0,2	0,6	0,7

9.2-таблица. Балдар эмгегиндеги, балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдардын жана иштебеген балдардын турак жайдын жана жер колдонуунун тиби жана жашаган жери боюнча бөлүнүшү

(пайыз менен)

Корпустун жана жер пайдалануунун тиби	Эркек балдар			Кыздар			Бардыгы		
	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар
Турак жайдын тиби									
Батир	3,1	2,2	21,5	4,3	6,4	17,7	3,6	3,3	19,5
Жеке үй	95,8	96,6	76,8	95,2	93,0	80,0	95,6	95,7	78,5
Жеке үйдүн бир бөлүгү	1,0	0,9	1,6	0,4	0,5	2,1	0,7	0,8	1,9
Кыймылдуу турак жай (мисалы, чатыр, автокербен)	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Турак жай үчүн арналбаган башкалка	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Эски турак жай	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1
Башкалар	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Жердин болушу									
Ооба	77,2	74,2	37,0	80,4	67,1	46,2	78,4	72,4	41,9
Жок	22,8	25,8	63,0	19,6	32,9	53,8	21,6	27,6	58,1
Бардыгы	100	100	100	100	100	100	100	100	100

9.3-таблица. Балдар эмгегинде, жол берилген эмгекте иштеген балдар жана иштебеген балдар жашаган үй чарбалардын активдери

Активдер, буюмдар	Эркек балдар			Кыздар			Бардыгы		
	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар
Авто	54,7	51,0	51,0	49,3	49,8	49,8	52,6	50,6	50,6
Трактор	3,2	3,5	3,5	6,8	2,8	2,8	4,6	3,3	3,3
Мотоцикл	0,4	0,4	0,4	0,9	0,0	0,0	0,6	0,3	0,3
Велосипед	26,8	21,1	21,1	22,0	17,6	17,6	24,9	20,1	20,1
Чийне	18,0	10,2	10,2	18,6	6,6	6,6	18,3	9,2	9,2
Телевизор	97,1	97,5	97,5	97,6	95,6	95,6	97,3	96,9	96,9
Үтүк	93,2	95,6	95,6	95,8	94,0	94,0	94,2	95,1	95,1
Плейер VCD/DVD	86,8	85,4	85,4	85,5	85,8	85,8	86,2	85,6	85,6
Кир жуугуч машина	65,1	70,0	70,0	66,2	70,0	70,0	65,6	70,0	70,0
Нан бышыргыч	54,4	57,6	57,6	46,6	60,8	60,8	51,3	58,6	58,6
Идиш-аяк жуугуч машина	7,0	8,3	8,3	3,0	8,0	8,0	5,4	8,2	8,2
Муздаткыч	72,3	68,0	68,0	70,3	72,3	72,3	71,5	69,3	69,3
Компьютер	14,1	20,9	20,9	15,4	19,5	19,5	14,6	20,5	20,5
Кийим тигүүчү машина	47,2	41,9	41,9	48,1	49,1	49,1	47,5	44,1	44,1
Спутниктик/кабелди к телеберүү	27,0	25,4	25,4	23,2	29,5	29,5	25,5	26,6	26,6
Телефон	11,6	15,0	15,0	10,2	10,7	10,7	11,0	13,7	13,7
Уюлдук телефон	87,3	89,1	89,1	87,3	88,3	88,3	87,3	88,8	88,8
Радио	21,4	14,2	14,2	20,3	18,3	18,3	21,0	15,4	15,4
Генератор	2,7	2,4	2,4	3,2	10,1	10,1	2,9	4,7	4,7
Кондиционер	5,4	3,8	3,8	4,8	6,0	6,0	5,1	4,4	4,4
Электр кургаткычы	21,8	23,5	23,5	24,3	28,5	28,5	22,8	25,0	25,0

Активдер, буюмдар	Эркек балдар			Кыздар			Бардыгы		
	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар	Балдар эмгеги	Балдар эмгегинен башка эмгекте иштеген балдар	Иштебеген балдар
Тоңдургуч	4,7	4,5	4,5	4,0	3,4	3,4	4,5	4,2	4,2
Электр жылыткычы	48,6	46,8	46,8	44,1	54,7	54,7	46,8	49,1	49,1
Санариптик фотоаппарат	9,5	8,1	8,1	10,3	11,4	11,4	9,8	9,1	9,1
Кол саат	25,6	24,7	24,7	23,0	26,7	26,7	24,6	25,3	25,3

10. ТЫЯНАК

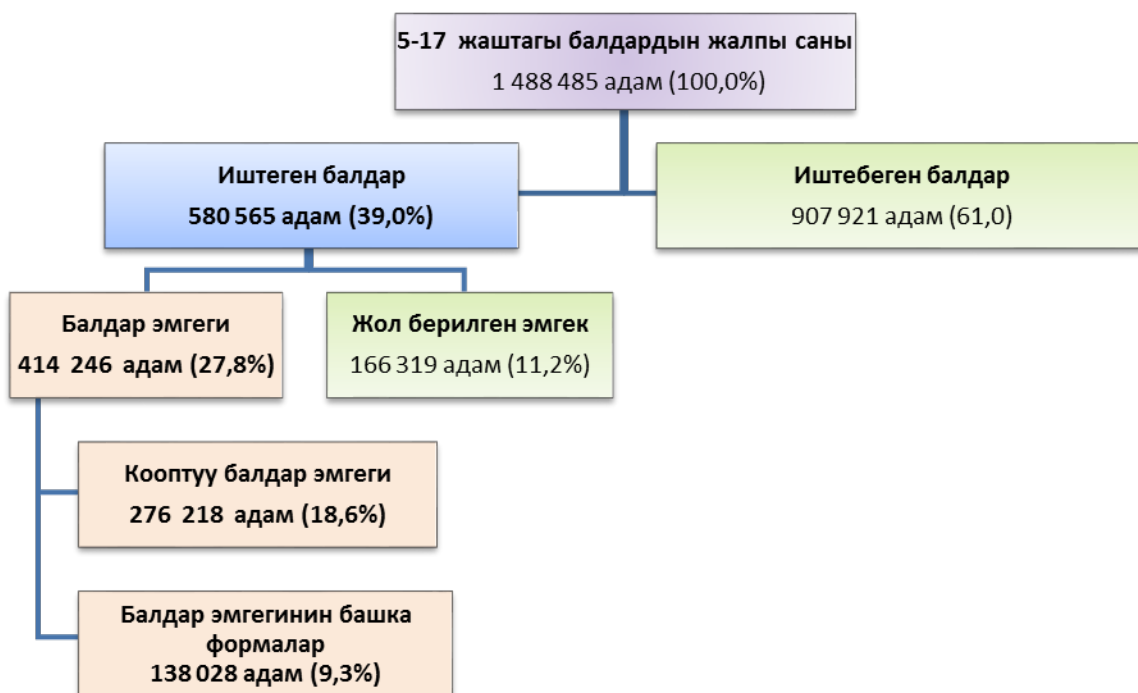
Иштеген балдардын изилдөөсү 5-17 жаштагы балдардын экономикалык ишмердиктеринин ар түрдүү аспектилерин, алардын аткарган иштеринин мүнөздөмөлөрү, эмгек шарттары жана потенциалдуу коркунучтары, балдар эмгегинин балдардын ден соолугуна жана билим алуусуна тийгизген таасири жөнүндө маалыматтарды топтоо максатында жүргүзүлдү.

Изилдөө балдар эмгегинин, кооптуу балдар эмгегинин жана иштеген балдардын масштабынын түрдүү мүнөздөмөлөрү боюнча баалоосун улуттук жана региондук деңгээлде сунуштайт. Бул изилдөө ошондой эле иштеген балдардын негизги мүнөздөмөлөрү, мектепке баруусу, балдардын үй жумушуна катышуусу, жыныстык-жаш курактык бөлүнүүдөгү балдар жашаган үй чарбалардын мүнөздөмөлөрү жана региондук мүнөздөмөлөр тууралуу маалыматтарды камтыйт.

Жалпысынан алганда, ушул изилдөөнүн жыйынтыгында алынган эсептерге ылайык 5-17 жаштагы 1 488 485 бала бар (10.1-сүрөт). Анын ичинен 907 920 бала (61,0 пайыз) иштебегендер, 580 565 бала (39,0 пайыз) иштегендер деп бөлүндү. Жол берилген жумушта иштеген балдардын саны 166 319 деп аныкталды, бул 5-17 жаштагы балдардын жалпы санынын 11,2 пайызын түзөт.

Изилдөөнүн маалыматтары боюнча эсептерге ылайык 5-17 жаштагы балдардын 414 246сы балдар эмгегинде иштейт, анын ичинен 276 218 бала кооптуу балдар эмгеги менен алектенет.

10.1-сүрөт. 5-17 жаштагы балдардын санынын түзүмү

10.1. БАЛДАРДЫН САНЫ ЖАНА ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Балдардын эсептелген саны 1 488 485 адамды түзөт, анын ичинде эркек балдар - 793 956 (53,3 пайыз), кыздар - 694 530 (46,7 пайыз). Балдардын үчтөн экиси (68,6 пайыз) айыл жеринде жашаса, үчтөн бири (31,4 пайыз) шаар жеринде жашайт. Бишкекте балдардын 13,0 пайызы жашайт, ошол эле убакта калгандары Чүй облусунда (12,4 пайыз), Баткен жана Ысык-Көл облустарында (ар бири

болжолдуу түрдө 8,2 пайыздан), Нарын жана Талас облустарында – (ар бири болжолдуу түрдө 5 пайыздан) жана Ош шаарында ар бири 4,2 пайызы жашайт.

5-17 жаштагы балдардын миллиондон ашыгы (1 125 037 бала же 75,6 пайыз) ата-энесинин экөөсү менен тең жашайт. Ошол эле убакта 350 миңден ашык бала коркунуч тобунда жашайт: 184 397 бала (12,4 пайыз) энеси менен гана жашайт; 27 736 бала (1,9 пайыз) атасы менен жашайт; 151 316 баланын (10,2 пайыз) ата-энесинин экөөсү тең жок. Ата-энесиз жашаган балдардын үлүшү айыл жеринде жогору. Жогорку үлүш Ош облусунда (16,3 пайыз), Ош шаарында (13,8 пайыз), Нарын (11,5 пайыз) жана Ысык-Көл облустарында (10,6 пайыз) да белгиленди.

10.2. БАЛДАРДЫН ТУРАК ЖАЙЛАРЫНЫН ЖАНА КИРЕШЕЛЕРИНИН БУЛАКТАРЫНЫН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

5-17 жаштагы балдардын ондон сегизи жеке үй чарбаларда (85,2 пайыз), ондон бири - батирде (13,3 пайыз) жашайт. Ошондуктан балдарды үй чарбаны ичүүчү таза суу жана отун даярдоо менен камсыз кылуу боюнча оор эмгекке тартуу коркунучу жогору болуп саналат.

5-17 жаштагы балдардын 120 миңден ашыгы (8,4 пайыз) ичүү үчүн керектелүүчү сууну ачык булактардан алышат. 12 миңден ашык балдар (0,9 пайыз) ажатканасы жок үй чарбаларда жашашат.

Үй чарбалардын 70 пайызга жакыны кирешени бир нече булактардан алышат жана ар бир үчүнчү үй чарба кирешенин бир гана булагына ээ. Эмгек акыны кирешенин булагы катары белгилеген 5-17 жаштагы балдары бар үй чарбалардын үлүшү 51,8 пайызды түздү, үй чарбалардын 46,7 пайызы өз кирешелерин жеке эмгек ишмердигинен алышарын көрсөтүшкөн. Үй чарбалардын үчтөн биринен ашыгы (37,1 пайыз) пенсия жана жөлөкпул алышат жана дээрлик ар бир бешинчи үй чарба (17,5 пайыз) жеке адамдардан акча которууларды алат. Үй чарбалардын орточо айлык кирешеси республика боюнча 11 917,8 сомду түзөт.

10.3. ЭКОНОМИКАЛЫК ӨНДҮРҮШТӨГҮ БАЛДАРДЫН КҮНДӨЛҮК ЭКОНОМИКАЛЫК ЖУМУШТУУЛУГУ

Изилдөөгө катышкан 5-17 жаштагы балдардын 1 488 485инин 580 565и (39,0 пайыз) изилдөөнүн алдындагы 7 күндүн ичинде экономикалык өндүрүштө иштешет, анын ичинде эркек балдар - 368 192, кыздар - 212 372.

Экономикалык өндүрүштө иштеген балдардын үлүшү 16-17 жаш курактык топто (58,6 пайыз) эң жогору, ал эми 6-13 жаштагы топто (36,1 пайыз) эң төмөн. Иштеген эркек балдардын үлүшү (46,4 пайыз) иштеген кыздардын үлүшүнөн (30,6 пайыз) көп. Эркек балдардын арасындагы экономикалык өндүрүштүн жумуштуулугундагы бул жаш курактык топтогу калктын бир топ жогорку үлүшүнүн тенденциясы бардык жаш курактык топтордо жашаган жери жана регионун карабастан сакталат, ошону менен бирге эркек балдар кыздарга караганда бир топ эрте жаш куракта ишке киришет.

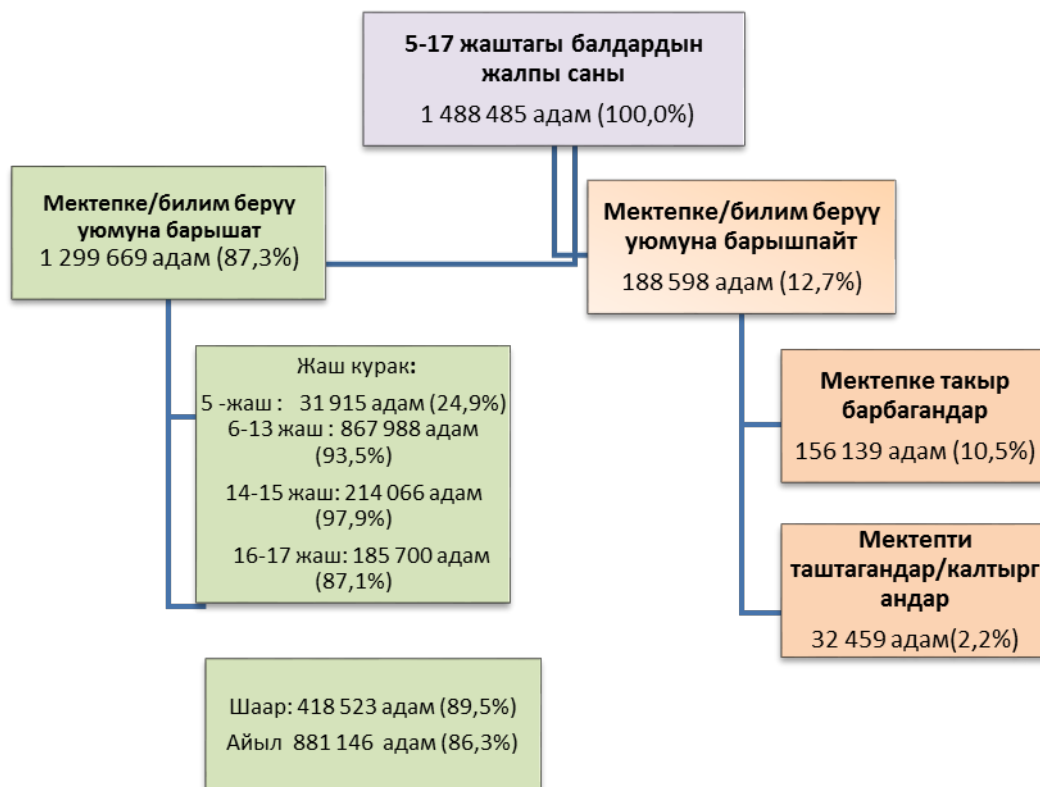
Айыл жеринде экономикалык ишмердикте иштеген балдардын үлүшү (48,6 пайыз) шаар жерине караганда жогору (18,1 пайыз).

Экономикалык ишмердиктеги балдардын жумуштуулугу республиканын региону боюнча бирдей эмес. Иштеген балдардын эң төмөнкү үлүшү Бишкек шаарында (9,2 пайыз), ал эми эң жогорку үлүшү Ош облусунда (50,1 пайыз) белгиленди.

10.4. БАЛДАРДЫН МЕКТЕПКЕ, МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ ЖЕ БАШКА БИЛИМ БЕРҮҮ УЮМДАРЫНА БАРУУСУ

Изилдөөнүн жыйынтыгы боюнча 5-17 жаштагы балдардын 87,3 пайызы (1 299 669 адам) мектепке, мектепке чейинки же башка билим берүү мекемелерине барышат (10.2-сүрөт).

10.2-сүрөт. 5-17 жаштагы балдардын мектепке/мектепке чейинки же башка билим берүү уюмуна баруусунун түзүмү

Билим берүү уюмдарына барган балдардын эң жогорку үлүшү Бишкек шаарында (92,8 пайыз) жана Ысык-Көл облусунда (92,1 пайыз), ал эми эң төмөнкү Чүй облусунда (81,9 пайыз).

Бай үй чарбалардагы балдар (90,6 пайыз) кирешелердин деңгээли боюнча жакыр (87,2 пайыз) үй чарбалардагы балдарга караганда билим берүү уюмдарына баруунун жогорку ыктымалдуулугуна ээ.

10.5. БАЛДАР ТАРАБЫНАН АТКАРЫЛГАН ЖЕКЕ ҮЙ ЧАРБАДАГЫ ҮЙ ЖУМУШТАРЫ

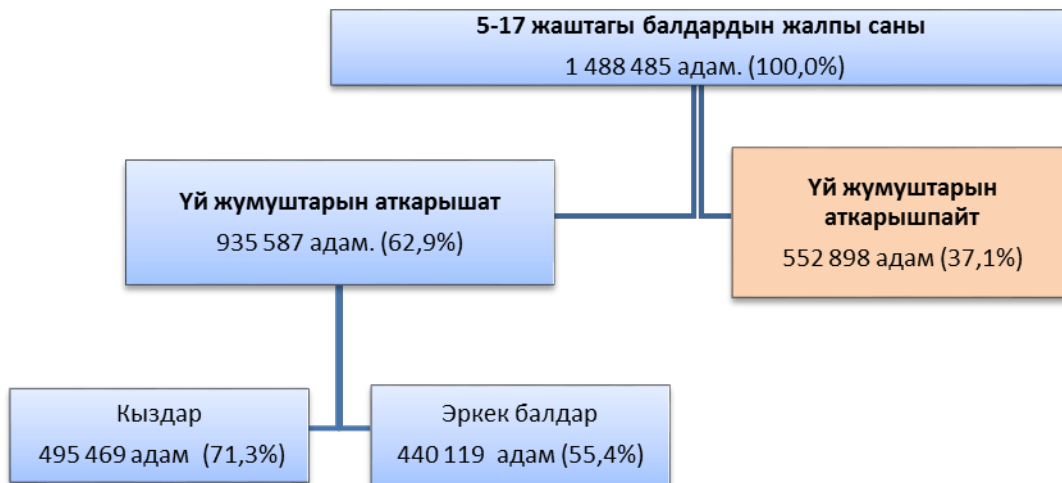
Балдардын дээрлик үчтөн экиси (62,9 пайыз) үй жумуштарын аткарат. Изилдөө түрдүү жыныстагы балдардын үй жумуштарын аткаруудагы иштердин түрлөрү жана аларды аткаруунун убактысы боюнча гендердик диспропорцияны аныктады.

Үй жумуштарын аткарган кыздардын үлүшү эркек балдарга караганда жогору, ал эми көрсөткүчтөрдөгү айырмачылыктар жаш курак менен көбөйөт (10.3-сүрөт). Ошону менен бирге айыл жериндеги кыздар эрте жаш курактан баштап үй жумуштарына тартылса, шаар жериндеги кыздар үй жумуштарына көп тартылышат. Кыздар эркек балдарга караганда үй жумуштарынын көпчүлүк түрлөрүнө – идиш-аяк жуу, үй жыйноо, кийим жуу, тамак-аш даярдоо, бала жана

улгайган адамды кароого тартылышат. Ошол эле убакта эркек балдар жабдууларды оңдоо боюнча иштерге гана тартылышат.

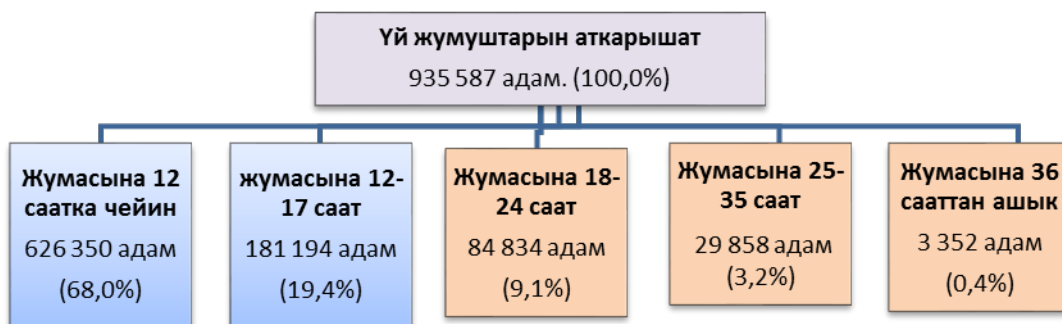
Балдардын үй жумуштарына катышуу ыктымалдуулугу үй чарбанын жетиштүү жашоосунун деңгээлине көз каранды болбойт.

10.3-сүрөт. 5-17 жаштагы балдар тарбынан үй жумуштарынын аткарылышы

Балдардын үчтөн экиси (68,0 пайыз) үй жумуштарын аткарууга жумасына 12 саатка чейин, ар бир бешинчи бала (19,4 пайыз) – 12 сааттан 18 саатка чейин, ар бир онунчу бала (9,1 пайыз) – 18 сааттан 24 саатка чейин, 3,2 пайызы – 25 сааттан 36 саатка чейин, 0,4 пайызы – 36 саат жана андан ашык убакыт коротушат.

10.4-сүрөт. Үй чарбада үй жумушун аткарган балдардын санынын иш сааттары боюнча бөлүнүшү

Эгерде үй жумушу УЭТнун рамкасына кирсе, анда ар бир жаш курактык топто балдар эмгегинде иштеген бала катары каралуучу балдар бар болмок. Демек, үй жумуштарын аткарган балдардын санынын ичинен балдар эмгеги категориясына төмөнкүлөр кирмек:

- 5-13 жаштагы 12 364 бала ишке кабыл алуу үчүн минималдуу жаш курактан кичүү жаштагы бала катары;
- 14-15 жаштагы 82 949 бала (46,1 пайыз) жумасына 12 сааттан ашык иштеген бала катары;
- 16-17 жаштагы 41 885 бала (24,4 пайыз) жумасына 18 сааттан ашык иштеген бала катары.

10.6. БАЛДАРДЫН ИШМЕРДИКТИН ТҮРДҮҮ ТҮРЛӨРҮН АЙКАЛЫШТЫРУУСУ

Балдар тарабынан аткарылган иштердин терең изилдөөсү он баланын жетөөсү (70,2 пайыз) ишмердиктин 2-3 түрүн, анын ичинде жети баланын бешөө (29,8 пайыз) ишмердиктин 3 түрүн жана беш баланын экөө (39,2 пайыз) ишмердиктин 2 түрүн айкалыштыра тургандыгы жөнүндө тыянак чыгарууга мүмкүндүк берет. Жалпысынан эркек балдар ишмердиктин үч түрүн (иш, окуу жана үй жумуштарын аткаруу) же иш менен окууну айкалыштырышат. Кыздардын жумуштуулугунун кадимки модели үчүн ишмердиктин үч түрүн (иш, окуу жана үй жумуштарын аткаруу) айкалыштыруу мүнөздүү, ошону менен бирге окуу менен үй жумушуна катышууну айкалыштыруу да олуттуу деңгээлге чейин жеткирет. Ошентип, эркек балдардын ишмердиги чоң баскычта экономикалык сектордогу жумуштуулук менен, кыздардын жумуштуулугу экономикалык эмес сектордогу жумуштуулук менен мүнөздөлөт.

10.7. БАЛДАРДЫН ЭКОНОМИКАЛЫК ИШМЕРДИКТЕРИНИН ТАРМАКТАРЫ

Иштеген балдардын экономикалык ишмердиктеринин негизги тармагы (96,2 пайыз) айыл чарба болуп саналат. Балдардын анча чоң эмес бөлүгү дүң жана чекене соодада (1,2 пайыз), курулушта жана иштетүү өнөр жайында (0,8 пайыздан) иштешет.

Иштеген балдардын тармактык гендердик сегрегациясы байкалат: эркек балдар эмгек акысы бир топ жогору болгон тармактарда, ал эми кыздар эмгек акысы төмөн болгон тармактарда иштешет. Мисалы, эркек балдар пайдалуу кендерди казуу чөйрөсүндө көп иштешсе, ал эми кыздар жалданма жумушчусу бар жеке үй чарбаларда көп иштешет. Жалпысынан кыздардын жумуштуулук чөйрөсүнүн спектри эркек балдарга караганда начар.

10.8. ИШТЕГЕН БАЛДАРДЫН ИШТЕРИНИН ТҮРЛӨРҮ

Иштеген балдардын көпчүлүгү квалификациясыз жумушчу макамына ээ (93,5 пайыз). Айыл чарба чөйрөсүндөгү квалификациялуу балдардын үлүшү 4,5 пайызды, ал эми ири жана чакан өнөр жай ишканаларындагы квалификациялуу жумушчулардын үлүшү 0,7 пайызды түзөт. Балдардын анча чоң эмес бөлүгү тейлөө чөйрөсүнүн жумушчулары болуп саналат (1,1 пайыз). Көмөкчү персонал, контордук кызматкерлер, тейлөө чөйрөсүнүн жумушчулары – операторлор, аппаратчылар, орнотмолордун жана машиналардын машинисттери сыяктуу башка кесиптерде иштеген балдар 0,1 пайыздан эмгектенишет.

Иштеген эркек балдар менен кыздардын ортосундагы иштердин түрлөрү боюнча айырмачылыктар жок. Ошол эле убакта балдардын жашаган жеринен көз карандуулук байкалат: айыл жериндеги айыл чарба чөйрөсүндө иштеген квалификациялуу балдардын үлүшү шаар жерине караганда беш эсе жогору. Шаар жериндеги балдар мындан айырмаланып, тейлөө чөйрөсүндө, ошондой эле ири жана чакан өнөр жай ишканаларынын квалификациялуу жумушчуларынын арасында басымдуулук кылышат.

10.9. ЖУМАЛЫК ИШ СААТТАРЫ

Балдар искусство жана көңүл ачуу чөйрөсүндөгү (60,0 саат), кесиптик, илимий жана техникалык ишмердикте (59,6 саат), мейманкана жана ресторан бизнесинде (46,7 саат) жумасына 36 сааттан ашык иштешет. Дүң жана чекене соодадагы (31,7 саат) жана иштетүү өнөр жайындагы (26,1 саат) иш жумалыгы. Кыздардын иш жумалыгы ишмердиктин бардык чөйрөлөрүндө эркек балдарга караганда 0,9 саатка узак.

Иш менен окууну айкалыштырган бардык жаш курактык топтогу балдарда иш сааттарынын мыйзам менен аныкталган ченемден ашуусу байкалат. Иш менен гана алек болгон балдардын иш жумалыгынын узактыгы 6-13 жаш курактык топто 11,5 саатты түзөт. Ошону менен бирге улуттук мыйзам менен 14 жашка чейинки балдардын иштешине тыюу салынат.

Иш менен гана алек болгон 14-15 жаштагы балдардын иш жумалыгынын узактыгы 33,6 саатты түзөт, бул мыйзам менен аныкталган ченемден (24 саат) ашат. 16-17 жаштагы иш менен гана алек болгон балдар жумасына 33,7 саат иштешет, бул мыйзам талабына жооп берет.

Окуу менен ишти айкалыштырган 14-15 жаштагы балдар жума сайын 16,6 сааттан иштешет, бул мыйзам менен аныкталган ченемден (12,5 саат) ашпайт. Иш менен окууну айкалыштырган 16-17 жаштагы балдар жумасын 19,7 сааттан иштешет, бул да алардын жаш курагы үчүн мыйзам менен аныкталган ченемден (17,5 саат) ашыкча.

Айыл жериндеги балдарда, ошондой эле кыздарда иш жумасынын узактыгынын уруксат берилген ченемден ашуусу чоң даражада байкалат.

10.10. ЭМГЕК АКЫ МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ

Иштеген балдардын эмгек акысынын бир айдагы орточо өлчөмү 4 084,4 сомду түзөт. Балдар эмгегине эмгек акы төлөөнүн 6-13 жаштагы 2 891,7 сомдон 16-17 жаштагы 5 489,5 сомго чейин жаш куракка жараша өскөнү байкалат. Жалпысынан эркек балдардын иштери кыздардын иштерине караганда жогору (4 384,2 сом 3518,4 сомго каршы). Бирок бул тенденция 14-15 жаштагы (3 265,2 сом 2471,1 сомго каршы) жана 16-17 жаштагы (5 795,8 сом 4 658,2 сомго каршы) балдарга гана мүнөздүү. Кенже жаш курактык топтордогу кыздар булардан айырмаланып, эмгеги үчүн эркек балдарга караганда көп акы алышат (3 273,3 сом 2 652,8 сомго каршы). Шаардагы балдар эмгеги үчүн айыл жериндеги балдарга караганда бир топ көбүрөөк эмгек акы алышат (тиешелүүлүгүнө жараша 5 346,1 жана 3 893,2 сом).

10.11. ИШТЕРДИ АТКАРУУНУН УБАКТЫСЫ

Иштеген жана мектепке барган балдардын көпчүлүгү (60,9 пайыз) мектептен кийин иштейт, ал эми ар бир бешинчи бала түштөн кийин жана кечинде (22,9 пайыз), 5,8 пайызы мектепке чейин иштешет. Балдардын бир бөлүгү (1,4 пайыз) мектептеги сабактарды калтырган убакытта иштешет. Мектептеги сабакты калтырган убакытта иштеген эркек балдардын үлүшү (1,5 пайыз) кыздардын үлүшүнөн жогору (1,0 пайыз). Мектепке барган жана иштеген балдардын үлүшү улуу жаш курактык топтордогу жана 16-17 жаштагы балдарда 1,8 пайызга жетет. Айыл жериндеги балдар (1,5 пайыз) шаар жериндеги балдарга караганда (0,3 пайыз) мектепке баруу менен бирге көп иштешет.

10.12. БАЛДАР ЭМГЕГИНИН МАСШТАБЫ

Изилдөөнүн алынган жыйынтыктарына ылайык балдардын 61,0 пайызы иштебегендер категориясына кирет, ал эми балдардын 39,0 пайызы иштейт, анын ичинде балдардын 11,2 пайызы жол берилген иштерде, 27,8 пайызы балдар эмгегинде иштейт. Башкача айтканда, иштеген баланын балдар эмгегинде иштеши коркунуч жаратат, балдар эмгегинде иштеген балдардын үлүшү абдан жогору - 71,4 пайыз.

Жалпысынан алганда 414 246 бала натыйжасы баланын акыл-эстик, физикалык жана социалдык өсүүсүнө терс таасир эте турган ишмердикке тартылышат.

Эркек балдар кыздарга караганда эмгектин ар түрдүү формаларына көп тартылышат. Балдар эмгегинде иштеген эркек балдардын үлүшү кыздардан үлүшүнөн 1,4 эсе көп (31,6 жана 23,5 пайыз). Ал эми жол берилген эмгектеги эркек балдардын үлүшү (14,8 пайыз) иштердин бул түрүндөгү кыздардын үлүшүнөн кеминде эки эсе жогору (7,0 пайыз).

Балдар эмгегиндеги балдардын жалпыланган үлүшү жаш курак менен көбөйөт. Балдар эмгеги 14 жаштан 15 жашка чейинки жаш курактык категориядагы балдардын арасында максималдуу (40,5 пайыз). Балдар эмгеги айылдардагы калктуу пункттарда шаар жерине караганда дээрлик үй эсе көп жайылган (тиешелүүлүгүнө жараша 35,1 жана 12,1 пайыз). Балдардын балдар эмгегине тартуунун жаш курактык өзгөчөлүктөрү негизинен баланын жынысынан жана жашаган жеринен көз каранды эмес.

Балдар эмгегинин эң жогорку көрсөткүчтөрү Нарын (39,5 пайыз), Жалал-Абад (37,3 пайыз) жана Ош (36,2 пайыз) облустарында белгиленди. Балдар эмгегинин салыштырмалуу төмөнкү деңгээли Бишкек шаарында (6,0 пайыз), Ош шаарында (15,1 пайыз) жана Чүй облусунда (19,1 пайыз).

Үй-бүлөнүн жетиштүү жашоосу менен балдар эмгегинин деңгээлинин ортосунда кайтарым-пропорционалдуу байланыш байкалат: балдар эмгегине тартылган балдардын үлүшү үй чарбанын кирешесинин көбөйүшү менен төмөндөйт. Жакыр үй чарбалардагы ар бир үчүнчү бала (28,7 пайыз) балдар эмгегине тартылган, бай үй чарбаларда бул көрсөткүч 19,9 пайызды түзөт.

Балдар эмгегинде иштеген балдардын басымдуу көпчүлүгү (66,7 пайыз) баланын өсүүсү үчүн кооптуу болгон иштерди жасайт. Ал эми эркек балдар (69,4 пайыз) кооптуу иштерде кыздарга (62,4 пайыз) караганда бир топ көп иштейт.

Балдар эмгегинде иштеген кенже жаш курактагы балдардын 80,6 пайызга жакыны коркунучтардын ар түрдүү түрлөрүнө кабылышат. Балдардын иштери коркунучтардын түрдүү түрлөрү менен байланышкан, ошондой эле балдардын жашаган жерине жараша өзгөрөт. Ош, Нарын жана Чүй облустарынын айылдуу райондорунда жашаган 6-13 жаштагы эркек балдар коркунучка эң көп кабылышат.

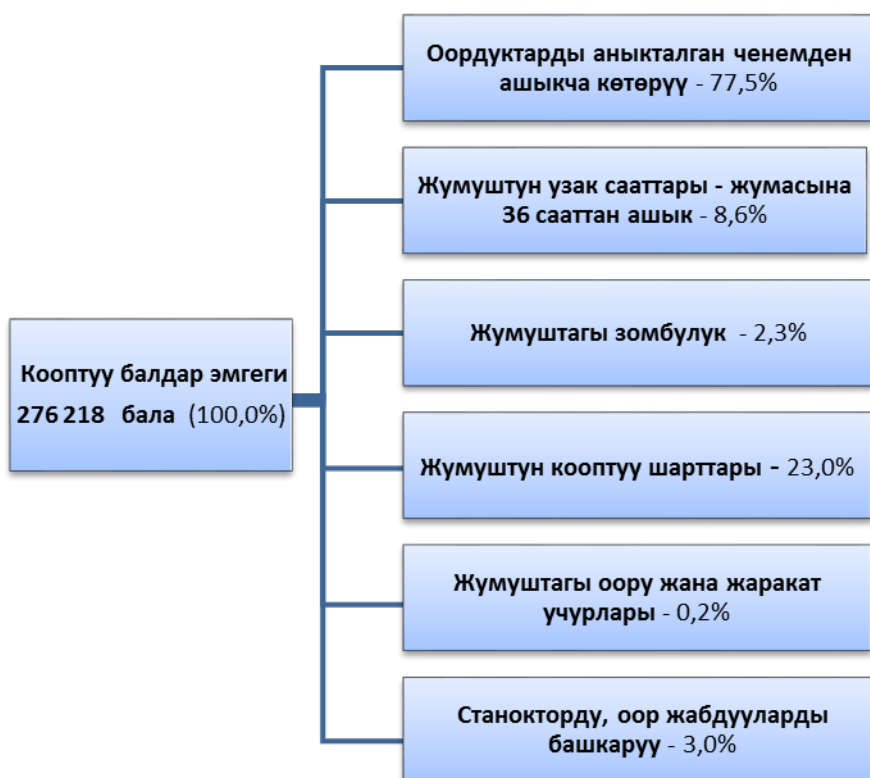
Балдар эмгегине тартылган балдардын негизги үлүшү (95,8 пайыз) айыл чарба тармактарында иштешет.

Балдар эмгегинде иштеген ар бир бала ишке жумасына орточо 17,5 саат коротот. Жумадагы иш сааттарынын саны жаш курак менен көбөйөт: бала канчалык улуу болгон сайын, ошончолук узак иштей баштайт: 6-13 жаш курактык топтогу балдардын иш жумасынын узактыгы 13,5 саатты, 14-15 жашта – 20,1 саатты, ал эми 16-17 жашта – 30,1 саатты түзөт. Шаар жеринде балдар эмгегинде иштеген балдар айыл жерине караганда жумасына 1,7 саатка узак иштешет (19 жана 17,3 саат). Баланын жынысы иш жумалыгынын узактыгына шаар жеринде гана таасир этет, мында эркек балдар кыздарга караганда болжолдуу түрдө 1 саатка узак иштешет (эркек балдар - 19,3 саат, кыздар - 18,4 саат).

10.13. КООПТУУ ЭМГЕКТИН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын негизинде кооптуу балдар эмгегинде иштеген балдар коркунучтун бирден көп түрүнө кабылат деп тастыктоого болот (10.5-сүрөт).

10.5-сүрөт. Кооптуу балдар эмгегинин коркунучтун түрлөрү боюнча түзүмү²³

Жалпысынан коркунучтардын түрлөрүнүн түзүмүндө аныкталган ченемден ашыкча оордукту көтөрүү басымдуулук кылат (77,5 пайыз). Мындай жогорку пайыз 6-13 жаштагы балдар тарабынан оордукту көтөрүү боюнча аныкталган ченемди сактабагандыктан улам алында (98,2 пайыз). Оордукту көтөрүү “эркектердин” иштеринин түрүнө карабастан изилдөөнүн маалыматтары боюнча эркек балдар менен кыздар бирдей баскычта коркунучтардын мындай түрлөрү менен алпурушушат (тиешелүүлүгүнө жараша 77,4 жана 77,7 пайыз). Айыл жеринде шаар жерине караганда оордуктарды көтөрүү көбүнчө балдарга туура келет (тиешелүүлүгүнө жараша 78,2 жана 72,5 пайыз). Бирок региондук бөлүктө бул айырма Бишкек шаарында көп таралган (95,3 пайыз). Иштердин шарттары кооптуу балдар эмгегине тартылган ар бир бешинчи бала үчүн коркунуч жаратат (23,0 пайыз). Эркек балдар кыздарга караганда кооптуу шарттарда аз иштешет (тиешелүүлүгүнө жараша 21,4 жана 25,8 пайыз). Айыл жеринде бул шарттар шаарга караганда көп таралган (тиешелүүлүгүнө жараша 23,5 жана 19,6 пайыз).

Жумасына 36 сааттан көп иштеген балдардын үлүшү 8,6 пайызды түзөт. Алардын ичинен 36 сааттан ашык иштеген эркек балдардын үлүшү кыздардын үлүшүнө караганда жогору (тиешелүүлүгүнө жараша 9,6 жана 6,8 пайыз). Уш убактысы узак иштерге тартуунун ыктымалдуулугу балдардын жаш курагы менен олуттуу узарат. 36 сааттан ашкан иш жумалыгынын узактыгы шаарларда айыл жерине (тиешелүүлүгүнө жараша 12,1 жана 8,1 пайыз) караганда, ошондой эле Чүй облусунда (29,5 пайыз) жана Ош шаарында (22,9 пайыз) бир топ айкын болуп саналат.

Кооптуу эмгектеги балдардын 3 пайызга жакыны иш ордунда станокторду жана оор жабдууларды башкарат. Балдардын 2,3 пайызы ишинде зомбулук учурларына кабылган, балдардын зомбулугунун түрлөрүнүн түзүмүндө психикалык зомбулук басымдуулук кылат. Ошону менен

²³ Сумма 100%дан ашат, т.а., бир бала ишинде коркунучтун бир нече түрүнө кабылышы мүмкүн.

бирге психикалык зомбулукка эркек балдар көп кабылышат, ал эми кызларга карата көбүнчө физикалык зомбулук колдонулат. Психикалык зомбулук шаарларда, ал эми физикалык зомбулук айылдарда көп таралган. 6 жаштан 13 жашка чейинки жаш курактык топтогу балдар физикалык зомбулукка, ал эми улуу жаш курактык топтордогу балдар психикалык зомбулукка көп кабылышат. Иштен алган оору жана жаракат учурлары аз кездешет (0,2 пайыз).

10.14. КООПСУЗ ИШТЕГИ БАЛДАР ЭМГЕГИНИН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ

Коопсуз иштеги балдар эмгегинин басымдуу бөлүгү айыл чарбасына, токой чарбасына жана балык уулоочулукка туура келет (96,6 пайыз). Мындай эмгекте иштеген балдардын олуттуу көпчүлүгүн квалификациясыз жумушчулар түзөт (90,7 пайыз). Балдардын 8,1 пайызга жакыны айыл чарбасынын, токой чарбасынын жана балык уулоочулуктун квалификациялуу жумушчулары болуп саналат.

Коопсуз иштеги балдар эмгегиндеги иш жумалыгынын орточо узактыгы балдар эмгегинин кооптуу формаларында иштеген балдарга караганда жогору. Жалпысынан коопсуз иштеги балдар эмгегинде орточо 19,2 саат иштешет. Мындай балдар эмгеги үчүн шаар жана айыл жерлеринин ортосундагы иш жумалыгынын узактыгында олуттуу айырмачылыктар байкалбайт. Кооптуу эмгекте эркек балдар кыздарга караганда 1 саатка узак иштешет (тиешелүүлүгүнө жараша 19,7 жана 18,8 саат) жана иш жумалыгынын узактыгы жаш курак менен узарат.

10.15. МЕКТЕПКЕ БАРУУ ЖАНА ИШТӨӨ

Изилдөөнүн маалыматтарына ылайык мектепке барган балдардын 44,3 пайызы иштешет. Иштеген окуучулардын эң жогорку пайызы (59,4 пайыз) 16-17 жаш курактык топто, ал эми эң төмөнкүсү 6 жаштагы балдардын арасында байкалат (24,8 пайыз).

Иштеген эркек балдардын үлүшү иштеген кыздардын үлүшүнөн олуттуу ашат (52,1 жана 35,2 пайыз). Ошону менен бирге иштеген эркек балдардын максималдуу үлүшү 70,0 пайызга жетсе (16-17 жаш курактык топто), ал эми кыздардын максималдуу үлүшү 47,1 пайызга гана жетет (16-17 жаш курактык топто).

Айыл жериндеги окуучулар шаар жериндеги окуучулардан үч эсе көп иштешет (55,1 жана 19,9 пайыз). Иштеген эркек балдардын жогорку тенденциясы айыл жери үчүн да, шаар жери үчүн да сакталат, бирок айылдарда бир топ даана байкалат. Шаарларда иштеген эркек балдардын үлүшү иштеген кыздардын үлүшүнөн 8,1 пайыздык пунктка, ал эми айылдарда – 21,4 пайыздык пунктка көп.

Иштеген окуучулардын эң төмөнкү үлүшү Бишкекте (10,3 пайыз), ал эми эң жогорку үлүшү – Ош облусунда (57,2 пайыз). Жакыр үй чарбалардагы окуучулар (45,0 пайыз) бай үй чарбалардагы окуучуларга караганда көп иштешет (34,0 пайыз).

10.16. МЕКТЕПТЕН СЫРТКАРКЫ БАЛДАР

5-17 жаштагы балдардын жалпы санынын 10,5 пайызы гана (156 139 адам) мектепке/билим берүү уюмуна такыр барышкан эмес. Бул көрсөткүч боюнча балдардын жынысына көз каранды болгон олуттуу айырмачылыктар байкалбайт. Мектепке такыр барбаган балдардын үлүшү 5 жана 6 жаштагы балдардын арасында абдан жогору (тиешелүүлүгүнө жараша 73,2 жана 46,5 пайыз). Мектеп жашындагы балдардын арасында мектепке такыр барбаган балдардын пайызы олуттуу төмөн – 0,7 пайыз. Айыл жеринде бул категориядагы балдар шаар жерине караганда бир аз көп (11,5 пайыз 8,3 пайызга каршы).

Мектепке такыр барбаган балдардын эң жогорку пайызы Чүй (14,5 пайыз), Ош (12,7 пайыз) жана Талас (12,3 пайыз) облустарында, ал эми эң төмөнкү пайызы - Бишкекте (5,9 пайыз) белгиленген. Жакыр үй чарбаларда мектепке такыр барбаган балдардын үлүшү бай үй чарбаларга караганда жогору (тиешелүүлүгүнө жараша 11,1 жана 7,5 пайыз).

Балдардын басымдуу бөлүгү – 89,6 пайызы жашы жете электигине байланыштуу мектепке такыр барышкан эмес. Майыптуулуктан/оорудан улам мектепке такыр барбаган балдардын үлүшү балдардын 9,8 пайызын түзөт. Балдардын бир аз саны мектепке барбоонун себеби катары мектептин жоктугун жана алыстыгын, үй-бүлөлүк бизнесте/фермада акы төлөнбөгөн жумушчу катары иштөө зарылчылыгы, мектеп чыгымдарын төлөөгө мүмкүнчүлүктүн жоктугун, билим алуунун пайдасыз экендигин жана окуу болгон кызыгуунун жоктугун белгилешкен (1 пайызга чейин).

Мектепке такыр барбаган балдардын көпчүлүгү иштебейт жана үй жумушуна тартылбайт (88,7 пайыз), 3,9 иш менен гана алек болушат жана 7,4 пайызы үй чарбадагы үй жумушун гана аткарат.

10.17. МЕКТЕПТИ ТАШТАГАН/КАЛТЫРГАН БАЛДАР

Изилдөө учурунда 28 364 бала мектепти таштаган же окуу убагында мектепти калтырышкан, анын ичинде эркек балдар - 16 695, кыздар - 11 669. Мектепти таштаган балдардын басымдуу көпчүлүгүн 16-17 жаштагы балдар түзөт (78,3 пайыз).

Мектепти таштаган балдардын ичинде иштеген балдардын үлүшү 74,4 пайызды, иштебеген балдар – 25,6 пайызды түзөт. Мектепти таштаган эркек балдар кыздарга караганда көп иштешет (тиешелүүлүгүнө жараша 85,5 жана 58,4 пайыз). Мектепти таштаган балдардын ичинде иштеген балдардын үлүшү айыл жеринде шаарга караганда жогору (тиешелүүлүгүнө жараша 78,3 жана 64,7 пайыз). Талас жана Нарын облустарында мектепти таштаган балдардын бардыгы иштейт (100,0 пайыз). Мектептен кийин иштөө үчүн ишке орношкон балдардын эң төмөнкү үлүшү Бишкек шаарында – 2,9 пайыз. Жакыр үй чарбалардагы балдар бир топ камсыз болгон үй чарбалардагы балдарга караганда мектептеги сабактан кийин көп иштешет.

10.18. КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮ

Кесиптик билим берүү мекемелеринде окуган балдардын жарымынан көбү (58,1 пайыз) иштебегендер категориясына кирет. ошол эле убакта КЛ/КУда окуган балдардын 21,0 пайызы жол берилген иште, дээрлик ушундай эле пайызы (20,9 пайыз) балдар эмгегинде иштейт.

КЛ/КУда окуган кыздардын үчтөн экиси (66,8 пайыз) иштебегендер болуп саналат, ошол эле убакта КЛ/КУда окуган эркек балдардын көпчүлүгү (52,8 пайызы) экономикалык ишмердикке тартылышат. Изилдөөнүн маалыматтары боюнча КЛ/КУда окуган кыздардын тыюу салынган иштердин түрлөрүндө иштөө ыктымалдуулугу эркек балдарга караганда жогору.

Айыл жерлеринде кесиптик училищаларда окуган балдар шаар кыштактарына караганда балдар эмгегинде эки эсе көп иштешет (тиешелүүлүгүнө жараша 29,3 жана 12,5 пайыз).

балдар эмгегинде иштеген КЛ/КУда окугандардын жогорку пайызы Жалал-Абад (40,3 пайыз), Чүй (32,7 пайыз) жана Нарын облустарында (31,5 пайыз) байкалды. Баткен облусунда КЛ/КУда окуган балдар балдар эмгегине эң аз санда тартылышат (3,3 пайыз).

Жакыр үй чарбалардагы балдардын иштегендердин жана балдар эмгегинде алектенгендердин санындагы жогорку тенденциясы КЛ/КУда окуган балдарга карата сакталат. Балдар эмгегинде иштеп, КЛ/КУда окуган балдардын үлүшү жакыр үй чарбаларда бай үй чарбаларга караганда төрт эсе жогору (тиешелүүлүгүнө жараша 28,3 жана 6,7 пайыз).

10.19. МЕКТЕПКЕ, МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ УЮМДАРГА ЖЕ БАШКА БИЛИМ БЕРҮҮ УЮМДАРЫНА БАРГАН БАЛДАРДЫН АЛГАН БИЛИМИНИН ДЕҢГЭЭЛИ

Толук эмес орто мектепти аяктаган балдардын ичинде балдар эмгегинде иштеген балдардын үлүшү 41,8 пайызды, ал эми толук орто мектепти бүткөн балдардын үлүшү – 31,9 пайызды, башталгыч кесиптик училищаны бүткөн балдардын үлүшү – 16,7 пайызды, орто кесиптик училищаны бүткөн балдардын үлүшү – 22,7 пайызды түзөт. Ошентип, толук эмес орто мектеп деңгээлинен баштап баланын билим деңгээли канчалык төмөн болсо, анын балдар эмгегинде иштөө ыктымалдуулугу ошончолук жогору болот. Бул тенденция айыл жеринде да, шаар жеринде да сакталат.

10.20. ҮЙ ЧАРБАЛАРДЫН СОЦИАЛДЫК-ЭКОНОМИКАЛЫК МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ ЖАНА АТА-ЭНЕЛЕРДИН БИЛИМИ

Изилдөөнүн маалыматтары боюнча балдарды балдар эмгегине тартуу менен үй чарбалардын социалдык-экономикалык мүнөздөмөлөрүнүн жана ата-энелердин билим макамынын ортосунда кайтарым-пропорционалдык байланыш аныкталды: турак жайдын бир топ жогорку мүнөздөмөсү бар, экономикалык активдерге (жер, мал, тиричилик техникасы) жана кирешелерге көп ээ болгон үй чарбаларда жашаган балдарда, ошондой эле ата-энеси жогорку билимдүү балдарда балдар эмгегине тартылуу ыктымалдуулугу аз.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
СОЦИАЛДЫК ӨНУГҮҮ
МИНИСТРЛИГИ

МИНИСТЕРСТВО
СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ТЕСКЕМЕ РАСПОРЯЖЕНИЕ

Бишкек ш.

« 8 » май 2014 ж. г.

№ 26

Кыргыз Республикасында балдар эмгегинин жайылышын изилдөө жана иликтөө максатында буйрук кылам:

1. Кыргыз Республикасында балдар эмгегин изилдөөнүн инструментарийин, методологиясын иштеп чыгуу боюнча ведомстволор аралык жумушчу топтун курамы тиркемеге ылайык бекитилсин.
2. Ведомстволор аралык жумушчу топ:
  - Кыргыз Республикасында балдар эмгегинин жайылышын изилдөө боюнча тенденцияларды аныктоо жана талдоо максатында кеңири масштабдагы иликтөө жүргүзсүн;
  - иликтөөнүн жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын Социалдык өнүгүү министрлигинин Үй-бүлөнү жана балдарды коргоо башкармалыгына жыйынтыкталган отчетту даярдасын жана берсин.
3. Документтик камсыз кылуу жана администрациялык колдоо бөлүмү ушул буйрукту ведомстволор аралык жумушчу топтун курамынын мүчөлөрүнө жеткирсин.
4. Ушул тескеменин аткарылышына контролдук кылуу министрдин орун басары Э. Куйкеевге жүктөлсүн.

В целях обследования и изучения распространенности детского труда в Кыргызской Республике:

1. Утвердить состав межведомственной рабочей группы по разработке инструментария, методологии обследования детского труда в Кыргызской Республике согласно приложению.
2. Межведомственной рабочей группе:
  - провести широкомасштабное обследование по изучению распространенности детского труда в Кыргызской Республике с целью выявления и анализа тенденций;
  - по результатам обследования подготовить финальный отчет и предоставить в Управление по защите семьи и детей Министерства социального развития Кыргызской Республики.
3. Отделу документационного обеспечения и административной поддержки довести настоящий приказ до исполнителя.

Тиркеме

Кыргыз Республикасынын
Социалдык өнүгүү министрлигинин
Тескемеси.
2014-жыл 8-май. №26

Кыргыз Республикасындагы балдар эмгегинин жайылышы боюнча ведомстволор аралык жумушчу топтун курамы

1	Куйкеев Эрик Асанович	КРнын Социалдык өнүгүү министринин орун басары, ведомстволор аралык жумушчу топтун башчысы
2	Ахматова Гульмира Абитована	КРнын Социалдык өнүгүү министрлигинин бөлүм башчысы
3	Абдылдаева Гульшан Кушбекована	КРнын билим бер жана илим министрлигинин жетекчи адиси
4	Артыкбаев Бактыбек Маканбаевич	КРнын ИИМнин жашы жете элек балдардын иши боюнча башкармалыгынын ага инспектору
5	Акимова Клара Абдикалиевна	КРнын Жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштери жана этностор аралык мамилелер боюнча мамлекеттик агентинин жетекчи адиси
6	Жапаралиева Нурия Жакыповна	КРнын Эмгек, миграция жана жаштар министрлигинин башкы адиси
7	Койчум анова Кулийпа Джумашевна	КРнын Улуттук статистикалык комитетинин Социалдык статистиканын бөлүм башчысы
8	Кошубакова Мария Исакуловна	КРнын Саламаттыкты сактоо министрлигинин алдындагы ОПД жана МСЭНнин Санитардык дарыгери
9	Орозакунуова Гульмира	Бишкек шаарынын ГСВ №2. ЦСМ №2 Башчысы
10	Итикеева Мира Эсенбековна	Балдарды коргоо борборунун башчысы (макулдашуусу боюнча)
11	Джакуповна Нуржамал Ибраевна	ОФ «Балдар институтунун» башчысы (макулдашуусу боюнча)
12	Семёнова Светлана Фёдоровна	Социалдык-экономикалык эмгектик коргоонун бөлүм башчысы ФПК (макулдашуусу боюнча)

КЫЗМАТКЕРЛЕРДИН ТИЗМЕСИ

Изилдөөнү башкаруу

Акылбек Осмоналиев	Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин төрагасы
Кулийпа Койчуманова	Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин төрагасынын кеңешчиси
Люксина Текеева	Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин төрагасынын орун басары
Эльвира Исенкулова	Долбоордун менеджери
Галина Самохлеб	Үй чарбалар статистикасы башкармалыгынын начальниги
Гульхумар Абдуллаева	Социалдык статистика бөлүмүнүн башкы адиси
Гульнара Джайлобаева	Эмгек жана иш менен камсыздоо бөлүмүнүн башчысы

Аналитикалык отчеттун авторлору

Илибеева Лариса	«Демократиялык процесстерди изилдөө борбору» коомдук фондунун директору, юрист
Аблеева Мехригюль	Борбор Азиядагы Америка университетинин Старший преподаватель «Социология» кафедрасынын ага окутуучусу, социология магистри
Карпович Евгения	Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Улуттук стратегиялык изилдөөлөр институтунун директорунун орун басарынын м.а., математикалык усулдар боюнча адис
Коржова Ольга	«Жаштардын укук коргоо тобу» коомдук бирикмесинин Балдардын укуктарын коргоо боюнча программасынын координатору, психолог
Илибеева Эльвира	«EL-PIKIR» коомдук пикирди изилдөө жана болжолдоо борборунун директору, экономика илимдеринин кандидаты

Улуттук статистика комитети:

Маалыматтарды иштетүү боюнча адис:

Праслова Лариса

IT колдоо:

Ханов Равиль, Адамалиев Адилет, Сулайманов Болот

Талаа иштери боюнча региондук координаторлор:

Искатов Улан Тукасович, Ысык-Көл облусу
Садыралиев Жандаралы, Жалал-Абад облусу
Акматов Кыдыргыч Акматович, Нарын облусу
Эргешов Мурзахмат Ысакович, Баткен облусу
Рысбаев Азизбек Ысакович, Ош облусу
Сатканалиева Светлана, Талас облусу
Шакулов Алмаз Джолдошбекович, Чүй облусу
Исалиев Кошой Овосбекович, Бишкек шаары
Толубаева Ширин Ражаповна, Ош шаары

Талаа персоналы:

Жалал-Абад облусу

Канназаров Айбек, супервайзер
Махмуд кызы Айжамал, интервью алуучу
Тукуева Назгул, супервайзер
Жээнбекова Бурулай, интервью алуучу
Жээналиев Бакытбек, супервайзер
Айтиев Орозмамат, интервью алуучу
Мамасалиев Кылычбек, интервью алуучу
Айдаров Алмазбек, интервью алуучу
Мамыров Садирбек, супервайзер
Ибраимов Болот, интервью алуучу
Болотбаева Мээримгул, интервью алуучу
Махмудова Айжаркын, интервью алуучу

Баткен облусу

Байбубаева Барахатхон, супервайзер
Рахманжанова Махарам, супервайзер
Гафиатулина Рауза, супервайзер
Акматов Рахмат, интервью алуучу
Байбубаева Рахима, интервью алуучу
Гапарова Парида, интервью алуучу
Жанышбек кызы Сабира, интервью алуучу
Саитова Шахзада, интервью алуучу
Ибрагимова Гузелия, интервью алуучу
Нурматова Гулзат, интервью алуучу
Туракулов Батыржан, интервью алуучу
Калбаева Бактыгул, интервью алуучу

Ош облусу

Караева Замира, супервайзер
Мадрагимов Салижан, супервайзер
Зикирова Нуржамал, интервью алуучу
Бекиева Гульмайрам, интервью алуучу
Мамарасулов Маматазим, интервью алуучу
Турдуева Элиза, интервью алуучу
Рахманова Нургуль, интервью алуучу
Парпы кызы Кызбурак, интервью алуучу

Чүй облусу

Нарын облусу

Заркунов Айбек, супервайзер
Нааматова Айнура, супервайзер
Жумадилова Чолпон, супервайзер
Кенешбаева Жаркын, интервью алуучу
Жээнбекова Айпери, интервью алуучу
Ногойбаева Кенжегул, интервью алуучу
Карымшакова Жаркын, интервью алуучу
Качаганова Нестан Дарежан, интервью алуучу
Жапарова Жаркын, интервью алуучу
Абдыкеримова Айгул, интервью алуучу
Касымова Айгерим, интервью алуучу
Самсалиева Анара, интервью алуучу

Ош шаары

Субанова Гуласал, супервайзер
Каримова Мархабахан, супервайзер
Сулайманов Нурсултан, супервайзер
Ажибаева Асылкан, супервайзер
Апилова Кулпунай, интервью алуучу
Ысамаматова Жанылай, интервью алуучу
Артыкова Турдукан, интервью алуучу
Мамадалиева Огулхан, интервью алуучу
Кудайбердиева Кыйбат, интервью алуучу
Жумабаева Венера, интервью алуучу
Суванова Гулиза, интервью алуучу
Эргешова Канышай, интервью алуучу
Муратова Айжамал, интервью алуучу
Сатыбалдиева Назгул, интервью алуучу
Суванова Асель, интервью алуучу
Муктаралиев Сапармурат, интервью алуучу

Бишкек шаары

Сайнидинова Айгуль, супервайзер
Джунушева Аида, супервайзер
Акылбекова Жаркынай, супервайзер
Бараталиева Айнура, супервайзер
Исакова Динара, супервайзер

Алиева Рахат, супервайзер
Шатенова Чолпон, супервайзер
Джолдошалиева Аида, супервайзер
Муратбекова Салтанат, супервайзер
Джолдошева Чолпонай, супервайзер
Сайымбекова Жаныл, интервью алуучу
Учукеева Назгуль, интервью алуучу
Эркинбеков Исламбек, интервью алуучу
Текечерова Зарина, интервью алуучу
Шарипов Түгөлбай, интервью алуучу
Алышев Азамат, интервью алуучу
Замирова Надира, интервью алуучу
Кулубекова Медина, интервью алуучу
Дюйшебеков Эдил, интервью алуучу
Ильяз уулу Медеткан, интервью алуучу
Жаныбек уулу Эдиль, интервью алуучу
Болотбеков Азамат, интервью алуучу
Талипканов Гулжигит, интервью алуучу
Айдаралиев Адилбек, интервью алуучу
Калысбекова Бегайым, интервью алуучу

Талас облусу

Садимова Гулнара, супервайзер
Раимкулова Женишбу, супервайзер
Култаева Сейнебу супервайзер
Байбосунова Гулбара, интервью алуучу
Турсунова Мээрим, интервью алуучу
Радинова Зууракан, интервью алуучу
Иманалиева Уулжан, интервью алуучу
Кабылбеков Медетбек, интервью алуучу
Назаралиев Муктарбек, интервью алуучу
Кулубаева Эльвира, интервью алуучу
Ботбаева Замира, интервью алуучу
Толбашиева Гульсада, интервью алуучу

Аскеева Гульнара, супервайзер
Аюпова Патомхан, интервью алуучу
Качкынбаева Айнура, интервью алуучу
Кенешова Айганыш, интервью алуучу
Джумагулова Надира, интервью алуучу
Маметахунова Зухра, интервью алуучу
Кашимова Азиза, интервью алуучу
Маатова Толгонай, интервью алуучу
Маатов Азим, интервью алуучу
Айдарбеков Аслан, интервью алуучу
Темирова Сабира, интервью алуучу
Абдыжапар кызы Алина, интервью алуучу
Абдыжапар кызы Аида, интервью алуучу
Лощинина Ирина, интервью алуучу
Звягинцева Елена, интервью алуучу
Тологонова Асель, интервью алуучу
Кыдырма кызы Мээрим, интервью алуучу
Бараталиев Айбек, интервью алуучу
Бектурсун кызы Асель, интервью алуучу

Ысык-Көл облусу

Бадамбаева Назгул, супервайзер
Асанбекова Элмира, супервайзер
Кожомбердиев Нурлан, супервайзер
Аламанова Алтын, интервью алуучу
Кадырова Фатыйна, интервью алуучу
Бакашева Талайкул, интервью алуучу
Султанкулова Нур, интервью алуучу
Ирсалиев Мелис, интервью алуучу
Султанкулова Венера, интервью алуучу
Мелис уулу Данияр, интервью алуучу
Каптагаева Мээрим, интервью алуучу
Сыдыкова Бактыгул, интервью алуучу

Маалыматтарды коддоо жана базага киргизүү боюнча персоналдар:

Иманалиева Кымбат
Ханова Марина
Дюшембаева Эльнура
Сулайманова Асель
Бекташова Эльнура
Капарова Зарина
Кылымбетова Ырыскан
Маямир уулу Алманбет
Арунова Рахат
Абдыкеримова Бактыгуль
Бержибаева Замира
Темирбеков Нурсултан

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ӨКМӨТҮНҮН ТОКТОМУ

Аялдар жана 18 жашка чейинки кызматкерлер кол менен көтөрүүчү жана жылдыруучу оордуктардын чектик жол берилчү эң жогорку ченемдерин бекитүү жөнүндө

(КР Өкмөтүнүн

2012-жылдын 27-сентябрындагы N656 токтомунун

редакциясына ылайык)

Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 294 жана 303-статьяларын ишке ашыруу максатында Кыргыз Республикасынын Өкмөтү токтом кылат:

1. Тиркелгендер бекитилсин:

- 18 жашка чейинки кызматкерлер кол менен ташуучу жана жылдыруучу оордуктардын чектик жол берилчү эң жогорку ченемдери, N1 тиркемеге ылайык;

- аялдар кол менен көтөрүүчү жана жылдыруучу оордуктардын чектик жол берилчү эң жогорку ченемдери, N 2 тиркемеге ылайык.

2. Оордуктарды кол менен ташуунун, көтөрүүнүн жана жылдыруунун ушул токтом менен аныкталган чектик жол берилчү эң жогорку ченемдери менчигинин формасына жана ишинин түрүнө карабастан бардык уюмдар үчүн милдеттүү экени белгиленсин.

3. Эмгек чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлиги менен бирдикте ушул токтомдун жоболорун түшүндүрүү боюнча тийиштүү иш жүргүзсүн.

(КР Өкмөтүнүн 2012-жылдын 27-сентябрындагы N 656 токтомунун редакциясына ылайык)

4. Бул токтом жалпыга маалымдоо каражаттарына жарыялансын.

5. Бул токтомдун аткарылышын контролдоо Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык жактан коргоо министрлигине караштуу Мамлекеттик эмгек инспекциясына жүктөлсүн.

Премьер-министр Ф.Кулов

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн

2005-жылдын 2-декабрындагы N 548

токтомуна N1 тиркеме

18 жашка чейинки кызматкерлер кол менен ташуучу
жана жылдыруучу оордуктардын чектик жол берилчү
эң жогорку ченемдери

Жумуштун мүнөзү, эмгектин оордугунун	Жүктүн чектик жол берилчү массасы, кг							
	Уландар				Кыздар			
	14 жаш	15 жаш	16 жаш	17 жаш	14 жаш	15 жаш	16 жаш	17 жаш
Жүктү иш нөөмөттүн ичинде такай кол менен көтөрүү жана жылдыруу	3	3	4	4	2	2	3	3
Жүктү иш нөөмөттүн 1/3 бөлүгүнүн ичинде кол менен көтөрүү жана жылдыруу:								
- такай (саатына 2 жолудан ашык)	6	7	11	13	3	4	5	6
башка иш менен аралаштырууда (саатына 2 жолуга чейин)	12	15	20	24	4	5	7	8
Нөөмөттө жылдырылчу жүктүн суммалык салмагы:								
- жумуш жасалчу деңгээлден көтөрүү	400	500	1000	1500	180	200	400	500
- астанадан көтөрүү	200	250	500	700	90	100	200	250

Эскертүүлөр:

1. Оордуктарды көрсөтүлгөн ченемдердин чектеринде көтөрүүгө жана жылдырууга эгер бул такай аткаруучу кесиптик ишке түздөн түз байланыштуу болсо жол берилет.

2. Көтөрүлчү жана жылдырылчу жүктүн салмагына таранын жана упаковканын салмагы кошо кирет.

3. Жүктү арабада же контейнерде жылдырууда жумшалчу күч төмөндө көрсөтүлгөндөн ашпоого тийиш:

уландар үчүн: 14 жашта - 12 кг, 15 жашта - 15 кг, 16 жашта - 20 кг, 17 жашта - 24 кг;

кыздар үчүн: 14 жашта - 4 кг, 15 жашта - 5 кг, 16 жашта - 7 кг, 17 жашта - 8 кг.

Премьер-министрдин

Аппарат жетекчиси - министр Т.Коеналиев

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн

2005-жылдын 2-декабрындагы N 548

токтомуна N2 тиркеме

Аялдар кол менен көтөрүүчү жана жылдыруучу
оордуктардын чектик жол берилчү эң жогорку
ченемдери

Жумуштун мүнөзү	Жүктүн чектик жол берилчү салмагы
Башка иш менен аралаштырууда оордуктарды көтөрүү жана жылдыруу (саатына 2 жолуга чейин)	10 кг
Оордуктарды иш нөөмөттүн ичинде такай көтөрүү жана жылдыруу	7 кг
Иш нөөмөттүн ар бир жумушчу саатынын ичинде жасалчу кыймылдуу жумуштун көлөмү төмөндө көрсөтүлгөндөн ашпашы керек:	
жумуш жасалчу деңгээлден	1750 кгм
астанадан	875 кгм

Эскертүү:

1. Көтөрүлчү жана жылдырылчу жүктүн салмагына таранын жана упаковканын салмагы кирет.

2. Жүктү арабада же контейнерде жылдырууда жумшалчу күч 10 кгдан ашпоого тийиш.

Премьер-министрдин

Аппарат жетекчиси - министр Т.Коеналиев

2014-ЖЫЛДАГЫ БАЛДАР ЭМГЕГИ БОЮНЧА УЛУТТУК ИЗИЛДӨӨНҮН СУРООЛОР ТИЗМЕГИ

(Үй чарбасын эң мыкты билген мүчө суралат)

КУПУЯЛУУ: Бул изилдөөдө жыйналган бардык маалыматтар купуялуу жана статистикалык максаттар үчүн гана пайдаланылат.

ЖАЛПЫ МААЛЫМАТ

ОБЛУСУ..... РАЙОНУ ..... ЖЕРИ: шаар 1 айыл 2 ҮЙ ЧАРБАСЫНЫН ДАРЕГИ..... ТЕЛЕФОН НОМЕРИ (-----)	КЛАСТЕРДИН НОМЕРИ Аймактын коду 	ҮЙ ЧАРБАНЫН НОМЕРИ
--	--	-----------------------------------

ИНТЕРВЬЮЕРДИН КЕЛҮҮСҮ

АКЫРКЫ КЕЛҮҮСҮ

	1	2	3		
КҮНҮ				КҮНҮ/АЙЫ/ЖЫЛЫ	- -
ИНТЕРВЬЮЕР-ДИН аты жана коду				ЖЫЙЫНТЫК *	
				(*) ЖЫЙЫНТЫГЫНЫН КОДУ:	
				1. Сурамжылоо өткөрүлдү 2. Үй чарбасынын мүчөлөрү үйүндө жок же сурамжылоого жарактуу адам жок 3. Үй чарбасынын бардык мүчөлөрү узак убакыттан бери үйүндө жок 4. Сурамжылоодон баш тартты	5. Турак жай бош же адам жашай турган жай эмес 6. Турак жай бузулуп калыптыр 7. Турак жай жок болуп чыкты 8. Башка (жазыңыз).....
СУПЕРВАЙЗЕР-ДИН аты жана коду				КРИТЕРИЙЛЕРГЕ ЫЛАЙЫК	
				<ul style="list-style-type: none"> • Үй чарба мүчөлөрүнүн жалпы саны ..... • Балдардын саны (5-17 жаш) 	<ul style="list-style-type: none"> • •
КИИИНКИ КЕЛҮҮСҮ				Изилдөөнүн башталышы: _____ :	Изилдөөнүн бүтүшү: _____ :
				Эгерде анкетанын кошумча бланктары пайдаланылса, анда алардын санын көрсөтүңүз.....	<ul style="list-style-type: none"> •

Үй чарбасын эң мыкты билген мүчө суралат

Турак үйдүн жана үй чарбасынын мүнөздөмөсү

I бөлүм:

V1. Үй чарбасы турак үйдүн кайсы түрүн ээлейт? 1. Квартира ..... 1 2. Жеке үй ..... 2 3. Жеке үйдүн бир бөлүгү ..... 3 4. Жылдырма турак үй (мисалы, чатыр, автокербен). ..... 4 5. Турак үй үчүн арналбаган башкалка ..... 5 6. Эскирген турак үй..... 6 7. Башкалар..... 7					Суроого өтүү	4. Газ ..... 3 5. Электр энергия ..... 4 6. Күн энергиясы ..... 5 7. Башкалар 6	3	3	3	3	
	Башкалар (так көрсөтүңүз)										
V2. Турак үй кимдин менчигинде турат? 1. Үй чарбасынын бир мүчөсүнүн менчиги ..... 1 2. Биргелешкен менчик..... 2 3. Турак үй бекер берилген..... 3 4. Турак үй жумуш берүүчү тарабынан субсидияланат..... 4 5. Ижара ..... 5 6. Башка 6					Суроого өтүү	V7. Ичүүчү сууну кайсы негизги булактан аласыз? 1. Үй ичиндеги суу түтүгүнөн ..... 1 2. Үй сыртындагы суу түтүгүнөн ..... 2 3. Суу өткөргүчтөн ..... 3 4. Дарыядан/булактан ..... 4 5. Скважинадан ..... 5 6. Кудуктан ..... 6 7. Жамгыр суусунан ..... 7 8. Башка 8					
	Башка (так көрсөтүңүз)										
V3. Турак жай канча бөлмөлүү? _____						V8. Качандыр бир кезде үй чарбаңыздын жашаган ордун алмаштырдыңыз беле? <i>район/облус/өлкө</i> 1. Ооба..... 1 2. Жок..... 2					→V9 →V12
	Башка (так көрсөтүңүз)										
V4. Турак үйүңүздүн жалпы аянты канча чарчы метр? 1. 20 чарчы метрден аз ..... 1 2. 20 дан 39 чарчы метрге чейин..... 2 3. 40тан 69 чарчы метрге чейин..... 3 4. 70тен 99 чарчы метрге чейин..... 4 5. 100 чарчы метр жана андан көп..... 5						V9. Үй чарбаңыздын акыркы жашаган жери кайсы райондо/облуста/өлкөдө жайгашкан эле? (Бир жооп) Район: _____ Облус: _____ Өлкө: _____					КОДДОР (кызматтык пайдалануу үчүн) _____ _____ _____
	Башка (так көрсөтүңүз)										
V5. Үй чарбаңызда төмөнкү ыңгайлуулуктардын кайсынысы бар? (ар бир ыңгайлуулуктун тийиштүү кодун көрсөтүңүз) 1. Үйдүн ичинде жана жеке колдонууда..... 2. Үйдүн ичинде жана жалпы колдонууда..... 3. Үйдүн сыртында жана жеке колдонууда..... 4. Үйдүн сыртында жана жалпы колдонууда..... 5. Жок	АШКА-НА	ЖУУ-НУУЧУ БӨЛМӨ	МОНЧО	ДААРАТ-КАНА		V10. Үй чарбаңыз азыркы жашаган жериңизге канчанчы жылы көчүп келген? _____					
	1	1	1	1		V11. Азыркы жашап жаткан жериңизге келишиниздин башкы себеби эмне? 1. Жумуштан которулуу ..... 1 2. Жумуш табылган ..... 2 3. Жумуш издөө ..... 3 4. Айыл чарбасы менен алектенүү үчүн мыкты жерди издөө ..... 4 5. Окуу (мектепте/ЖОЖдо)..... 5 6. Жумуш ордуна жакындык ..... 6 7. Турак үй ..... 7 8. Социалдык/саясий көйгөй ..... 8 9. Ден соолук ..... 9 10. Башка (так көрсөтүңүз)..... 10					
V6. Энергияны кайсы негизги булактан аласыз? 1. Отун ..... 2. Көмүр ..... 3. Борборлоштурулган жылуулук	Тамак-аш даярдоо	Жылуулук	Сергитүү	Жарыктандыруу							
	1	1	1	1							
Башка (так көрсөтүңүз)											

В12. Сиздин үй чарбанызда төмөнкүлөр барбы? (Бардык жооптор үчүн "Ооба" же "Жок" деген жоопту КӨРСӨТҮҮЗ)	1= Ооба 2=Жок	Суроого өтүү
1. Автомобиль	1 _ _	
2. Трактор	2 _ _	
3. Мотоцикл	3 _ _	
4. Велосипед	4 _ _	
5. Жандыкка коштолгон араба....	5 _ _	
6. Телевизор.....	6 _ _	
7. Үтүк	7 _ _	
8. VCD/DVD ойноткуч	8 _ _	
9. Кир жуугуч машина	9 _ _	
10. Электр меши	10 _ _	
11. Идиш жуугуч машина	11 _ _	
12. Муздаткыч	12 _ _	
13. Компьютер	13 _ _	
14. Кийим тигүүчү машина	14 _ _	
15. Спутникалык/кабелдик теле берүү	15 _ _	
16. Телефон (жер линиясы)....	16 _ _	
17. Уюлдук телефон	17 _ _	
18. Радио	18 _ _	
19. Генератор	19 _ _	
20. Желдегич	20 _ _	
21. Электр кургаткыч	21 _ _	
22. Тондургуч.....	22 _ _	
23. Электр жылыткычы	23 _ _	
24. Санариптик сүрөт аппараты	24 _ _	
25. Кол саат	25 _ _	
В13. Үй чарбасы кандайдыр бир үй жандыгына ээлик кылабы?		
1. Ооба.....	1	→В14
2. Жок.....	2	→В15
В14. Үй жандыктарынын саны канча?	Саны	
1 Төө	1 _ _	
2 Жылкы.....	2 _ _	
3 Уй/өгүз/топоз	3 _ _	
4 Кой	4 _ _	
5 Эчки	5 _ _	
6 Чочко	6 _ _	
7 Үй канаттуусу	7 _ _	
8 Башка	8 _ _	
Башка (так көрсөтүңүз)	_ _	
В15. Үй чарбасы кандайдыр бир жер участкагуна ээлик кылабы?		
1. Ооба.....	1	→В16
2. Жок.....	2	→ В17
	_ _ _ _	
	_ _ _ _	

В16. Үй чарбасынын менчигинде канча сотка жер бар? (сотка менен)		
1. Айыл чарбага жерлери....		
2. Башка жерлер		
Башкалар (так көрсөтүңүз)		
В17. Үй чарбасынын орточо айлык чыгашасы канча? (Жооп үй чарбасынын деңгээлинде сарпталган бардык чыгымдарды чагылдырышы керек)		
1. 1000 сомго чейин.	1	
2. 1001 сомдон 2000 сомго чейин.	2	
3. 2001 сомдон 4000 сомго чейин.	3	
4. 4001 сомдон 6000 сомдон чейин.	4	
5. 6001 сомдон 8000 сомдон чейин.	5	
6. 8001 сомдон 10000 сомго чейин.	6	
7. 10001 сомдон 12000 сомго чейин.	7	
8. 12001 сомдон 15000 сомго чейин	8	
9. 15000 сомдон жогору.	9	
В18 Үй чарбасынын киреше булактары кайсылар?	1= Ооба, 2=Жок	
1. Эмгек акы	1 _	
2. Жеке эмгек ишмердигинен кирешелер	2 _	
3. Пенсия, пособиялар.....	3 _	
4. Стипендия	4 _	
5. Ижара/кыймылсыз мүлк	5 _	
6. Жеке которуулар	6 _	
7. Башка (так көрсөтүңүз).....	7 _	
В19. Үй чарбасынын орточо айлык кирешеси канча? (Жооп үй чарбасынын деңгээлинде сарпталган бардык чыгымдарды чагылдырышы керек)		
1. 1000 сомго чейин.	1	
2. 1001 сомдон 2000 сомго чейин.	2	
3. 2001 сомдон 4000 сомго чейин.	3	
4. 4001 сомдон 6000 сомго чейин.	4	
5. 6001 сомдон 8000 сомго чейин.	5	
6. 8001 сомдон 10000 сомго чейин.	6	
7. 10001 сомдон 12000 сомго чейин	7	
8. 12001 сомдон 15000 сомго чейин.	8	
9. 15000 сомдон жогору.	9	

Үй чарбасын эң мыкты билген мүчө суралат

II бөлүм:

Үй чарбасынын курамы жана анын бардык мүчөлөрүнүн мүнөздөмөсү

Үй чарба-мүчөсү нүн катар номери	Үй чарбанын бардык мүчөлөрүнүн толук аты-жөнүн үй башчысынан баштап атаңыз. <i>Турак жайлык бирдикте же имаратта чогуу жашоочу, жалпы чарбага ээ, өздөрүнүн жеке бюджеттерин тамак-ашка, тууганчылык мамиле менен байланышкан жана байланыштаган турмуш-тиричиликтик керектөөлөргө жумшалуучу биргелешкен чыгымдарды толук же жарым-жартылай бириктиришчү жактар же жактардын топтору үй чарбасы деп аталат.</i>	Тараптар жөнүндөгү маалыматты үй чарбанын кайсы мүчөсү берди? (A1ден катар номерин көрсөтүңүз)	Үй чарба башчысы менен туугандык катышы 1. Үй чарба башчысы 2. Күйөөсү/аялы 3. Уулу/кызы 4. Агасы-иниси/эжеси-синдиси 5. Атасы/ апасы 6. Келини/жездеси 7. Уул небереси/кыз небереси/чөбүрө 8. Жээн баласы/ жээн кызы 9. Кайын атасы, кайын энеси/ 10. Чоң энеси/чоң атасы 11. Өгөй уулу/өгөй кызы 12. Башка тууганы 13. Тууганы болуп эсептелбеген жак	Үй чарбанын бардык мүчөлөрүнүн жынысы? 1. Эркек 2. Аял	(АТЫ) канча жашка толду? <i>Толук жашы</i> <i>Эгер жашы 95 жаштан өтсө, «95» деп жазыңыз</i>	Эгерде үй чарбанын мүчөсү 5-17 жашта болсо, «1» ди, башка учурларда «0» дү көрсөтүңүз.	(АТЫ) ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген мүчө болуп саналабы? 1 - ооба 2 - жок 9 - билбейм	Үй-бүлөлүк абалы (жашы 12 ден жогорулар үчүн) кандай? 0. 12 жашка чейинкилер. 1. Такыр никеге турган эмес 2. Никеге расмий катталган 3. Никеге турат, расмий катталган эмес 4. Жесир 5. Ажырашкан 6. Бөлүнүп кеткен	Үй чарбасынын бардык мүчөлөрү үчүн		
									(АТЫ) катар номерин көрсөтүңүз (эгерде жок болсо же мүчөгө тиешелүү эмес болсо, 99 белгисин коюңуз)		
A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	A8	A9	A10	A11	A12
01		□□□	01	□	□□□	□	□	□	□□□	□□□	□□□
02		□□□	□□□	□	□□□	□	□	□	□□□	□□□	□□□
03		□□□	□□□	□	□□□	□	□	□	□□□	□□□	□□□
04		□□□	□□□	□	□□□	□	□	□	□□□	□□□	□□□
05		□□□	□□□	□	□□□	□	□	□	□□□	□□□	□□□
06		□□□	□□□	□	□□□	□	□	□	□□□	□□□	□□□
07		□□□	□□□	□	□□□	□	□	□	□□□	□□□	□□□
08		□□□	□□□	□	□□□	□	□	□	□□□	□□□	□□□

III бөлүм:

Үй чарбасынын 5 жана андан улуу жаштагы мүчөлөрүнүн билими

A1 деги катар номери →	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Суроого өтүү		
Үй чарба мүчөсүнүн аты →	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>			
<p>• B1. Үй чарба мүчөсү (АТЫ) кыскача, жөнөкөй билдирүү жаза жана анын кандайдыр бир тилде маанисин түшүнө алабы?</p> <p>1. Ооба.....</p> <p>2. Жок.....</p>	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	→ B2		
<p>• B2. Үй чарба мүчөсү (АТЫ) үстүбүздөгү окуу жылында мектепке чейинки мекемеге, мектепке же башка окуу жайына барабы?</p> <p>1. Ооба.....</p> <p>2. Жок.....</p>	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	→B3 →B5		
<p>B3. Үй чарба мүчөсү (АТЫ) азыркы учурда кайсы окуу жайында, кандай деңгээлдеги мектепте жана канчанчы класста (курста) окуйт?</p> <p>Деңгээл: (Д). Класс, курс: (К)</p> <p>1. Мектепке чейинки мекеме.....</p> <p>2. Башталгыч мектеп.....</p> <p>3. Толук эмес орто мектеп.....</p> <p>4. Толук орто мектеп.....</p> <p>5. Башталгыч кесиптик училища (лицей).....</p> <p>6. Орто кесиптик училища ..... (техникум)</p> <p>7. ЖОЖ жана андан жогору.....</p> <p>8. Стандарттуу эмес башка мектеп.....</p> <p>9. Билбейм.....</p>	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	<p>B4</p> <p>B7</p>		
	1	<input type="text"/>	1	<input type="text"/>	1	<input type="text"/>	1	<input type="text"/>	1	<input type="text"/>	1	<input type="text"/>	1	<input type="text"/>	1	<input type="text"/>	1	<input type="text"/>		1	<input type="text"/>
	2	<input type="text"/>	2	<input type="text"/>	2	<input type="text"/>	2	<input type="text"/>	2	<input type="text"/>	2	<input type="text"/>	2	<input type="text"/>	2	<input type="text"/>	2	<input type="text"/>		2	<input type="text"/>
	3	<input type="text"/>	3	<input type="text"/>	3	<input type="text"/>	3	<input type="text"/>	3	<input type="text"/>	3	<input type="text"/>	3	<input type="text"/>	3	<input type="text"/>	3	<input type="text"/>		3	<input type="text"/>
	4	<input type="text"/>	4	<input type="text"/>	4	<input type="text"/>	4	<input type="text"/>	4	<input type="text"/>	4	<input type="text"/>	4	<input type="text"/>	4	<input type="text"/>	4	<input type="text"/>		4	<input type="text"/>
	5	<input type="text"/>	5	<input type="text"/>	5	<input type="text"/>	5	<input type="text"/>	5	<input type="text"/>	5	<input type="text"/>	5	<input type="text"/>	5	<input type="text"/>	5	<input type="text"/>		5	<input type="text"/>
	6	<input type="text"/>	6	<input type="text"/>	6	<input type="text"/>	6	<input type="text"/>	6	<input type="text"/>	6	<input type="text"/>	6	<input type="text"/>	6	<input type="text"/>	6	<input type="text"/>		6	<input type="text"/>
	7	<input type="text"/>	7	<input type="text"/>	7	<input type="text"/>	7	<input type="text"/>	7	<input type="text"/>	7	<input type="text"/>	7	<input type="text"/>	7	<input type="text"/>	7	<input type="text"/>		7	<input type="text"/>
	8	<input type="text"/>	8	<input type="text"/>	8	<input type="text"/>	8	<input type="text"/>	8	<input type="text"/>	8	<input type="text"/>	8	<input type="text"/>	8	<input type="text"/>	8	<input type="text"/>		8	<input type="text"/>
	9	<input type="text"/>	9	<input type="text"/>	9	<input type="text"/>	9	<input type="text"/>	9	<input type="text"/>	9	<input type="text"/>	9	<input type="text"/>	9	<input type="text"/>	9	<input type="text"/>		9	<input type="text"/>
<p>B4. Үй чарба мүчөсү (АТЫ) башталгыч мектепке канча жашында барган? (Эгерде B3 то жооп 1 деп берилсе, анда 99ду көрсөтүңүз). Толук жашы.</p>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	IV Бөлүмдүн B1 суроосуна өтүңүз		

A1 деги катар номери →																			Суроого өтүү	
Үй чарба мүчөсүнүн аты →																				
• В5. (АТЫ) качандыр бир кезде мектепке барганбы? Ооба Жок	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	→B7 →B6	
В6. (АТЫ) мектепте <u>такыр</u> окубагандыгынын башкы себеби эмне? (Төмөндөгү варианттардын ар бирин окуп чыгып, эң көп төп келген жоопту тегеректеңиз.)																			IV Бөлүмдүн В1 суроосуна өтүңүз	
Жашы жете элек	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Майыптуулук/оору.....	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
Жакын жерде мектеп жок/мектеп абдан алыс.....	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3		
Үй-бүлө мектеп акысын төлөй албайт.....	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		
Үй-бүлө мектепте окуганга уруксат бербейт.....	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		
Мектепте окуганга кызыгуу болгон эмес.....	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6		
Билим пайдалуу деп эсептелбейт.....	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7		
Мектеп кооптуу.....	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8		
Кесипти өздөштүргөн	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9		
Жалданып иштеген.....	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10		
Үй-бүлөлүк бизнесте/фермада акы төлөнбөгөн жумушчу болуп иштеген.....	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11		
Үй жумуштарын жасаганга жардамдашкан.....	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12		
Башка	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13		
Башкалар (так көрсөтүңүз)																				
В7. Сиздин толук аяктаган	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К		

билимниңиздин деңгээли кандай? Деңгээл: (У). Класс, курс (К) 1. Мектепке чейинки мекеме..... 2. Башталгыч мектеп..... 3. Толук эмес орто мектеп..... 4. Толук орто мектеп..... 5. Башталгыч кесиптик училища (лицей)..... 6. Толук кесиптик мекеме (техникум)..... 7. ЖОЖ жана андан жогору..... 8. Стандарттуу эмес башка мектеп..... 9. Билбейм.....	1	□□□	1	□□□	1	□□□	1	□□□	1	□□□	1	□□□	1	□□□	1	□□□	18ден жогору болсо, IV Бөлүмдүн В1 суроосуна, эгерде 5-17 болсо, В8 ге өтүңүз
	2	□□□	2	□□□	2	□□□	2	□□□	2	□□□	2	□□□	2	□□□	2	□□□	
	3	□□□	3	□□□	3	□□□	3	□□□	3	□□□	3	□□□	3	□□□	3	□□□	
	4	□□□	4	□□□	4	□□□	4	□□□	4	□□□	4	□□□	4	□□□	4	□□□	
	5	□□□	5	□□□	5	□□□	5	□□□	5	□□□	5	□□□	5	□□□	5	□□□	
	6	□□□	6	□□□	6	□□□	6	□□□	6	□□□	6	□□□	6	□□□	6	□□□	
	7	□□□	7	□□□	7	□□□	7	□□□	7	□□□	7	□□□	7	□□□	7	□□□	
	8	□□□	8	□□□	8	□□□	8	□□□	8	□□□	8	□□□	8	□□□	8	□□□	
	9	□□□	9	□□□	9	□□□	9	□□□	8	□□□	9	□□□	9	□□□	9	□□□	
В8. (АТЫ) канча жашында мектепти таштап койгон? <i>(Толук жашы).....</i>	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	→Кийинки бөлүмгө өтүңүз, IV бөлүм, 1-суроо	

IV бөлүм:	Үй чарбанын мүчөлөрүнүн (5 жана андан улуу жаштагылар) акыркы жума ичиндеги жумуштуулугунун макамы										
	A1 деги катар номери →	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	Суроого өтүү
Үй чарба мүчөсүнүн аты →											
A. Жумуштуулук											
В1. Сиз өткөн жума ичинде акы төлөнгөн иште, же кирешелүү иште, же каалаган бир иште иштедиңизби? (жок дегенде бир жума ичинде бир саат) 1. <i>Ооба</i> ..... 2. <i>Жок</i>	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	→В4 →В2
В2. Өткөн жума ичинде: 1. Фермер чарбасында же сиздин кайсы бир тууганыңызга таандык болгон ишканада кандайдыр бир жумуш жасадыңызбы? (дүкөн, цех, кафе, жасалма көлмө)	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	Эгер жооп “Ооба” болсо, анда → В4 «Жок»
	1 □□□	1 □□□	1 □□□	1 □□□	1 □□□	1 □□□	1 □□□	1 □□□	1 □□□	1 □□□	

2. Сатуу/алмаштыруу максатында балык кармоо, жер-жемиш, козукарын, чөп жыйноо же сиздин үй чарбаныздын мүчөлөрү даярдаган ушул продуктуларды кайра иштетүү, арак-шарап чыгаруу менен алек болдуңузбу?	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	→18ден жогору болсо→В3 «Жок» → 5-17 жаштагылар болсо, анда VII Бөлүмдүн В1 суроосуна өтүңүз
3. Үй чарбанызда пайдалануу же сатуу үчүн башка товарларды өндүрдүңүз беле? <i>[МИСАЛЫ: кийим, эмерек ж.б.).</i>	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	
4. Сиз үй чарбанызда сатуу, же алмаштыруу, же калкка кызмат көрсөтүү үчүн товар өндүрдүңүз беле?	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	

А1 деги катар номери →	__ __	__ __	__ __	__ __	__ __	__ __	__ __	__ __	Суроого өтүү
Үй чарба мүчөсүнүн аты →									
В3. Үй чарба мүчөсү (АТБ) өткөн жуманда эч кандай ишмердиктерге катышпаса, анда анын башка жумушу, бизнеси жана экономикада же айыл чарбасында башка жумушу барбы, ал кайсы аныкталган жерге келет? <i>(айыл чарба иштеринин мезгили эмес болгондуктан, убактылуу жок болуп эсептелине албайт)</i>									→ В4 → В13
1. Ооба.....	1	1	1	1	1	1	1	1	
2. Жок.....	2	2	2	2	2	2	2	2	
В4. Сиздин өткөн жумандагы негизги ишиңиз: (бир кодду көрсөтүңүз),									→ В5 өтүңүз
1. ишканада, уюмда (же ишкананын, уюмдун обочолонгон бөлүгүндө), БДЧ, ЖДЧ, айыл чарба кооперативинде, юридикалык жак макамы бар мекемеде.....	1	1	1	1	1	1	1	1	
2. жеке жак макамы бар фермер (дыйкан) чарбада.....	2	2	2	2	2	2	2	2	
3. юридикалык жакты түзбөгөн ишкерлик ишмердик чөйрөсүндө.....	3	3	3	3	3	3	3	3	
4. жеке негизде.....	4	4	4	4	4	4	4	4	
5. жеке жактарда, жеке ишкерлерде же жарандарда жалдоо боюнча.....	4	4	4	4	4	4	4	4	

	5	5	5	5	5	5	5	5	
В5. Төмөнкүлөрдүн кайсынысы өткөн жумадагы негизги ишиниздеги абалды (АТЫ) баарынан так баяндайт? (бир кодду көрсөтүңүз)									
1. Жалданма жумушчу	1	1	1	1	1	1	1	1	→ В6 өтүңүз
2. Өзүнүн иши (жалданма жумушчулары жок жеке бизнес)	2	2	2	2	2	2	2	2	
3. Иш берүүчү (жалданма жумушчулары бар жеке бизнес)	3	3	3	3	3	3	3	3	
4. Өндүрүштүк (айыл чарба кооперативдин мүчөсү.....)	4	4	4	4	4	4	4	4	
5. Акы төлөнбөгөн үй-бүлө жумушчусу.....	5	5	5	5	5	5	5	5	
В6. (АТЫ) аткарган негизги жумушту/ишти жазыңыз, мисалы, жүгөрүнүн ж.б. түшүмүн жыйноо. («Негизги жумуш» - бул үй чарба мүчөсүнүн (АТЫ) өткөн жумадагы убактысынын эң көп бөлүгүн короткон жумушу)									
Иш/жумуш									→ В7 өтүңүз
ЖУМУШТУН КОДУ <i>Кызматтык пайдалануу үчүн</i>	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	
В7. (АТЫ) иштеген жердеги ишмердиктин негизги түрүн кыскача жазыңыз, т.а. өндүрүлгөн товарлар жана көрсөтүлгөн кызматтар.									
Ишмердиктин түрү/тиби									→ В8 өтүңүз
ИШМЕРДИКТИН ТҮРҮНҮН КОДУ <i>Кызматтык пайдалануу үчүн</i>	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	
А1 деги катар номери →	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	Суроого өтүү
Үй чарба мүчөсүнүн аты →									
В8. (АТЫ) негизги жумушунан канча орточо айлык акчалай киреше алат? (миң сом)	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	_____	→ В9 өтүңүз

В9. (АТЫ) негизги жумушунан кандай жеңилдиктерди алат? <i>(Төмөнкү жооптордун ар бирин окуп чыгып, тийиштүү жоопту тегеректеңиз.)</i> 1. Жумушка тиешелүү эмес (эгер 5Вга 2,3,4 жооптору берилсе) 2. Аптадагы эс алуу күндөрү..... 3. Медициналык чыгымдарды жабуу... 4. Мектеп чыгымдарын жабуу ..... 5. Ооруга байланыштуу акы төлөнүүчү өргүү..... 6. Төлөнүүчү жылдык өргүү ..... 7. Акысыз/дотацияланган турак үй... 8. Азык-түлүк/тамак-аш..... 9. Акы төлөнбөгөн өргүү ..... 10. Кийим..... 11. Унаа ..... 12. Эч нерсе..... 13. Башка	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
	Башка <i>(так көрсөтүңүз)</i>															
В10. (АТЫ) өткөн жума ичинде негизги жумушунан башка жумуш жасадыбы? 1. Ооба..... 2. Жок.....	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
В11. (АТЫ) өткөн жумадагы ар бир жумуш күнүнүн ичинде иш жүзүндө канча саат иштеген? <i>Негизги жумуш (Н)</i> <i>Башка жумуш (Б)</i> 1. Дүйшөмбү..... 2. Шейшемби..... 3. Шаршемби..... 4. Бейшемби..... 5. Жума..... 6. Ишемби..... 7. Жекшемби.....	Н	Б	Н	Б	Н	Б	Н	Б	Н	Б	Н	Б	Н	Б	Н	Б
	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
ЖАЛПЫ:																

→ В10 өтүңүз

→ В10 өтүңүз

→ В12 өтүңүз

В12. (АТЫ) алгачкы жолу канча жашында иштеп баштаган? (Туруктуу жумушчу же кокусунан иштеп калган жалданма жумушчу, өз алдынча иштеген жумушчу, иш берүүчү же акы төлөнбөгөн үй-бүлө жумушчусу катарында)	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	→Кийинк и бөлүмгө өтүңүз, V бөлүм, В1
Б. ЖУМУШ ИЗДӨӨ										
В13. (АТЫ) өткөн жумада жумуш издедиби? 1. Ооба..... 2. Жок.....	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	Vбөлүм, В2 өтүңүз

V бөлүм:	Үй чарбанын мүчөлөрүнүн (5 жана андан улуу жаштагылар) жумуштуулугунун акыркы 12 ай ичиндеги кадимки макамы									
А1 деги катар номери →	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	Суроого өтүү
Үй чарба мүчөсүнүн аты →										
В1. IV бөлүмдө көрсөтүлгөн иштер (АТЫ) акыркы 12 ай ичиндеги негизги жумушу болуп саналды беле? (Жалданма жумушчу, жеке жумушчу, иш берүүчү же акы төлөнбөгөн үй-бүлө жумушчусу катарында) 1. Ооба..... 2. Жок.....	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	Жооп «Ооба» болсо, → 5-17жаштагылар үчүн VI бөлүм В0 өтүңүз; Жашы 18ден жогору болсо → сурамжылоону токтотуңуз. Эгерде жооп «Жок» болсо→ В2

В2. Сиздин акыркы 12 ай ичиндеги ишиниз: (бир кодду көрсөтүңүз) 1. ишканада, уюмда (же ишкананын, уюмдун обочолонгон бөлүгүндө), БДЧ, ЖДЧ, айыл чарба кооперативинде, юридикалык жак макамы бар мекемеде..... 2. жеке жак макамы бар фермер (дыйкан) чарбада... 3. юридикалык жакты түзбөгөн ишкерлик ишмердик чөйрөсүндө.. 4. жеке негизде... 5. жеке жактарда, жеке ишкерлерде же жарандарда жалдоо боюнча.....	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	Эгерде жооп «ООБА» болсо → В3 «ЖОК» болсо → 5-17 жаштагылар үчүн VII бөлүм В1 өтүңүз; Эгерде жооп «ЖОК» болсо → 18ден жогору болсо → сурамжылоону токтотуңуз.
	1 _	1 _	1 _	1 _	1 _	1 _	1 _	1 _	
	2 _	2 _	2 _	2 _	2 _	2 _	2 _	2 _	
	3 _	3 _	3 _	3 _	3 _	3 _	3 _	3 _	
	4 _	4 _	4 _	4 _	4 _	4 _	4 _	4 _	
5 _	5 _	5 _	5 _	5 _	5 _	5 _	5 _		

A1 деги катар номери →	_ _	_ _	_ _	_ _	_ _	_ _	_ _	_ _	Суроого өтүү
Үй чарба мүчөсүнүн аты →									
В3. (АТЫ) акыркы 12 ай ичинде аткарган негизги жумушту/ишти жазыңыз. («Негизги жумуш» - (АТЫ) өткөн жумадагы убактысынын эң көп бөлүгүн короткон жумушу)									
Иш/жумуш									→ В4 өтүңүз
ЖУМУШТУН КОДУ <i>Кызматтык пайдалануу үчүн</i>	_ _ _	_ _ _	_ _ _	_ _ _	_ _ _	_ _ _	_ _ _	_ _ _	
В4. (АТЫ) иштеген жердеги ишмердиктин негизги түрүн кыскача жазыңыз, т.а. өндүрүлгөн товарлар жана көрсөтүлгөн кызматтар.									
Ишмердиктин түрү/тиби									→ В5 өтүңүз

ИШМЕРДИКТИН ТҮРҮНҮН КОДУ									
Кызматтык пайдалануу үчүн									
В5. Төмөнкүлөрдүн кайсынысы акыркы 12 ай ичиндеги негизги ишиңиздеги абалды (АТЫ) баарынан так баяндайт? (жоопторду окуп чыгыңыз)									
1. Жалданма жумушчу	1	1	1	1	1	1	1	1	→ В6 өтүңүз
2. Өзүнүн иши (жалданма жумушчулары жок жеке бизнес)	2	2	2	2	2	2	2	2	
3. Иш берүүчү (жалданма жумушчулары бар жеке бизнес)	3	3	3	3	3	3	3	3	
4. Өндүрүштүк (айыл чарба) кооперативдин мүчөсү.....	4	4	4	4	4	4	4	4	
5. Акы төлөнбөгөн үй-бүлө жумушчусу.....	5	5	5	5	5	5	5	5	
В6. Үй чарба мүчөсү (АТЫ) өткөн жылдын ар бир айында иштедиби же жумушу бар беле? (Ар бир ай үчүн «ооба» же «жок» деп көрсөтүңүз)	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	5-17 жаштагылар үчүн, IV бөлүм В0 өтүңүз; калгандары үчүн, сурамжылоону токтотуңуз
1. Январь.....	1	1	1	1	1	1	1	1	
2. Февраль.....	2	2	2	2	2	2	2	2	
3. Март.....	3	3	3	3	3	3	3	3	
4. Апрель.....	4	4	4	4	4	4	4	4	
5. Май.....	5	5	5	5	5	5	5	5	
6. Июнь.....	6	6	6	6	6	6	6	6	
7. Июль.....	7	7	7	7	7	7	7	7	
8. Август.....	8	8	8	8	8	8	8	8	
9. Сентябрь.....	9	9	9	9	9	9	9	9	
10. Октябрь.....	10	10	10	10	10	10	10	10	
11. Ноябрь.....	11	11	11	11	11	11	11	11	
12. Декабрь.....	12	12	12	12	12	12	12	12	
(АТЫ) иштеген айлардын жалпы саны?									

VI бөлүм: Иштеген балдардын (5-17 жаштагылар) саламаттыгынын жана коопсуздугунун суроолору										
A1 деги катар номери →										Суроого өтүү
Үй чарба мүчөсүнүн аты →										
В0. Бул иштерди өткөн жуманда негизинен кайсы убакта аткардың?										

БАРДЫК балдар үчүн (мектепте окугандар кошулат):									<p>Мектепке барбагандар учун сурамжылоону токтотуңуз</p> <p>→ В4 өтүңүз</p>
1. Күндүзү (эрте мененки саат бдан кечки саат бга чейин)	1	1	1	1	1	1	1	1	
2. Кечинде же түнкүсүн (кечки саат бдан кийин)	2	2	2	2	2	2	2	2	
3. Түштөн кийин жана кечинде	3	3	3	3	3	3	3	3	
4. Дем алыш күндөрү.....	4	4	4	4	4	4	4	4	
5. Кээде күндүзү, кээде кечинде.....	5	5	5	5	5	5	5	5	
КОШУМЧА: Мектепте окуган балдар үчүн ГАНА (Эгерде III бөлүмдө В2=ООБА болсо):									
6. Мектептен кийин.....	6	6	6	6	6	6	6	6	
7. Мектепке чейин.....	7	7	7	7	7	7	7	7	
8. Мектепке чейин жана мектептен кийин.....	8	8	8	8	8	8	8	8	
9. Дем алыш күндөрү.....	9	9	9	9	9	9	9	9	
10. Сабактарды/мектепти калтырган күндөрү.....	10	10	10	10	10	10	10	10	
В1. Акыркы 12 ай ичинде жумушуңузда төмөндө көрсөтүлгөндөрдөн болду беле? (Ар бир вариантты окуңуз жана бардык варианттарга «ооба» же «жок» деп көрсөтүңүз)	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	<p>Бардык варианттардын жооптору “ЖОК” болсо, анда → В4</p> <p>Эгерде «Ооба» жооп болсо → В2</p>
1. Жеңил жаракаттар же ачык жарааттар.....	1 ☐	1 ☐	1 ☐	1 ☐	1 ☐	1 ☐	1 ☐	1 ☐	
2. Сыныктар.....	2 ☐	2 ☐	2 ☐	2 ☐	2 ☐	2 ☐	2 ☐	2 ☐	
3. Мертинүү, чоюулуу же көгөрүү	3 ☐	3 ☐	3 ☐	3 ☐	3 ☐	3 ☐	3 ☐	3 ☐	
4. Отко күйүп калуу, суюктукка күйүп калуу же тоңуп калуу	4 ☐	4 ☐	4 ☐	4 ☐	4 ☐	4 ☐	4 ☐	4 ☐	
5. Дем алуу менен байланышкан көйгөйлөр.....	5 ☐	5 ☐	5 ☐	5 ☐	5 ☐	5 ☐	5 ☐	5 ☐	
6. Көз менен байланышкан көйгөйлөр.....	6 ☐	6 ☐	6 ☐	6 ☐	6 ☐	6 ☐	6 ☐	6 ☐	
7. Тери менен байланышкан көйгөйлөр.....	7 ☐	7 ☐	7 ☐	7 ☐	7 ☐	7 ☐	7 ☐	7 ☐	
8. Ашказан менен байланышкан көйгөйлөр.....	8 ☐	8 ☐	8 ☐	8 ☐	8 ☐	8 ☐	8 ☐	8 ☐	
9. Калтыратма (лихорадка).....	9 ☐	9 ☐	9 ☐	9 ☐	9 ☐	9 ☐	9 ☐	9 ☐	
10. Ашыкча чарчоо.....	10 ☐	10 ☐	10 ☐	10 ☐	10 ☐	10 ☐	10 ☐	10 ☐	
11. Жылан чагып алуу	11 ☐	11 ☐	11 ☐	11 ☐	11 ☐	11 ☐	11 ☐	11 ☐	
12. Курт-кумурскалардын чагып алуусу.....	12 ☐	12 ☐	12 ☐	12 ☐	12 ☐	12 ☐	12 ☐	12 ☐	
13. Башкалар.....	13 ☐	13 ☐	13 ☐	13 ☐	13 ☐	13 ☐	13 ☐	13 ☐	
Башка (так көрсөтүңүз)									

В2. Сендеги бул олуттуу оору/жаракат сенин ишиңде/мектептеги окууңа таасир эттиби?										→ В3 ӨТҮНҮЗ
1. Олуттуу эч нерсе жок – ишимди/окуумду токтотподу	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
2. Ишимди/окуумду убактылуу токтотту.....	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
3. Ишимди/окуумду тубөлүк токтотту.....	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
В3. Эң олуттуу жаракатың жөнүндө эсте, ал жаракатты алганда сен кандай жумуш кылып жаттың эле?										→ В4 ӨТҮНҮЗ
Иш/жумуш										
ЖУМУШТУН КОДУ <i>Кызматтык пайдалануу үчүн</i>	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	

А1 деги катар номери →	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	□□□	Суроого өтүү
Үй чарба мүчөсүнүн аты →										
В4. Жумуш убагында оор жүктөрдү көтөрөсүңбү?										→ В5 ӨТҮНҮЗ
1. 5кг га чейин.....	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
2. 6-10 кг.....	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
3. 11-15 кг.....	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
4. 16-20 кг.....	4	4	4	4	4	4	4	4	4	
5. 20 кгдан ашык.....	5	5	5	5	5	5	5	5	5	
6. Жок.....	6	6	6	6	6	6	6	6	6	
Бардыгы бир күн ичинде:	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	□□□□	

В5. Жумушунда кандайдыр бир станокторду/оор жабдууларды же аспаптарды башкарасыңбы? 1. Ооба..... 2. Жок.....	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	→ В6 → В7
В6. Жумушунда кандай аспаптарды, жабдууларды же станокторду колдоносун? (Эң көп колдонгон аспаптардын эки тибин белгиле)	1..... 2.....	1..... 2.....	1..... 2.....	1..... 2.....	1..... 2.....	1..... 2.....	1..... 2.....	1..... 2.....	→ В7 өтүңүз
В7. Жумушта төмөндө көрсөтүлгөн факторлорго кабыласыңбы? <i>(Ар бир вариантты окуңуз жана бардык варианттарга «ооба» же «жок» деп көрсөтүңүз)</i> 1. Чаң, буулануу..... 2. От, газ..... 3. Катуу үн же вибрация..... 4. Экстремалдык суук же ысык..... 5. Коркунучтуу аспаптар (бычак ж.б.). 6. Жер алдында иштөө..... 7. Бийиктикте иштөө..... 8. Сууда/көлдө/жасалма көлдө/дарыяда иштөө ..... 9. Жумуш орду абдан карангы же туюк..... 10. Жетишсиз вентиляция..... 11. Химиялык реактивдер (пестициддер, клейлер ж.б.) ..... 12. Жарылыгыч заттар..... 13. Наркотикалык заттар ..... 14. Курал-жарак ..... 15. Ден соолукка же коопсуздукка коркунуч алып келүүчү башка реагенттер, процесстер же шарттар (так көрсөтүңүз).	1= ООБА 2=ЖОК 1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____ 5 ____ 6 ____ 7 ____ 8 ____ 9 ____ 10 ____ 11 ____ 12 ____ 13 ____ 14 ____ 15 ____	1= ООБА 2=ЖОК 1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____ 5 ____ 6 ____ 7 ____ 8 ____ 9 ____ 10 ____ 11 ____ 12 ____ 13 ____ 14 ____ 15 ____	1= ООБА 2=ЖОК 1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____ 5 ____ 6 ____ 7 ____ 8 ____ 9 ____ 10 ____ 11 ____ 12 ____ 13 ____ 14 ____ 15 ____	1= ООБА 2=ЖОК 1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____ 5 ____ 6 ____ 7 ____ 8 ____ 9 ____ 10 ____ 11 ____ 12 ____ 13 ____ 14 ____ 15 ____	1= ООБА 2=ЖОК 1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____ 5 ____ 6 ____ 7 ____ 8 ____ 9 ____ 10 ____ 11 ____ 12 ____ 13 ____ 14 ____ 15 ____	1= ООБА 2=ЖОК 1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____ 5 ____ 6 ____ 7 ____ 8 ____ 9 ____ 10 ____ 11 ____ 12 ____ 13 ____ 14 ____ 15 ____	1= ООБА 2=ЖОК 1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____ 5 ____ 6 ____ 7 ____ 8 ____ 9 ____ 10 ____ 11 ____ 12 ____ 13 ____ 14 ____ 15 ____	1= ООБА 2=ЖОК 1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____ 5 ____ 6 ____ 7 ____ 8 ____ 9 ____ 10 ____ 11 ____ 12 ____ 13 ____ 14 ____ 15 ____	→ В8 өтүңүз
В8. Жумушунда качандыр бир кезде	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	

төмөнкүдөй абалда калдын беле? (Ар бир варианты окуңуз жана бардык вариантыга «ооба» же «жок» деп көрсөтүңүз)										VII бөлүм В1 ге өтүңүз;
1. Сага дайыма кыйкырышат.....	1 __	1 __	1 __	1 __	1 __	1 __	1 __	1 __	1 __	
2. Сени дайыма мазакташат	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	
3. Сени урушат/физикалык оору жаратышат.....	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	
4. Сексуалдык асылууларга кабылуу (сага жакпаган иштерди жасашат)	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	
5. Башкалар	5 __	5 __	5 __	5 __	5 __	5 __	5 __	5 __	5 __	
Башка (так көрсөтүңүз)										

VII бөлүм:		Балдардын (5-17 жаштагылар) үй жумушу								
A1 деги катар номери →										Суроого өтүү
Үй чарба мүчөсүнүн аты →										
В1. Бул үй чарбасында өткөн жумада кандай иштерди аткардың? (Ар бир варианты окуңуз жана бардык вариантыга «ооба» же «жок» деп көрсөтүңүз)	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	1= ООБА 2=ЖОК	Эгерде жооп “ООБА” болсо, анда →В2 «Жок» болсо сурамжылоону ТОКТОТУҢУЗ
1. Үй чарбасы үчүн сатып алуулар	1 __	1 __	1 __	1 __	1 __	1 __	1 __	1 __	1 __	
2. Үй чарбасынын жабдууларын ондоо.....	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	2 __	
3. Тамак-аш даярдоо.....	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	3 __	
4. Идиш-аяк жуу/үй жыйноо.....	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	4 __	
5. Кийимдерди жуу	5 __	5 __	5 __	5 __	5 __	5 __	5 __	5 __	5 __	
6. Бала/кары/оорулуу адамдарды кароо.....	6 __	6 __	6 __	6 __	6 __	6 __	6 __	6 __	6 __	
7. Үй жандыктарын кароо.....	7 __	7 __	7 __	7 __	7 __	7 __	7 __	7 __	7 __	
8. Бакчада, чарбакта иштөө.....	8 __	8 __	8 __	8 __	8 __	8 __	8 __	8 __	8 __	
9. Үй жумуштарынын башка түрлөрү.....	9 __	9 __	9 __	9 __	9 __	9 __	9 __	9 __	9 __	
Башка (так көрсөтүңүз)										

В2. Бул үй жумуштарын өткөн жуманда канча саат жасадың? <i>(Ар бир күн үчүн өзүнчө көрсөткүлө)</i>										→ В3 өтүнүз
1. Дүйшөмбү.....	1 _ _	1 _ _	1 _ _	1 _ _	1 _ _	1 _ _	1 _ _	1 _ _	1 _ _	
2. Шейшемби.....	2 _ _	2 _ _	2 _ _	2 _ _	2 _ _	2 _ _	2 _ _	2 _ _	2 _ _	
3. Шаршемби.....	3 _ _	3 _ _	3 _ _	3 _ _	3 _ _	3 _ _	3 _ _	3 _ _	3 _ _	
4. Бейшемби.....	4 _ _	4 _ _	4 _ _	4 _ _	4 _ _	4 _ _	4 _ _	4 _ _	4 _ _	
5. Жума.....	5 _ _	5 _ _	5 _ _	5 _ _	5 _ _	5 _ _	5 _ _	5 _ _	5 _ _	
6. Ишемби.....	6 _ _	6 _ _	6 _ _	6 _ _	6 _ _	6 _ _	6 _ _	6 _ _	6 _ _	
7. Жекшемби.....	7 _ _	7 _ _	7 _ _	7 _ _	7 _ _	7 _ _	7 _ _	7 _ _	7 _ _	
ЖАЛПЫ	_ _	_ _	_ _	_ _	_ _	_ _	_ _	_ _	_ _	
В3. Бул иштерди өткөн жуманда негизинен кайсы убакта аткардың? <u>БАРДЫК балдар үчүн (мектепте окугандар кошумчат):</u>										} Мектепке барбагандар учун сурамжылоону токтотуңуз
1. Күндүзү (эрте мененки саат бдан кечки саат бга чейин)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
2. Кечинде же түнкүсүн (кечки саат бдан кийин)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
3. Түштөн кийин жана кечинде	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
4. Дем алыш күндөрү.....	4	4	4	4	4	4	4	4	4	
5. Кээде күндүзү, кээде кечинде.....	5	5	5	5	5	5	5	5	5	
<i>КОШУМЧА: Мектепте окуган балдар үчүн ГАНА (Эгерде III бөлүмдө В2=ООБА болсо):</i>	6	6	6	6	6	6	6	6	6	
6. Мектептен кийин.....	7	7	7	7	7	7	7	7	7	
7. Мектепке чейин.....	8	8	8	8	8	8	8	8	8	
8. Мектепке чейин жана мектептен кийин.....	9	9	9	9	9	9	9	9	9	
9. Дем алыш күндөрү.....	10	10	10	10	10	10	10	10	10	
10. Сабактарды/мектепти калтырган күндөрү.....										→ В4 өтүнүз

<p>• В4. Өткөн жуманда мектеп сабактарын калтырдыңбы? 1. Ооба..... 2. Жок.....</p>	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	→В5 → сурамжылоону ТОКТОТУҢУЗ
<p>• В5. Өткөн жуманда канча күн мектеп сабактарын калтырдың? (Күндөрдүн санын жазгыла)</p>	_ _	_ _	_ _	_ _	_ _	_ _	_ _	_ _	→ В4 өтүңүз
<p>• В6. Өткөн жуманда эмне себептен мектеп сабактарын калтырдың? (Төмөндөгү варианттардын ар бирин окуңуз жана эң көп төп келген эки жоопту тегеректегиле)</p> <p>1. Мектеп каникулу..... 2. Мугалимдин жоктугунан... 3. Жагымсыз аба ырайы..... 4. Үй жумуштарына жардам бердим..... 5. Үй-бүлөлүк бизнесте/фермада иштедим.. 6. Оору\жаракат\ \майыптуулук..... 7. Мугалим/окуучулар менен мамиленин начардыгынан... 8. Башкалар (көрсөтүңүз)</p>	1 2 3 4 5 6 7 8	1 2 3 4 5 6 7 8	1 2 3 4 5 6 7 8	1 2 3 4 5 6 7 8	1 2 3 4 5 6 7 8	1 2 3 4 5 6 7 8	1 2 3 4 5 6 7 8	1 2 3 4 5 6 7 8	→ сурамжылоону ТОКТОТУҢУЗ
<p>• Башка (тактаңыз)</p>									

Чыгарууга жооптуулар

К.Д. Койчуманова

Э.К. Исенкулова

Техникалык редактор

К. Мавлянова

Компьютердик калыптоо:

И.Д. Сайридинов

Тапшырык 37

Тиражы 57

Кыргыз Республикасынын
Улутстаткомунун
Башкы эсептөө борборунун
полиграфиялык иштер бөлүмү